

ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს
გ რ ძ ე ლ ვ ა დ ი ა ნ ი
დ ა ბ ა ლ ე მ ი ს ი ი ა ნ ი
გ ა ნ ვ ი თ ა რ ე ბ ი ს
კ ო ნ ც ე ფ ც ი ა

სამუშაო ვერსია

2022

ევროკავშირი
საქართველოსთვის

Project funded by the European Union

დოკუმენტი შექმნილია ევროკავშირისა (EU) და გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) მხარდაჭერით საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროსთან თანამშრომლობით. მის შინაარსზე სრულად პასუხისმგებელია საქართველოს მთავრობა და შესაძლოა, რომ იგი არ გამოხატავდეს ევროკავშირის (EU) და გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) შეხედულებებს.

აკრონიმები/აბრევიატურები

AA	ასოცირების შეთანხმება
ADB	აზიის განვითარების ფონდი
AFOLU	სოფლის მეურნეობა, სატყეო მეურნეობა, და სხვა მინათსარგებლობა
A/R	გატყიანება / ტყის აღდგენა
BDW	ბიოდეგრადირებადი ნარჩენი
BOD/უბმ	უანგბაღზე ბიოლოგიური მოთხოვნილება
BP	British Petroleum
BUR	ორწლიური განახლებული ანგარიში
CAP	კლიმატის სამოქმედო გეგმა
CC	კლიმატის ცვლილება
CCC	საქართველოს კლიმატის ცვლილების საბჭო
CENN	კავკასიის გარემოსდაცვითი არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელი
CFS	კლიმატის ფინანსური სტრატეგია
CHP	კომბინირებული სითბო და ელექტროენერჯია
CIF	კლიმატის საინვესტიციო ფონდი
CIS	დამოუკიდებელ სახელმწიფოების თანამეგობრობა
CNS	კავკასიის ბუნების ფონდი
CO2	ნახშირორჟანგი
CoM	მერების შეთანხმება
COP	მხარეთა კონფერენცია
CSAP	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა
D&CWW	საყოფაცხოვრებო და კომერციული ჩამდინარე წყალი
DHW	საყოფაცხოვრებო თერმული წყალი
DSO	გამანაწილებელი ოპერატორები
EBRD	ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი
EC	ენერჯეტიკული გაერთიანება
ECAC	ევროპის სამოქალაქო ავიაციის კონფერენცია
EE	ენერგოეფექტიანობა
EIEC	გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი
EPBD	ღირეფტივა შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ
EPS	გაფართოებული პოლისტირონი
EXPS	წნეხილი პოლისტირონი
ER	ემისიების შემცირება
EU	ევროკავშირი
F-Gases	ფტორირებული გაზები
FAO	გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია
FDI	პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია

FM	ტყის მენეჯმენტი
FOD	პირველი რიგის ლპობა
GCAA	საქართველოს სამოქალაქო ავიაციის სააგენტო
GCF	კლიმატის მწვანე ფონდი
GDP/მშპ	მთლიანი შიდა პროდუქტი
GEEREF	გლობალური ენერჯოფიქტურობისა და განახლებადი ენერჯის ფონდი
GEF	გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდი
GFA	მთლიანი ზედაპირის ფართობი
Gg	გიგაგრამი
GHG	სათბურის გაზები
GHGI	სათბურის გაზების ინვენტარიზაცია
GIZ	გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება
GNERC	საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია
GoG	საქართველოს მთავრობა
GOGC	სს საქართველოს ნავთობისა და გაზის კომპანია
GR	საქართველოს რკინიგზა
HFCs	ჰიდროფლუოროკარბონები
HPP	ჰიდროელექტროსადგური
HVAC	გათბობა, ვენტილაცია და კონდიციონერება
ICAO	სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია
INDC	ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული სავარაუდო წვლილი
IPCC	კლიმატის ცვლილების მთავრობათაშორისი საბჭო
IPPU	ინდუსტრიული პროცესები და პროდუქტების გამოყენება
IWW	სამრეწველო ჩამდინარე წყლები
JCIA	იაპონიის საერთაშორისო თანამშრომლობის სააგენტო
KfW	რეკონსტრუქციის საკრედიტო ბანკი
KhW	კილოვატი საათში
Ktoe	ათასი ტონა ნავთობის ექვივალენტი
LEDS	დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგია
LTA	სახმელეთო ტრანსპორტის სააგენტო
LT-LEDS	დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგია
LTS	გრძელვადიანი სტრატეგია
LULUCF	მინათსარგებლობა, მინათსარგებლობის ცვლილებები და მეტყვეობა
MEPA	საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო
MCF	მეთანის კორექტირების ფაქტორი
MCC	ათნლეულის გამონწვევის კორპორაცია
MESD	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო

MF	საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო
MRDI	საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო
MRV	მონიტორინგი, ანგარიშგება და ვერიფიკაცია
MSW	მუნიციპალური მყარი ნარჩენები
MWh	მეგავატი საათში
MTI	საერთაშორისო საზღვაო ტრანსპორტი
NBG	საქართველოს ეროვნული ბანკი
NC	ეროვნული შეტყობინება
NCEP	ენერჯეტიკისა და კლიმატის ეროვნული გეგმა
NCP	კლიმატის ეროვნული პლატფორმა
NCW	ეროვნული საკონსულტაციო ღონისძიება
NDC	ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილი
NEA	გარემოს ეროვნული სააგენტო
NEEAP	ენერჯეტიკის ეროვნული სამოქმედო გეგმა
NGO	არასამთავრობო ორგანიზაცია
NIR	ეროვნული ინვენტარიზაციის ანგარიში
N2O	აზოტის ოქსიდი
NREAP	განახლებადი ენერჯის ეროვნული სამოქმედო გეგმა
NSMGP	ჩრდილოეთ-სამხრეთის მთავარი გაზსადენი
ODS	ოზონდამშლელი ნივთიერებები
PA	პარიზის შეთანხმება
PFCs	ფერტორნახშირბადები
PJ	პეტაჯოული
PU	პროდუქტის გამოყენება
PV	ფოტოელექტრული
QA	ხარისხის უზრუნველყოფა
QC	ხარისხის კონტროლი
RE	განახლებადი ენერჯია
RECC	კავკასიის რეგიონული გარემოსდაცვითი ცენტრი
SCADA	ზედამხედველობითი კონტროლი და მონაცემთა მოპოვება
SCCF	კლიმატის ცვლილების სპეციალური ფონდი
SDGs	მდგრადი განვითარების მიზნები
SE(C)AP	მდგრადი ენერჯეტიკის (და კლიმატის) სამოქმედო გეგმა
SF6	გოგირდის ჰექსაფლორიდი
STEM	მეცნიერება, ტექნოლოგია, ინჟინერია და მათემატიკა
SME	მცირე და საშუალო ზომის საწარმოები
SW	მყარი ნარჩენები
SWDL	მყარი ნარჩენების განთავსება ნაგავსაყრელზე
SWMC	მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია

TNA	ტექნოლოგიური საჭიროების შეფასება
TSO	გადაცემის ოპერატორები
TT	ტექნოლოგიების გადაცემა
TYNDP	ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმა
UNDP	გაეროს განვითარების პროგრამა
UNFCCC	გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენცია
WAM (WaM)	სცენარი დამატებითი ღონისძიებებით
WEM (WeM)	სცენარი არსებული და დაგეგმილი ღონისძიებებით
WOM (WoM)	სცენარი ღონისძიებების გარეშე
WB	მსოფლიო ბანკი
WEG	მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის
WMSAP	ნარჩენების მართვის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა
WW	ჩამდინარე წყლები
WWT	ჩამდინარე წყლების განმწმენდა
WWTP	ჩამდინარე წყლების გამწმენდი ნაგებობა
ა.შ.	ასე შემდეგ
გგ	გიგაგრამი
ეკვ.	ეკვივალენტი
ესს	ენერჯის საერთაშორისო სააგენტო
იხ.	იხილეთ
კვტ/სთ	კილოვატი/საათი
კმ/სთ	კილომეტრი/საათი
მგვტ	მეგავატი
მშპ	მთლიანი შიდა პროდუქტი
საქსტატი	საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური
სგ	სათბურის გაზები
სემეკი	საქართველოს ენერჯისა და წყლის ეროვნული მარეგულირებელი კომისია
სს	სააქციო საზოგადოება
სსიპ	საჯარო სამართლის იურიდიული პირი
სსე	საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა
ტჭ	ტერაჯოული
შპს	შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება
წ.	წელი
წწ.	წლები
ჰა	ჰექტარი
ჰესი	ჰიდროელექტროსადგური

სარჩევი

1. საქართველოს დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი კონცეფციის მიმოხილვა და შემუშავების პროცესი	9
1.1. შესავალი	9
1.2. კონცეფციის შემუშავების პროცესი და მხარეთა ჩართულობა.....	10
1.3. სიტუაციის ანალიზი	11
1.4. საჯარო კონსულტაციები და მხარეთა ჩართულობა	23
1.5. გრძელვადიანი დაბალემისიანი განვითარების კონცეფცია და გენდერული პერსპექტივა	24
2. საქართველოს დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი ხედვა.....	27
2.1. სათბურის გაზების ემისიის შემცირების გზები 2050 წლამდე.....	27
2.2. ეკონომიკისა და საზოგადოების გარდაქმნა 2050 წლისთვის.....	27
2.3. კლიმატის ცვლილებასთან ბრძოლის ხელშეწყობა ყველა დონეზე.....	29
3. სათბურის გაზების ეროვნული ემისიების შემცირება და შთანთქმის გაძლიერება	31
3.1. სათბურის გაზების ეროვნული ემისიები: (მიმდინარე ტენდენცია)	31
3.2. სათბურის გაზების ეროვნული ემისიების პროგნოზები 2050 წლისათვის (საბაზისო სცენარი)	32
3.3. სათბურის გაზების ეროვნული ემისიების შემცირებისა და შთანთქმის გაძლიერების პროგნოზები 2050 წლისათვის (შერბილების WeM და WaM სცენარები).....	35
3.4. ნახშირბად-ნეიტრალურობა.....	38
4. სექტორული პრიორიტეტები.....	39
4.1. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება ენერჯეტიკის სექტორში.....	39
4.2. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება აქროლადი ემისიების სექტორში.....	70
4.3. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება შენობების სექტორში	86
4.4. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება ტრანსპორტის სექტორში.....	123
4.5. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება მრეწველობის სექტორში.....	143
4.6. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება სოფლის მეურნეობის სექტორში	165
არსებული მდგომარეობა და სახელმწიფო პოლიტიკის მიმოხილვა	165
4.7. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება მიწათსარგებლობის, მიწათსარგებლობის ცვლილებისა და ტყის სექტორში (LULUCF).....	194
4.8. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება ნარჩენების სექტორში არსებული მდგომარეობა და პოლიტიკის მიმოხილვა	216
5. დაფინანსება.....	240
5.1. ფინანსური საჭიროების ხედვა და ინვესტიციების შეფასება.....	240

6. დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგიის კონცეფციის მოქმედება და განახლება (მონიტორინგის, ანგარიშებისა და ვერიფიკაციის პროცესი)	251
6.1. მონიტორინგი, ანგარიშგება და ვერიფიკაცია (მაგ)	252
6.2. კონცეფციის განახლების პროცესი და პასუხისმგებელი სტრუქტურები	254
7. ტექნოლოგიების შემოტანის პოლიტიკა	255
დანართი 1. გამოყენებული მოდელები, აღწერა, დაშვებები და პარამეტრები.....	257
დანართი 2. საჯარო კონსულტაციები.....	259
დანართი 3. ძირითადი დრაივერების პროგნოზები.....	261
მითითებული და გამოყენებული ლიტერატურა.....	263

პრეამბულა

2015 წლის დეკემბრის პარიზის შეთანხმებამ სათავე დაუდო კლიმატის ცვლილებასთან ბრძოლის ახალ ერას, რაც გულისხმობს გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის წევრი ქვეყნების მიერ ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის ფარგლებში აღებული ვალდებულებების შესრულების ახალ შესაძლებლობებს. პარიზის შეთანხმებამ მოუწოდა ქვეყნებს - მოემზადებინათ გრძელვადიანი დაბალემისიანი განვითარების ეროვნული სტრატეგიები საუკუნის შუა წლის ხედვით¹. კონვენციის ვალდებულებებისა და პარიზის შეთანხმების პარალელურად, სტრატეგიის მომზადება ასევე მოთხოვნილია ენერგეტიკული გაერთიანების მიერ. კერძოდ, გაერთიანების მინისტრთა საბჭოს 2021 წლის ნოემბრის გადაწყვეტილებით დამტკიცდა „სუფთა ენერჯის პაკეტი“, რაც მოიცავს ევროკავშირის რეგულაციას „ენერგეტიკული კავშირისა და კლიმატის მოქმედების მმართველობის შესახებ“ (ე.წ. „მმართველობის რეგულაცია“). იგი სავალდებულო სამართლებრივი დოკუმენტია ენერგეტიკული გაერთიანების წევრი ყველა სახელმწიფოსთვის, მათ შორის საქართველოსთვის. ის სხვა რამდენიმე ძირითად ვალდებულებასთან ერთად გრძელვადიანი დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგიის დოკუმენტის წარდგენის კონკრეტულ სამართლებრივ მოთხოვნებს აწესებს.

წინამდებარე დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი კონცეფცია - LT LEDS (LTS)² მომზადებულია საქართველოს მთავრობის მიერ, როგორც საქართველოს დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი ხედვის ჩარჩო დოკუმენტი, პარიზის შეთანხმების შესაბამისად.

¹ პარიზის შეთანხმება, მუხლი 4, პარაგრაფი 19: ყველა წევრი (სახელმწიფო) უნდა ეცადოს, რომ ჩამოაყალიბოს და წარადგინოს დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგია, მუხლი 2-ის შესაბამისად, საერთო, მაგრამ დიფერენცირებული პასუხისმგებლობის შესაბამისად და განსხვავებული ეროვნული გარემოებების გათვალისწინებით. (Article 4, Paragraph 19 of the Paris Agreement: [a]ll Parties should strive to formulate and communicate long-term low greenhouse gas emission development strategies, mindful of Article 2 taking into account their common but differentiated responsibilities and respective capabilities, in the light of different national circumstances).

² გაეროს ჩარჩო კონვენცია კლიმატის ცვლილების შესახებ უპირატესობას ანიჭებს “LT LEDS” აბრევიატურას, მაშინ როცა ენერგეტიკული გაერთიანების ლექსიკონისთვის დამახასიათებელია “LTS.” ორივე აბრევიატურის ქვეშ ერთი და იგივე დოკუმენტი იგულისხმება.

1. საქართველოს დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი კონცეფციის მიმოხილვა და შემუშავების პროცესი

1. 1. შესავალი

საქართველო გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის წევრია 1994 წლიდან, როგორც დანართ 1-ში არშესული ქვეყანა და ასრულებს ყველა ვალდებულებას კონვენციის მიმართ, მონაწილეობს მისი ეგიდით მიმდინარე ყველა პროცესსა და ინიციატივაში. დღეისათვის, საქართველოს კონვენციისათვის წარდგენილი აქვს ოთხი ეროვნული შეტყობინება, სათბურის გაზების ემისიის ექვსი ეროვნული ინვენტარიზაციის ანგარიში და ორი ორწლიური განახლებული ანგარიში. 2015 წელს საქართველომ ხელი მოაწერა პარიზის შეთანხმებას და წარადგინა თავისი ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული სავარაუდო წვლილის (INDC) დოკუმენტი, ხოლო 2021 წელს განაახლა და წარადგინა თავისი განახლებული ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილი და შეიმუშავა მისი შესაბამისი *2030 წლის კლიმატის ცვლილების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (2021-2023)* დეტალური სამიზნე მაჩვენებლებითა და ღონისძიებებით ეკონომიკის შვიდი სექტორისთვის.

პარიზის შეთანხმება, რომელიც მიღებულ იქნა კონვენციის მხარეთა 21-ე კონფერენციაზე (COP21) 2015 წლის დეკემბერში აყალიბებს მიზანს: შეინარჩუნოს მსოფლიო საშუალო ტემპერატურის მატება 2°C -მდე წინაინდუსტრიული ეპოქის დონესთან შედარებით და მიმართოს ძალისხმევა იმისკენ, რომ შეიზღუდოს ტემპერატურის მატება 1.5°C -ის ფარგლებში წინაინდუსტრიული ეპოქის დონის ზემოთ, ამ მიზნით, მიაღწიოს ბალანსს გლობალურ ანთროპოლოგიურ ემისიებსა და შთანთქმებს შორის (გლობალურ ნახშირბად-ნეიტრალობას) საუკუნის მეორე ნახევარში.

IPCC-ის *1.5°C-იანი გლობალური დათბობის შესახებ სპეციალური ანგარიშის* მიხედვით, პროგნოზირებულია ჯანმრთელობის, სიცოცხლის, სასურსათო უსაფრთხოების, წყლის მიწოდების, ადამიანის უსაფრთხოების და ეკონომიკური ზრდისათვის კლიმატით გამოწვეული რისკების ზრდა 1.5°C -იანი გლობალური დათბობის შემთხვევაში, რაც კიდევ უფრო გაიზრდება 2°C -იანი დათბობის შემთხვევაში. გლობალური დათბობის 1.5°C -ის ფარგლებში შენარჩუნების შემთხვევაში ანთროპოგენული CO_2 ემისიები მოსალოდნელია, რომ მიაღწევს ალგებრულ ნულს 2050 წლისათვის. ამას გარდა, ემისიის შემცირების გზები, რომლებიც შეზღუდავენ გლობალურ დათბობას 1.5°C -მდე, მოითხოვენ სწრაფ და გაბედულ ტრანსფორმაციებს ენერგეტიკის, მინათსარგებლობის, ურბანულ, ინფრასტრუქტურისა და მრეწველობის სისტემებში. ეს ტრანსფორმაციები უნდა იყოს უპრეცედენტო მასშტაბის და არა მარტო სისწრაფის თვალსაზრისით. საერთაშორისო საზოგადოება მხედველობაში იღებს IPCC-ის *1.5°C-იანი გლობალური დათბობის შესახებ სპეციალური ანგარიშის* შედეგებს და აცნობიერებს საერთაშორისო ძალისხმევის გაძლიერების აუცილებლობას კლიმატის ცვლილების საფრთხეების შესარბილებლად.

გადაუდებელი მოქმედების საჭიროება კიდევ ერთხელ იქნა ხაზგასმული IPCC მე-6 სპეციალურ ანგარიშში, რომელიც გამოქვეყნდა 2021 წელს³.

საქართველო, როგორც გვცქვ ნევრი სახელმწიფო, იზიარებს საერთაშორისო საზოგადოების შეშფოთებას კლიმატის ცვლილების შესაძლო შედეგების შესახებ 2050 წლისათვის და მიჰყვება თავისი (2021 წელს განახლებული) NDC-ით აღებულ ვალდებულებას პარიზის შეთანხმების მიმართ, შესაბამისი 2030 წლის კლიმატის ცვლილების სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის (2021-2023) განხორციელების გზით⁴.

პარიზის შეთანხმებისა და ენერგეტიკული გაერთიანების „მმართველობის რეგულაციის“ შესაბამისად საქართველომ შეიმუშავა დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი კონცეფცია. კონცეფცია განსაზღვრავს ეროვნული სვ ემისიებისა და შთანთქმის სავარაუდო მაჩვენებლების დიაპაზონს და აყალიბებს ხედვას 2050 წლისთვის, რომელიც დამყარებულია სათბურის გაზების ემისიისა და შთანთქმის პროგნოზებზე სვ ემითორი და შთანთქმელი სექტორებიდან (ენერჯის გენერაცია და გადაცემა, სამრეწველო პროცესები, შენობები, ტრანსპორტი, სოფლის მეურნეობა, მინათსარგებლობა, მინათსარგებლობის ცვლილებები და მეტყევეობა, ნარჩენები), რომლებიც შეჯამებულია საერთო ეროვნულ ემისიებში. ეს ხედვა განიხილება, როგორც სვ ემისიის შემცირების მიზანი საუკუნის შუა წლისათვის და იგი შეიძლება დაეჭვმდებაროს შემდგომ გადახედვას და განახლებას ეროვნული და საერთაშორისო გარემოებების, ვალდებულებების და შესაძლებლობების ცვლილების კვალდაკვალ. საქართველოს დეგკვ კონცეფცია მიზნად ისახავს - მოხაზოს კონტურები და ჩამოაყალიბოს პრინციპები 2050 წლამდე ქვეყნის დაბალემისიანი განვითარების ხედვით.

1.2. კონცეფციის შემუშავების პროცესი და მხარეთა ჩართულობა

საქართველოს დეგკვ შემუშავება დაიწყო 2020 წლის სექტემბერში. პროექტი განხორციელდა პარალელურად მიმდინარე სხვა, რელევანტური პოლიტიკის დოკუმენტების შემუშავების პროცესებთან მჭიდრო კოორდინაციით.

სამუშაო გეგმის მიხედვით, პროექტის განხორციელებისათვის შემუშავებული მეთოდოლოგია და მიდგომა წარდგენილ იქნა პროექტის დანყების სამუშაო შეხვედრაზე და აისახა შესაბამის ანგარიშში; მონაცემთა შეგროვება და პოლიტიკის ანალიზი ჩატარდა ყოველი სექტორისათვის;

³ <https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar6/>

⁴ საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 8 აპრილის დადგენილება No. 167 განახლებული ეროვნულად განსაზღვრული წვლილის (NDC), 2030 წლის კლიმატის სტრატეგიისა და 2021-2023 წწ სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5147380?publication=0>

შეირჩა სათანადო მამოძრავებელი ფაქტორები (დრაივერები) და გაკეთდა მათი პროგნოზები; აღნიშნული დრაივერები გამოყენებულ იქნა საბაზისო სცენარების (პესიმისტური და ოპტიმისტური) პროგნოზირებისათვის. არსებული პოლიტიკის დოკუმენტებზე დაყრდნობით, მათ შორის კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (2021-2023), განისაზღვრა შერბილების ღონისძიებების ორივე პაკეტი „არსებული ღონისძიებებით“ (WEM) და „დამატებითი ღონისძიებებით„ (WAM). ბოლოს კი შემუშავდა ექვსი სცენარი (პესიმისტური და ოპტიმისტური WOM, WEM და WAM), რომლებმაც მოხაზეს სვ ემისიის სავარაუდო დიაპაზონები 2050 წლისათვის. სცენარებით მიღებული შედეგები წარდგენილ იქნა ეროვნულ საკონსულტაციო შეხვედრაზე დაინტერესებულ პირთა ფართო წრისათვის კომენტარებისა და წინადადებებისათვის.

თითოეული სცენარით პროგნოზირებული ემისიის ტრენდების ანალიზზე დაყრდნობით დამატებით იქნა განხილული ნახშირბად-ნეიტრალურობის შესაძლებლობა და განისაზღვრა დამატებითი შერბილების პოტენციური სფეროები. ამის შემდეგ ჩატარებულმა დამატებითმა გამოთვლებმა გამოავლინა ის პირობები, რომლებიც საკმარისია 2050 წლისათვის კლიმატ-ნეიტრალურობის მიღწევისათვის.

კონცეფციის სამუშაო ვერსია, რომელიც განხილული იქნა ეროვნული ვალიდაციის შეხვედრაზე, კომენტარებისა და წინადადებების გათვალისწინების შემდეგ დასრულდა საბოლოო სამუშაო ვერსიით. დაინტერესებულ პირთა ჩართულობა და საჯარო კონსულტაციები უფრო დეტალურად ასახულია პარაგრაფში 1.4 და დამატება 2-ში.

1.3. სიტუაციის ანალიზი

არსებული სიტუაციის ანალიზი, რომელიც საფუძვლად უდევს დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგიის შემუშავების საჭიროებას, ემყარება ქვეყანაში კლიმატის ცვლილების შედეგების მიმოხილვას, სათბურის გაზების ემისიების ტენდენციის ანალიზსა და საერთაშორისო ვალდებულებებთან დაკავშირებული გამოწვევების განხილვას.

კლიმატის ცვლილების გავლენები (შედეგები) საქართველოში

კლიმატის ცვლილების შედეგები სულ უფრო და უფრო საგრძნობი ხდება საქართველოში, რაც ზრდის რისკებს ეკონომიკური, გარემოსდაცვითი და ადამიანური სისტემისათვის.

2020 წელს ევროკავშირის და გაეროს განვითარების პროგრამის ეგიდით ჩატარებული კვლევის მიხედვით საქართველოს მოსახლეობის 91% დარწმუნებულია, რომ კლიმატის ცვლილება საფრთხეს უქმნის დედამიწას. კლიმატის ცვლილების მავნე შედეგებს შორის ხალხი ყველაზე მეტად შეწუხებულია გლობალური დათბობით და მისი შედეგებით, როგორცაა გვალვები (96.11%), ბუნებრივი კატასტროფები (92.84%), მყინვართა დნობა და ოკეანეების ყინულის ფენის განლევა (91.83%).

საქართველოს უახლესი (მე-4) ეროვნული შეტყობინება გვცჩკ-თვის (2021)⁵ ადასტურებს, რომ კლიმატის ცვლილების პროცესები მნიშვნელოვნადაა გაძლიერებული საქართველოში და მათ თან ახლავს მავნე შედეგების ფართო სპექტრი. ზოგიერთი კლიმატური პარამეტრი აჩვენებს მნიშვნელოვან ცვლილებას დაკვირვებათა ორ 30-წლიან პერიოდთა შორის (1956-1985 და 1986-2015). კერძოდ:

საშუალო ტემპერატურა

ჰაერის წლიური საშუალო ტემპერატურა 1986-2015 წწ გაიზარდა თითქმის მთელს ქვეყანაში 0.25–0.58°C-ით რეგიონების მიხედვით, საშუალო ნაზრდით 0.47°C 1956-1985წწ პერიოდთან შედარებით.

ნალექები

1956–1985 წწ-თან შედარებით 1986-2015 წწ წლიური ნალექების რაოდენობა გაიზარდა დასავლეთ საქართველოში და შემცირდა აღმოსავლეთის ზოგიერთ რეგიონებში. ნალექიანობის აღმავალი ტენდენცია შეიმჩნევა დასავლეთ საქართველოს თითქმის მთელ ტერიტორიაზე, ორ 30-წლიან პერიოდს შორის, ყველაზე დრამატული ზრდით 60-75 მმ/10-წლ და ყველაზე დიდი სხვაობით (15%). ზრდის ტენდენცია აშკარად გამოწვეულია ძლიერი წვიმების შემთხვევების გაზრდით. დასავლეთ საქართველოსგან განსხვავებით, ბოლო 30 წლის განმავლობაში აღმოსავლეთ საქართველოს უმეტეს ნაწილში ნალექები 15%-მდე შემცირდა, ძირითადად მშრალი (უწვიმო) პერიოდების ხანგრძლიობის გაზრდის ხარჯზე.

ტენიანობა

ფარდობითი ტენიანობა გაიზარდა მთელ ქვეყანაში, ცვლილებები მერყეობს -1% -იდან 5%-მდე. გაზრდილი ტენიანობა ყველაზე მეტად იკვეთება ზამთრის თვეებში დასავლეთ საქართველოში, რაც, როგორც ჩანს, გამოწვეულია უკიდურესად ტენიანი დღეების (10-12 დღე წელიწადში) ზრდით, ხოლო კლების ტენდენცია ყველაზე ინტენსიურად შეიმჩნევა ზაფხულში და ადრეულ შემოდგომაზე.

ქარიანობა

ქარის საშუალო სიჩქარეს აქვს კლების ტენდენცია თითქმის მთლი ქვეყნის მასშტაბით ყველა სეზონზე 1-2მ/წმ-ით პირველიდან მეორე 30-წლიანი დაკვირვების პერიოდებს შორის. ძლიერ ქარიანი (≥ 15 მ/წმ) დღეების რიცხვი შემცირდა დასავლეთ და გაიზარდა აღმოსავლეთ საქართველოს რეგიონებში, განსაკუთრებით, მდ. მტკვრის ხეობაში, სადაც ძლიერ ქარიანი დღეების რიცხვი მნიშვნელოვნადაა გაზრდილი. უკიდურესად ძლიერ ქარიანი (≥ 25 მ/წმ) დღეების სიხშირე მნიშვნელოვნადაა შემცირებული ზოგიერთ რეგიონში, სხვებში კი - გაზრდილი.

კლიმატის ცვლილება და მისი მავნე ზეგავლენა ეკოსისტემებზე და ეკონომიკაზე მძიმე საფრთხეს უქმნის საქართველოს მდგრად განვითარებას. თავისი გეოგრაფიული მდებარეობის, რთული რელიეფის, კლიმატური ზონების მრავალფეროვნების გამო, საქართველოს ახასიათებს კლიმატის

⁵ საქართველოს მე-4 ეროვნული შეტყობინება გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციისათვის, 2021, https://www.ge.undp.org/content/georgia/ka/home/library/environment_energy/unfccc-fourth-national-communication.html (Fourth National Communication of Georgia to the UNFCCC, 2021): https://unfccc.int/sites/default/files/resource/4%20Final%20Report%20-%20English%202020%2030.03_0.pdf;

ცვლილებების მავნე შედეგების ფართო სპექტრი: (ა) შავი ზღვის დონის აწევა სანაპირო ზოლის დაზიანებით; (ბ) წყალდიდობების, წყალმოვარდნების, მენყრების და ღვარცოფების სიხშირისა და ინტენსივობის ზრდა; (გ) გვალვიანობის ზრდა, აღმ. საქართველოს ნახევარუდაბნოების გაუდაბნოების პროცესის დაჩქარებით; (დ) 'სიცხის ტალღების' გაძლიერებით და გახშირებით, რომლებიც მოქმედებენ ადამიანის ჯანმრთელობაზე და ეკონომიკაზე, ზრდიან დატვირთვას ენერგოსისტემაზე; (ე) ტემპერატურების აწევა, ექსტრემალური ტემპერატურები, ნალექიანობის რეჟიმების ცვლილება, წყლის რესურსების შემცირება, ინფექციები და დაავადებები, ტყის ხანძრები, რომლებიც ამცირებენ ტყის საფარს და მის პროდუქტიულობას; მცინვარების დნობა, რაც ხელს უწყობს ძლიერ წყალმოვარდნებს და წყლის რესურსების კარგვას; (ვ) სეზონების წანაცვლება, ნიადაგების ეროზია, გახშირებული ექსტრემალური ამინდის მოვლენები და წყალზე მიწვდომის შემცირება, რაც სერიოზულად ამცირებს სოფლის მეურნეობის პროდუქტიულობას.

მოსალოდნელია, რომ ზეგავლენა უფრო გაფართოვდება და გაძლიერდება მომავალში, გლობალური დათბობის კვალდაკვალ, რაც დამატებით ტვირთად დააწვება საზოგადოების კეთილდღეობას.

სათბურის გაზების ემისიების არსებული სიტუაციის მიმოხილვა

სათბურის გაზების ემისიები თანდათანობით მატულობს საქართველოში, რაც ასახულია სგ ეროვნული ინვენტარიზაციის ანგარიშებში, რომლებიც პერიოდულად მზადდება და წარედგინება გკპრ კონვენციას. ემისიების ზრდა 1995 წლის შემდეგ შესამჩნევია პრაქტიკულად ყველა სექტორში. ამგვარად, ეროვნული სგ ემისიების უახლესი ინვენტარიზაციის (2019) მიხედვით, ქვეყნის საერთო ეროვნული სგ ემისიების რაოდენობა (ტყის სექტორის ჩათვლელად) გაიზარდა 12,696-იდან (1995) 17,766 გგ CO₂ეფ-მდე (2017). ასეთი ზრდის ტენდენციის საფუძველია არა მარტო ეკონომიკური ზრდა, არამედ ასევე არაეფექტური და ვადაგასული ტექნოლოგიები, ენერჯის კარგვა, უმნიშვნელო (მცირე მასშტაბის) შერბილების ღონისძიებები და ა.შ.

საქართველოს მიერ პარიზის შეთანხმების ფარგლებში აღებული ვალდებულებები, რომლებიც ასახულია ეროვნულ დონეზე განსაზღვრულ სავარაუდო წვლილში (INDC) და შემდეგ, განახლებულ ეროვნულ დონეზე განსაზღვრულ წვლილში (2021), ითვალისწინებს სგ ემისიის შემცირებას საბაზისო წელთან (1990) შედარებით 35%-ით უპირობოდ და 50-57% -ით - საერთაშორისო დახმარების პირობებში, მიმდინარე ათწლეულში (2020-2030). ამ ვალდებულებამ განაპირობა "საქართველოს კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგიის" და მისი 'სამოქმედო გეგმის (2021-2023)' შემუშავება ყველა რელევანტური სექტორისათვის განერილი შერბილების ღონისძიებებით, რომლებიც უზრუნველყოფენ ემისიების შემცირების შესაბამის ეფექტს.

„აღსანიშნავია, რომ საქართველო, როგორც ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხელშეკრულების ხელშემკვრელი მხარე, ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხელშეკრულებითა და ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ ოქმის შესაბამისად, გაერთიანების კანონმდებლობასთან (acquis communautaire) ჰარმონიზაციისა და აღსრულების პროცესშია. ენერგეტიკული

გაერთიანების, ევროკომისიისა და საქართველოს მთავრობის კონსულტაციების შედეგად, საქართველოსთვის განისაზღვრა სათბურის აირების შემცირების ახალი სამიზნე მაჩვენებელი 2030 წლისათვის, რომელიც ითვალისწინებს სათბურის აირების შემცირებას 1990 წლის დონესთან შედარებით 47%-ით (მინათსარგებლობის, ცვლილებები მინათსარგებლობაში და ტყის სექტორის ჩათვლით). 2022 წლის 15 დეკემბრის ენერგეტიკული გაერთიანების მინისტრთა საბჭოს გადაწყვეტილებით აღნიშნული სამიზნე მაჩვენებელი დაინტეგრირდა ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხელშეკრულების I დანართით განსაზღვრულ „ენერგეტიკული კავშირის მართვისა და კლიმატის ქმედების შესახებ“ (EU)2018/1999 (Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and Climate Action, amending Regulations (EC) No 663/2009 and (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council, Directives 94/22/EC, 98/70/EC, 2009/31/ EC, 2009/73/EC, 2010/31/EU, 2012/27/EU and 2013/30/EU of the European Parliament and of the Council, Council Directives 2009/119/EC and (EU) 2015/652 and repealing Regulation (EU) No 525/2013 of the European Parliament and of the Council, as adopted by Decision 2021/13/MC-EnC of the Ministerial Council of 30 November 2021.) რეგულაციაში. აღნიშნული განახლებული ვალდებულება აისახება საქართველოს მიერ განახლებულ ეროვნულ დონეზე განსაზღვრულ წვლილში 2025 წელს.”

საერთაშორისო ვალდებულებებთან დაკავშირებული გამოწვევები

კლიმატის ცვლილების პოლიტიკა მისი მრავალსექტორული ბუნების გამო, წარმოდგენილია განსხვავებულ ეროვნულ და სექტორულ პოლიტიკის დოკუმენტებში, რომლებიც მომზადებულია სხვადასხვა საერთაშორისო შეთანხმებისა და კონვენციების ფარგლებში (ასოციირების შეთანხმება ევროკავშირისა და საქართველოს შორის, გკჩკ, ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანება, ათასწლეულის განვითარების მიზნები და სხვ.) პოლიტიკის დოკუმენტების ასეთი სიმრავლე, მათ ინტეგრაციულ ბუნებასთან ერთად, რომელიც მოითხოვს პერიოდულ განახლებას, წარმოშობს სიძნელეებს სხვადასხვა აქტივობების კოორდინაციის მხრივ და განაპირობებს გარკვეული ჩარჩოს აუცილებლობას, რომელიც მოიცავს კლიმატთან დაკავშირებული პოლიტიკის გრძელვადიან ხედვას და გააადვილებს შესაბამისი მოკლევადიანი გეგმებისა და შერბილების მიზნების კონსოლიდაციას.

მეორე მხრივ, საქართველომ, პარიზის შეთანხმების მიხედვით, განაახლა თავისი ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის დოკუმენტი (რომელიც ითვალისწინებს სვ ემისიების შემცირებას 35%-ით საბაზისო (1990) წლის დონესთან შედარებით და 50-57% -ით საერთაშორისო დახმარების პირობებში) და შეიმუშავა შესაბამისი სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (CSAP2021-2030/CAP2021-2023) დეტალური სამიზნე მაჩვენებლებით ყველა სექტორისათვის. პარიზის შეთანხმების პროცესი გულისხმობს მხარეების ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის და შესაბამისი კლიმატის სტრატეგიებისა და სამოქმედო გეგმების პერიოდულ განახლებას, რაც წარმოშობს აუცილებლობას გრძელვადიანი ხედვისა, რომელიც იქნებოდა საორიენტაციო სამიზნე. პარიზის შეთანხმება მოუწოდებს ქვეყნებს - შეიმუშაონ თავიანთი ეროვნული გრძელვადიანი ხედვა 2050 წლისათვის და სტრატეგიები მათ მისაღწევად. ამ ლოგიკის გათვალისწინებით, საქართველომ ჩამოაყალიბა

თავისი გრძელვადიანი ხედვა და ასახავს მას დეგკ კონცეფციაში, რომელიც შეასრულებს ჩარჩოს როლს კლიმატის ცვლილებასთან ბრძოლის მთელი ინტეგრაციული პროცესისათვის, თავისი ათწლიანი დეგ სტრატეგიებით, რომლებიც შეიქმნება ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის განახლების და შესაბამისი მოკლევადიანი სამოქმედო გეგმების შემუშავების პროცესთან თანხვედრაში. დეგ კონცეფცია შეასრულებს ასევე ჩარჩოს ('ქოლგის') როლს პარალელურად მიმდინარე სექტორული პოლიტიკის დაგეგმვის აქტივობებისათვისაც, რომელთაც შემხებლობა აქვთ კლიმატის ცვლილებასთან.

საკანონმდებლო და პოლიტიკური კონტექსტი

დეგ კონცეფციის შემუშავება განპირობებულია პარიზის შეთანხმების მოწოდებით გკცკ მხარე-სახელმწიფოებისადმი 2015 წლის პარიზის მხარეთა კონფერენციაზე - შეიმუშაონ და წარადგინონ თავიანთი დეგ სტრატეგიები გკცკ-ის მიმართ (პარიზის შეთანხმება, გადანყვეტილება 1/CP, პარაგრაფი 35).

იმისათვის, რომ მიღწეულ იქნას პარიზის შეთანხმების გრძელვადიანი ტემპერატურული მიზნები (გკცკ პარიზის შეთანხმება, 2016; მუხლი 2, პარაგრაფი 1ა), მხარეები შეთანხმდნენ 'მიზნად დაისახონ, რომ მიაღწიონ გლობალური სგ ემისიების პიკს რაც შეიძლება მალე [...] და განახორციელონ მათი სწრაფი შემცირება ამის შემდეგ, მეცნიერების არსებული საუკეთესო საშუალებებით, რათა მიღწეულ იქნას ბალანსი სათბურის გაზების ანთროპოგენულ ემისიებსა და შთანთქმებს შორის საუკუნის მეორე ნახევარში' (პარიზის შეთანხმება, 2016; მუხლი 4, პარ.1).

დოკუმენტის შემუშავება ასევე გათვალისწინებულია ენერგეტიკული გაერთიანების მმართველობის რეგულაციის მიერ მისი ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოსთვის წარდგენის მიზნით. დოკუმენტი, შესაბამისად, მოიცავს მმართველობის რეგულაციის მე-15 მუხლით დადგენილ მოთხოვნებს, შესაბამისად რეგულაციის მე-4 დანართით გათვალისწინებულ პირობებს, წინააღმდეგობაში არ მოდის საქართველოს მიერ კლიმატის ჩარჩო-კონვენციით და პარიზის ხელშეკრულებით აღებულ ვალდებულებებთან და ეხმარება მდგრადი განვითარების მიზნებს, მწვანე, სამართლიანი ენერგეტიკული გარდაქმნის პირობებს.

იურიდულ საფუძველებზე საუბრისას, ასევე, დამატებით უნდა მოვიხმოთ ენერგეტიკული გაერთიანების რეკომენდაცია „ენერგეტიკული გაერთიანების ხელშემკვრელი მხარეების მიერ ინტეგრირებული ეროვნული ენერგეტიკისა და კლიმატის გეგმების შემუშავებისთვის მომზადების შესახებ“ და “ზოგადი პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპები 2030 წლის მიზნების შესახებ ენერგეტიკული თანამეგობრობის ხელშემკვრელი მხარეებისთვის.” ეს ორი უკანასკნელი დოკუმენტი მმართველობის რეგულაციის მიღებამდე (2021 წლის ნოემბერი) ერთადერთ სარეკომენდაციო, არასავალდებულო ჩარჩოს წარმოადგენდა NECP -ისა და LTS - ის შემუშავების თვალსაზრისით.

ეროვნულ დონეზე დოკუმენტის მომზადება რამდენიმე ნორმატიულ აქტს ეფუძნება, რომელთა შორის წამყვანია საქართველოს კანონი „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ.“ კერძოდ,

„ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული სახელმწიფოს მიერ „გრძელვადიანი პერიოდებისთვის შემუშავებული სტრატეგია.“ საკანონმდებლო საფუძვლებზე და პრიორიტეტებზე მსჯელობისას, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს საქართველოს პარლამენტის დადგენილება „საქართველოს ენერგეტიკის დარგში სახელმწიფო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებების თაობაზე“, საქართველოს მთავრობის 629-ე დადგენილება (20/12/2019) „პოლიტიკის დოკუმენტების შემუშავების, მონიტორინგისა და შეფასების წესის დამტკიცების შესახებ“ და ე.წ. „მდგრადი კანონმდებლობის“ სხვა აქტები: საქართველოს კანონი „განახლებადი წყაროებიდან ენერჯის წარმოებისა და გამოყენების წახალისების შესახებ“, საქართველოს კანონი „ენერგოეფექტურობის შესახებ“, საქართველოს კანონი „ენერგო-ეტიკეტირების“ შესახებ და საქართველოს კანონი „შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ“ (იხ. ენერგეტიკის სექტორული ნაწილი).

თანხვედრა სხვა საერთაშორისო პოლიტიკის დოკუმენტებთან

დეკ კონცეფცია სრულ თანხვედრაშია სხვა საერთაშორისო პოლიტიკის პროგრამებთან და ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებთან; კერძოდ, გვქვს კონვენციასთან მის პარიზის შეთანხმებასთან ერთად, ევროკავშირ-საქართველოს ასოცირების შეთანხმება (კლიმატის თვალსაზრისით), ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანებასთან, გაეროს 2030 დღის წესრიგთან (მდგრადი განვითარების მიზნებთან).

- გაეროს კვრ კონვენცია და მისი პარიზის შეთანხმება (ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილი (NDC) და კლიმატის სამოქმედო გეგმა):

პარიზის შეთანხმება მოითხოვს ყველა მხარე-სახელმწიფოსგან „მოამზადოს, წარადგინოს და განაახლოს ეროვნულად განსაზღვრული წვლილი (NDC), რომლის შესრულებაც მას განზრახული აქვს“ (გვქვს პარიზის შეთანხმება, მუხლი 4, პარაგრაფი 2). ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილი (NDC) არის 2020 წლის შემდგომი ვალდებულება, რომელშიც ასახულია კლიმატთან დაკავშირებული ვალდებულებები ეროვნული სგ ემისიების შემცირებისათვის, მათ შორის, ეკონომიკასთან დაკავშირებული ემისიების შემცირება ან მათი შეზღუდვა, შერბილების ღონისძიებები ამის მისაღწევად. ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილი (NDC) არის დოკუმენტი, რომელიც ასახავს ქვეყნის კლიმატურ სამიზნე მაჩვენებელს ყოველ ხუთ წელიწადში, რასაც ქვეყანა წარუდგენს საერთაშორისო საზოგადოებას, რის საფუძველზეც გვქვს ატარებს გლობალურ აღწერას (global stocktake) ყოველ ხუთ წელიწადში ერთხელ.

კლიმატის სამოქმედო გეგმები (და სხვა სტრატეგიული დოკუმენტები) წარმოადგენენ საკანონმდებლო დოკუმენტებს. ისინი წარმოადგენენ შერბილების მოკლევადიან ღონისძიებებს და საშუალო ვადიან კლიმატურ სტრატეგიებს და ასახავენ NDC-ის განახლების ციკლებს. საქართველომ 2017 წლის თებერვალში საქართველოს მთავრობის დადგენილებით დაამტკიცა პარიზის შეთანხმება და ასრულებს თავის ვალდებულებებს თავისი NDC მიხედვით, მისი განახლებით და შესაბამისი სამოქმედო გეგმის შემუშავებით.

- ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ასოცირების შეთანხმება (კლიმატის ცვლილების ჭრილში)

ასოცირების შეთანხმება ევროკავშირსა და საქართველოს შორის (EU-AA) ხელმოწერილ იქნა 2014 წლის ივნისში და ძალაში შევიდა 2016 წლის ივლისში. შეთანხმება მიზნად ისახავს - შექმნას გარკვეული ჩარჩო, რომელიც განაპირობებს უფრო ღრმა პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ურთიერთობებს ევროკავშირსა და საქართველოს შორის, მათ შორის რეგულაციების და სტანდარტების გადმოღებას. შეთანხმება ავალდებულებს საქართველოს - განახორციელოს ამბიციური რეფორმა ევროკავშირის კანონმდებლობის საქართველოში გადმოღებითა და განხორციელებით გარკვეულ ვადებში, ენერგოეფექტურობის, ჰაერის დაბინძურების, განახლებადი ენერჯის კლიმატის ცვლილების და ა.შ.

- ენერგეტიკული გაერთიანება კლიმატის პოლიტიკისათვის

2016 წელს (ძალაში შესვლა - 2017 წლის აპრილი) საქართველო მიუერთდა ევროპის ენერგეტიკულ გაერთიანებას, რომელიც მიმართულია ევროკავშირის წევრი ქვეყნებისა და ენერგეტიკული გაერთიანების სხვა მხარეების ენერგეტიკული ბაზრების ლიბერალიზაციისა და კოორდინაციისაკენ. საქართველოსა და ენერგეტიკულ გაერთიანებას შორის სამართლებრივი ურთიერთობა „ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ“ ოქმით რეგულირდება. ქართული კანონმდებლობის მიხედვით, ოქმი შესასრულებლად სავალდებულო დოკუმენტია და უპირატესი ძალის მქონეც შიდა კანონმდებლობის მიმართ. გაერთიანებასთან მიერთება, LTS - ის პარალელურად, საქართველოს ავალდებულებს ენერგეტიკისა და კლიმატის ინტეგრირებული ეროვნული გეგმის (NECP) წარდგენას (მმართველობის რეგულაციის მესამე თავი), რომელიც გულისხმობს სვ ემისიების შემცირების პოლიტიკისა და ღონისძიებების შემუშავებას ყველა ემიტორი სექტორისათვის 2030 წლის მიზნების შესრულებისათვის, სხვა ღონისძიებათა შორის.

საქართველო ენერგეტიკული გაერთიანების ხელშეკრულების მხარე გახდა. აღნიშნული ხელშეკრულების ნაწილია ენერგეტიკული ბაზრის რეფორმირების მიმდინარე პროცესი, რაც თავის მხრივ მოიცავდა 2019 და 2020 წლებში რიგი საკანონმდებლო დოკუმენტების მიღებას, რამაც პირდაპირი და არაპირდაპირი გავლენა იქონია ენერგეტიკისა და კლიმატის ეროვნულ ინტეგრირებულ გეგმაზე.

საქართველო, როგორც ენერგეტიკული კავშირის ხელშეკრულების სრულფასოვანი წევრი, ენერგეტიკული კავშირის სამუშაო პროგრამის შესაბამისად, ევროკავშირის ღირებულების და დებულებების დანერგვის, ევროკავშირის კანონმდებლობის (acquis communautaire) გადმოტანისა და ჰარმონიზაციის პროცესშია. 2015 წლის 18 ნოემბერს, ევროკომისიამ მიიღო პირველი ინფორმაცია ენერგეტიკული კავშირის მდგომარეობის შესახებ, რომელშიც მითითებულია, რომ NECP-ები, რომლებიც აერთიანებს ენერგეტიკული კავშირის 5-ვე ძირითად მიმართულებას, ძალზე მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია ენერგეტიკული კავშირის სტრატეგიის იმპლემენტაციისა და ენერგეტიკისა და კლიმატის სფეროში დამატებითი სტრატეგიული დაგეგმარებისთვის.

2015 წლის ენერგეტიკული კავშირის სტატუსის ფარგლებში, ევროკავშირმა გამოსცა სახელმძღვანელო დოკუმენტი ინტეგრირებული NECP-ების შესახებ ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოებისთვის. აღნიშნული დოკუმენტი ქმნის საფუძველს იმისთვის, რომ ევროკავშირის წევრმა სახელმწიფოებმა დაიწყონ 2021-2030 წლების ეროვნული გეგმის შემუშავება და განსაზღვრავს მმართველობის პროცესის ძირითად საყრდენ ელემენტებს. NECP-ები შეამცირებენ ადმინისტრაციულ ტვირთს, გააუმჯობესებენ გამჭვირვალობას წევრი სახელმწიფოებისთვის და უზრუნველყოფენ ინვესტორების მონაწილეობას აღნიშნული გეგმით განსაზღვრულ პროცესებში 2030 წლამდე და შემდგომ. აქედან გამომდინარე, 2018 წელს, ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნომ ასევე გამოსცა NECP-ებთან დაკავშირებული პოლიტიკის სახელმძღვანელო დოკუმენტი კონტრაქტორი მხარეებისათვის.

NECP უნდა მოიცავდეს 2021 წლიდან 2030 წლამდე პერიოდს და შექმნას ეკონომიკისა და ენერგეტიკული სისტემების გარდაქმნისკენ მიმართულ ქმედებების საფუძველი, მეტწილად მდგრადი მომავლის უზრუნველსაყოფად. აღნიშნულის მიღწევა უნდა მოხდეს იმ მაჩვენებლებზე დაყრდნობით, რომლისთვისაც თითოეულ სახელმწიფოს, პოლიტიკის თვალსაზრისით, უნდა მიეღწია 2020 წლამდე (საბაზისო დონე) და მოიცავდეს პერსპექტივას 2050 წლამდე. ყოველივე ეს უზრუნველყოფს შესაბამისობას ევროკავშირის, UNFCCC-სა და ენერგეტიკული გაერთიანების გრძელვადიანი პოლიტიკის მიზნებთან. ენერგეტიკისა და კლიმატის ეროვნული ინტეგრირებული გეგმები შეიძლება ეყრდნობოდეს გაერთიანების წევრი სახელმწიფოების არსებულ ეროვნულ ენერგეტიკულ და კლიმატის ცვლილებების პოლიტიკის სტრატეგიებს. მასში გამოყენებული უნდა იქნეს კომპლექსური მიდგომა, რათა ინტეგრირებულად აისახოს ენერგეტიკული კავშირის ხუთივე ძირითადი მიმართულება.

- მდგრადი განვითარების მიზნების განხილვა კლიმატის პოლიტიკის ჭრილში

2015 წელს გაეროს წევრმა ყველა სახელმწიფომ მიიღო 'დღის წესრიგი 2030', რომელიც მოიცავს მდგრადი განვითარების 17 მიზანს და 169 სამიზნე მაჩვენებელს. მდგრადი განვითარების მიზნები იურიდიულად სავალდებულო არ არის, მაგრამ ქვეყნები ცდილობენ შექმნან ინტეგრირებული, ეროვნული პოლიტიკა, რომლითაც განახორციელებს 'დღის წესრიგი 2030'-ის მიზნებს. საგულისხმოა, რომ 2019 წლის ნოემბერში საქართველოს მთავრობამ მიიღო განკარგულება მდგრადი განვითარების მიზნების ეროვნული დოკუმენტის თაობაზე.⁶

საქართველომ მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელების პირველი ნებაყოფლობითი ანგარიში, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ მდგრადი განვითარების 2030 წლის დღის წესრიგის მიღების შემდეგ, 2016 წელს, წარადგინა, ხოლო მეორე ნებაყოფლობითი ანგარიში, 2020 წელს (TRANSFORMING OUR WORLD: THE 2030 AGENDA FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT, sustainabledevelopment.un.org, A/RES/70/1). საქართველოს მიერ მდგრადი განვითარების მიზნების

⁶ N 2328 საქართველოს მთავრობის განკარგულება მდგრადი განვითარების მიზნების ეროვნული დოკუმენტის თაობაზე.

განხორციელებას კოორდინაციას უწევს საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაცია. 2016 წელს, საქართველოს მთავრობამ შექმნა თემატური სამუშაო ჯგუფები, რომლებიც მდგრადი განვითარების მიზნების სხვადასხვა თემატურ საკითხზე მუშაობენ. ასევე, დაადგინა ქვეყნის საჭიროებებზე მორგებული მდგრადი განვითარების ეროვნული ამოცანები და ინდიკატორები (Report: Georgia National Review 2016). მას შემდეგ, საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაციამ, 169 გლობალური ამოცანიდან, პრიორიტეტად განსაზღვრა 98 ამოცანა, ხოლო 244 გლობალური ინდიკატორიდან - 204 ინდიკატორი, მდგრადი განვითარების 17 მიზანთან მიმართებით.

მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელების მონიტორინგის მიზნით, საქართველომ, ასევე, შექმნა მდგრადი განვითარების მიზნების საბჭო და გამოკვეთა პრიორიტეტები მდგრადი განვითარების მიზნების მონიტორინგისა და შეფასების გასაძლიერებლად, ასევე, ადგილობრივი თვითმმართველობების, კერძო სექტორისა და სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობის გასაზრდელად (Global Agenda for Sustainable Development and Georgian Path from 2015, Sustainable Development Goals and Georgia, 2020). დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგია სრულად შეუწყობს ხელს მდგრადი განვითარების მიზნებიდან მე-13 მიზნის განხორციელებას, რომელიც კონკრეტულად კლიმატის ცვლილებას წინააღმდეგ ქმედებას ეხება. გარდა ამისა, კლიმატის ცვლილების შერბილების ზოგიერთ ღონისძიებას, მაგალითად, ტრანსპორტიდან ემისიების შემცირებას ან ენერჯეტიკის სექტორის გადასვლას განახლებადი ენერჯის უფრო მეტ წილზე, მოაქვს სხვა მრავალი სარგებელი, რომელიც არ არის დაკავშირებული უშუალოდ კლიმატთან, მაგალითად, ჰაერის ხარისხის გაუმჯობესება, გაზრდილი ენერჯოუსაფრთხოება და ეკონომიკაში მეტი სამუშაო ადგილის შექმნა. შესაბამისად, ეს ხელს უწყობს საქართველოს მიერ პრიორიტეტულად განსაზღვრული მდგრადი განვითარების იმ მიზნების შესრულებას, რომლებიც არ არის დაკავშირებული კლიმატთან.

მიმართება სხვა, პოლიტიკის დოკუმენტებთან

განახლების პროცესში დეგ კონცეფცია თანხვედრაში იქნება სხვა, შესაბამის პოლიტიკის დოკუმენტებთან, რომლებიც შემუშავდება საერთაშორისო ვალდებულებების ფარგლებში, ისევე, როგორც ეროვნულ დოკუმენტებთან სექტორულ დონეზე. დეგ კონცეფციის შეთანხმება კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებულ სხვა პოლიტიკურ დოკუმენტებთან (სტრატეგიები და სამოქმედო გეგმები, სექტორული დოკუმენტების ჩათვლით) მიჰყვება დეგ კონცეფციის განახლების და ათწლეულების შესაბამისი დეგ სტრატეგიების შემუშავებისა და მონიტორინგის პროცესებს და პროცედურებს, რომლებიც აღწერილია მე-6 თავში. პოლიტიკის დოკუმენტები, თუნდაც ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად მომზადებული, რომლებიც ხვდებიან დეგ ჩარჩოში, არის: ა) დოკუმენტები, რომლებიც დაკავშირებულია პარიზის შეთანხმების პროცესთან (განახლებადი ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილი, კლიმატის ცვლილების სტრატეგიები და სამოქმედო გეგმები), ბ) დოკუმენტები, რომლებიც დაკავშირებულია ევროპის ენერჯეტიკულ გაერთიანებასთან (ენერჯეტიკისა და კლიმატის ინტეგრირებული ეროვნული გეგმა, ენერჯოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა, განახლებადი ენერჯის ეროვნული სამოქმედო გეგმა), გ) სხვა დოკუმენტები, რომლებიც არაპირდაპირ დაკავშირებულია დეგ კონცეფციასთან (მდგრადი

ენერგეტიკის სამოქმედო გეგმები (SEAPs, SECAP) ევროკავშირის მერების შეთანხმების ფარგლებში; სექტორული სტრატეგიები და სამოქმედო გეგმები).

- ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილი (NDC)

2015 წელს პარიზის შეთანხმების ფარგლებში საქართველომ წარადგინა და 2021 წელს განაახლა თავისი ეროვნულად განსაზღვრული წვლილი, რომელშიც განსაზღვრა სგ ემისიების განახლებული სამიზნე მაჩვენებელი, რომელიც გულისხმობს 2030 წლისთვის ამ ემისიების შემცირებას საბაზისო წლის (1990) დონიდან 35%-ით ქვემოთ. მომდევნო NDC განახლდება 2025 წლისათვის.

- კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგია და 2021-2023 წლების სამოქმედო გეგმა

კლიმატის ცვლილების სტრატეგია 2030 გამოყოფს სტრატეგიულ მიმართულებებს და პრიორიტეტებს კლიმატის ცვლილების სფეროში ყველა რელევანტური სექტორისათვის და მათ შესაბამის შერბილებებს სამიზნე მაჩვენებლებს 2030 წლისათვის, რაც მიმართულია ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილით დადგენილი მიზნის მიღწევისაკენ. სამოქმედო გეგმა განერს მოკლევადიან შერბილებებს აქტივობებს 2021-2023 წწ-ისთვის რელევანტური სექტორებისათვის არსებული და დამატებითი ღონისძიებებით. კლიმატის ცვლილების სტრატეგიები და მათი შესაბამისი სამოქმედო გეგმები ექვემდებარებიან განახლებას შესაბამისი პერიოდულობით.

დეგ კონცეფცია მჭიდროდ არის დაკავშირებული კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგიასთან, რადგან კლიმატის სტრატეგია მოიცავს კონცეფციის გრძელვადიანი მოქმედების არის პირველ ათწლეულს. როგორც ჩარჩო ათწლიური დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგიებისთვის, კონცეფცია კოორდინირებულია მათთან, კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგიის ჩათვლით. აქედან გამომდინარე, კონცეფციის შერბილებების სცენარები დიდწილად დაეყრდნო 2030 წლის სტრატეგიის ღონისძიებების პაკეტს, თუმცა გარკვეული მოდიფიკაციებით, რაც დაკავშირებული იყო მათ ხანგრძლივობასთან.

- ენერგეტიკისა და კლიმატის ინტეგრირებული ეროვნული გეგმა (NECP)

ენერგეტიკის და კლიმატის ეროვნული ინტეგრირებული გეგმა (NECP) ევროკავშირის მიერ ინიცირებული სტრატეგიული დაგეგმარების ინსტრუმენტია, რომლის შემუშავებაც საქართველოს მმართველობის რეგულაციის მე-3 მუხლის შესაბამისად მოეთხოვება. გეგმა უნდა ასახავდეს დეტალურ ხედვას, დაგეგმილი პოლიტიკის და ზომების თანაფარდობას ხუთი ძირითადი მიმართულებით: დეკარბონიზაცია; ენერგოეფექტიანობა; ენერგეტიკული უსაფრთხოება; შიდა ენერგეტიკული ბაზარი; კვლევა, ინოვაცია და კონკურენტუნარიანობა. შესაბამისად, საქართველო შეიმუშავებს ინტეგრირებული ენერგეტიკისა და კლიმატის გეგმა ენერგეტიკული გაერთიანების წევრობის ვალდებულების ფარგლებში. ენერგეტიკული გაერთიანების მინისტრთა საბჭოს ზემოხსენებული რეკომენდაციისა და მმართველობის რეგულაციის მიხედვით, NECP ფარავს 2025-2030 წწ პერიოდს და მოიცავს სამიზნე მაჩვენებლებს, ენერგოუსაფრთხოების გასაუმჯობესებელ

აქტივობებს, ენერჯის ბაზრის გაძლიერებას, ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესებას, ეკონომიკის დეკარბონიზაციას, კვლევისა და ინოვაციის წახალისებას (ხუთი ძირითადი მიმართულება). ინტეგრირებული გეგმა შეთანხმებულია კლიმატის ცვლილების სტრატეგიასთან და სამოქმედო გეგმასთან და ასე გაგრძელდება მათი განახლების შემდგომ ციკლებშიც. ინტეგრირებული გეგმა და მასზე მუშაობის პროცესი სრულ თავსებადობაშია დეგგ კონცეფციასთან, როგორც მმართველობის რეგულაციის მიერ განსაზღვრული ორი დოკუმენტი.

- ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა 2019-2020 წწ. (NEEAP)

ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა, რომლის პერიოდული შემუშავება დარეგულირებულია ეროვნული კანონმდებლობით, კერძოდ საქართველოს კანონით „ენერგოეფექტურობის შესახებ“, 2019-2020 წწ-ისთვის ადგენს ენერჯის დაზოგვის ეროვნულ სამიზნე მაჩვენებელს საჯარო და კერძო სექტორებისათვის და წარმოადგენს კონკრეტულ ღონისძიებებს ამ მიზნების მისაღწევად. გეგმა მოიცავს ფინანსურ, რეგულატორულ და ინფორმაციულ ღონისძიებებს ენერგოეფექტურობისათვის ენერჯის მოთხოვნის ყველა ძირითადი სექტორისათვის, როგორცაა ტრანსპორტი, შენობები, ელექტროობის გადაცემა და ინდუსტრია, ასევე სექტორთაშორის და ინსტიტუციონალურ ღონისძიებებს. ევროპის ენერჯეტიკულ გაერთიანებასთან შეთანხმებით, 2021 წლიდან ეს გეგმა აისახება ხოლმე ენერჯეტიკისა და კლიმატის ინტეგრირებულ ეროვნულ პროგრამაში (NECP).

- განახლებადი ენერჯის 2020 წლის ეროვნული სამოქმედო გეგმა (NREAP)

განახლებადი ენერჯის ეროვნული სამოქმედო გეგმა, რომელიც ასევე რეგულირებულია ეროვნული კანონმდებლობით (საქართველოს კანონი „განახლებადი წყაროებიდან ენერჯის წარმოებისა და გამოყენების წახალისების შესახებ“) ადგენს სამიზნე მაჩვენებელს განახლებადი ენერჯისათვის, როგორც მთელი ენერგომიწოდების 35% 2030 წლისათვის. გეგმა განსაზღვრავს ელექტროობის გენერაციის გაზრდას მზის და ქარის ტექნოლოგიებიდან. ღონისძიებებს. ევროპის ენერჯეტიკულ გაერთიანებასთან შეთანხმებით, 2021 წლიდან აღნიშნული გეგმა ინტეგრირებული იქნება ენერჯეტიკისა და კლიმატის ინტეგრირებული ეროვნულ გეგმაში (NECP).

- მუნიციპალური მდგრადი ენერჯეტიკისა (და კლიმატის) სამოქმედო გეგმები (SEAP და SECAP)

2022 წლისთვის ევროკავშირის 'მერების შეთანხმების' ხელმომწერი მუნიციპალიტეტების რაოდენობამ საქართველოში შეადგინა 24, რომლების ვალდებულებაში შედის მდგრადი ენერჯეტიკის (და კლიმატის) სამოქმედო გეგმების (SEAP ან SECAP) მომზადება შესაბამისი მუნიციპალიტეტებისათვის და მათი განხორციელება. ეს გეგმები (SECAP) მოიცავს ენერჯის მოხმარების დაზოგვის (შემცირების) ღონისძიებებს 2030 წლისათვის, მუნიციპალიტეტის მიერ აღებული ვალდებულებების მიხედვით. ამ გეგმების კავშირი ეროვნულ გეგმებთან ამჟამად მხოლოდ არაპირდაპირია, მაგრამ უახლოეს მომავალში მოსალოდნელია ვერტიკალური კოორდინაცია კლიმატის ცვლილების სფეროში არსებულ გეგმებს შორის ეროვნულ და მუნიციპალურ დონეზე. ამ აზრით, იკვეთება მუნიციპალური გეგმების მიმართება დეგგ კონცეფციასთან და სხვა სტრატეგიებთან.

სხვა სტრატეგიული დოკუმენტები

კლიმატთან და ენერჯეტიკასთან დაკავშირებული სტრატეგიებისა და სამოქმედო გეგმებისა გარდა, არსებობს სხვადასხვა ეროვნული და მუნიციპალური სტრატეგიები და სამოქმედო გეგმები, რომლებიც არაპირდაპირ დაკავშირებულია კლიმატის ცვლილებასთან და შესაბამისად, დეგვ კონცეფციასთან.

საქართველოს სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია – 2021-2027

ეს სტრატეგია გამოკვეთს ძირითად პრიორიტეტულ მიმართულებებს დარგის განვითარებაში. კლიმატის ცვლილება წარმოდგენილია კლიმატის მიმართ დარგის რისკების შემცირებაზე ადაპტაციის გზით, თუმცა ზოგიერთ ღონისძიებას გააჩნია სათბურის გაზების შემცირების ეფექტიც.

საქართველოს ტყის კოდექსი (2020) და ეროვნული სატყეო კონცეფცია (2013)

ტყის კოდექსი მიმართულია ბიომრავალფეროვნების დაცვაზე საქართველოს ტყეებში და ტყის თვისებების შენარჩუნებასა და გაუმჯობესებაზე, მისი რესურსების რაოდენობრივ და თვისობრივ გაუმჯობესებაზე. ეროვნული სატყეო კონცეფცია განსაზღვრავს ტყის მდგრადი მართვის პრინციპებს. კლიმატის ცვლილებასთან მიმართებაში კონცეფცია ეხება რისკების საპასუხო ზომებს კლიმატის ცვლილებისადმი ადაპტაციის გზით, თუმცა ტყის მდგრადი მართვა და შესაბამისი ღონისძიებები დიდწილად განსაზღვრავს სათბურის გაზების შთანთქმის ხარისხს, რაც პირდაპირ კავშირშია ამ გაზების ემისიის შემცირებასთან და ქვეყნის კლიმატ-ნეიტრალურობასთან.

ნარჩენების მართვის კოდექსი (2015) და ნარჩენების მართვის 2016-2030 წლების ეროვნული სტრატეგია და 2016-2020 წლების სამოქმედო გეგმა

ნარჩენების მართვის კოდექსი მიმართულია დარგისათვის კანონმდებლობის ჩარჩოს შექმნისაკენ, რათა შეიქმნას პირობები ნარჩენების პრევენციის, მათი შემცირების, ხელახალი გამოყენებისა და გარემოსათვის უსაფრთხო გადამუშავებისათვის. ნარჩენების მართვის სისტემის გაუმჯობესებისათვის, ნარჩენების მართვის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა განსაზღვრავს მიზნებს ნარჩენების პრევენციის, შეგროვების, გადაზიდვის, რეციკლირების, გადამუშავების, და განთავსების მიმართულებებისათვის. რამდენადაც ნარჩენების სექტორი ერთ-ერთი სერიოზული ემიტორია სათბურის გაზების, მისი დარგობრივი პოლიტიკა მჭიდროდ არის დაკავშირებული კლიმატის ცვლილების შერბილების პოლიტიკასთან და შერბილების ღონისძიებებთან ამ სექტორში. ამჟამად მიმდინარეობს სამოქმედო გეგმის მომდევნო პერიოდისათვის განახლება.

საქართველოს კანონი „ენერგოეფექტურობის შესახებ“ (2020) და „საქართველოს კანონი შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ“ (2020)

ენერგოეფექტურობის კანონი აყალიბებს საკანონმდებლო ბაზას ქვეყანაში ენერჯის ეფექტური მოხმარების უზრუნველსაყოფად გასატარებელი ღონისძიებებისათვის, ენერგოეფექტურობის მიზნობრივი მაჩვენებლების დადგენისათვის და საქართველოს ენერგოეფექტურობის პოლიტიკის დანერგვის, კოორდინაციის, კონტროლის და მონიტორინგისათვის. კანონი შენობებში ენერჯის მოხმარების შესახებ მიმართულია შენობებში ენერჯის რაციონალური მოხმარების და მათი ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესებისაკენ, გარეგანი კლიმატური და ადგილობრივი პირობების

გათვალისწინებით. კანონი ადგენს მეთოდოლოგიას შენობების ენერგომოხმარების გაანგარიშებისათვის. რამდენადაც შენობების სექტორი ერთ-ერთი სერიოზული ემიტორია სათბურის გაზების, მისი დარგობრივი პოლიტიკა მჭიდროდ არის დაკავშირებული კლიმატის ცვლილების შერბილების პოლიტიკასთან და შერბილების ღონისძიებებთან ამ სექტორში.

საქართველოს კანონი განახლებადი წყაროებიდან ენერჯის წარმოების და გამოყენების წახალისების შესახებ (2019)

კანონი ადგენს საკანონმდებლო ბაზას განახლებადი ენერჯის წყაროებიდან მიღებული ენერჯის ხელშეწყობისა და გამოყენების სამართლებრივ საფუძვლებს, ენერჯის მთლიან საბოლოო მოხმარებასა და ენერჯის, ტრანსპორტის მიერ მოხმარებაში განახლებადი წყაროებიდან მიღებული ენერჯის საერთო წილის სავალდებულო ეროვნულ საერთო სამიზნე მაჩვენებლის მიღების და გამოყენების წახალისების და ხელშეწყობისათვის, განახლებადი ენერჯის ეროვნული სამიზნე მაჩვენებლების ან საერთო ენერგომოხმარებაში მისი წილის (35% 2030 წლისთვის) განსაზღვრისათვის. რამდენადაც განახლებადი ენერჯი ერთ-ერთი ფუნდამენტური წყაროა სათბურის გაზების ემისიის შემცირებისთვის, ამ დარგის პოლიტიკა მჭიდროდ არის დაკავშირებული კლიმატის ცვლილების შერბილების პოლიტიკასთან და შერბილების ღონისძიებებთან ამ სექტორში.

ინფორმაცია ძირითადი სექტორული პოლიტიკების შესახებ უფრო დანვრილებით მოცემულია შესაბამისი სექტორებისათვის განკუთვნილ თავებში.

1.4. საჯარო კონსულტაციები და მხარეთა ჩართულობა

კონცეფციის მომზადების პროცესში ჩართული იყო დაინტერესებულ პირთა ფართო წრე, რომელიც მოიცავდა წარმომადგენლებს საჯარო, დარგობრივი, სამეცნიერო, სამოქალაქო ორგანიზაციებიდან და კონცეფციის თემატიკისათვის რელევანტური სექტორების ექსპერტებს. ეს ჩართულობა მოიცავდა:

- ინტერვიუებს
- კონსულტაციებს
- ეროვნულ საკონსულტაციო შეხვედრას
- ეროვნული თანხმობის სამუშაო შეხვედრას
- დისკუსიებს დაინტერესებულ პირებთან და კომენტირებას დეგგ კონცეფციის შესახებ.

საწყის ეტაპზე შედგა სპეციალური კონსულტაციები სექტორული სამინისტროებისა და სააგენტოების წარმომადგენლებთან და ექსპერტებთან კლიმატის ცვლილებისადმი რელევანტური დარგობრივი მონაცემების და პარამეტრების შეგროვების, პროგნოზების და მეთოდოლოგიური მიდგომების, დარგში არსებული და დაგეგმილი პოლიტიკის დოკუმენტების შესახებ ინფორმაციის მოპოვებისა და დაზუსტების მიზნით, რაც მოგვიანებით გამოყენებულ იქნა

სათბურის გაზების ემისიის გრძელვადიანი პროგნოზირების სცენარების შემუშავებისათვის ყოველ სექტორში.

რიგი კონსულტაციები მიმართული იყო ექსპერტული რჩევის მიღებისაკენ განვითარების სცენარებისათვის ზოგადი 'დრაივერების' არჩევისას. შეგროვილი ინფორმაცია მოსახლეობის, ტურისტების რაოდენობის და მშპ-ის პროგნოზების შესახებ საფუძვლად დაედო ზოგადი 'დრაივერების' პროგნოზირებას პესიმისტური და ოპტიმისტური საბაზისო სცენარებისათვის. დაინტერესებული მხარეების ფართო ჩართულობის უზრუნველსაყოფად, დეგგ კონცეფცია განხილულ იქნა კლიმატის ეროვნულ პლატფორმაზე, რომელიც წარმოადგენს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს და არასამთავრობო ორგანიზაცია CENN-ის მიერ შექმნილ საზოგადოებრივ პლატფორმას. სექტორული სე ემისიების სცენარები 2050 წლამდე წარმოდგენილ და განხილულ იქნა მონაწილეთა ფართო ჯგუფში სწორედ კლიმატის ეროვნული პლატფორმის ეროვნულ საკონსულტაციო შეხვედრაზე. ამავე შეხვედრაზე განხილული და მოწონებულ იქნა კონცეფციის სტრუქტურის (შინაარსის) სავარაუდო ვერსია. შეხვედრაზე წარმოდგენილი მასალა და კომენტარები მოგვიანებით დაეგზავნათ მონაწილეებს შემდგომი შენიშვნებისა და წინადადებებისათვის. კონცეფციის სტრუქტურა აგრეთვე განხილულ და შეთანხმებულ იქნა საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაციის პოლიტიკის დაგეგმვისა და კოორდინაციის დეპარტამენტთან.

დეგგ სტრატეგიის კონცეფციის სამუშაო ვერსია წარდგენილ იქნა შემდგომი განხილვისათვის *ეროვნული თანხმობის შეხვედრაზე*, მონაწილეთათვის მასალის წინასწარი დაგზავნით. მონაწილეები იყვნენ კლიმატის ცვლილებისა და მისთვის რელევანტური დარგების წარმომადგენლებისგან სამინისტროებიდან, სააგენტოებიდან, სამეცნიერო და არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან, დარგობრივი ექსპერტებისგან, საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლებისა და ექსპერტებისგან. სტრატეგიის დოკუმენტი შესაბამის ვადაში განსახილველად გადაეგზავნება ენერჯეტიკული გაერთიანების სამდივნოს და იგი ასევე განთავსებული იქნება სამდივნოს ელექტრონულ პლატფორმაზე (E-Platform) მმართველობის რეგულაციის 28-2 მუხლის შესაბამისად.

უფრო დანვრილებით ინფორმაცია იხ. დანართი 2.

1.5. გრძელვადიანი დაბალემისიანი განვითარების კონცეფცია და გენდერული პერსპექტივა

საქართველომ მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადადგა საერთაშორისო ვალდებულებების აღებით, კონვენციების რატიფიცირებით,^{7,8} ანტი-დისკრიმინაციული კანონმდებლობისა და ეროვნულ დონეზე რიგი პოლიტიკური დოკუმენტების მიღებით, რომლებიც მიმართულია ადამიანის უფლებათა დაცვისა და განმტკიცებისაკენ და ქალთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრისაკენ. საქართველოს კონსტიტუციით უზრუნველყოფილია და მხარდაჭერილია, არსებითი გენდერული თანასწორობა, ნაცვლად ფორმალური გენდერული თანასწორობისა. კერძოდ, კონსტიტუციის მე-11-ის მუხლის შესაბამისად, სახელმწიფო იღებს განსაკუთრებულ ზომებს კაცებისა და ქალების არსებითი თანასწორობის უზრუნველსაყოფად და უთანასწორობის აღმოსაფხვრელად, რაც მათ შორის ითვალისწინებს ქალებისა და კაცების არატრადიციულ პროფესიულ სფეროში ეფექტურ ჩართულობას, სწავლასა და დასაქმებას გადამწყვეტილების მიმღებ დონეზე. საქართველოს კანონმდებლობა ითვალისწინებს გენდერულ როლებთან დაკავშირებულ გამონწვევებს და უზრუნველყოფს ქალებისა და გოგონების გაძლიერებას ყველა სფეროში, როგორც ეროვნულ, ასევე ადგილობრივ დონეზე.

მსოფლიო ბანკის კვლევით (Georgia Country Gender Assessment, Poverty and Equity Global Practice, World Bank Group, 2016), ქალების წარმომადგენლობა საქართველოში საქმიანობისა და პროფესიების კუთხით ძირითადად მოიცავს ჰუმანიტარულ, განათლებისა და ჯანდაცვის სექტორებს, რაც მნიშვნელოვნად ზღუდავს მათ ეკონომიკურ აქტივობას დაბალშემოსავლიანი სფეროებით. მომუშავე ქალების დაახლოებით 16.5% დასაქმებული არის სოფლის მეურნეობაში, ხოლო თითქმის ერთი მეოთხედი ჯანდაცვისა და განათლების სფეროებში (კაცების 4% -თან შედარებით, LFS 2018). საკმაოდ დაბალია ქალების წარმომადგენლობა სამრეწველო და სამეცნიერო სფეროებში. 2018 წელს მომუშავე ქალების მხოლოდ 6% იყო დასაქმებული სამრეწველო საქმიანობებში, ხოლო მეცნიერებების, ტექნოლოგიის, საინჟინრო და ტექნიკური პროფილის კურსდამთავრებულების რიცხვი შეადგენდა მხოლოდ 14%-ს. ეს რეალობა აისახება ქალებისა და კაცების წარმომადგენლობაზე ენერგეტიკაში, ინდუსტრიაში, ტრანსპორტში, სწორედ იმ დარგებში, სადაც ყველაზე მეტია სათბურის გაზების ემისია. სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (საქსტატი) 2020 წლის მაჩვენებლებით დასაქმებული კაცების 14% მუშაობს სამრეწველო სფეროში, ხოლო ქალების - 7.8%. სოფლის მეურნეობაში კაცების 22.4% და ქალების 16.5%, მშენებლობაში - კაცების 12% და ქალების 0.6%, ტრანსპორტში კი - კაცების 10% და ქალების 1%. ზოგიერთ სექტორში არის განსხვავება ხელფასებში, ხოლო ფაქტობრივი ანაზღაურებაში განსხვავება სახეზეა

⁷ გაეროს კონვენცია ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ, მისი ოქმი და ზოგადი რეკომენდაციები <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3860268?publication=0>

<https://georgia.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Georgia/Attachments/Publications/2018/convention%20on%20elimination%20of%20violence.pdf>

⁸ ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ ევროპის საბჭოს

კონვენცია <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3789678?publication=0>

თითქმის ყველა მიმართულებით მრეწველობის, ტრანსპორტისა და სოფლის მეურნეობის ჩათვლით (ქვეყნის გენდერული თანასწორობის პროფილის სანახავად, ვთხოვთ, ეწვიოთ მითითებულ ბმულს)⁹.

საბუნებისმეტყველო მეცნიერებები არის ის სფერო საქართველოში, სადაც ქალები შედარებით მეტადაა წარმოდგენილი, მათ შორის ეკოლოგია ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარულია. თუმცა, ამ მიმართულებითაც, გადანყვეტილების მიმღებ პოზიციებზე მყოფი ქალების რიცხვი საკმაოდ დაბალია კაცებთან მიმართებაში. გენდერული პერსპექტივის გათვალისწინება უმნიშვნელოვანესია კლიმატის ცვლილების პოლიტიკის დოკუმენტების შემუშავებისას, მათ შორის გარემო ფაქტორების სიტუაციის ანალიზისა და მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხზე ცვლილებების ზეგავლენის შეფასებისას. ასევე, ადაპტაციის კუთხით, რადგანაც ქალებზე, გოგოებსა და მათი სპეციფიკური საჭიროებების ჯგუფებზე განსაკუთრებით მოქმედებს კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული გამოწვევები. გენდერული პერსპექტივის გათვალისწინება ასევე რელევანტურია კლიმატის ცვლილების შერბილების კუთხით. შესაბამისად, ზემოთ აღნიშნული გამოწვევებიდან გამომდინარე, სტრატეგიული დოკუმენტებისა და მათი სამოქმედო გეგმების შემუშავებისა და განხორციელებაში, მოკლე თუ გრძელვადიანი დაგეგმვის პროცესებში, დეგგ კონცეფციასა და მისი მოქმედების სრულ პროცესში გათვალისწინებული უნდა იქნას გენდერული პერსპექტივა, რაც გულისხმობს:

- ქალების თანაბარ წვდომას დაბალემისიანი განვითარების ეკონომიკური და სოციალური ტრანსფორმაციის პროცესებში;
- ქალების ეფექტიან მონაწილეობას დაბალემისიანი განვითარების დაგეგმვის, მონიტორინგისა და განახლების პროცესებში;
- ქალების მნიშვნელოვან ჩართულობას ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასებისა და შემოტანის პროცესებში და, განსაკუთრებით, ხელშემწყობი გარემოს შექმნის, შესაძლებლობათა გაძლიერების და მომსახურებების მიწოდების პროცესებში;
- ქალების გამოცდილების, ცოდნისა და შესაძლებლობების ეფექტურად გამოყენებას საკონსულტაციო მომსახურებისას, მათ შორის ეკონომიკური, გარემოსდაცვითი და კლიმატის ცვლილების ყველა სექტორში, როგორც ადგილობრივ, ისე ეროვნულ დონეზე;
- ქალების თანაბარ და ეფექტიან ჩართულობას შერბილების სექტორულ ღონისძიებებში.

საქართველოში მცხოვრები ქალების მაღალი პროფესიონალიზმისა და ტექნიკური ცოდნის გათვალისწინებით, გარემოს დაცვის, კლიმატის ცვლილებისა და რელევანტურ სფეროებში, დეგგ კონცეფცია არსებითი თანასწორობის მიღწევის მიზნით უზრუნველყოფს ქალების ჯეროვან ჩართულობას, პროფესიული განვითარების ხელშემწყობას დეგგ კონცეფციის მოქმედებისა და დეგ სტრატეგიების განხორციელების მთელ პროცესში 2050 წლამდე.

⁹ გაეროს ქალთა ორგანიზაცია; „ქვეყნის გენდერული თანასწორობის პროფილი, საქართველო“ 2021წ; <https://georgia.unwomen.org/sites/default/files/2022-04/Country%20Gender%20Equality%20Profile%20GEO>.

2. საქართველოს დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი ხედვა

2.1. სათბურის გაზების ემისიის შემცირების გზები 2050 წლამდე

ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის (NDC) განახლებულ დოკუმენტში (2021) და შესაბამის სტრატეგიაში (“საქართველოს კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგია”) და სამოქმედო გეგმაში (“კლიმატის ცვლილების სამოქმედო გეგმა 2021-2023“) საქართველომ დასახა სგ ემისიის შემცირების რეალური მიზნები 2030 წლისათვის, დამყარებული ‘ქვემოდან ზემოთ’ გამოთვლებზე კონკრეტული სექტორული პოლიტიკების, ღონისძიებების და ტექნოლოგიების საფუძველზე. თუმცა კლიმატის ცვლილების გრძელვადიანი პოლიტიკის დასაგეგმად საჭიროა ‘იდეალური მომავლის მოდელის’ მკაფიო ხედვა, რომელიც აჩვენებს თუ საით უნდა იყოს პოლიტიკა მიმართული, და საით უნდა მოხდეს ძალისხმევის მობილიზება მისი განხორციელებისათვის.

საქართველოს განზრახული აქვს გახდეს ‘მწვანე’ 2050 წლისათვის ენერგოეფექტურ ტექნოლოგიებზე და განახლებად ენერჯიებზე გადასვლის გზით. ტექნოლოგიური გადაიარაღება და მოდერნიზაცია განიხილება, როგორც უმთავრესი საშუალება როგორც ეკონომიკური განვითარებისათვის, ისე დეკარბონიზაციისათვის, გაზრდილი ეფექტურობის, დანაკარგების მინიმიზაციის და დაბალემისიანი ტექნოლოგიების გამოყენებით გზით. საქართველო გეგმავს ერთმანეთს შეურწყას დაბალემისიანი განვითარება და ეკონომიკური ზრდა ინოვაციების დანერგვით, რაც ამავედროულად შეამცირებს სგ ემისიებს.

2.2. ეკონომიკისა და საზოგადოების გარდაქმნა 2050 წლისთვის

საქართველოს განზრახული აქვს მიაღწიოს 2050 წლისთვის დასახულ მიზანს - კლიმატ-ნეიტრალურობას - სწრაფი და ძირეული ტექნოლოგიური გადაიარაღების გზით და, ამის დახმარებით, - ენერჯის დაზოგვას, ეფექტურობის და რენტაბელობის გაზრდას ცხოვრებისა და ეკონომიკის ყველა სფეროში, რაც შექმნის პირობებს და აუცილებლად გამოიწვევს ეკონომიკურ განვითარებას, რომელიც გამოიხატება პროდუქციის ზრდასა და ხარისხის აწევაში, ბიზნეს-აქტივობის და კონკურენციის გაძლიერებაში, და საბოლოოდ - ეკონომიკურ კეთილდღეობასა და სტაბილურობაში. ეკონომიკურ ზრდასთან ერთად, მაღალი ტექნოლოგიები გახდის ინდუსტრიულ პროცესებს უფრო უსაფრთხოს და კლიმატისა და გარემოსადმი დამზოგავს.

ენერგოეფექტურობის ზრდასთან ერთად, საქართველოს განზრახული აქვს გააძლიეროს თავისი მდიდარი ბუნებრივი რესურსების, განსაკუთრებით, წყლის რაციონალური და მდგრადი გამოყენება, ენერჯის წყაროების შემდგომ დივერსიფიკაციასთან ერთად, ასევე სხვა განახლებადი ენერჯის ტექნოლოგიების ფართო შემოტანა და დანერგვა.

გრძელვადიანი პოლიტიკა ითვალისწინებს ქვეყანაში ახალი რეგულაციების შემოღებას, რომლებიც ხელს შეუწყობს ნახშირბად-ნეიტრალურობას, როგორცაა CO₂-ის გადასახადი,

‘დამბინძურებელი (ემიტორი) იხდის’, ნახშირბადის ამორიცხვის პრაქტიკები, ცირკულარული ეკონომიკის წახალისება და სხვა.

საქართველო აცნობიერებს, რომ ტექნოლოგიური გარდაქმნა ხანგრძლივი პროცესია და ამიტომ აყალიბებს ამ პროცესისადმი ეტაპობრივ მიდგომას ათწლეულების მიხედვით. ამგვარად, მიმდინარე ათწლეულის (2021-2030) ფარგლებში ყოველი სფეროსათვის (სექტორისათვის) განისაზღვრება საჭირო ტექნოლოგიები და ინოვაციები, - ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასების დაგეგმილი მე-3 რაუნდის ფარგლებში, და შეიქმნება საკანონმდებლო-რეგულაციური ბაზა (ე.წ. ‘ხელშემწყობი გარემო’) პრიორიტიზირებული ტექნოლოგიების შემოტანისა და დანერგვისათვის; მომზადდება ტექნიკური პერსონალი და მოეწყობა მომსახურების ცენტრები, რომლებსაც შეეძლება საჭირო მომსახურების განეცა; შეირჩევა ოპტიმალური ქვეყნები და მწარმოებლები და დაინყება მუშაობა კონკრეტული ტექნოლოგიების გადმოცემისათვის. მომდევნო 2030-2040 ათწლეულში გაგრძელდება ახალი ტექნოლოგიების შემოტანა და დანერგვა, რაც გააძლიერებს სათბურის გაზების ემისიის შემცირებას. ამ ათწლეულში მოსალოდნელი ტექნოლოგიური გადაიარაღება იქნება შემობრუნების წერტილი, როცა პროდუქტიულობა დაინყებს ზრდას ყველა სექტორში, თუმცა სვ ემისიების ტრენდი ჯერ კიდევ ზრდადი იქნება 30- იანი წლების შუა წელამდე, რის შემდეგაც ემისიები დაინყებენ კლებას. მესამე ეტაპზე, 2040-2050 წლებში, დაგეგმილია ახალი ტექნოლოგიების შემოტანა-დანერგვის პროცესის დასრულება და ძველი ტექნოლოგიების სრულად ჩანაცვლება.

ვინაიდან საქართველოს გრძელვადიანი დაბალემისიანი სტრატეგიის შემუშავება ემთხვევა ევროკავშირის მიერ „ევროპის მწვანე შეთანხმების“ მიღებას და მის თანამდევ პროცესებს, რომელიც 2050 წლისთვის ევროპის კონტინენტზე კლიმატ-ნეიტრალურობას და ეკონომიკის ძირეულ ტრანსფორმაციას ითვალისწინებს, საქართველოს გრძელვადიან პერსპექტივაში განზრახული აქვს ევროპის მწვანე შეთანხმებისა და „Fit for 55“ პაკეტის მიზნებთან დაახლოება.¹⁰ იმდენად რამდენადაც ევროპის მწვანე შეთანხმება სამართლებრივად არაპირდაპირი, თუმცა, საქართველოს მიმართ ძლიერი იდეოლოგიური ზემოქმედებით ხასიათდება, დოკუმენტის შემუშავება მწვანე შეთანხმებების პროცესების (ე.ი. ენერგეტიკული გაერთიანების მიერ კლიმატ-ნეიტრალურობა 2050 წელს და დეკარბონიზაციის საგზაო რუკა) სულისკვეთებით წარიმართა.

საქართველო აცნობიერებს, რომ ტექნოლოგიური გარდაქმნა ხანგრძლივი პროცესია და ამიტომ აყალიბებს ამ პროცესისადმი ეტაპობრივ მიდგომას ათწლეულების მიხედვით. ამგვარად, მიმდინარე ათწლეულის (2021-2030) ფარგლებში ყოველი სფეროსათვის (სექტორისათვის) განისაზღვრება საჭირო ტექნოლოგიები და ინოვაციები, - ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასების დაგეგმილი მე-3 რაუნდის ფარგლებში, და შეიქმნება საკანონმდებლო-რეგულაციური ბაზა (ე.წ. ‘ხელშემწყობი გარემო’) პრიორიტიზირებული ტექნოლოგიების შემოტანისა და

¹⁰ კლიმატის კანონის მიღებიდან რამდენიმე დღეში ევროკომისიამ აქამდე უპრეცედენტო ამბიციის მქონე სამართლებრივი ცვლილებების პაკეტი - „Fit for 55“ წარმოადგინა. პაკეტი არსებულ რვა სამართლებრივ აქტში ცვლილებისა და ხუთი ახალი იურიდიული თუ პოლიტიკის დოკუმენტის (13) მიღების პროექტია და მისი იმპლემენტაციის სავარაუდო მოლოდინის დრო - 2 წელი (ე.წ. „სუთა ენერჯის პაკეტის“ დაკვირვების შედეგად).

დანერგვისათვის; მომზადდება ტექნიკური პერსონალი და მოეწყობა მომსახურების ცენტრები, რომლებსაც შეეძლება საჭირო მომსახურების განწევა; შეირჩევა ოპტიმალური ქვეყნები და მწარმოებლები და დაიწყება მუშაობა კონკრეტული ტექნოლოგიების გადმოცემისათვის.

მომდევნო 2030-2040 ათწლეულში გაგრძელდება ახალი ტექნოლოგიების შემოტანა და დანერგვა, რაც გააძლიერებს სათბურის გაზების ემისიის შემცირებას. ამ ათწლეულში მოსალოდნელი ტექნოლოგიური გადაიარაღება იქნება შემობრუნების წერტილი, როცა პროდუქტიულობა დაიწყებს ზრდას ყველა სექტორში, თუმცა სვ ემისიების ტრენდი ჯერ კიდევ ზრდადი იქნება 30-იანი წლების შუა წელამდე, რის შემდეგაც ემისიები დაიწყებენ კლებას.

მესამე ეტაპზე, 2040-2050 წლებში, დაგეგმილია ახალი ტექნოლოგიების შემოტანა-დანერგვის პროცესის დასრულება და ძველი ტექნოლოგიების სრულად ჩანაცვლება.

ტექნოლოგიური გადაიარაღება და განახლება, რაც საფუძვლად უდევს საქართველოს დევ განვითარებას, ძლიერად არის დამოკიდებული ეკონომიკურ სიძლიერებზე და ინვესტიციებზე, ამიტომ ფინანსური დახმარების მასშტაბი მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს წარმატებას საუკუნის შუა წელისათვის დასახული მიზნის მიღწევაში. აქედან გამომდინარე, აუცილებელი იქნება ძალისხმევის გაძლიერება ფონდების მოძიებასა და საჭირო ინვესტიციების მოზიდვაში სტრატეგიის განხორციელების მთელი დროის მანძილზე.

ტექნოლოგიური განახლების ამ პროცესით ეკონომიკა და საზოგადოება განიცდის მნიშვნელოვან ტრანსფორმაციას სწრაფად ცვალებადი ცხოვრების ხარისხის, გარემოს, ეკონომიკური აქტივობის და ტექნოლოგიური გაძვირების გამო, რაც სერიოზულ ზეწოლას მოახდენს როგორც ეკონომიკაზე, - განსაკუთრებით, ენერგეტიკაზე და მრეწველობაზე, - ისე საზოგადოებაზე, რომელიც დგება გამოწვევების წინაშე ტექნიკური კვალიფიკაციისა და განათლების დონისადმი აწეული მოთხოვნების გამო, ახალი სტანდარტების შესაბამისად. მოსალოდნელი პოლიტიკური ცვლილებები, დაკავშირებული საქართველოს მისწრაფებასთან - შევიდეს ევროკავშირში, კიდევ უფრო აწევს ზღურბლს ეკონომიკური პროდუქციისა და ტექნიკური კადრების გაცვლისა და გარე ბაზრებისადმი წვდომისათვის.

მიუხედავად მოსალოდნელი გამოწვევებისა კონცეფციის მოქმედების მთელ პერიოდზე, საქართველოს დარწმუნებულია, რომ მიაღწევს თავის მიზანს და 2050 წლისათვის იქნება მაღალტექნოლოგიური, განვითარებული და ნახშირბად-ნეიტრალური ქვეყანა.

2.3. კლიმატის ცვლილებასთან ბრძოლის ხელშეწყობა ყველა დონეზე

კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ ქმედითი ბრძოლა გრძელვადიანი და რთულია, და მოითხოვს მნიშვნელოვან ტექნიკურ, ადამიანურ და ფინანსურ რესურსებს. აუცილებელია ამ პროცესის გონივრული მართვა ეროვნულ დონეზე და საჯარო და საქმიანი წრეების ფართო ჩართულობა სასურველი მიზნის მისაღწევად.

იმის გამო, რომ კლიმატის ცვლილებას 'გამჭოლი' ხასიათი აქვს და იჭრება მთელს ეკონომიკაში და ცხოვრების ყველა სფეროში, კლიმატის ცვლილების პოლიტიკა და დაგეგმვა აუცილებლად მოიცავს ეკონომიკის მრავალ სექტორს და ცხოვრების მრავალ ასპექტს. აქედან გამომდინარე, კლიმატის განზომილების ინტეგრაცია ეროვნული და სექტორული განვითარების პოლიტიკებში არსებითი პირობაა ნებისმიერი 'კლიმატური' ქმედების რეალიზაციისათვის.

დეგვ კონცეფცია მოხაზავს 2050 წლისათვის სვ ემისიის შემცირების სავარაუდო დიაპაზონებს და სამიზნე მაჩვენებლებს პესიმისტური და ოპტიმისტური განვითარების ტრაექტორიებს შორის კლიმატისთვის რელევანტური ყოველი სექტორისათვის, და განსაზღვრავს შესაფერის შემარბილებელ ღონისძიებებს. ცხადია, რომ ეს აქტივობები გათვალისწინებულია ეკონომიკის შესაბამის სექტორში და ამგვარად, უნდა აისახონ შესაბამის სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმაში. აქედან გამომდინარე, სექტორული და ეროვნული პოლიტიკების ჰორიზონტალური და ვერტიკალური კოორდინაცია აუცილებელია მათი წარმატებული განხორციელებისათვის.

ეკონომიკის სექტორებთან კლიმატის ცვლილების თანაკვეთის პრობლემის გადანაცვებისთვის საქართველომ ჩამოაყალიბა ეროვნული სამინისტროთაშორისი ორგანო კლიმატის ცვლილების საბჭო სექტორულ სამინისტროებს შორის კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული ქმედებების კონსოლიდაციისა და კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული ყველა პოლიტიკური დოკუმენტის განხილვის, მონონების და მიღების რეკომენდაციის გაცემისათვის, ასევე მათ განხორციელებაზე საერთო ზედამხედველობის განწესებისათვის.

კონცეფციით დასახული მიზნების მისაღწევად არსებითად მნიშვნელოვანია ოფიციალურ სამთავრობო სტრუქტურებთან ერთად, ასევე, დამოუკიდებელი ტექნიკური ექსპერტების, მეცნიერების და კვალიფიციური არასამთავრობო ორგანიზაციების ჩართვა ღონისძიებების შემუშავების, განახლების, მონიტორინგის, შეფასების და განხორციელების პროცესებში.

კლიმატის ცვლილებასთან ბრძოლის წარმატება შეუძლებელია სათანადო საჯარო გათვითცნობიერებულობის და ქცევის შეცვლის გარეშე ენერჯისა და საკვების მოხმარების მიმართ, წყლის და სხვა რესურსების, ენერჯის დაზოგვის და ეფექტურობის მიმართ. კლიმატის შესახებ საგნის შეტანა სკოლებსა და უმაღლესი განათლების პროგრამებში, კლიმატზე სპეციალიზებული ჟურნალისტების მომზადება, კლიმატის ცვლილების თემების ჩართვა მედიის პროგრამებში, საინფორმაციო შეხვედრები და სხვა ღონისძიებები უფრო გაძლიერდება ამ ჩარჩო-სტრატეგიით განსაზღვრული, ტრანსფორმაციაზე ორიენტირებული პოლიტიკის გატარების კვალდაკვალ, რაც დაეხმარება საზოგადოებას ფეხი აუწყოს ცვლილებებს.

ბიზნესის ჩართვას კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ მიმართულ საქმიანობებში გადამწყვეტი როლი აქვს, ერთი მხრივ, ღონისძიებების ინვესტირების თვალსაზრისით და, მეორე მხრივ, ცვალებად პირობებთან ბიზნესის ადაპტირებისა და სარგებლის მიღებისათვის ახლად შექმნილი შესაძლებლობებიდან, რომლებიც დაკავშირებულია ტექნოლოგიურ რეფორმებთან და მწვანე ეკონომიკასთან. ჩარჩო-სტრატეგიის განხორციელება გაითვალისწინებს საქმიანი წრეების ცნობიერების ამაღლებას კლიმატის ცვლილებასთან ბრძოლის მიმართულებით განხორციელებული საქმიანობის შესახებ, მწვანე ეკონომიკის შესაძლებლობების და კლიმატთან

დაკავშირებულ საქმიანობაში ბიზნესის ჩართვისა და ინვესტირების კარგი უცხოური პრაქტიკის შესახებ.

გონივრული და კარგად გააზრებული მართვა, დაბალანსებული დეკარბონიზაციასა და ეკონომიკურ ზრდას შორის, ვერტიკალური და ჰორიზონტალური კოორდინაციით, დაინტერესებულ პირთა, საჯარო და ბიზნესების ფართო წრის ჩართულობით, ხელს შეუწყობს კლიმატის წინააღმდეგ ბრძოლას და უზრუნველყოფს კონცეფციაში გაცხადებული გრძელვადიანი მიზნის მიღწევას.

3. სათბურის გაზების ეროვნული ემისიების შემცირება და შთანთქმის გაძლიერება

3.1. სათბურის გაზების ეროვნული ემისიები: (მიმდინარე ტენდენცია)

სათბურის გაზების ეროვნული და სექტორული ემისიები 1990-2017 წწ მოცემულია ცხრილში 3.1.1, როგორც მიწათსარგებლობის, მიწათსარგებლობის ცვლილებისა და სატყეო მეურნეობის (მმცს/LULUCF) ემისიების ჩათვლით, ისე მათ გარეშე. 1990 წლის დონესთან შედარებით, ყველა სექტორის ემისია, გარდა ნარჩენებისა, მნიშვნელოვნად დაკლებულია: 2017 წელს სგ ემისია 1990 წელთან შედარებით შეადგენს ენერგეტიკის სექტორიდან 28%, ინდუსტრიის სექტორიდან - 50%, და სოფლის მეურნეობიდან - დაახლოებით 66%. სათბურის გაზების შთანთქმაც შემცირებულია 2017 წელს 22%-ით 1990-თან შედარებით.

ცხრილი 3.1.1. სათბურის გაზების ეროვნული ემისიები 1990-2017 წწ

სექტორი	ენერგეტიკა	ინდუსტრია	სოფლის მეურნეობა	ნარჩენები	მმცტ	სულ (მმცტ გარეშე)	სულ (მმცტ ჩათვლით)
1990	36,698	3,879	4,101	1,135	-6,353	45,813	39,460
1995	8,319	447	2,805	1,125	-6,273	12,696	6,423
2000	5,612	725	3,317	1,269	-5,031	10,923	5,892
2005	5,396	957	3,461	1,354	-4,163	11,168	7,006
2010	7,707	1,443	3,055	1,483	-4,537	13,688	9,151
2011	9,743	1,794	2,981	1,509	-4,864	16,027	11,163
2012	10,294	1,872	3,223	1,538	-4,750	16,927	12,178
2013	8,949	1,892	3,582	1,542	-4,834	15,964	11,130
2014	9,642	2,035	3,633	1,551	-4,609	16,861	12,252
2015	10,849	2,058	3,745	1,562	-4,617	18,214	13,597
2016	11,355	1,822	3,798	1,559	-4,797	18,534	13,738
2017	10,726	1,990	3,488	1,562	-4,924	17,766	12,842

ცხრილი 3.1.2 ასახავს სეექტორული ემისიების წილს მთლიან ეროვნულ ემისიებში 1990-2017წწ. ცხრილის მიხედვით, დომინანტურია ენერგეტიკის სექტორი, მისი წილი 1990 წელს შეადგენდა დაახლოებით 80%. უკანასკნელი წლებში კი ეს წილი მერყეობს 60-65% შუალედში.

ცხრილი 3.1.2. სექტორული სე ემისიების წილი საერთო ეროვნულ ემისიებში 1990-2017 წწ

სექტორი	ენერგეტიკა	ინდუსტრია	სოფლის მეურნეობა	ნარჩენები	მმცტ	სულ (მმცტ გარეშე)	სულ (მმცტ ჩათვლით)
1990	80.1%	8.5%	9.0%	2.5%	-13.9%	100%	86.1%
1995	65.6%	3.5%	22.1%	8.9%	-49.4%	100%	50.6%
2000	51.4%	6.6%	30.4%	11.6%	-46.1%	100%	53.9%
2005	48.4%	8.4%	31.0%	12.1%	-37.3%	100%	62.7%
2010	56.5%	10.3%	22.4%	10.9%	-33.2%	100%	66.8%
2011	61.0%	10.9%	18.7%	9.4%	-30.4%	100%	69.6%
2012	60.9%	10.9%	19.1%	9.1%	-28.1%	100%	71.9%
2013	56.2%	11.6%	22.5%	9.7%	-30.4%	100%	69.6%
2014	58.9%	12.6%	18.6%	9.9%	-29.3%	100%	70.7%
2015	61.7%	11.7%	17.5%	9.1%	-27.0%	100%	73.0%
2016	64.5%	10.2%	16.2%	9.1%	-28.1%	100%	71.9%
2017	62.4%	11.6%	16.4%	9.5%	-30.1%	100%	69.9%

3.2. საბაზისო გაზების ეროვნული ემისიების პროგნოზები 2050 წლისათვის (საბაზისო სცენარი)

ძირითადი მამოძრავებელი ფაქტორები

საბაზისო (WOM) სცენარის პროგნოზირებისათვის გამოყენებული იყო ზოგადი მამოძრავებელი ფაქტორები - მოსახლეობის რიცხოვნობა და მთლიანი შიდა პროდუქტი. ქვეყანაში შემომდინარე ტურისტული ნაკადის მასშტაბებზე დაყრდნობით გამოყენებულ იქნა ადგილობრივ მკვიდრთა და ტურისტთა ჯამური რაოდენობები (P+T), სადაც ტურისტების რაოდენობა გადაანგარიშდა 'წლიურად დამრჩენი' ტურისტების რაოდენობად. ეს მიდგომა შესაბამისობაშია კსკ/კსსგ -ში გამოყენებულ ანალოგიურ მიდგომასთან.

საბაზისო სცენარები

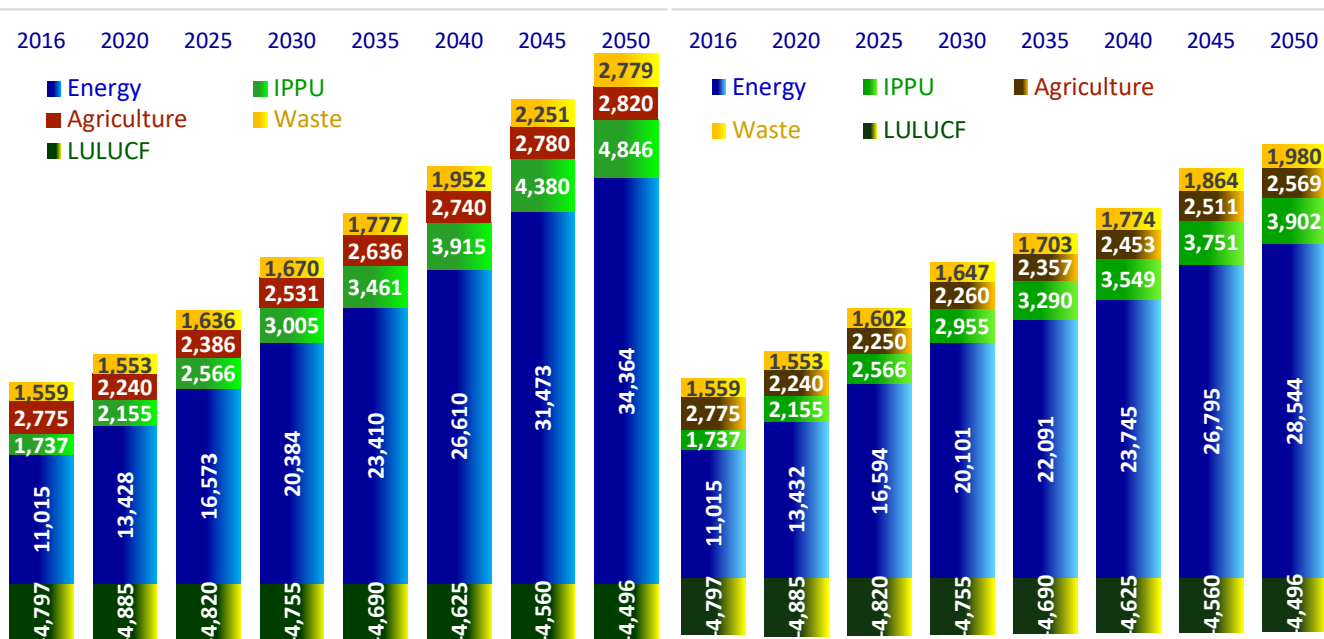
მოსახლეობისა და მშპ სტატისტიკური მონაცემები გვიჩვენებს მათ სუსტ და მერყევ ზრდას გასულ ათწლეულებში. მიუხედავად ასეთი ტენდენციის მიზეზებისა, ქვეყნის გრძელვადიანი განვითარების პოლიტიკა ითვალისწინებს ამ ტენდენციის შეცვლას და მიზნად ისახავს საგრძნობ ზრდა-განვითარებას საუკუნის შუა წელისათვის. ამ მოსაზრებიდან გამომდინარე, ერთი, განვითარების სცენარის ნაცვლად, შერჩეულ იქნა დიაპაზონი პესიმისტური და ოპტიმისტური განვითარების ტრაექტორიებს შორის.

განვითარების პესიმისტური სცენარი დამყარებულია მოსახლეობისა და მშპ წელი ზრდის დაშვებაზე, რომელიც ახლოს არის მიმდინარე სტატისტიკურ ტენდენციასთან, ხოლო ოპტიმისტური სცენარი გულისხმობს ყველაზე ოპტიმისტურ მოლოდინებს ეკონომიკისა და დემოგრაფიული აღმავლობის მიმართ.

ამრიგად, შემუშავდა ორი (პესიმისტური და ოპტიმისტური) სცენარი შერჩეული მამოძრავებელი ფაქტორების პროგნოზირებული მონაცემების მწკრივებით, რომლებიც წინასწარ იქნა გაანგარიშებული, და შესაბამისი წლიური ზრდის კოეფიციენტებით, რომლებიც გამოითვალა და გამოყენებულ იქნა პროგნოზირებისათვის. პროგნოზებისთვის გამოყენებულ იქნა ე.წ. 'შვოცავი საშუალოს' მეთოდი 5-წლიანი საშუალოთი. ორივე მამოძრავებელი ფაქტორის პროგნოზირებული მნიშვნელობები მოცემულია დამატებაში #3.

სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიები საბაზისო (WoM) სცენარის შემთხვევაში და სექტორული ემისიების წილი შეფასებულია სექტორული ემისიების პროგნოზებიდან (იხ. ქვემოთ შესაბამის სექტორულ პარაგრაფებში). შედეგები მოცემულია ნახ.3.2.1 და ცხრილებში 3.2.1-3.2.3.

სგ ემისიები (მმცტ ჩათვლით) 2050 წლისათვის მიაღწევს 40,313 გგ CO₂-ეფ ოპტიმისტური საბაზისო სცენარისთვის და 32,499 გგ CO₂-ეფ პესიმისტური საბაზისო სცენარისათვის. სათბურის გაზების ემისიები (მმცტ გარეშე) 2050 წლისათვის მიაღწევს 44,808 გგ CO₂-ეფ ოპტიმისტური საბაზისო სცენარისთვის და 36,995 გგ CO₂-ეფ პესიმისტური საბაზისო სცენარისთვის.

ნახ. 3.2.1. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიები WoM ოპტიმისტური და WoM პესიმისტური სცენარებისათვის

ცხრილი 3.2.1. სათბურის გაზების ეროვნული ემისიების პროგნოზები (გგ CO₂-ეფ) საბაზისო (WoM) ოპტიმისტური სცენარით

სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ენერგეტიკა	11,015	13,428	16,573	20,384	23,410	26,610	31,473	34,364
ინდუსტრია	1,737	2,155	2,566	3,005	3,461	3,915	4,380	4,846
სოფლის მეურნეობა	2,775	2,240	2,386	2,531	2,636	2,740	2,780	2,820
ნარჩენები	1,559	1,553	1,636	1,670	1,777	1,952	2,251	2,779
სულ (მმცტ გარეშე)	17,086	19,376	23,161	27,590	31,284	35,217	40,884	44,808
მმცტ	-4,797	-4,885	-4,820	-4,755	-4,690	-4,625	-4,560	-4,496
სულ (მმცტ ჩათვლით)	12,289	14,491	18,341	22,835	26,594	30,592	36,324	40,313

ცხრილი 3.2.2. სათბურის გაზების ეროვნული ემისიების პროგნოზები (გგ CO₂-ეე) საბაზისო (WoM) პესიმისტური სცენარით

სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ენერგეტიკა	11,015	13,432	16,594	20,101	22,091	23,745	26,795	28,544
ინდუსტრია	1,737	2,155	2,566	2,955	3,290	3,549	3,751	3,902
სოფლის მეურნეობა	2,775	2,240	2,250	2,260	2,357	2,453	2,511	2,569
ნარჩენები	1,559	1,553	1,602	1,647	1,703	1,774	1,864	1,980
სულ (მმცტ გარეშე)	17,085	19,380	23,011	26,963	29,441	31,522	34,920	36,995
მმცტ	-4,797	-4,885	-4,820	-4,755	-4,690	-4,625	-4,560	-4,496
სულ (მმცტ ჩათვლით)	12,289	14,495	18,192	22,208	24,751	26,897	30,360	32,499

ცხრილი 3.2.3. სექტორული სათბურის გაზების ემისიების წილი საერთო ეროვნულ ემისიებში

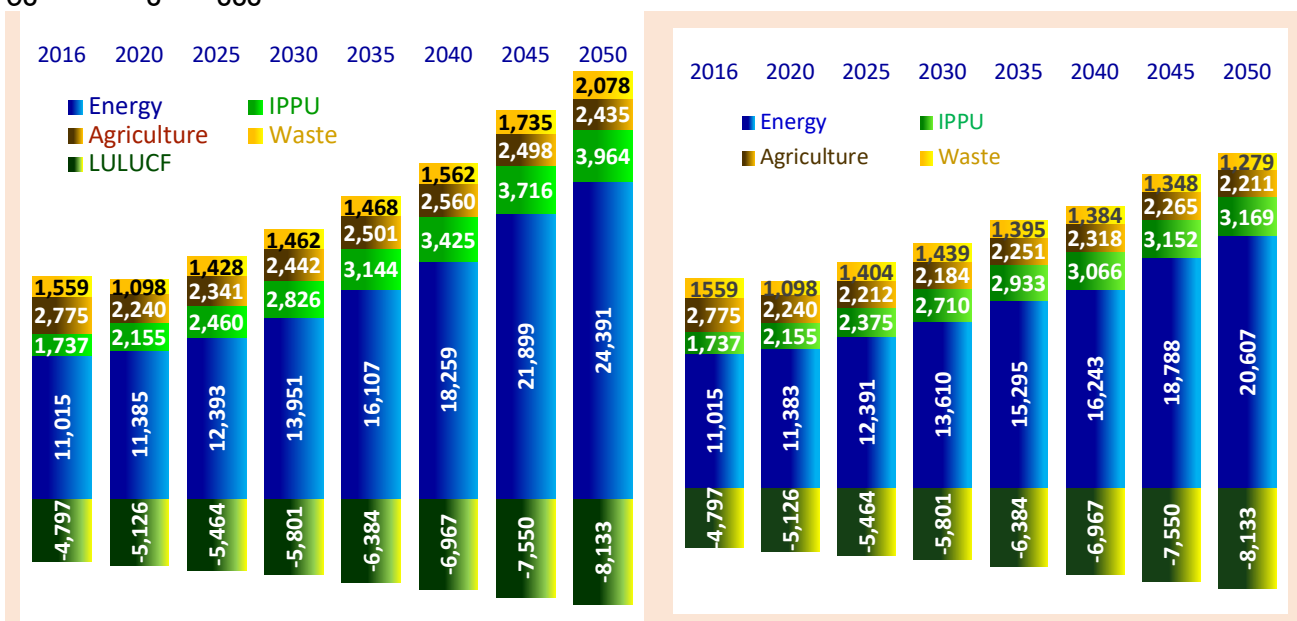
სექტორი	WoM ოპტიმისტური სცენარი				WoM პესიმისტური სცენარი			
	2020	2030	2040	2050	2020	2030	2040	2050
ენერგეტიკა	69%	74%	76%	77%	69%	75%	75%	77%
ინდუსტრია	11%	11%	11%	11%	11%	11%	11%	11%
სოფლის მეურნეობა	12%	9%	8%	6%	12%	8%	8%	7%
ნარჩენები	8%	6%	6%	6%	8%	6%	6%	5%
სულ (მმცტ გარეშე)	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
მმცტ	-25%	-17%	-13%	-10%	-25%	-18%	-15%	-12%
სულ (მმცტ ჩათვლით)	75%	83%	87%	90%	75%	82%	85%	88%

3.3. სათბურის გაზების ეროვნული ემისიების შემცირებისა და შთანთქმის გაძლიერების პროგნოზები 2050 წლისათვის (შერბილების WeM და WaM სცენარები)

სათბურის გაზების შერბილების სცენარებისათვის (WeM და WaM) პროგნოზები ეყრდნობა სექტორული სე ემისიების პროგნოზებს WeM და WaM სცენარებისათვის.

სცენარი არსებული და დაგეგმილი ზომებით (WEM)

მოსალოდნელი სე ემისიები (მმცტ ჩათვლით) 2050 წლისათვის იქნება 24,736 გგ CO₂-ეწ WeM ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში და 19,134 გგ CO₂-ეწ WeM პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში; ხოლო მმცტ გარეშე სათბურის გაზების ემისიები 2050 წელს გაუტოლდება 32,868 გგ CO₂-ეწ WeM ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში და 27,267 გგ CO₂-ეწ WeM პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში.

ნახ. 3.3.1. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიები (გგ CO₂-ეწ) WeM ოპტიმისტური (მარცხნივ) და WeM პესიმისტური (მარჯვნივ) სცენარებისათვის

ცხრილი 3.3.1. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიები (გგ CO₂-ეწ), WeM ოპტიმისტური სცენარი

სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ენერჯეტიკა	11,015	11,385	12,393	13,951	16,107	18,259	21,899	24,391
ინდუსტრია	1,737	2,155	2,460	2,826	3,144	3,425	3,716	3,964
სოფლის მეურნეობა	2,775	2,240	2,341	2,442	2,501	2,560	2,498	2,435
ნარჩენები	1,559	1,098	1,428	1,462	1,468	1,562	1,735	2,078
სულ (მმცტ გარეშე)/	17,085	16,879	18,621	20,680	23,220	25,806	29,848	32,868
მმცტ/LULUCF	-4,797	-5,126	-5,464	-5,801	-6,384	-6,967	-7,550	-8,133
სულ (მმცტ ჩათვლით)	12,289	11,752	13,157	14,879	16,835	18,839	22,298	24,736

ცხრილი 3.3.2. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიები (გგ CO₂-ეფ) WeM პესიმისტური სცენარი

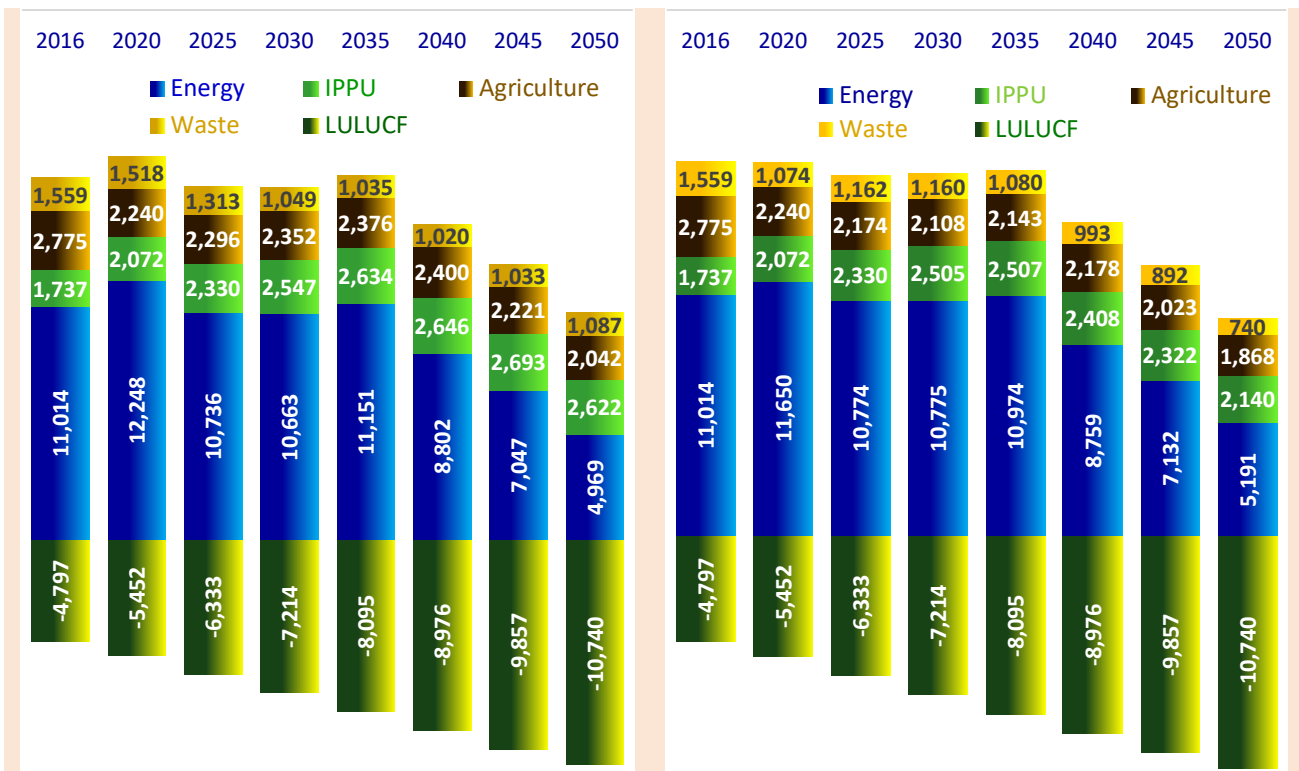
სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ენერჯეტიკა	11,015	11,383	12,391	13,610	15,295	16,243	18,788	20,607
ინდუსტრია	1,737	2,155	2,375	2,710	2,933	3,066	3,152	3,169
სოფლის მეურნეობა	2,775	2,240	2,212	2,184	2,251	2,318	2,265	2,211
ნარჩენები	1559	1,098	1,404	1,439	1,395	1,384	1,348	1,279
სულ (მმცტ გარეშე)	17,085	16,876	18,382	19,943	21,874	23,011	25,554	27,267
მმცტ	-4,797	-5,126	-5,464	-5,801	-6,384	-6,967	-7,550	-8,133
სულ (მმცტ ჩათვლით)/	12,289	11,750	12,918	14,141	15,489	16,043	18,004	19,134

ცხრილი 3.3.3. სექტორული სათბურის გაზების ემისიების წილი ეროვნულ სკ ემისიებში

სექტორი	WeM ოპტიმისტური სცენარი				WeM პესიმისტური სცენარი			
	2020	2030	2040	2050	2020	2030	2040	2050
ენერჯეტიკა	67%	67%	71%	74%	67.45%	68.21%	70.56%	75.54%
ინდუსტრია	13%	14%	13%	12%	13%	14%	13%	12%
სოფლის მეურნეობა	13%	12%	10%	7%	13%	11%	10%	8%
ნარჩენები	7%	7%	6%	6%	7%	7%	6%	5%
სულ (მმცტ გარეშე)/	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
მმცტ	-30%	-28%	-27%	-25%	-30%	-29%	-30%	-29%
სულ (მმცტ ჩათვლით)	70%	72%	73%	75%	70%	71%	70%	71%

სცენარი დამატებითი ზომებით (WAM)

სათბურის გაზების მოსალოდნელი სუფთა ემისიები (მმცტ ჩათვლით) 2050 წლისათვის მიაღწევს -20 გგ CO₂-ეფ WaM ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში და -801 გგ CO₂-ეფ WaM პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში; ხოლო სათბურის გაზების ემისიები 2050 წლისთვის (მმცტ გარეშე) მიაღწევს 10,720 გგ CO₂-ეფ WaM ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში და 9,939 გგ CO₂-ეფ WaM პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში.

ნახ. 3.3.2. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიები (გგ CO₂-ეკვ) WaM ოპტიმისტური (მარცხნივ) და WaM პესიმისტური (მარჯვნივ) სცენარებით

ცხრილი 3.3.4. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიები (გგ CO₂-ეე) WaM ოპტიმისტური სცენარით

სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ენერჯეტიკა	11,014	12,248	10,736	10,663	11,151	8,802	7,047	4,969
ინდუსტრია	1,737	2,072	2,330	2,547	2,634	2,646	2,693	2,622
სოფლის მეურნეობა	2,775	2,240	2,296	2,352	2,376	2,400	2,221	2,042
ნარჩენები	1,559	1,518	1,313	1,049	1,035	1,020	1,033	1,087
სულ (მმსტ გარეშე)	17,085	18,077	16,675	16,611	17,196	14,868	12,994	10,720
მმსტ	-4,797	-5,452	-6,333	-7,214	-8,095	-8,976	-9,857	-10,740
სულ (მმსტ ჩათვლით)	12,288	12,625	10,341	9,396	9,101	5,892	3,136	-20

*ჩათვლილია დამატებითი CH₄ ამოღების პოტენციალი

ცხრილი 3.3.5. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიები (გგ CO₂-ეე), WaM პესიმისტური სცენარით

სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
---------	------	------	------	------	------	------	------	------

ენერგეტიკა	11,014	11,650	10,774	10,775	10,974	8,759	7,132	5,191
ინდუსტრია	1,737	2,072	2,330	2,505	2,507	2,408	2,322	2,140
სოფლის მეურნეობა	2,775	2,240	2,174	2,108	2,143	2,178	2,023	1,868
ნარჩენები	1,559	1,074	1,162	1,160	1,080	993	892	740
სულ (მმცტ გარეშე)	17,085	17,036	16,440	16,548	16,704	14,338	12,369	9,939
მმცტ	-4,797	-5,452	-6,333	-7,214	-8,095	-8,976	-9,857	-10,740
სულ (მმცტ ჩათვლით)	12,288	11,583	10,107	9,334	8,609	5,362	2,511	-801

ცხრილი 3.3.6. სექტორული სათბურის გაზების ემისიების წილი ეროვნულ სკ ემისიებში WaM სცენარებისათვის

სექტორი	WaM ოპტიმისტური სცენარი				WaM პესიმისტური სცენარი			
	2020	2030	2040	2050	2020	2030	2040	2050
ენერგეტიკა	68%	64%	59%	46%	67%	66%	61%	50%
ინდუსტრია	12%	15%	18%	25%	12%	15%	17%	21%
სოფლის მეურნეობა	12%	14%	16%	19%	13%	13%	15%	18%
ნარჩენები	8%	6%	7%	10%	6%	7%	7%	6%
სულ (მმცტ გარეშე)	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
მმცტ	-30%	-44%	-61%	-101%	-31%	-44%	-63%	-105%
სულ (მმცტ ჩათვლით)	70%	57%	40%	-1%	69%	56%	37%	-5%

3.4. ნახშირბად-ნეიტრალურობა

ცხრილებიდან 3.3.4 და 3.3.5 გამომდინარეობს, რომ 2050 წლისათვის საქართველო ორივე - პესიმისტური და ოპტიმისტური - სცენარის შემთხვევაში შეძლებს გახდეს ნახშირბად-ნეიტრალური.

ამგვარად, ნახშირბად-ნეიტრალურობა საუკუნის შუაწელისათვის იქნება საქართველოს დაბალემისიანი გრძელვადიანი განვითარების საბოლოო მიზანი. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ეს შეუძლებელი ჩანს მხოლოდ არსებული ღონისძიებების საშუალებით (WEM) და ეს მიზანი შეიძლება მიღწეულ იქნას მხოლოდ 'დამატებითი ღონისძიებებით' (WAM) სცენარების შემთხვევაში, რაც ნიშნავს იმას, რომ გადამწყვეტი მნიშვნელობა ექნება ინოვაციური პოლიტიკის და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვას და საერთაშორისო ტექნიკურ, ტექნოლოგიურ და ფინანსურ დახმარებას, რათა მიღწეულ იქნას ნახშირბად-ნეიტრალურობა, განსაკუთრებით, ოპტიმისტური განვითარების სცენარის შემთხვევაში. ეს პროცნოზი კიდევ ერთხელ ადასტურებს ტექნოლოგიური გადაიარაღების აუცილებლობას გრძელვადიან პერსპექტივაში.

აღნიშნული შესაბამისობაში მოდის ენერგეტიკული გაერთიანების ნახშირბად-ნეიტრალურობის და თქმასთან, რომელთან შესაბამისობაც მმართველობის რეგულაციის მოთხოვნების შესატყვისია (მე-15 მუხლი).

4. სექტორული პრიორიტეტები

კონცეფციის სექტორული პრიორიტეტები მოიცავს ეკონომიკის სექტორებს - სათბურის გაზების ემისიების წყაროებს, რომლებიც კლასიფიცირებულია IPCC რეკომენდაციებისა და გკცჩკ (UNFCCC) ანგარიშგების სახელმძღვანელოს მიხედვით და სრულ შესაბამისობაშია მმართველობის რეგულაციის მე-4 დანართით გათვალისწინებულ დოკუმენტის ნიმუშთან: ენერგეტიკა, ინდუსტრიული პროცესები (IPPU), სოფლის მეურნეობას, მინათსარგებლობის, მინათსარგებლობის ცვლილებებს და ტყეს (მმცტ/LULUCF), და ნარჩენებს. ენერგეტიკის სექტორში განიხილება სგ ემისიები საწვავის წვიდან, რომელიც მოიცავს ენერგოინდუსტრიას (ელექტროენერჯის წარმოება და გადაცემა), ენერჯის მოხმარებას სტაციონარული წყაროებიდან (შენობები) და მობილური წყაროებიდან (ტრანსპორტი), და საწვავიდან აქროლად ემისიებს. ყოველი ეს ნაწილი წარმოდგენილია ამ თავის შესაბამის პარაგრაფში. ენერგეტიკასთან დაკავშირებული სგ ემისიები ინდუსტრიული პროცესებისა და სოფლის მეურნეობის სექტორებიდან აღწერილია შესაბამის პარაგრაფებში, თავიანთ შესაბამის არა-ენერგეტიკულ ემისიებთან ერთად. მმცტ (LULUCF) განხილულია, თავისი სპეციფიკურობის გამო, ცალკე სოფლის მეურნეობისაგან (განსხვავებით IPCC ახალი მიდგომისაგან - AFOLU).

ყოველი სექტორული ნაწილი შეიცავს დეტალურ ინფორმაციას სექტორის შესახებ, მისი აღწერისა და მიმდინარე მდგომარეობის ჩათვლით, ასევე სათბურის გაზების ისტორიულ ემისიებს და მათ პროგნოზებს 2050 წლისათვის, შესაბამის შერბილების ღონისძიებებთან ერთად. მოხაზულია სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიების დიაპაზონი 2050 წლისთვის საქართველოს ოპტიმისტური და პესიმისტური განვითარების სცენარების ტრაექტორიებს შორის, რომელთათვისაც გამოყენებულია სექტორისათვის სპეციფიური მოდელები და მეთოდოლოგიები. ყოველი სექტორისათვის შემოთავაზებულია მონიტორინგის, ანგარიშგებისა და ვერიფიკაციისათვის (MRV) მონაცემების შეგროვების სავარაუდო მეთოდოლოგია.

4.1. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება ენერგეტიკის სექტორში

არსებული მდგომარეობა და პოლიტიკის მიმოხილვა

ეროვნულმა და საერთაშორისო გამოცდილებამ აჩვენა ენერგეტიკული პოლიტიკის უპირველესი მნიშვნელობა ენერგეტიკის მდგრადი განვითარებისა და კლიმატის ცვლილების შემარბილებელი მიზნების მიღწევის საქმეში. ენერგეტიკა ეკონომიკის მთავარი საყრდენია - მასზე დიდადაა დამოკიდებული მოსახლეობის კეთილდღეობა.

საქართველომ მნიშვნელოვან პროგრესს მიაღწია, როგორც ენერგომომარაგების უსაფრთხოების გაუმჯობესების, ასევე უფრო სუფთა და მდგრად ენერგეტიკულ სისტემაზე გადასვლის მხრივ.

საქართველოს ენერგეტიკის სექტორისთვის გრძელვადიანი ხედვა ითვალისწინებს სექტორის „დეკარბონიზაციას“ განახლებადი ენერჯის რესურსების მაქსიმალური გამოყენებისა და ქვეყნის ეკონომიკის ყველა სექტორში ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესების გზით.

ენერჯის მოხმარება

ბოლო წლებში საქართველოში ენერჯის მოხმარება მუდმივად იზრდებოდა. ენერჯის ძირითადი მოხმარებლებია შენობები (საცხოვრებელი და კომერციული სექტორები), ტრანსპორტი და მრეწველობა.

ცხრილი 4.1.1. ქვე-სექტორების მიერ ენერჯის მოხმარება (ტერაჯოულებში) 2013-2019 წლებში

წელი	ქვე-სექტორი					სხვა	არა-ენერგეტიკული მიზნებისთვის	სულ
	მრეწველობა	ტრანსპორტი	კომერციული/ინსტიტუციური შენობები	საცხოვრებელი შენობები	სოფლის მეურნეობა			
2013	30,777	46,780	14,700	48,537	576	5,779	9,286	147,149
2014	31,661	52,554	17,944	49,501	506	5,899	9,378	167,443
2015	32,592	57,497	16,868	50,276	783	6,470	10,054	164,486
2016	31,291	63,810	18,142	52,990	1,234	6,937	9,650	184,054
2017	35,044	57,886	18,965	55,948	1,294	7,207	10,189	186,533
2018	36,398	56,603	21,558	51,385	1,123	6,918	10,827	184,812
2019	34,446	58,785	22,422	54,456	1,120	7,416	13,614	192,259

ცხრილი 4.1.2. ენერჯის მოხმარება წყაროების მიხედვით (ტერაჯოულებში)

წელი	ნახშირი	ბუნებრივი გაზი	ნავთობპროდუქტები	გეოთერმული	ბიომასა	ელექტრობა	სულ
2013	13,194	48,401	41,462	567	20,143	32,669	156,435
2014	12,159	55,989	43,973	623	19,470	35,228	167,443
2015	11,362	59,888	50,261	692	16,675	35,663	174,540

2016	10,469	58,890	59,982	769	16,192	37,752	184,054
2017	11,569	64,303	54,311	786	15,214	40,351	186,532
2018	12,308	64,330	53,064	799	11,336	42,974	184,811
2019	10,104	69,905	57,748	810	10,270	43,414	192,249

საქართველოში მოხმარებული ბუნებრივი გაზი და ნავთობპროდუქტები პრაქტიკულად მთლიანად იმპორტირებულია. ბოლო წლებში ნახშირის მოპოვების შემცირების გამო ნახშირის იმპორტი მნიშვნელოვნად გაიზარდა (ცხრილი 4.1.3). სამომავლოდ ნახშირის გამოყენება ენერგეტიკული საშუალებებისათვის აღარ მოიაზრება.

ცხრილი 4.1.3. ენერჯის მოხმარებაში იმპორტირებული საწვავის წილი

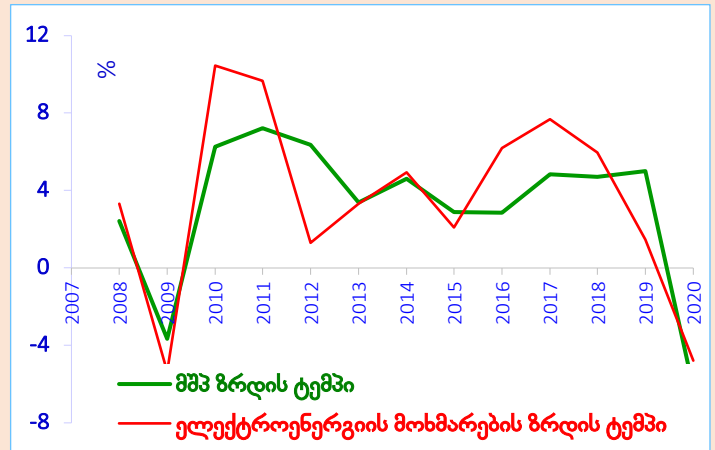
წელი	სულ			
	ნახშირი	ნავთობი	ნავთობპროდუქტები	ბუნებრივი გაზი
2013	46.8%	0.0%	100.0%	99.7%
2014	58.2%	0.0%	100.0%	99.5%
2015	54.3%	0.0%	99.1%	99.5%
2016	53.9%	39.2%	100.0%	99.7%
2017	62.7%	64.0%	100.0%	99.6%
2018	81.5%	0.0%	100.0%	99.6%
2019	97.4%	6.7%	100.0%	99.6%

2008 -2020 წლებში ელექტროენერჯის მოხმარება მუდმივად იზრდებოდა ორი შემთხვევის გარდა: 2009 წელს (2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის შემდეგ) და 2020 წელს (Covid-19 პანდემიის გამო).

ცხრილი 4.1.4. ელექტროენერჯის მოხმარება 2008-2020 წლებში

წელი	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ელექტროენერჯის მოხმარება, მილიონი კვტსთ	8,074	7,642	8,441	9,257	9,379	9,690	10,170	10,382	11,027	11,875	12,584	12,768	12,157

ელექტროენერჯის მოხმარებისა და მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) ცვლილების ხასიათი წლების მანძილზე, ფაქტობრივად თანხვედრაშია. გამონაკლისია 2016 წელი, როდესაც მოხმარების მკვეთრი მატება გამოიწვია ფართო მასშტაბებში „კრიპტოვალუტის“ წარმოებამ. საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტი 2008-2018 წლებში საშუალოდ 3.8%-ით იზრდებოდა. 2008-2018 წლებში იზრდებოდა ელექტროენერჯის მოხმარებაც, საშუალოდ 4.2%-ით.

ნახატი 4.1.1. მშპ ზრდისა და ელექტროენერჯის მოხმარების ზრდის ტემპი 2008-2020 წლებში

შემოდგომა-ზამთრის პერიოდში ელექტროენერჯიაზე მოთხოვნის დაკმაყოფილება ვერ ხერხდება ჰესებისა და თბოელექტროსადგურების სიმძლავრეებით, რის გამოც საჭიროა ელექტროენერჯის იმპორტი. რაც შეეხება მაის-ივლისის პერიოდს, ჭარბი წყლის რესურსები საშუალებას იძლევა, რომ ელექტროენერჯიაზე მოთხოვნა დაკმაყოფილდეს და ნარჩენი ელექტროენერჯია გატანილ იქნეს ექსპორტზე.

ელექტროენერჯის გადამცემი და გამანაწილებელი ქსელი წარმოადგენს ქვეყნის უმნიშვნელოვანეს ინფრასტრუქტურას, რომლის განვითარება უზრუნველყოფს მომხმარებელთა უსაფრთხო, უწყვეტ და საიმედო მომარაგებას. მეზობელ ქვეყნებში მნიშვნელოვანი რაოდენობით ელექტროენერჯის იმპორტისა და ექსპორტის საშუალებას იძლევა საქართველოს ელექტროენერჯეტიკულ სისტემაში არსებული ტრანსსასაზღვრო ელექტროგადამცემი ხაზების გამტარუნარიანობა.

ელექტროენერჯის გადამცემ და გამანაწილებელ ქსელებში ენერჯის დანაკარგები და მისი გონივრულ დონეზე შემცირება გადამცემი და განაწილების სისტემის ოპერატორების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფუნქციაა. 2010-2018 წლებში დანაკარგები გადამცემ ქსელში 1.74-2.21%-ის ფარგლებში იყო. გამანაწილებელი ქსელის მთავარი ოპერატორების (სააქციო საზოგადოება „თელასი“ და სააქციო საზოგადოება „ენერჯო-პრო ჯორჯია“) ქსელში დანაკარგები ზოგადად კლების ტენდენციით ხასიათდება. „თელასისა“ და „ენერჯო-პრო ჯორჯიას“ ქსელში ელექტროენერჯის ფაქტობრივი დანაკარგები წინა წლებთან შედარებით ყველაზე ნაკლები იყო და შესაბამისად 4.8% და 7.9% შეადგინა.

ენერჯის შიდა მიწოდება

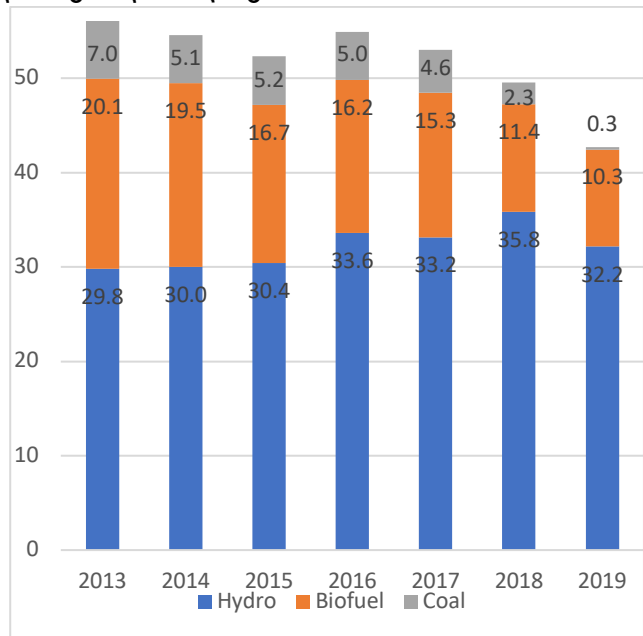
ენერჯის შიდა მიწოდებაში დომინანტია ბუნებრივი გაზი (40-45%), შემდეგია ნავთობპროდუქტები (24-26%). რეგიონების გაზიფიკაციისა და უკანონო ჭრაზე კონტროლის გამკაცრების გამო ბიოსანვავის წილი შემცირდა 11.5%-დან (2013 წელს) 14.8%-მდე (2019 წელს).

ცხრილი 4.1.5. ენერჯის მინოდება (პეტაჯოულეებში) 2013-2019 წლებში

წყარო / წელი	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ნახშირი	13.2	12.2	11.4	11	12.2	12.7	10.1
ნავთობი	0.00	0.00	0.6	3	3.8	1.0	1.6
ნავთობპროდუქტები	41.5	44.0	49.8	57	47.8	52.2	56.2
ბუნებრივი გაზი	69.1	78.9	86.9	82	86.0	85.6	97.0
ჰიდრო	29.8	30.0	30.4	34	33.2	35.8	32.2
გეოთერმული და მზის	0.6	0.7	0.8	1	1.2	1.2	1.2
ბიოსაწვავი	20.1	19.5	16.7	16	15.2	11.3	10.3
ელექტროენერჯია	0.1	0.9	0.1	0	2.9	3.3	5.0
სულ	174.4	186.1	196.7	203.0	202.3	203.1	213.6

საქართველოს 2013-2019 წლების ენერჯეტიკული ბალანსის მიხედვით ენერჯის შიდა მინოდების მხოლოდ ნაწილი გამოიყენება ადგილობრივი რესურსიდან (ცხრილი 4.1.2). წლიდან წლამდე მისი წილი მცირდებოდა. 2019 წელს ადგილობრივი წყაროებიდან ენერჯის მინოდებამ შეადგინა მხოლოდ 21.6 %. შუშის მინოდება მცირდებოდა. 2019 წელს ენერჯის წარმოების წილი ნახშირიდან, ნავთობიდან და ბუნებრივი გაზიდან იყო დაახლოებით 5%.

ადგილობრივი რესურსებიდან ენერჯის წარმოებაში განახლებადი ენერჯია დომინირებს. მისი წილი წარმოებულ ენერჯიაში წლიდან წლამდე იცვლებოდა (84.5%-92.4% ფარგლებში). ჰესების წილი გაიზარდა ძირითადად ახალი ჰესების მშენებლობის გამო (ჰესებიდან წარმოება ასევე დამოკიდებულია წყლის ხარჯის სეზონურ ცვალებადობაზე). შუშის მოხმარება ხასიათდება შემცირების ტენდენციით, რაც გამოწვეულია რეგიონების გაზიფიკაციითა და შუშის უკანონო მოპოვებაზე კონტროლის გამკაცრებით.

ნახატი 4.1.2. შიდა წყაროების წილი ენერჯის მინოდებაში, პჯ

ენერჯის ადგილობრივი წარმოებაში ძირითადია ჰიდრო და ბიოენერჯია.

ცხრილი 4.1.6. ენერჯის მიწოდება (პეტაჯოული, ჰჯ) ადგილობრივი წყაროებიდან და მათი წილი მთლიან მიწოდებაში 2013-2019 წლებში¹¹

წელი	ენერჯის მიწოდება, პეტაჯოული	წარმოება ადგილობრივი რესურსებიდან		განახლებადები		ჰიდრო		ქარი		გეოთერმული და მზის		ბიოსაწვავი		წიაღისეული საწვავი		ნახშირი		ნავთობი		ბუნებრივი გაზი	
		ჰჯ	წილი	ჰჯ	წილი	ჰჯ	წილი	ჰჯ	წილი	ჰჯ	წილი	ჰჯ	წილი	ჰჯ	წილი	ჰჯ	წილი	ჰჯ	წილი	ჰჯ	წილი
2013	174.4	59.8	34.3%	50.6	84.5%	29.8	49.8%	-	-	0.6	1.1%	20.1	33.7%	9.3	15.5%	7.0	11.8%	2.0	3.4%	0.2	0.3%
2014	186.1	57.4	30.9%	50.2	87.4%	30.0	52.2%	-	-	0.7	1.2%	19.5	33.9%	7.3	12.6%	5.1	8.9%	1.8	3.2%	0.4	0.6%
2015	196.7	55.2	28.1%	47.9	86.8%	30.4	55.1%	-	-	0.8	1.4%	16.7	30.3%	7.3	13.2%	5.2	9.4%	1.7	3.1%	0.4	0.7%
2016	203.0	57.7	28.4%	50.7	88.0%	33.6	58.3%	0.03	0.1%	0.9	1.5%	16.2	28.2%	6.9	12.0%	5.0	8.7%	1.6	2.8%	0.2	0.4%
2017	202.3	56.2	27.8%	49.9	88.9%	33.2	59.0%	0.3	0.6%	1.2	2.1%	15.3	27.2%	6.2	11.1%	4.6	8.1%	1.4	2.4%	0.3	0.5%
2018	203.1	52.7	25.9%	48.7	92.4%	35.8	68.0%	0.3	0.6%	1.2	2.2%	11.4	21.6%	4.0	7.6%	2.3	4.4%	1.3	2.4%	0.4	0.7%
2019	213.6	46.0	21.6%	43.9	95.4%	32.2	69.8%	0.3	0.7%	1.2	2.6%	10.3	22.3%	2.1	4.6%	0.3	0.6%	1.5	3.2%	0.3	0.8%

¹¹ საქართველოს ენერჯეტიკული ბალანსი

ენერგეტიკული რესურსები

საქართველო მდიდარია განახლებადი ენერგორესურსებით, განსაკუთრებით ჰიდროენერგორესურსებით. საქართველო მსოფლიოში ერთ-ერთი პირველია 1 კმ²-ზე. ჰიდროენერგეტიკული მახასიათებლების მიხედვით. მთავარი მდინარეების ჯამური ჰიდროელექტრო რესურსი დაახლოებით 140 მილიარდ კვ/სთ შეადგენს. ტექნიკურად შესაძლებელი პოტენციალი არის 50–60 მლრდ კვტსთ სხვადასხვა შეფასებებით, საიდანაც საქართველო იყენებს მხოლოდ 20-22 % .

საქართველოს გააჩნია **ქარის ენერჯის** მნიშვნელოვანი პოტენციალი, საიდანაც შესაძლებელია წელიწადში დაახლოებით 8-10 მილიარდი კვტსთ ელექტროენერჯის გამომუშავება. გამოვლინდა ქარის ელექტროსადგურების ასაგებად ყველაზე შესაფერისი ადგილები, სადაც შეიძლება წელიწადში დაახლოებით 4 მილიარდი კვტსთ-ის გამომუშავება. მიჩნეულია, რომ საქართველოს ტერიტორია არის ხელსაყრელი და ეკონომიკურად გამართლებული ადგილი, სადაც შეიძლება მზის რადიაციის, როგორც ენერჯის წყაროს, გამოყენება. საქართველოს გეოგრაფიული მდომარეობიდან გამომდინარე, მზისგან გამოსხივება არის მაღალი. საქართველოს უმეტეს ტერიტორიაზე გვხვდება 250-280 მზიანი დღე წელიწადში, რაც არის დაახლოებით 6000-6780 საათი წელიწადში. მზის ენერჯის პოტენციალი რეგიონების მიხედვით მერყეობს 1,250-1,800 კვტსთ/მ². მაქსიმალური რადიაცია არის მაღალ მთიან ზონაში, დიდი კავკასიონის ცენტრალურ ნაწილში.

საქართველოში **გეოთერმული წყლების** პროგნოზირებული წლიური მარაგი 200-250 მლნ მ³-ის ტოლია. გეოთერმული წყლის ტემპერატურა მერყეობს 30-დან 110°C-მდე. გვხვდება ჭაბურღილები წყლის ტემპერატურით 85°C. გეოთერმული წყლების შედარებით დაბალი ტემპერატურა არ იძლევა ელექტროენერჯის გამომუშავების საშუალებას. მიუხედავად ამისა, ამ რესურსის გამოყენება შეიძლება დასახლებების ცხელი წყლით უზრუნველსაყოფად, რაც უაღრესად მნიშვნელოვანია იმპორტირებული ენერჯის ძვირადღირებული რესურსების დაზოგვისა და სათბურის გაზების ემისიების შემცირების თვალსაზრისით.

ბიომასის პოტენციალი - ბიომასის პოტენციალი - კვლევის (ხის და სოფლის მეურნეობის ნარჩენების ბიომასის ენერგეტიკული პოტენციალის შეფასება საქართველოში; მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის - WEG) მიხედვით, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ბიომასის ნარჩენებიდან ყველაზე მაღალი პოტენციური ენერჯია სატყეო სფეროდან მოდის. ის შეადგენს 40 PJ ან 11 ტერავატ საათზე (TWh) მეტს, რაც აღემატება საქართველოს ელექტროენერჯის მიმდინარე წლიურ მოხმარებას. მაგრამ ეს 40 PJ ენერჯია მოდის სხვადასხვა წყაროდან, 31.3 PJ არის უკვე დაგროვილი ხის ენერგეტიკული ღირებულება და 8.7 PJ არის წლიური პოტენციალი. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ხის ბიომასა და განსაკუთრებით ნახერხი უფრო კონცენტრირებული და კომერციულად საინტერესოა, ვიდრე სხვა სახის სასოფლო-სამეურნეო ბიომასა.

საქართველოში **ნავთობის** წლიური მოპოვების პიკი მოდის 1980-1983 წლებზე, როდესაც ეს მაჩვენებელი 3.2-3.3 მილიონ ტონას შეადგენდა. შემდგომ პერიოდში ნავთობის მოპოვებამ

მკვეთრად იკლო და ბოლო ხანებში წლიური მოპოვება 30.2-47.9 ათასი ტონის ფარგლებში მერყეობს. ასეთი ვითარება გამომწვეულია ერთის მხრივ იმ გარემოებით, რომ ახალი საბადოების გახსნა სხვადასხვა ობიექტური და სუბიექტური მიზეზების გამო ვერ მოხერხდა, ხოლო მეორეს მხრივ უკვე გამოვლენილ ძირითად საბადოებზე აღვილი აქვს მოპოვების ვარდნის ბუნებრივ პროცესს. ბოლო 10-15 წლის განმავლობაში ქვეყანაში დაიწყო საქმიანობა უცხოურმა ნავთობკომპანიებმა, რომლებსაც პროდუქციის წილობრივი განაწილების ხელშეკრულებები აქვთ გაფორმებული სახელმწიფოსთან. მიუხედავად იმისა, რომ ამ კომპანიებმა უკვე საკმაოდ დიდი მოცულობის ძებნითი სამუშაოები ჩაატარეს თავიანთ სალიცენზიო ტერიტორიებზე, ახალი საბადოების აღმოჩენა ჯერჯერობით ვერ მოხერხდა, თუმცა საამისოდ ხელსაყრელი გეოლოგიური პროცნობი არსებობს.

2019 წლის განმავლობაში საქართველომ 9.6 მილიონი მ³ ბუნებრივი აირი მოიპოვა, რაც 2018 წელთან შედარებით 6%-ით ნაკლებია. 2019 წლის განმავლობაში საქართველოში გაზის მოხმარებამ 2.7 მილიარდი მ³ შეადგინა, შესაბამისად ადგილობრივი მოპოვება მთლიანი მოხმარების 0.35%-ია. გაზის ძირითადი მომხმარებელი მოსახლეობაა, რომელმაც გასულ წელს 966 მილიონი მეტრ კუბი ბუნებრივი აირი მოიხმარა. კერძო და სახელმწიფო სექტორის მოხმარება კი 225 მილიონი მ³ იყო. თბოსადგურებმა კი ელექტროენერჯის გამომუშავებისთვის 666.4 მილიონი მ³ გაზი მოიხმარეს.

საქართველოს ქვანახშირის მარაგები შეფასებულია 200 მლნ ტონიდან 500 მილიონ ტონამდე, ხოლო რესურსი 700 მილიონ ტონად. 2018 წელს საქართველოში მოიპოვეს 138 ათასი ტონა ქვანახშირი. მოპოვებამ დააკმაყოფილა შიდა მოხმარების მხოლოდ უმნიშვნელო წილი. ბოლო წლებში მოპოვებაც და მოხმარებაც სწრაფად შემცირდა. ქვანახშირის მოხმარება მნიშვნელოვნად მერყეობდა 2008 და 2018 წლებში. 2008 წელს ქვანახშირის მოხმარებამ შეადგინა 70 ათასი ტონა ნავთობის ექვივალენტი, ხოლო 2018 წელს 300 ათასი ტონა ნავთობის ექვივალენტი.

სახელმწიფო პოლიტიკა

საქართველოს ენერგეტიკული პოლიტიკის მიზანია ქვეყნის ენერგეტიკული უსაფრთხოების გაუმჯობესება, რაც უზრუნველყოფს ეროვნული ინტერესების განხორციელებას საკმარისი რაოდენობისა და მაღალი ხარისხის, სხვადასხვა სახის ენერჯის შეუფერხებლად ხელმისაწვდომ ფასად მიწოდებით. ენერგეტიკული პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება მნიშვნელოვანი წინაპირობაა ეკონომიკური განვითარებისა და სტრატეგიული ენერგეტიკული მიზნების მისაღწევად.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო პასუხისმგებელია ენერგეტიკის დარგში სახელმწიფო პოლიტიკის, სტრატეგიების და სახელმწიფო პროგრამების შემუშავებასა, განხორციელებასა და მონიტორინგზე; სექტორში ინვესტიციების მოზიდვასა და, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში, სათანადო ზომების განხორციელებაზე.

2016 წლის 14 ოქტომბერს საქართველომ ხელი მოაწერა ოქმს ევროპის ენერგეტიკულ გაერთიანებასთან საქართველოს მიერთების შესახებ. ეს გარემოება გულისხმობს სამართლებრივ ვალდებულებებს და იურისდიქციის ჰარმონიზებას. საქართველომ უნდა ასახოს ევროკავშირის ენერგეტიკის დარგში მოქმედი ყველა ღირეფტივა და რეგულაცია თავის ეროვნულ კანონმდებლობაში, როგორც ეს მოთხოვნილია ასოციაციის ხელშეკრულების XXV დანართში. ენერგეტიკული გაერთიანების მოთხოვნების შესაბამისად, გათვალისწინებულია ენერგობაზრის გარდაქმნა, რაც ძლიერ პირდაპირ და ირიბ გავლენას მოახდენს განახლებადი ენერჯის განვითარებაზე.

საქართველოს პარლამენტის 2015 წლის დადგენილებით „საქართველოს ენერგეტიკის დარგში სახელმწიფო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებების თაობაზე,“ საქართველოს ენერგეტიკული პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებებია:

- **ენერჯის მიწოდების წყაროების დივერსიფიკაცია, საქართველოს ენერგეტიკული რესურსების ოპტიმალური ათვისება და მარაგების შექმნა**

ქვეყნის ენერგეტიკული უსაფრთხოების გაუმჯობესებისთვის მნიშვნელოვანია ნავთობის, ბუნებრივი გაზისა და ელექტროენერჯის მიწოდების წყაროების დივერსიფიკაცია, აგრეთვე ადგილობრივი ენერგეტიკული რესურსების ეფექტიანი ათვისება და საჭიროების შემთხვევაში ნავთობის ან/და ნავთობპროდუქტების მინიმალური სტრატეგიული რეზერვების შექმნა.

- **საქართველოს განახლებადი ენერგეტიკული რესურსების ათვისება**

კლიმატის ცვლილების პრობლემის გადაჭრისა და ქვეყნის სუფთა ენერჯით უზრუნველყოფისთვის მნიშვნელოვანია განახლებადი ენერგეტიკული რესურსების ათვისება. საქართველო მდიდარია ჰიდრორესურსებით. მას აქვს ქარის, მზის, ბიომასისა და გეოთერმული წყლების ენერჯის პოტენციალიც, რაც საშუალებას იძლევა, შეიქმნას დამატებითი სიმძლავრეები ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციების განხორციელებით.

- **საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ეტაპობრივი დაახლოება**

ევროკავშირთან პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობების გაღრმავებისათვის მნიშვნელოვანია საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ეტაპობრივი დაახლოება. ეს ხელს შეუწყობს (1) კონკურენტული, გამჭვირვალე და ეფექტიანი ენერგეტიკული ბაზრის მოდელის ჩამოყალიბებას, (2) მიმზიდველი და სტაბილური საინვესტიციო გარემოს შექმნას, (3) საქართველოსა და ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს შორის ენერგეტიკული რესურსებით ვაჭრობის განვითარებას, (4) ეკონომიკურად და ეკოლოგიურად გამართლებული გზით განახლებადი ენერგეტიკული რესურსების ათვისებას და ენერგოეფექტიანობაზე ორიენტირებული ღონისძიებების განხორციელებას.

- **საქართველოს ენერგეტიკული ბაზრის განვითარება და ენერგიით ვაჭრობის მექანიზმის გაუმჯობესება**

კონკურენტული ენერგეტიკული ბაზრის ეტაპობრივი ჩამოყალიბებისა და ენერგიით ვაჭრობის განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია სამართლებრივი და სავაჭრო ურთიერთობების გაღრმავება, ძლიერი და გამჭვირვალე ინსტიტუტების შექმნა, დარგის მარეგულირებელი სამართლებრივი ბაზის დახვეწა, ეტაპობრივი დერეგულირების გაგრძელება და საქართველოს ენერგეტიკული სისტემის რეგიონალურ ენერგეტიკულ სისტემებთან ტექნიკური სინქრონიზაცია.

- **საქართველოს, როგორც რეგიონის სატრანზიტო ქვეყნის, როლის გაზრდა**

საქართველო მნიშვნელოვანი სატრანზიტო ქვეყანაა. მას, როგორც ევროპისა და აზიის დამაკავშირებელ დერეფანს, აქვს იმის პოტენციალი, რომ გაზარდოს თავისი როლი აღმოსავლეთ-დასავლეთისა და ჩრდილოეთ-სამხრეთის სატრანზიტო პროექტების განხორციელებაში. გეოპოლიტიკური მდებარეობის ეფექტიანი გამოყენება ხელს შეუწყობს ქვეყნის ენერგეტიკული უსაფრთხოების გაუმჯობესებას და ეკონომიკურ განვითარებას;

- **საქართველო- სუფთა ენერჯის წარმოებისა და ამ ენერგიით ვაჭრობის რეგიონალური ცენტრი**

საქართველოში არსებული ჰიდრორესურსები და სხვა განახლებადი რესურსები, შესაბამისი ინფრასტრუქტურა და ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემო საშუალებას იძლევა, ქვეყანა სუფთა ენერჯის წარმოების და ამ ენერგიით ვაჭრობის რეგიონალურ ცენტრად იქცეს. ამ მიზნის მისაღწევად აუცილებელია გაგრძელდეს მუშაობა შესაბამისი სამართლებრივი ბაზის დახვეწისთვის, სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების განხორციელებისა და ინფრასტრუქტურის განვითარებისთვის. ეს ხელს შეუწყობს საქართველოში არსებული სუფთა ენერჯის პოტენციალის გამოყენებას და ქვეყნის სუფთა ენერგიით ვაჭრობის რეგიონალურ ცენტრად ქცევას;

- **ენერგეტიკული პროექტების განხორციელებისას გარემოსდაცვითი კომპონენტების გათვალისწინება**

სოციალური და გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი ზეგავლენის მქონე ენერგეტიკული პროექტების განხორციელებისას, მათ შორის, დიდი ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობისას, გათვალისწინებული უნდა იქნეს საუკეთესო საერთაშორისო გამოცდილება, რომელიც მოიცავს სოციალური და გარემოსდაცვითი ზემოქმედების შეფასებას, ადგილობრივ თემებთან კონსულტაციების გამართვას, შესაბამისი ინფორმაციის საჯაროობისა და ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას.

საქართველოს ენერგეტიკის სექტორში არსებული მნიშვნელოვანი გამოწვევების გადალახვის მიზნით არსებითი ცვლილებები მიმდინარეობს - მათ შორის ენერგეტიკული უსაფრთხოების გამტკიცების, საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულების, გარემოზე ზემოქმედების შემცირებისა და სხვა. აღნიშნული გასული წლების განმავლობაში განსაკუთრებით აქტუალურია. 2014 წელს ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმებით, ხოლო 2017 წლიდან ენერგეტიკულ გაერთიანებაში განწევრიანების შედეგად განსაზღვრული ვალდებულებების შესრულებისათვის (მათ შორის საკანონმდებლო დონეზე), დაგეგმილი და ნაწილობრივ უკვე განხორციელებულია მნიშვნელოვანი რეფორმები და შესაბამისი პროექტები.

2019 წლის 20 დეკემბერს მიღებულ იქნა ენერგეტიკის სექტორის ორი საკვანძო კანონი: საქართველოს კანონი „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“ და საქართველოს კანონი „განახლებადი წყაროებიდან ენერჯის წარმოებისა და გამოყენების წახალისების შესახებ“.

საქართველოს კანონი „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“¹²

საქართველოს კანონი „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების“ შესახებ წარმოადგენს ენერგეტიკის სექტორის ძირითად განმსაზღვრელ კანონს და ადგენს მიმდინარე მნიშვნელოვანი რეფორმების საფუძველს - მათ შორის ენერგეტიკული ბაზრის ძირეული რეფორმისა და *ენერგეტიკისა და კლიმატის ეროვნული ინტეგრირებული გეგმის* (NECP) შემუშავებისათვის.

საქართველოს ენერგეტიკისა და კლიმატის ეროვნული ინტეგრირებული გეგმის შემუშავების აუცილებლობა განისაზღვრა „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების“ შესახებ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის მე-3 ნაწილის მიხედვით. გეგმა ეყრდნობა უკვე არსებულ სტრატეგიულ გეგმებსა და დოკუმენტებს (მათ შორის საქართველოს კლიმატის ცვლილების სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმას, ეროვნულად განსაზღვრულ წვლილსა და ა.შ) და მოიცავს ენერგეტიკული გაერთიანების 5 ძირითადი მიმართულებას (დეკარბონიზაცია, ენერგოეფექტურობა, ენერგეტიკული უსაფრთხოება, შიდა ენერგეტიკული ბაზარი, კვლევები, ინოვაციები და კონკურენტუნარიანობა), შესაბამის ღონისძიებებსა და სამიზნე მაჩვენებლებს. ეროვნული გეგმა ამჟამად თითქმის სრულად არის შემუშავებული და იმყოფება საქართველოს კანონმდებლობით (საქართველოს გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსით) განსაზღვრული სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების სკოპინგის ეტაპზე. ეროვნული ინტეგრირებული გეგმა ქვეყნის ენერგეტიკული პოლიტიკის თანმდევია ნაწილია, მისი მიღება იგეგმება 2021 წლის ბოლოს.

ამავდროულად მიმდინარეობს საქართველოს ენერგეტიკული ბაზრის მნიშვნელოვანი რეფორმა. „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების“ შესახებ საქართველოს კანონისა და ელექტროენერჯის ბაზრის კონცეფციის ძირითადი დებულებები უკვე დაინერგა,

¹² <https://matsne.gov.ge/en/document/view/4873938?publication=0> (p.39)

განხორციელდა გადაცემისა (TSO) და განაწილების (DSO) ოპერატორების განცალკევება. მომწოდებლებისა და მომხმარებლებისათვის საცალო ბაზრის გახსნა გადავადდა 2023 წლის 31 მარტამდე.

საქართველოს კანონი განახლებადი წყაროებიდან ენერჯის წარმოებისა და გამოყენების წახალისების შესახებ¹³

ეს კანონი მიღებული იქნა 2019 წლის ბოლოს. ამ კანონის მიზანია: ა) შექმნას განახლებადი წყაროებიდან მიღებული ენერჯის ხელშეწყობის, წახალისებისა და გამოყენების სამართლებრივი საფუძვლები; ბ) დაადგინოს ენერჯის მთლიან საბოლოო წყაროებიდან მიღებული ენერჯის საერთო წილის სავალდებულო ეროვნული საერთო სამიზნე მაჩვენებლები.

საქართველოს კანონი ენერგოეფექტურობის შესახებ¹⁴

მიღებული იქნა 2020 წლის 21 მაისს. ამ კანონის მიზანია (ა) ენერჯის დაზოგვის, ენერჯის მიწოდების უსაფრთხოებისა და ენერგოდამოუკიდებლობის გაზრდა, აგრეთვე ენერგეტიკულ ბაზარზე ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესების ხელშემშლელი დაბრკოლებების მაქსიმალურად აღმოფხვრა; (ბ) ქვეყანაში ენერგოეფექტურობის ხელშეწყობისა და განხორციელებისთვის საჭირო ღონისძიებების ზოგადი სამართლებრივი საფუძვლების განსაზღვრა „ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ“ ოქმით დადგენილი მიზნის მიღწევის უზრუნველსაყოფად;

2017 წლის 1 ივლისს საქართველო მიღებული იქნა სრულყოფილებიან წევრად ევროპის „ენერგეტიკულ გაერთიანებაში“, რომლის თვარგლებშიც მნიშვნელოვანი ღონისძიებები იგეგმება კლიმატის ცვლილების სფეროში, კერძოდ, საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ჩარჩოს ჩამოყალიბება ენერგოეფექტურობისა და განახლებადი ენერჯის წყაროების ხელშეწყობისა და განვითარებისთვის და სამოქმედო გეგმების შემუშავება. 2023 წელს შემუშავდება საქართველოს ენერგეტიკისა და კლიმატის ინტეგრირებული ეროვნული გეგმა (NECP), როგორც ეს რეკომენდებულია „ენერგეტიკულ გაერთიანების“ ხელშეკრულების წევრებისთვის. „ენერგეტიკული გაერთიანების“ მინისტრთა საბჭოს მიერ განსაზღვრული რეკომენდაციისა და მმართველობის რეგულაციის შესაბამისად, საქართველოს NECP-ი უნდა მოიცავდეს 2025 წლიდან 2030 წლამდე პერიოდს, 2050 წლამდე პერსპექტივის ჩათვლით.

¹³ <https://matsne.gov.ge/en/document/view/4737753?publication=1>

¹⁴ <https://matsne.gov.ge/en/document/download/4873938/0/en/pdf>

კანონი შენობებში ენერჯის მოხმარების შესახებ¹⁵

ამ კანონის მიზანია ხელი შეუწყოს ენერგორესურსების რაციონალურ გამოყენებას და გააუმჯობესოს ენერგოეფექტურობა შენობებში, გარე კლიმატური პირობებისა და ადგილობრივი შენობების მდგომარეობის, შიდა კლიმატური კონდიციების მოთხოვნისა და რენტაბელობის გათვალისწინებით.

საქართველოს კანონი ენერჯის ეტიკეტირების შესახებ

ეს კანონი ქმნის ჩარჩოს, რომელიც მიეყენება ენერგეტიკასთან დაკავშირებულ პროდუქციას, რომელიც გამოტანილია ბაზარზე ან მოხმარებაში. კანონი ანიჭებს მარკას იმ პროდუქციას და იძლევა სტანდარტულ ინფორმაციას პროდუქტის ენერგოეფექტურობის შესახებ, რითიც მომხმარებელს ეძლევა საშუალება - აარჩიოს უფრო ენერგოეფექტური პროდუქცია, რათა შეამციროს თავისი ენერგომოხმარება.

"შერების შეთანხმება (CoM) ენერჯისა და კლიმატისათვის"

ადგილობრივ დონეზე, 24-მა მუნიციპალიტეტმა და საქართველოს სახელმწიფო წარმომადგენლების 3-მა ადმინისტრაციამ უკვე მოაწერა ხელი ევროკავშირის ახალ ინიციატივას - "შერების შეთანხმება (CoM) ენერჯისა და კლიმატისათვის". ეს ეროვნული მნიშვნელობის პროცესია, რადგან აღნიშნული ხელმომწერები უკვე წარმოადგენენ საქართველოს მთლიანი მოსახლეობის 30%-ზე მეტს და მშპ-ის კიდევ უფრო დიდ წილს. "შერების შეთანხმების" ინიციატივა მიზნად ისახავს პატარა და დიდი ქალაქების ჩართვას და მხარდაჭერას კლიმატთან დაკავშირებული მოქმედებების გაძლიერებაში, ადაპტაციური შესაძლებლობების განვითარებისა და შერბილების ღონისძიებების გაძლიერების მიმართულებით, უსაფრთხო, მდგრადი და ხელმისაწვდომი ენერჯის ხელშეწყობით. ხელმომწერი ქალაქები პირობას დებენ იმოქმედონ 2030 წლისთვის სათბურის გაზების შემცირების NDC მიზნის განხორციელების ხელშეწყობად. ეროვნულ და ქვე-ეროვნულ სამთავრობო ორგანოებს შორის კოორდინაციის გააქტიურებას ორმაგი ეფექტი აქვს უკეთესი კოორდინაციის მიღწევაში. ერთის მხრივ, ადგილობრივი მთავრობები ერთმანეთს უზიარებენ ცოდნას, თუ როგორ უნდა ასახონ კლიმატის ეროვნული მიზნები თავიანთ სამოქმედო გეგმებში, მეორე მხრივ კი მუნიციპალიტეტებისა და ქალაქების მიერ დასახელებული შერბილების მიზნები და საჭიროებები შეტანილია კლიმატთან დაკავშირებულ ეროვნულ სტრატეგიებში. მაგალითად, "შერების შეთანხმების" ფარგლებში მომზადებული მდგრადი ენერჯის სამოქმედო გეგმები (SEAP) გამოყენებული იქნა სათბურის გაზების ემისიის სცენარების შემუშავებაში, როგორცაა საბაზისო (BAU) და ალტერნატიული სცენარები.

საქართველოში განახლებადი ენერჯის დანერგვის კუთხით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ნეტო-აღრისხვის პროგრამა. საქართველოს ენერგეტიკისა და

¹⁵ <https://matsne.gov.ge/en/document/download/4873932/0/en/pdf>

წყალმომარაგების ეროვნული კომისიის (სემევი) განმარტებით „ნეტო აღრიცხვა ეს არის მიკროსიმძლავრის ელექტროსადგურის მიერ გამოთქმული ელექტროენერჯიის ქსელში გადაღინებისა და ქსელიდან მიღებული ელექტროენერჯიის ორმხრივად (რევერსულად) აღრიცხვის პროცესი, რა დროსაც წარმოებული და მოხმარებული ელექტროენერჯია ერთმანეთს ევითავს¹⁶.“ პროგრამა სემევის მიერ დაინერგა 2016 წლიდან, თავდაპირველად მაქსიმალური 100 კვტ სიმძლავრის ელექტროსადგურებისათვის, თანაც ერთიან ქსელში ჩართვის პირობით. 2019 წლიდან მაქსიმალური სიმძლავრის ზღვარი გაიზარდა 500 კვტ-მდე, აგრეთვე მოიხსნა ერთიან ქსელში მიერთების პირობაც. შედეგად ნეტო-აღრიცხვაში ჩართული ელექტროსადგურების რაოდენობა და ჯამური სიმძლავრე მნიშვნელოვნად გაიზარდა. 2021 წლის ივლისისათვის პროგრამაში ჩართული იყო 368 აბონენტი, ჯამური დადგმული სიმძლავრით 17.7 მგვტ.

საქართველოს ენერჯეტიკული სექტორის გამონწვევად რჩება სახელმწიფოში განსახორციელებელი მსხვილი ენერჯეტიკული პროექტების გადავადებისა და განუხორციელებლობის პროცესი. არსებული მინიმალური გათვლებით, საქართველოს ენერჯეტიკული სისტემის პიკური დატვირთვა ზამთრის პერიოდში მნიშვნელოვნად გაიზარდება და 2800-3000 მგვტ-ს შეადგენს. რომლის დაკმაყოფილებისათვისაც აუცილებელი იქნება ქსელში დამატებითი სიმძლავრეების ინტეგრაცია მარეგულირებელი ჰიდროელექტროსადგურების სახით.

¹⁶ <https://gnerc.org/ge/user-page/useful-information-for-customers/netoaghritskhva/59>

სათბური გაზების ემისიის არსებული პროფილი და დინამიკა¹⁷

ცხრილ 4.1.7-ში მოყვანილია სათბურის გაზების ემისია (გგ CO₂ეფ-ებში) ენერგეტიკის სექტორიდან (სანვაგის წვა), შეფასებული 2013-2019 წლების ენერგეტიკული ბალანსების გამოყენებით.

ცხრილი 4.1.7. სათბურის გაზების ემისია (გგ CO₂ეფ) ენერგეტიკის სექტორიდან (სანვაგის წვა)

წელი	ქვე-სექტორი						სულ
	ენერგონდუსტრია	მრეწველობა	ტრანსპორტი	კომერციული/ინსტიტუციური შენობები	საყოფაცხოვრებო შენობები	სოფლის მეურნეობა	
2013	1,019	1,515	2,908	267	1,167	32	6,907
2014	1,128	1,419	3,489	462	1,265	25	7,789
2015	1,320	1,400	3,875	408	1,466	38	8,507
2016	1,119	1,308	4,345	412	1,642	68	8,895
2017	1,113	1,450	3,918	417	1,818	68	8,783
2018	1,040	1,496	4,035	405	1,772	54	8,801
2019	1,459	1,577	3,901	459	2,008	52	9,456

ცხრილ 4.1.8-ის თანახმად, ტრანსპორტის წილი 40%-ს აღემატება. სოფლის მეურნეობის წილი კი უმნიშვნელოა.

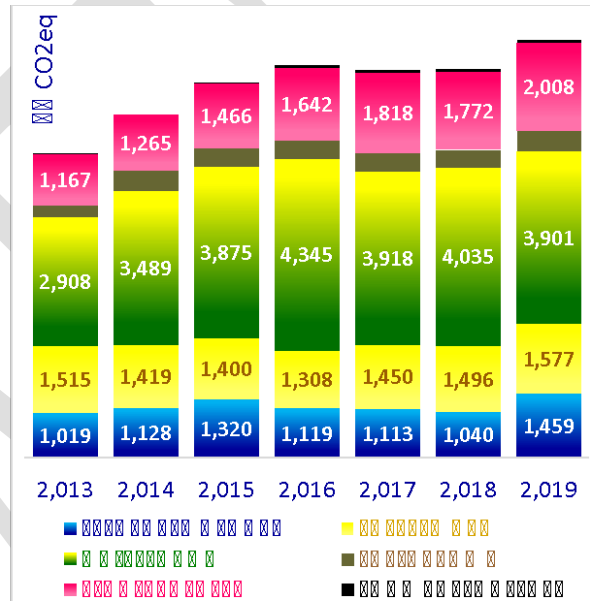
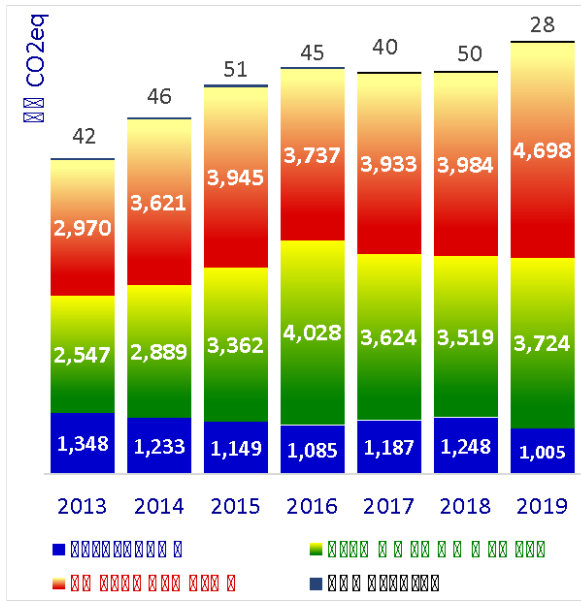
ცხრილი 4.1.8. სანვაგის წვის ქვე-სექტორების წილი (%) ენერგეტიკის სექტორის ემისიებში

წელი	ქვე-სექტორი					
	ენერგონდუსტრია	მრეწველობა	ტრანსპორტი	კომერციული/ინსტიტუციური შენობები	საყოფაცხოვრებო შენობები	სოფლის მეურნეობა
2013	14.8%	21.9%	42.1%	3.9%	16.9%	0.5%
2014	14.5%	18.2%	44.8%	5.9%	16.2%	0.3%
2015	15.5%	16.5%	45.6%	4.8%	17.2%	0.4%

¹⁷ საქართველოს ენერგეტიკული ბალანსები

2016	12.6%	14.7%	48.9%	4.6%	18.5%	0.8%
2017	12.7%	16.5%	44.6%	4.8%	20.7%	0.8%
2018	11.8%	17.0%	45.8%	4.6%	20.1%	0.6%
2019	15.4%	16.7%	41.3%	4.9%	21.2%	0.6%

სანვაგის წვლილი ენერგეტიკის სექტორის ემისიებში (სანვაგის წვა) მოყვანილია ნახ. 4.1.3-ზე. ნახ. 4.1.4-ზე კი მოყვანილია სათბურის გაზების ემისია ენერგეტიკის სექტორის სანვაგის წვის ქვე-სექტორებიდან.

ნახ. 4.1.3. ენერგეტიკის სექტორის ემისიები (სანვაგის წვა) 2013-2019 წწ.

ნახ. 4.1.4. სათბურის გაზების ემისია ენერგეტიკის სექტორის სანვაგის წვის ქვე-სექტორებიდან 2013-2019 წწ.

ცხრილ 4.1.9-ის თანახმად ბუნებრივი გაზისა და ნავთობპროდუქტების წილი სექტორის ემისიებში შედარებადია, ნახშირის წილი მცირდება წლიდან წლამდე, ბიომასის წილი უმნიშვნელოა.

ცხრილი 4.1.9. სანვაგის წვლილი სათბურის გაზების ემისიაში

წელი	სხვადასხვა სანვაგის წილი სათბურის გაზების ემისიაში				სულ
	ნახშირი	ბუნებრივი გაზი	ნავთობპროდუქტები	ბიომასა	
2013	19.5%	43.0%	36.9%	0.6%	100%
2014	15.8%	46.5%	37.1%	0.6%	100%
2015	13.5%	46.4%	39.5%	0.6%	100%
2016	12.2%	42.0%	45.3%	0.5%	100%
2017	13.5%	44.8%	41.3%	0.5%	100%
2018	14.2%	45.3%	40.0%	0.6%	100%

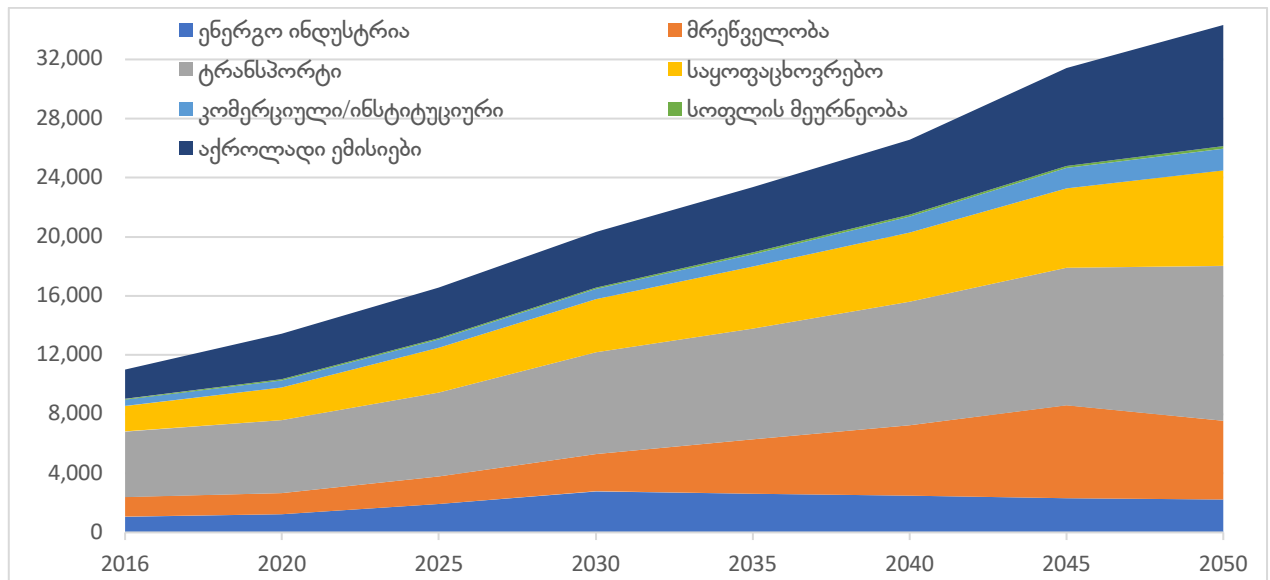
2019	10.6%	49.7%	39.4%	0.3%	100%
------	-------	-------	-------	------	------

სათბურის გაზების ემისიის სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი საბაზისო (WoM) სცენარებისათვის

ქვემოთ მოცემული ნახაზები და ცხრილები ასახავს საქართველოში ენერჯეტიკის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიების (ემისიები სანვავის წვიდან და აქროლადი ემისიები) სავარაუდო ზრდას 2016 წლიდან 2050 წლამდე პერიოდში. 2050 წლისთვის, სათბურის გაზების ემისია ენერჯეტიკის სექტორიდან ოპტიმისტური WoM სცენარით შეადგენს 34,364 გგ CO₂-ეკვ, პესიმისტური სცენარით კი 28,544 გგ CO₂-ეკვ. ენერჯეტიკის ქვე-სექტორებიდან პროგნოზირებული ემისიები მოცემულია ცხრილ 4.1.10-ში. ენერჯეტიკის სექტორიდან ემისიებში უდიდესი წვლილი შეაქვს ტრანსპორტის ქვე-სექტორს (31% ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში და 27% პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში). შემდეგია საყოფაცხოვრებო (საცხოვრებელი შენობების) სექტორი (19% როგორც ოპტიმისტური, ასევე პესიმისტური სცენარების შემთხვევაში.)

ცხრილი 4.1.10. ენერჯეტიკის სექტორიდან ემისიები (გგ CO₂-ეკვ) WoM ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში

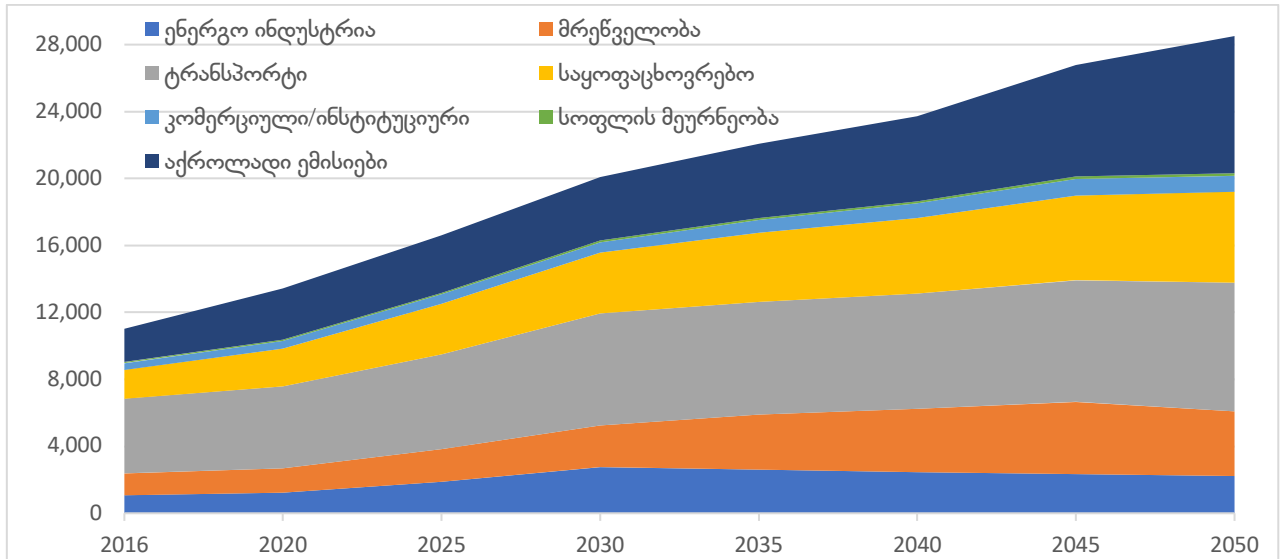
ქვე-სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ენერგო ინდუსტრია	1,071	1,236	1,906	2,769	2,621	2,472	2,323	2,222
მრეწველობა	1,314	1,433	1,887	2,546	3,669	4,797	6,284	5,313
ტრანსპორტი	4,453	4,912	5,675	6,851	7,483	8,332	9,278	10,489
საცხოვრებელი შენობები	1,721	2,231	3,011	3,632	4,216	4,708	5,405	6,474
კომერციული/ინსტიტუციური	415	465	573	661	841	1,060	1,360	1,461
სოფლის მეურნეობა	68	81	94	106	123	140	159	177
აქროლადი ემისიები	1,972	3,070	3,427	3,817	4,458	5,100	6,664	8,228
სულ	11,015	13,428	16,573	20,384	23,410	26,610	31,473	34,364

ნახ. 4.1.5. ენერჯექტივის სექტორიდან ემისიები (გგ CO₂-ეკვ-ში) WoM ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში

ცხრილი 4.1.11. ენერჯექტივის სექტორიდან ემისიები (გგ CO₂-ეკვ) WoM პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში

ქვე-სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ენერჯექტივის სექტორი	1,071	1,220	1,896	2,753	2,621	2,472	2,323	2,222
მრეწველობა	1,314	1,459	1,924	2,500	3,288	3,764	4,323	3,855
ტრანსპორტი	4,453	4,912	5,674	6,694	6,707	6,892	7,264	7,704
საცხოვრებელი შენობები	1,721	2,231	3,012	3,609	4,143	4,510	5,061	5,445
კომერციული/ინსტიტუციური	415	459	566	636	766	888	1,019	931
სოფლის მეურნეობა	68	81	94	92	107	121	140	159
აქროლადი ემისიები	1,972	3,070	3,427	3,817	4,458	5,100	6,664	8,228
სულ	11,015	13,432	16,594	20,101	22,091	23,745	26,795	28,544

ნახ. 4.1.6. ენერჯექტიკის სექტორიდან ემისიები (გგ CO₂-ეკვ-ში) WGM პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში

სახელმძღვანელო პრინციპები 2050 წლისთვის და ტრანსფორმაციის გზები. ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასება

გლობალური ტემპერატურის 2°C-ზე ნაკლებით ზრდის შენარჩუნება ტექნიკურად შესაძლებელია. ის ასევე ეკონომიკურად, სოციალურად და ეკოლოგიურად უფრო მომგებიანი იქნება, ვიდრე მიმდინარე გეგმებისა და პოლიტიკის შემთხვევაში.

- ამჟამად, ემისიის ტრენდები არ შეესატყვისება მიზანს
- 2°C-ზე ნაკლები მიზნის მისაღწევად, გადამწყვეტი იქნება დაუყოვნებელი მოქმედება
- ენერგოეფექტურობა და განახლებადი ენერჯია ენერჯექტიკის გარდაქმნის მთავარი საყრდენებია
- განახლებადი ენერჯია და ენერგოეფექტიანობა ფართოდ უნდა დაინერგოს ყველა სექტორში
- 2050 წლისთვის ყველა ქვეყანას შეუძლია არსებითად გაზარდოს განახლებადი ენერჯიის წილი ენერჯიის მთლიან მოხმარებაში
- დეკარბონიზირებული ენერჯექტიკის სექტორი, სადაც დომინირებს განახლებადი წყაროები, მდგრად ენერჯექტიკულ მომავალზე გადასვლის საფუძველია
- ბოლო წლებში ენერჯექტიკის სექტორმა მნიშვნელოვანი პროგრესი განიცადა, მაგრამ პროგრესი უნდა დაჩქარდეს
- მრეწველობას, ტრანსპორტსა და სამშენებლო სექტორს მეტი განახლებადი ენერჯიის გამოყენება დასჭირდებათ
- ენერგოეფექტიანობა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია სამშენებლო სექტორში
- გლობალური ენერჯექტიკის ტრანსფორმაციას გააჩნია ეკონომიკური აზრი

- მიმდინარე და დაგეგმილ პოლიტიკასთან შედარებით საჭირო იქნება მნიშვნელოვანი დამატებითი ინვესტიცია დაბალნახშირბადიან ტექნოლოგიებში
- ენერჯეტიკის გარდაქმნის სოციალურ-ეკონომიკური გამოსავლის აღქმა აუცილებელია შედეგის ოპტიმიზაციისთვის

საკვანძო ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის

WoM სცენარი არ ითვალისწინებს რაიმე პოლიტიკისა და ღონისძიებების განხორციელებას. პროგნოზირება ხდება საქართველოს მაკროეკონომიკური პერსპექტივების საფუძველზე. სათბურის გაზების ემისია ენერჯეტიკის სექტორიდან 2030 და 2040 წლებისთვის სავარაუდოდ იქნება 20,384 გგ CO₂-ეკვ და 26,610 გგ CO₂-ეკვ ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში და 20,101 გგ CO₂-ეკვ და 23,745 გგ CO₂-ეკვ პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში.

ცხრილი 4.1.12. სათბურის გაზების ემისიების ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის WoM სცენარის შემთხვევაში

წელი	ოპტიმისტური სცენარი	1990 წლის ღონის პროცენტი	პესიმისტური სცენარი	1990 წლის ღონის პროცენტი
	გგ CO ₂ -ეკვ	%	გგ CO ₂ -ეკვ	%
1990	36,698		36,698	
2030	20,384	55.5%	20,101	54.8%
2040	26,610	72.5%	23,745	64.7%

WeM სცენარი ითვალისწინებს საქართველოში დაგეგმილ და განხორციელებულ ღონისძიებებს და ახდენს იმის შეფასებას თუ როგორ რეაგირებს ამ ქმედებებზე საქართველოში ემისიების შემცირების სვლა-გეზი. სათბურის გაზების ემისია ენერჯეტიკის სექტორიდან 2030 და 2040 წლებისთვის სავარაუდოდ იქნება 13,951 გგ CO₂-ეკვ და 18,259 გგ CO₂-ეკვ ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში და 13,610 გგ CO₂-ეკვ და 16,243 გგ CO₂-ეკვ პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში.

ცხრილი 4.1.13. სათბურის გაზების ემისიების ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის WeM სცენარის შემთხვევაში

წელი	ოპტიმისტური სცენარი	1990 წლის ღონის პროცენტი	პესიმისტური სცენარი	1990 წლის ღონის პროცენტი
	გგ CO ₂ -ეკვ	%	გგ CO ₂ -ეკვ	%
1990	36,698		36,698	
2030	13,951	38.0%	13,610	37.1%
2040	18,259	49.8%	16,243	44.3%

WaM სცენარი ითვალისწინებს დამატებით ღონისძიებებს, რომელიც არ არის განხილული საქართველოში დაგეგმვის პროცესში და ახდენს იმის შეფასებას თუ როგორ რეაგირებს ამ ქმედებებზე საქართველოში ემისიების შემცირების სვლა/გეზი. სათბურის გაზების ემისია ენერგეტიკის სექტორიდან 2030 და 2040 წლებისთვის სავარაუდოდ იქნება შესაბამისად 10,663 გგ CO₂-ეკვ და 8,802 გგ CO₂-ეკვ ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში და 10,775 გგ CO₂-ეკვ და 8,759 გგ CO₂-ეკვ პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში.

ცხრილი 4.1.14. სათბურის გაზების ემისიების ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის WaM სცენარის შემთხვევაში

წელი	ოპტიმისტური სცენარი	1990 წლის დონის პროცენტი	პესიმისტური სცენარი	1990 წლის დონის პროცენტი
	გგ CO ₂ -ეკვ	%	გგ CO ₂ -ეკვ	%
1990	36,698		36,698	
2030	10,663	29.1%	10,775	29.4%
2040	8,802	24.0%	8,759	23.9%

სათბურის გაზების ემისიების სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი. შერბილებების სცენარები (WeM და WaM)

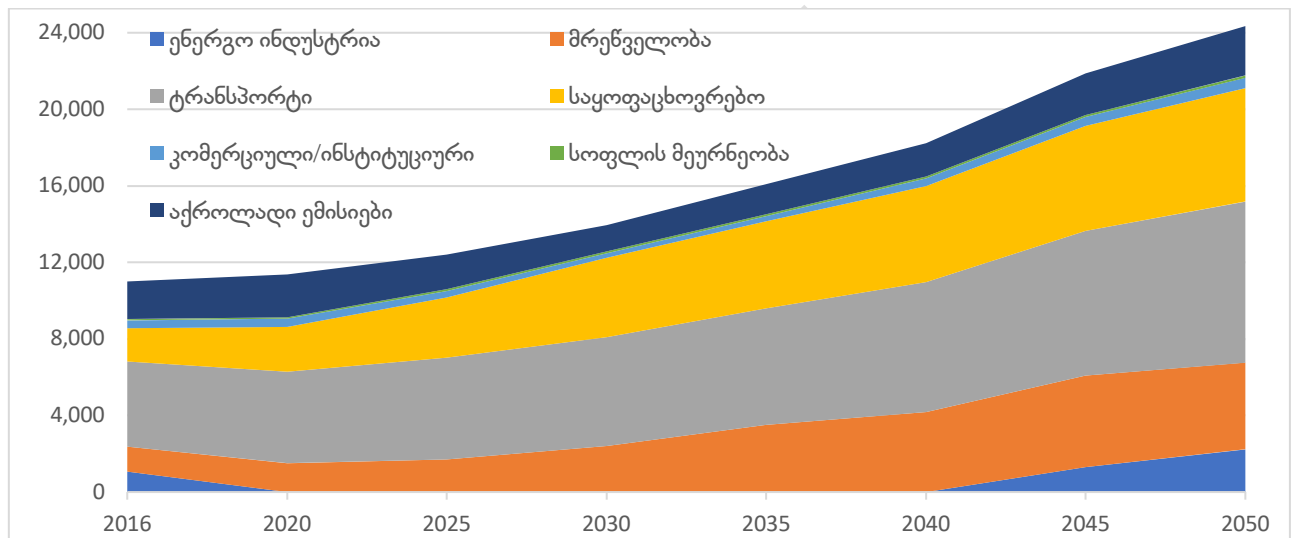
WeM სცენარი

ქვემოთ მოყვანილი ნახაზები და ცხრილები ასახავენ სათბურის გაზების ემისიის პროგნოზირებულ ზრდას 2016 წლიდან 2050 წლამდე იმ შემთხვევაში, როცა განხილვება საქართველოში დამტკიცებული და დაგეგმილი შერბილებების ძირითადი პოლიტიკური მიმართულებები. 2050 წლისთვის სათბურის გაზების ემისია ენერგეტიკის სექტორიდან სავარაუდოდ იქნება 24,391 გგ CO₂-ეკვ ოპტიმისტური სცენარით და 20,607 გგ CO₂-ეკვ პესიმისტური სცენარით. ენერგეტიკის სექტორიდან ემისიებში უდიდესია ტრანსპორტის ქვე-სექტორის წილი (35% ოპტიმისტური სცენარით და 34% პესიმისტური სცენარით). შემდეგია საცხოვრებელი შენობების ქვე-სექტორი (შესაბამისად 24% და 27%).

ცხრილი 4.1.15. ენერგეტიკის სექტორიდან ემისიები (გგ CO₂-ეკვ) ოპტიმისტური WeM სცენარის შემთხვევაში.

ქვე-სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ენერგო ინდუსტრია	1,071	0	0	0	0	0	1,310	2,225
მრეწველობა	1,314	1,512	1,709	2,411	3,520	4,168	4,774	4,539

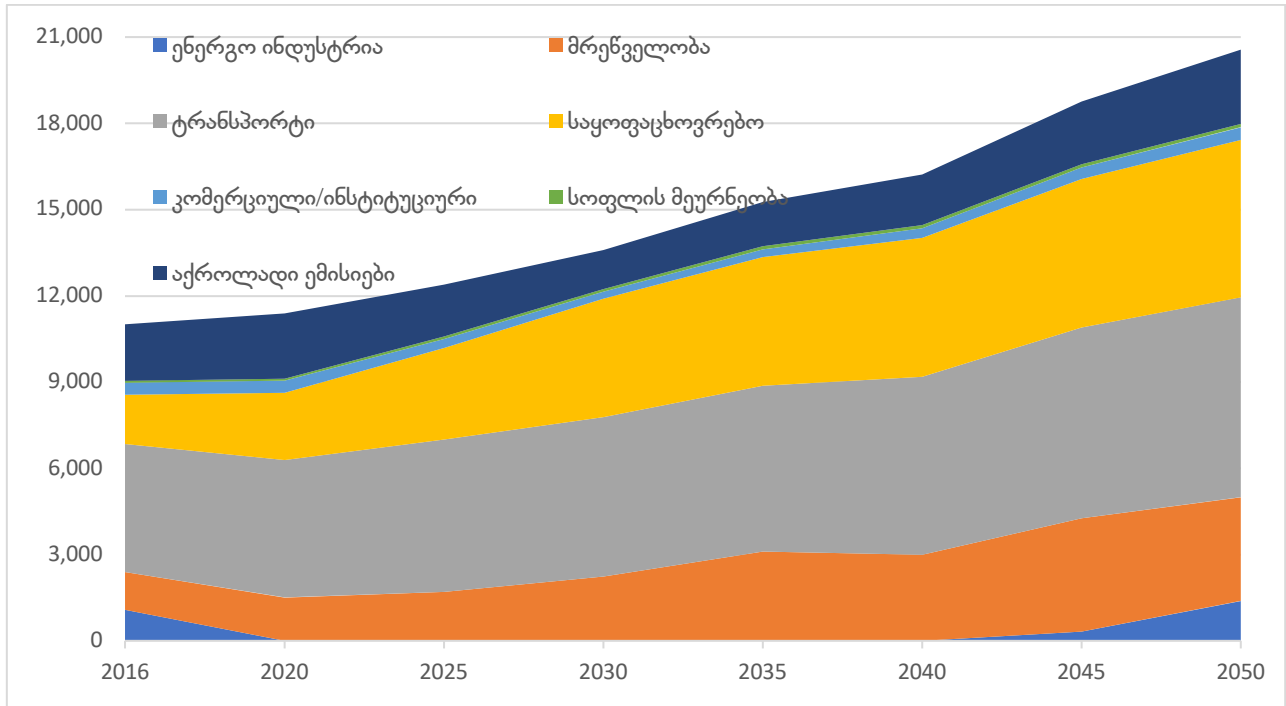
ტრანსპორტი	4,453	4,777	5,301	5,667	6,062	6,801	7,575	8,408
საცხოვრებელი შენობები	1,721	2,328	3,169	4,156	4,559	5,013	5,467	5,931
კომერციული/ინსტიტუციური	415	432	321	249	288	392	457	543
სოფლის მეურნეობა	68	77	86	94	102	110	113	117
აქროლადი ემისიები	1,972	2,260	1,807	1,374	1,575	1,775	2,202	2,628
სულ	1,015	1,385	2,393	3,951	6,107	8,259	11,899	14,391

ნახ. 4.1.7. ენერჯექტივის სექტორიდან ემისიები WeM ოპტიმისტური სცენარით

ცხრილი 4.1.16. ენერჯექტივის სექტორიდან ემისიები (გვ CO₂-ეკვ) WeM პესიმისტური სცენარით

ქვე-სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ენერჯექტივის სექტორი	1,071	0	0	0	0	0	313	1,382
ენერჯექტივის სექტორი	1,314	1,512	1,708	2,232	3,112	2,988	3,960	3,609
ტრანსპორტი	4,453	4,777	5,300	5,544	5,763	6,200	6,635	6,960
საცხოვრებელი შენობები	1,721	2,328	3,171	4,129	4,474	4,832	5,160	5,473
კომერციული/ინსტიტუციური	415	429	321	245	273	341	404	434
სოფლის მეურნეობა	68	77	86	86	97	108	115	122
აქროლადი ემისიები	1,972	2,260	1,807	1,374	1,575	1,775	2,202	2,628
სულ	11,015	11,383	12,391	13,610	15,295	16,243	18,788	20,607

ნახ. 4.1.8. ენერგეტიკის სექტორიდან ემისიები WeM პესიმისტური სცენარით

ცხრილი 4.1.17. სათბურის გაზების ემისიის შემცირება საბაზისო სცენართან შედარებით

სცენარი	ემისიის შემცირება, გგ CO ₂ -ეკვ						
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WeM ოპტიმისტური	-2,042	-4,181	-6,433	-7,303	-8,351	-9,574	-9,973
WeM პესიმისტური	-2,049	-4,203	-6,490	-6,796	-7,502	-8,006	-7,936

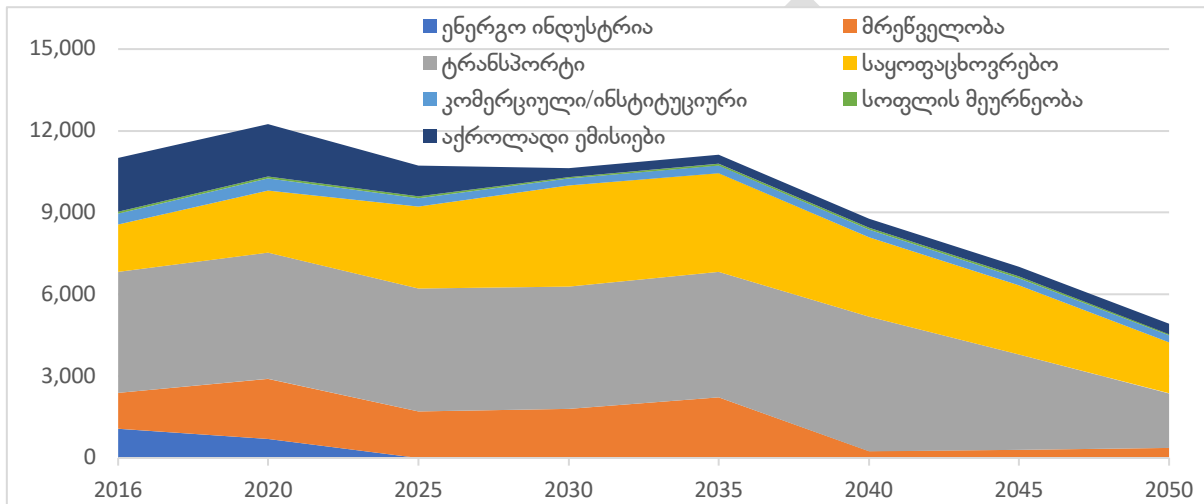
სცენარი დამატებითი ღონისძიებებით (WaM სცენარი)

აღნიშნული სცენარი განიხილავს დამატებით პოლიტიკასა და ღონისძიებებს, რომელიც საქართველოში დაგეგმვისას არ არის გათვალისწინებული და იძლევა იმის შეფასებას, თუ როგორ განვითარდება სათბურის გაზების შემცირების ტრაექტორია ამ პოლიტიკისა და ღონისძიებების შედეგად.

ცხრილი 4.1.18. ენერგეტიკის სექტორიდან ემისიები (გგ CO₂-ეკვ) WaM ოპტიმისტური სცენარით

ქვე-სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ენერგო ინდუსტრია	1,071	696	0	0	0	0	0	0
მრეწველობა	1,314	2,205	1,699	1,792	2,232	241	298	380
ტრანსპორტი	4,453	4,634	4,520	4,487	4,589	4,950	3,505	1,997

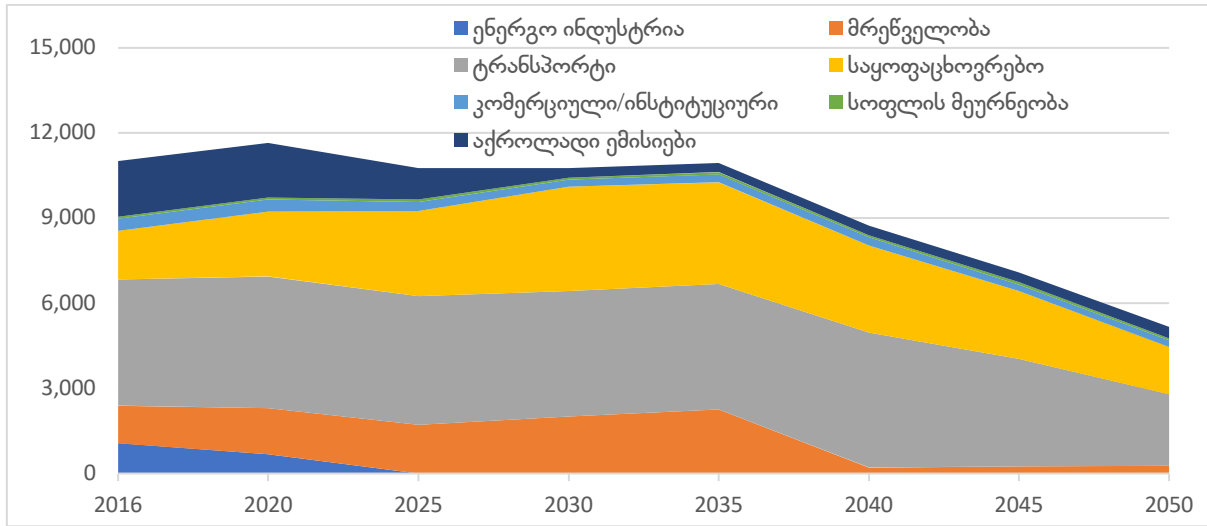
საცხოვრებელი შენობები	1,721	2,283	2,995	3,724	3,631	2,908	2,539	1,866
კომერციული/ინსტიტუციური	415	438	320	247	282	281	259	257
სოფლის მეურნეობა	68	72	75	59	60	61	51	40
აქროლადი ემისიები	1,972	1,920	1,127	354	357	360	395	429
სულ	11,014	12,248	10,736	10,663	11,151	8,802	7,047	4,969

ნახაზი 4.1.9. ენერჯეტიკის სექტორიდან ემისიები WaM ოპტიმისტური სცენარით

ცხრილი 4.1.19. ენერჯეტიკის სექტორიდან ემისიები (გვ CO₂-ეკვ) WaM პესიმიტური სცენარით

ქვე-სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ენერჯეტიკა	1,071	673	0	0	0	0	0	0
მრეწველობა	1,314	1,627	1,717	2,005	2,250	213	242	282
ტრანსპორტი	4,453	4,639	4,532	4,431	4,435	4,754	3,791	2,507
საცხოვრებელი შენობები	1,721	2,283	3,002	3,671	3,575	3,066	2,410	1,671
კომერციული/ინსტიტუციური	415	435	321	243	282	288	221	234
სოფლის მეურნეობა	68	72	75	72	75	78	73	68
აქროლადი ემისიები	1,972	1,920	1,127	354	357	360	395	429
სულ	11,014	11,650	10,774	10,775	10,974	8,759	7,132	5,191

ნახაზი 4.1.10. ენერჯეტიკის სექტორიდან ემისიები (გგ CO₂-ეკვ) პესიმისტური WaM სცენარით ცხრილი 4.1.20. სათბურის გაზების ემისიების შემცირება WoM სცენართან შედარებით (გგ CO₂-ეკვ)

სცენარი	ემისიების შემცირება (გგ CO ₂ -ეკვ)						
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WaM ოპტიმისტურ	-1,180	-5,837	-9,721	-12,259	-17,808	-24,426	-29,395
WaM პესიმისტურ	-1,782	-5,820	-9,325	-11,116	-14,986	-19,663	-23,353

ელექტროენერჯის გენერაცია და გადაცემა

არსებული მდგომარეობა

საქართველოში არ არსებობს სითბოსა და ელექტროენერჯის კომბინირებული სადგურები და თბოსადგურები. ამ ქვე-სექტორს მიეკუთვნება მხოლოდ თბოელექტროსადგურები და მცირე მასშტაბებში ნავთობის გადამუშავება.

ჰესები

2020 წლის მდგომარეობით ქვეყანაში 98 ჰესი ფუნქციონირებს, რომელთაგან 7 დიდი მარეგულირებელი ჰესია, 19 სემონური რეგულირების ჰესი და 72 მცირე ჰესი. ქვემოთ მოცემულ ცხრილში წარმოდგენილია ათი ყველაზე დიდი ჰესის (სიმძლავრის მიხედვით) მახასიათებლები.

ცხრილი 4.1.21: საქართველოს დიდი ჰესების მახასიათებლები

No	ჰესი	მდინარე	წყალსაცავი	სიმძლავრე მგვტ	რეგულირების ტიპი	ექსპლუატაციაში გაშვების წელი
1	ენგურჰესი	ენგური	ჯვრის, გალის	1,300	მარეგულირებელი	1978
2	ვარდნილჰესი	ენგური		220	მარეგულირებელი	1971
3	ვარციხეჰესი	რიონი, ყვირილა		184	სეზონური	1976-1977
4	შუახევი ჰესი	აჭარისწყალი		179	სეზონური	2017
5	ჟინვალჰესი	არაგვი	ჟინვალის	130	მარეგულირებელი	1984
6	ლაჯანურჰესი	ლაჯანური, ცხენისწყალი	ლაჯანურის	113.7	სეზონური	1960
7	ხრამი 1	ხრამი	წალკის	113	მარეგულირებელი	1947
8	ხრამი 2	ხრამი	წალკის	110	მარეგულირებელი	1963
9	დარიალი	თერგი		108	სეზონური	2016
10	ფარავანჰესი	ფარავანი		87	სეზონური	2014

თბოელექტროსადგურები

ცხრილი 4.1.22: საქართველოში არსებული თბოელექტროსადგურები 2020 წლის მდგომარეობით

N	თბოსადგური	ტექნოლოგია და საწვავი	დადგმული სიმძლავრე, მეგავატი
1	მტკვარი ენერჯეტიკა	ტრადიციული გაზზე	300
2	თბილსრესი	ტრადიციული გაზზე	270
3	გარდაბნის თბოსადგური 1	კომბინირებული ციკლის გაზზე	230
4	გარდაბნის თბოსადგური 2	კომბინირებული ციკლის გაზზე	230
5	ჭიფაუერი	აირტურბინა გაზზე	110
6	ტყიბულის თბოსადგური	ტრადიციული ქვანახშირზე	13.2

ქარის ელექტროსადგურები

საქართველოში ფუნქციონირებს მხოლოდ ერთი ქარის ელექტროსადგური, რომელიც მდებარეობს შიდა ქართლის რეგიონში. 20.7 მეგავატი სიმძლავრის სადგური წლიურად საშუალოდ გამოიმუშავებს 90 მილიონ კილოვატ. საათ ელექტროენერგიას, რაც მთლიანი შიდა გამოიმუშავების 0.8%-ია. დღეის მდგომარეობით გაფორმებულია ურთიერთგაგების მემორანდუმი 18 ქარის სადგურების მშენებლობისთვის, საერთო დადგმული სიმძლავრით 1,160 მგვტ და წლიური გამოიმუშავებით 4,480 გვტ.სთ.

მზის სადგურები

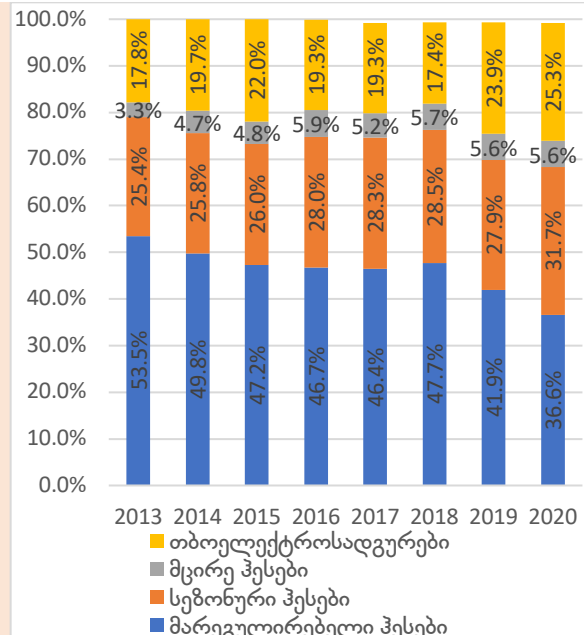
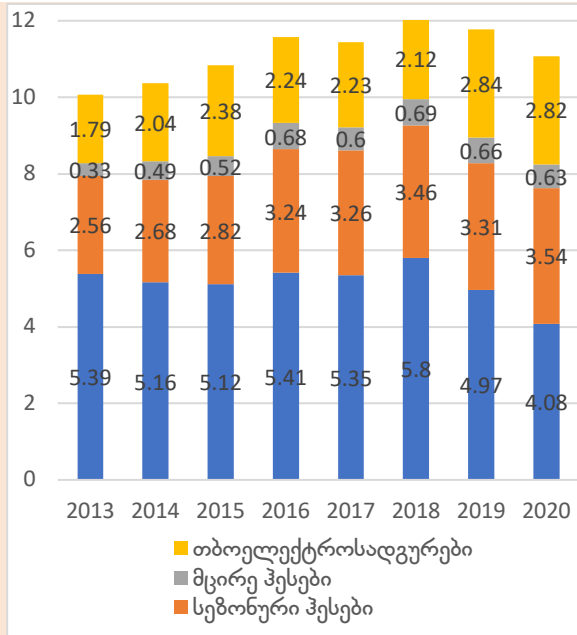
მზის ენერჯის გამოყენების თვალსაზრისით საქართველოში ძირითადად ორი ტექნოლოგია გამოიყენება სითბოსა და ელექტროენერჯის მისაღებად. პირველი ესაა მზის კოლექტორი, რომელიც შედარებით ფართოდაა გავრცელებული საქართველოში და გამოიყენება წყლის გასათბობად. მეორე კი, მზის ფოტო-ელექტრო-გარდამქნელები, რომელიც ნელ-ნელა იწვევება ქვეყანაში და გამოიყენება ელექტროენერჯის წარმოებისთვის. დღეის მდგომარეობით მზის სადგურების მშენებლობაზე საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროსთან გაფორმებულია 6 ურთიერთგაგების მემორანდუმი, 93 მგვტ დადგმული სიმძლავრით და 132 გვტ.სთ წლიური გამოიმუშავებით.

ბოლო წლებში (2020 წლის გარდა) საქართველოში გამოიმუშავებული ელექტროენერჯის 75%-ზე მეტი მოდიოდა ჰესებზე. დანარჩენი გამოიმუშავდებოდა თბოელექტროსადგურებით.

ელექტროენერჯის გამოიმუშავება

ცხრილი 4.1.23. ელექტროენერჯის გამოიმუშავება (მილიარდი კვტსთ) 2013-2020 წლებში

წელი	სულ	ჰესები									თბოელექტროსადგურები		ქარის სადგური	
		სულ		მარეგულირებადი		სეზონური		მცირე						
		TWh	%	TWh	%	TWh	%	TWh	%	TWh	%	TWh	%	
2013	10.06	8.27	82.2	5.39	53.5	2.56	25.4	0.33	3.3	1.79	17.8			
2014	10.37	8.33	80.4	5.16	49.7	2.68	25.9	0.49	4.7	2.04	19.6			
2015	10.83	8.45	78.0	5.12	47.3	2.82	26	0.52	4.8	2.38	22			
2016	11.57	9.33	80.6	5.41	46.7	3.24	28	0.68	5.9	2.24	19.3	0.01	0.1	
2017	11.53	9.21	79.9	5.35	46.4	3.26	28.3	0.60	5.2	2.23	19.4	0.09	0.8	
2018	12.15	9.95	81.9	5.80	47.8	3.46	28.4	0.69	5.7	2.12	17.4	0.08	0.7	
2019	11.86	8.93	75.3	4.97	41.9	3.31	27.9	0.66	5.5	2.84	24	0.08	0.7	
2020	11.16	8.25	73.9	4.08	36.6	3.54	31.7	0.63	5.7	2.82	25.3	0.09	0.8	

ნახ. 4.1.11. ელექტროსადგურებიდან ელექტროენერჯის გამომუშავება (მილიარდი კვტს) 2013-2020 წლებში

ნახ. 4.1.12. ელექტროსადგურების წილი (ტიპის მიხედვით) ელექტროენერჯის გამომუშავებაში 2013-2020 წლებში

სათბურის გაზების ემისიის სავარაუდო სამომავლო ტრანექტორიების დიაპაზონი საბაზისო (WoM) სცენარებისათვის

WoM სცენარით, 2020 წელს არსებული სადგურები განაგრძობენ ოპერირებას. WoM სცენარში შესულია ამჟამად მშენებლობის პროცესში მყოფი ელექტროსადგურები საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმიდან. „თბილსრესი“ წყვეტს ოპერირებას 2025 წლიდან, „მტკვარი“ კი 2027 წლიდან. WoM სცენარის შემთხვევაში TIMES მოდელი უშვებს ელექტროენერჯის იმპორტს.

ქვემოთ ცხრილში მოყვანილია WoM სცენარში განხილული ტექნოლოგიები.

ცხრილი 4.1.24. WoM სცენარში განხილული ტექნოლოგიები - არსებული სადგურები

ელექტროსადგური	ტიპი	სანვაფი	სიმძლავრე, მგვტ
ტყიბულის თბოელექტროსადგური	ტრადიციული	ლიგნიტი	13
მტკვარი ენერჯეტიკა	ტრადიციულ	ბუნებრივი გაზი	300
თბილსრესი	ტრადიციულ		272
ჯიფაუერი	კომბინირებული ციკლის		110
გარდაბნის თბოსადგური 1	კომბინირებული ციკლის		230

გარდაბნის თბოსადგური 2	კომბინირებული ციკლის		230
ენგური და ვარდნილი ჰესები	კაშხლით		1520
მარეგულირებელი ჰესები	კაშხლით		513
სეზონური ჰესები	კაშხლით		261
მცირე ჰესები	ჩამდინარე		663
ქარის სადგური „ქართლი“	ხმელეთზე		22

ცხრილი 4.1.25. WoM სცენარში განხილული ტექნოლოგიები - ახალი (დაგეგმილი) სადგურები

ელექტროსადგური	ტიპი	ამოქმედების წელი	საწვავი	სიმძლავრე, მგვტ
თბოელექტროსადგური	კომბინირებული ციკლის	2024	ბუნებრივი გაზი	230
თბოელექტროსადგური	კომბინირებული ციკლის	2026		230
მარეგულირებელი ჰესები	კაშხლით	2026-2028		1,415
სეზონური ჰესები	კაშხლით	2022-2028		301
მცირე ჰესები	მოდინებაზე	2021-2029		1,485
ქარის სადგურები	ხმელეთზე	2025-2029		765
მზის სადგურები	PV ცენტრალური	2024-2026		28
მზის სადგურები	PV კომერციული	2025-2028		6
მზის სადგურები	PV საყოფაცხოვრებო	2026-2030		3

ცხრილი 4.1.26 აჩვენებს სათბურის გაზების პროგნოზირებულ ემისიებს WoM სცენარის შემთხვევაში 2016-2050 წლებში. 2050 წლისთვის სათბურის გაზების ემისია სავარაუდოდ იქნება 2,222 გგ CO₂-ეკვ როგორც ოპტიმისტური, ასევე პესიმისტური სცენარების შემთხვევაში.

ცხრილი 4.1.26. სათბურის გაზების ემისია ენერგოინდუსტრიის ქვე-სექტორიდან (გგ CO₂-ეკვ). WoM სცენარი

სცენარი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ოპტიმისტური	1,071	1,236	1,906	2,769	2,621	2,472	2,323	2,222
პესიმისტური	1,071	1,220	1,896	2,753	2,621	2,472	2,323	2,222

სათბურის გაზების ემისიების სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი. შერბილების სცენარები (WeM და WaM)

WeM სცენარი მიიღება WoM სცენარიდან ქვეყანაში მიღებული და დაგეგმილი პოლიტიკისა და ღონისძიებების ეფექტის გათვალისწინებით. ეს განმარტება გულისხმობს, რომ WoM-ში განხილული ყველა ტექნოლოგია ასევე განხილულია WeM-ში, იმ ტექნოლოგიებთან ერთად, რომლებიც გამოყენებული იქნება პოლიტიკისა და ღონისძიებების გატარების შედეგად.

ცხრილი 4.1.27 იძლევა ინფორმაციას იმ ახალი ტექნოლოგიების შესახებ, რომელიც განხილულია WeM-ში.

ცხრილი 4.1.27. WeM სცენარში განხილული ტექნოლოგიები

ელექტროსადგური	ტიპი	საწვავი	სიმძლავრე, მგვტ
მცირე ჰესები	მოდინებაზე		1,485
მარეგულირებელი ჰესები	კაშხლით		1,415
სემონური ჰესები	კაშხლით		301
თბოელექტროსადგური „გარდაბანი 3“	კომბინირებული ციკლი	ბუნებრივი	230
თბოელექტროსადგური „გარდაბანი 4“	კომბინირებული ციკლი	გაზი	230
ქარის სადგურები	ხმელეთზე		765
მზის სადგურები	PV ცენტრალური		28
მზის სადგურები	PV კომერციული		6
მზის სადგურები	PV საყოფაცხოვრებო		3

ცხრილში 4.1.28 ნაჩვენებია ენერგოინდუსტრიის ქვე-სექტორიდან სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია. 2050 წლისთვის ენერგოინდუსტრიის ქვე-სექტორიდან ემისიები სავარაუდოდ იქნება 2,225 გგ CO₂-ეკვ ოპტიმისტური სცენარით და 1,382 გგ CO₂-ეკვ პესიმისტური სცენარით.

ცხრილი 4.1.28. სათბურის გაზების ემისიები ენერგოინდუსტრიის ქვე-სექტორიდან (გგ CO₂-ეკვ). WeM სცენარი

სცენარი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ოპტიმისტური სცენარი	1,071	0	0	0	0	0	1,310	2,225
პესიმისტური სცენარი	1,071	0	0	0	0	0	313	1,382

ცხრილი 4.1.29. WeM სცენარით სათბურის გაზების ემისიის შემცირება WoM სცენართან შედარებით.

სცენარი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ოპტიმისტური სცენარი	0	-1,236	-1,906	-2,769	-2,621	-2,472	-1,013	3
პესიმისტური სცენარი	0	-1,220	-1,896	-2,753	-2,621	-2,472	-2,010	-840

WaM სცენარი აგებულია WeM-ით იმ დამატებითი შემარბილებელი ქმედებების გათვალისწინებით, რომლებიც შესაძლებელია ქვეყნაში ამჟამად მიღებული და დაგეგმილი იმ პოლიტიკისა და ზომების გატარებით. ეს განმარტება გულისხმობს, რომ WoM-ით და WeM-ით გათვალისწინებული ყველა ტექნოლოგია ასევე განიხილება WaM-ში, დამატებით ტექნოლოგიებთან ერთად.

ცხრილი 4.1.30 იძლევა ინფორმაციას WaM სცენარში განხილული ტექნოლოგიების შესახებ

ცხრილი 4.1.30. ენერგოინდუსტრია: WaM სცენარში განხილული ტექნოლოგიები

ელექტროსადგური	ტიპი	ამოქმედების წლები	სიმძლავრე, მგვტ
მარეგულირებელი ჰესები	კაშხლით	2038, 2046	450
სეზონური ჰესები	კაშხლით	2034, 2042	155
მცირე ჰესები	მოდინებაზე	2035-2048	1,700
ქარის სადგურები	მელეთზე	2035-2047	325
მზის სადგურები	მზის კონცენტრირებული	2040, 2045	450
მზის სადგურები	PV ცენტრალური	2033-2047	450
მზის სადგურები	PV კომერციული	2033-2047	75
მზის სადგურები	PV საყოფაცხოვრებო	2033-2048	130

ცხრილი 4.1.31 აჩვენებს ენერგოინდუსტრიის ქვე-სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიების პროგნოზირებულ მნიშვნელობებს. 2050 წლისთვის ენერგოინდუსტრიის ქვე-სექტორი ხდება ნახშირბად ნეიტრალური.

ცხრილი 4.1.31. სათბურის გაზების ემისია ენერგოინდუსტრიის ქვე-სექტორიდან (გვ CO₂-ეკვ). WaM სცენარი

ქვე-სექტორი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ოპტიმისტური სცენარი	1,071	696	0	0	0	0	0	0

პესიმისტური სცენარი	1,071	673	0	0	0	0	0	0
------------------------	-------	-----	---	---	---	---	---	---

ცხრილი 4.1.32. სათბურის გაზების ემისიის შემცირება WaM სცენარით WoM სცენართან შედარებით

სცენარი	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
ოპტიმისტური სცენარი	0	-540	-1,906	-2,769	-2,621	-2,472	-2,323	-2,222
პესიმისტური სცენარი	0	-547	-1,896	-2,753	-2,621	-2,472	-2,323	-2,222

არსებული ელექტროსადგურების სია:

ელექტრო სადგურები	ტიპი	სიმძლავრე გვტ	გამომუშავებული ელ.ენერჯია პჯ (2020)
ორთქლტურბინა	თბოელექტროსადგური	0,013	0,059
მტკვარი	თბოელექტროსადგური	0,300	2,940
ჯი-ფაუერი	თბოელექტროსადგური	0,110	0,252
თბილსსრესი	თბოელექტროსადგური	0,272	0,598
გარდაბანი 1	თბოელექტროსადგური	0,230	4,198
გარდაბანი 2	თბოელექტროსადგური	0,230	4,198
ენგური და ვარდნილი	ჰიდროელექტროსადგური (კაშხლიანი)	1,520	15,160
მარეგულირებელი ჰესები	ჰიდროელექტროსადგური (კაშხლიანი)	0,513	4,303
ნახევრად მარეგულირებელი ჰესები	ჰიდროელექტროსადგური (კაშხლიანი)	0,261	3,471
მოდინებაზე მომუშავე ჰესები	ჰიდროელექტროსადგური (მოდინებული)	0,663	10,455
ქართლის სადგური	ქარის ელექტროსადგური	0,022	0,228
სულ		4,134	45,863

4.2. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება აქროლადი ემისიების სექტორში

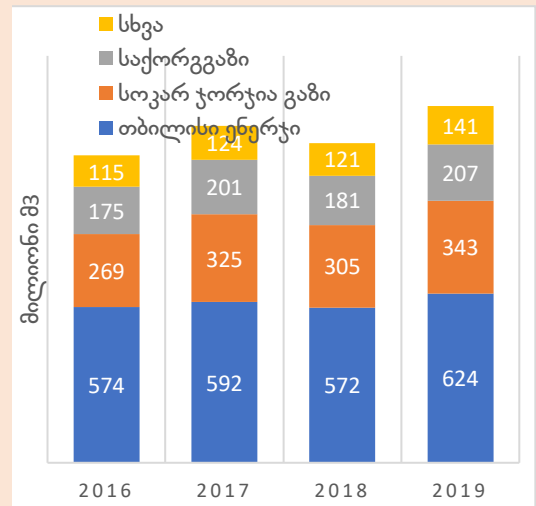
არსებული მდგომარეობა და პოლიტიკის მიმოხილვა

IPCC-ის 2006 წლის სათბურის გაზების ეროვნული ინვენტარიზაციის სახელმძღვანელო მითითებები¹⁸ აქროლად ემისიებს განმარტავს როგორც "სათბურის გაზების განზრახ ან უნებლიე გამოყოფას, რაც შეიძლება მოხდეს წიაღისეული საწვავის მოპოვების, გადამუშავებისა და საბოლოო მოხმარებამდე მიწოდების პროცესში".

საქართველოში აქროლადი ემისიები წარმოიქმნება ქვანახშირის წარმოქმნის გეოლოგიური პროცესების დროს და ნავთობისა და ბუნებრივი გაზის საქმიანობიდან (წარმოება, გადაცემა და განაწილება).

აქროლადი ემისიების ძირითადი წყაროა ბუნებრივ გაზთან დაკავშირებული საქმიანობა. 2019 წლის დეკემბრისთვის, საქართველოში მოქმედებდა ბუნებრივი გაზის განაწილების 25 ლიცენზიატი, საიდანაც 3 მსხვილი ლიცენზიატი იყო („თბილისი ენერჯი“, „სოკარ ჯორჯია გაზი“ და „საქორგგაზი“), რომლებიც მთლიანი ბუნებრივი გაზის 89%-ს ანაწილებდნენ;

„თბილისი ენერჯის“ მთავარი ფუნქციაა საქართველოს დედაქალაქ თბილისის უსაფრთხო და უწყვეტი გაზმომარაგება. „სოკარ ჯორჯია გაზის“ საქმიანობის ძირითადი მიმართულებებია ბუნებრივი გაზის საქართველოს ბაზარზე იმპორტი და რეალიზაცია, ასევე გამსადენების მშენებლობა და რეაბილიტაცია. „სოკარ ჯორჯია გაზი“ და „საქორგგაზი“ ემსახურებიან მოსახლეობას და მცირე და საშუალო ბიზნესებს საქართველოს რეგიონებში.

ნახ. 4.2.1. განაწილების ლიცენზიანტების წილი ბუნებრივი გაზის მთლიან განაწილებაში (მლნ მ³)

საქართველოს ტერიტორიაზე გადის ორი გამსადენი - სამხრეთ კავკასიის მილსადენი (SCP) და ჩრდილოეთ-სამხრეთის მაგისტრალური გამსადენი (NSMP). სამხრეთ კავკასიის მილსადენი ასევე ცნობილია როგორც "ბაქო-თბილისი-ერზერუმის გამსადენი". SCP გაზის ტრანსპორტირებას ახდენს აზერბაიჯანის შაჰ დენიზის საბადოდან თურქეთის აღმოსავლეთ საზღვრამდე, საქართველოს გავლით. SCP 2006 წელს ამოქმედდა. 2016-2020 წლებში SCP-ით 45,432 მილიონი კუბური მეტრი გაზი გადაიზიდდა, იუნყება „APA-Economics“ აზერბაიჯანის სახელმწიფო სტატისტიკის კომიტეტის მიერ გამოქვეყნებულ მონაცემებზე დაყრდნობით¹⁹. ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი (12,268 მილიონი კუბური მეტრი) ამ საანგარიშო პერიოდში

¹⁸ 2006 IPCC Guidelines for National Greenhouse Gas Inventories.

<https://www.ipcc.ch/report/2006-ipcc-guidelines-for-national-greenhouse-gas-inventories/>

¹⁹ https://apa.az/en/azerbaijan_energy_and_industry/Gas-transportation-via-South-Caucasus-pipeline-increased-by-72percent-over-the-past-five-years-341111

დაფიქსირდა 2020 წელს, ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი (7,145 მილიონი კუბური მეტრი) კი 2016 წელს. ჩრდილოეთ-სამხრეთის მაგისტრალური გაზსადენი (NSMGP) აშენდა 1970-იან წლებში. მილსადენი გადაჭიმულია საქართველო-რუსეთის საზღვრიდან საქართველო-სომხეთის საზღვრამდე (221 კმ) და ამარაგებს ქართულ და სომხურ ბაზარს ბუნებრივი აირით.

ფაქტები ნავთობის შესახებ²⁰

პირველი ცნობები საქართველოში ნავთობის მოპოვების თაობაზე გვხვდება ჯერ კიდევ შუა საუკუნეებში. იტალიელი მოგზაური მარკო პოლო თავის ჩანაწერებში მიუთითებს, რომ საქართველოში მოიპოვება ზეთოვანი სითხე (ნავთობი), რომელიც გამოიყენება როგორც ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ საყოფაცხოვრებო (საწვავი, საპოხი, განათების საშუალება), ასევე სამკურნალო მიზნებისათვის. ძველ დროში ნავთობის კუსტარული მოპოვება წარმოებდა მცირე რაოდენობით მხოლოდ იმ ადგილებში, სადაც ადგილი ჰქონდა ნავთობის ზედაპირულ გამოსავლებს.

XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ნავთობის სამრეწველო მოპოვება მცირე სიღრმეზე გაბურღულ ჭაბურღილების მეშვეობით დაიწყო კახეთის რეგიონში, სადაც ნავთობის წლიური მოპოვება 2000 ტონამდე ავიდა. მოპოვების სამუშაოები მიმდინარეობდა ნავთობიანი ტერიტორიების გეოლოგიური შესწავლის გარეშე და გამოყენებული პრიმიტიული ხერხები არ უზრუნველყოფდა ნავთობშემცველი უბნების რეალური პოტენციალის სრულ გამოყენებას.

საქართველოს წიაღის გეგმაზომიერი შესწავლა ნავთობგაზიანობის პერსპექტიულობის განსასაზღვრავად და ბურღვითი სამუშაოები საბადოების გამოსავლენად და ნავთობის მოსაპოვებლად დაიწყო XX საუკუნის 20-ანი წლებიდან.

1930-1960 წლებში ნავთობის მოპოვება მიმდინარეობდა 7 მცირე ზომის საბადოზე და წლიური მოპოვება მერყეობდა 20-25 ათასი ტონის ფარგლებში. 1970-1985 წლები ქვეყნის ნავთობმოპოვების ისტორიაში განსაკუთრებული წარმატებებით აღინიშნა. ამ დროს გამოვლენილი იქნა რამდენიმე მაღალდებიტიანი ნავთობის საბადო, რომელთა ექსპლუატაციაში შეყვანის შემდეგ შესაძლებელი გახდა ნავთობის მოპოვების მკვეთრი გაზრდა.

ნავთობის წლიური მოპოვების პიკი მოდის 1980-1983 წლებზე, როდესაც ეს მაჩვენებელი 3.2-3.3 მილიონ ტონას შეადგენდა. შემდგომ პერიოდში ნავთობის მოპოვებამ მკვეთრად იკლო და 2013-2019 წლებში წლიური მოპოვება 30.2-47.9 ათასი ტონის ფარგლებში მერყეობდა. ასეთი ვითარება გამოწვეულია ერთის მხრივ იმ გარემოებით, რომ ახალი საბადოების გახსნა სხვადასხვა ობიექტური და სუბიექტური მიზეზების გამო ვერ მოხერხდა, ხოლო მეორეს მხრივ უკვე გამოვლენილ ძირითად საბადოებზე ადგილი აქვს მოპოვების ვარდნის ბუნებრივ პროცესს.

²⁰ http://energy.gov.ge/energy.php?lang=eng&id_pages=55

ბოლო 10-15 წლის განმავლობაში ქვეყანაში დაიწყო საქმიანობა უცხოურმა ნავთობკომპანიებმა, რომლებსაც პროდუქციის წილობრივი განაწილების ხელშეკრულებები აქვთ გაფორმებული სახელმწიფოსთან. მიუხედავად იმისა, რომ ამ კომპანიებმა უკვე საკმაოდ დიდი მოცულობის ძებნითი სამუშაოები ჩაატარეს თავიანთ სალიცენზიო ტერიტორიებზე, ახალი საბადოების აღმოჩენა ჯერჯერობით ვერ მოხერხდა, თუმცა საამისოდ ხელსაყრელი გეოლოგიური პროგნოზი არსებობს.

ფაქტები ბუნებრივი გაზის შესახებ

საქართველოში გაზის მოპოვება 70-იანი წლების მეორე ნახევრიდან დაიწყო. ეს იყო სამგორი-პატარძელის საბადოდან მოპოვებული ნავთობის თანმყოფი გაზი. ნავთობის პიკური მოპოვების პერიოდში (1980-1983 წლები) ასეთი გაზის წლიური მოპოვება 300 მილიონ მ³-ს აღწევდა. რაც შეეხება ე.წ. “თავისუფალ გაზს”, მისი მოპოვება 1983 წელს დაიწყო, როდესაც რუსთავის გაზის საბადო აღმოაჩინეს. მოგვიანებით, თავისუფალი და მომყოფი გაზის მოპოვება გაგრძელდა ასევე ნინოწმინდის უბანზე, სადაც ამჟამადაც მიმდინარეობს. სულ საქართველოში მოპოვებულია 2.8 მილიარდი მ³ გაზი, რომლის უდიდესი ნაწილი საბჭოთა პერიოდის მოპოვებაზე მოდის.

2019 წლის განმავლობაში საქართველომ 9.6 მილიონი მ³ ბუნებრივი აირი მოიპოვა, რაც 2018 წელთან შედარებით 6%-ით ნაკლებია. 2019 წლის განმავლობაში საქართველოში გაზის მოხმარებამ 2.7 მილიარდი მ³ შეადგინა, შესაბამისად ადგილობრივი მოპოვება მთლიანი მოხმარების 0.35%-ია. გაზის ძირითადი მომხმარებელი მოსახლეობაა, რომელმაც გასულ წელს 966 მილიონი მეტრ კუბი ბუნებრივი აირი მოიხმარა. კერძო და სახელმწიფო სექტორის მოხმარება კი 225 მილიონი მ³ იყო. თბოსადგურებმა კი ელექტროენერჯის გამომუშავებისთვის 666.4 მილიონი მ³ გაზი მოიხმარეს.

ბუნებრივი გაზის წილი ენერგეტიკული რესურსების ჯამურ მიწოდებაში დაახლოებით 40%-ს შეადგენს. გაზი ყველაზე ფართოდ მოხმარებადი პირველადი ენერგეტიკული რესურსია საქართველოში. ბუნებრივი გაზის სექტორი ქვეყნის ერთ-ერთი ყველაზე დინამიურად განვითარებადი სეგმენტია. ადგილობრივი გაზის მოპოვება ძალიან მცირეა, შესაბამისად საქართველოს მოთხოვნა ბუნებრივ გაზზე ძირითადად იმპორტით არის დაბალანსებული. დღეისათვის გაზის იმპორტი ხორციელდება ორი უცხოური წყაროდან რამდენიმე დამოუკიდებელი კონტრაქტის საფუძველზე. ბუნებრივი გაზის იმპორტი ხორციელდება მხარეებს შორის დადებული ხელშეკრულებების საფუძველზე და შემდგომ ხდება ბუნებრივი გაზის საბითუმო მიწოდება გამანაწილებელ კომპანიებზე. გამანაწილებელი კომპანიები თავის მხრივ აწვდიან ბუნებრივ გაზს ე.წ. სოციალურ სექტორსა და კომერციულ მომხმარებელს.

საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (სემეკი) განმარტებით ბუნებრივი გაზის განაწილების საქმიანობა გულისხმობს ერთი ან მეტი მიწოდების პუნქტიდან ბუნებრივი გაზის მიღებას, გამანაწილებელი ქსელის ექსპლუატაციას

და მიმწოდებლის მოთხოვნით ბუნებრივი გაზის მომხმარებლების მომარაგებას კონკრეტული გამანაწილებელი ქსელის ფარგლებში. ბუნებრივი გაზის განაწილების ლიცენზიას გასცემს სემეკი.

2019 წელს საქართველოს ბაზარზე ხელმისაწვდომი ბუნებრივი გაზით საბითუმო დონეზე ვაჭრობა განახორციელა ათმა მიმწოდებელმა, რომელთა შორის სამი უმსხვილესი მიმწოდებლის წილი 94%-ს შეადგენდა, რაც მაღალკონცენტრირებულ ბაზარზე მიუთითებს. იმ პირობებში, როდესაც ბუნებრივი გაზის იმპორტის დონეზე ბაზარი მაღალი კონცენტრაციით ხასიათდება, საბითუმო დონეზე ვაჭრობაში კონკურენციის განვითარება შეუძლებელია სპეციალური ზომების დანერგვის გარეშე. გრძელვადიან პერსპექტივაში მნიშვნელოვანია ბუნებრივი გაზის ალტერნატიული წყაროების მოძიება (მათ შორის გათხევადებული ბუნებრივი გაზის), რაც სათანადო საკანონმდებლო ცვლილებებისა და მიმწოდებელთა დაინტერესების შემთხვევაში განხორციელდება. ასევე მნიშვნელოვანია ადგილობრივი წარმოების, მათ შორის ბიოგაზების წარმოების წახალისება და ქსელში ინტეგრაციის ხელშეწყობა.

კონკურენციის დონე ბაზარზე, მათ შორის საბითუმო დონეზე, მნიშვნელოვნად განაპირობებს ბუნებრივი გაზის ფასს. საბითუმო დონეზე საშუალო ფასის განსაზღვრისას გათვალისწინებულია ბაზრის ამ სეგმენტში ყველა მიმწოდებლის მიერ გაყიდული ბუნებრივი გაზის საშუალო შენონილი ფასი. სოციალური და კომერციული სეგმენტების გამოყოფა ასევე მნიშვნელოვანია ფასის განსაზღვრის შემთხვევაშიც.

სამხრეთ-კავკასიური მილსადენიდან საქართველო შეღავათიან ფასად იძენს ე.წ. სოციალურ გაზს, რომელსაც გამოიყენებს მოსახლეობისა და თბოსადგურების ბუნებრივი გაზით უზრუნველყოფისთვის. შესაბამისად, ამ სეგმენტში ბუნებრივი გაზის როგორც საბითუმო, ისე საცალო ფასები მნიშვნელოვნად დაბალია კომერციულ სეგმენტთან შედარებით. საბითუმო დონეზე სოციალური გაზის ფასის შეფასება შესაძლებელია კომისიის მიერ სამომხმარებლო ტარიფის დადგენისას გათვალისწინებული ბუნებრივი გაზის ფასის მეშვეობით, რომელიც მთავრობის სხვადასხვა დონის სუბსიდირების გათვალისწინებით მერყეობს 0.25-0.30 ლარი/მ³ (დაახლოებით 0.08-0.1 აშშ დოლარი/მ³ ფარგლებში. რაც შეეხება კომერციულ სეგმენტს, 2019 წელს ბუნებრივი გაზის საშუალო ფასმა ვაჭრობის ამ დონეზე 0.59 ლარი/მ³ (დაახლოებით 0.2 აშშ დოლარი/მ³) შეადგინა.

ფაქტები ნახშირის შესახებ

საქართველოს ქვანახშირის მარაგები შეფასებულია 300 მლნ ტონიდან 500 მილიონ ტონამდე, ხოლო რესურსი 700 მილიონ ტონად. 2018 წელს საქართველოში მოიპოვეს 138 ათასი ტონა ქვანახშირი. მოპოვებამ დააკმაყოფილა შიდა მოხმარების მხოლოდ უმნიშვნელო წილი, თუმცა ბოლო წლებში მოპოვებაც და მოხმარებაც სწრაფად შემცირდა. ქვანახშირის მოხმარება მნიშვნელოვნად მერყეობდა 2008 და 2018 წლებში. 2008 წელს

ქვანახშირის მოხმარებამ შეადგინა 70 ათასი ტონა ნავთობის ექვივალენტი, ხოლო 2018 წელს 300 ათასი ტონა ნავთობის ექვივალენტი. საბჭოთა პერიოდში, საქართველოში ქვანახშირის მოპოვება კარგად იყო განვითარებული. მაგრამ შემცირდა 1991 წლის შემდეგ და დაიწყო ზრდა მხოლოდ 2009 წელს, როდესაც მალაროების პრივატიზება მოხდა. ქვანახშირის მოპოვება შეჩერებულია 2018 წლიდან, უბედური შემთხვევების გამო, რომლის დროსაც რამდენიმე მალაროელი დაიღუპა ან დაშავდა. წინასწარი ინფორმაციით, მალაროს ერთ-ერთ გვირაბში მეთანის აფეთქებამ სავარაუდოდ კედლების დეფორმაცია გამოიწვია. ქვანახშირის ადგილობრივი ინდუსტრიის რეაბილიტაცია და შემდგომი განვითარება დამოკიდებული იქნება ენერჯის გენერაციისთვის ქვანახშირის მოთხოვნაზე. არ არსებობს ქვანახშირის წახალისების პროგრამები. საქართველო არ მოიპოვებს მალაროდან მეთანს მაღალი ღირებულების გამო.

ეროვნული პოლიტიკა

საქართველოს კანონი „ნავთობისა და გაზის შესახებ“ (1999). კანონის მიზანია ნავთობისა და გაზის რესურსების ათვისების, ნავთობის გადამუშავების, გაზის გადამუშავების ან ტრანსპორტირების ერთიანი საკანონმდებლო ბაზის შექმნა, ასევე ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება ნავთობისა და გაზის სფეროს განვითარების, ნავთობის გადამუშავების, გაზის გადამუშავებისა და ტრანსპორტირების სფეროში. ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, ნავთობისა და გაზის ეროვნული სააგენტო ამ კანონის შესაბამისად არეგულირებს ნავთობისა და გაზის ოპერაციებს, ნავთობგადამუშავებას და გაზის გადამუშავებას ან ტრანსპორტირებას.

სს "საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია" (GOGC) მოქმედებს ნავთობისა და გაზის მოპოვებისა და წარმოების სფეროში ეროვნული ნავთობკომპანიის სტატუსით. კანონით მინიჭებული ფუნქციები მოიცავს საქართველოში მოქმედი ნავთობკომპანიების ოპერატიულ და კომერციულ პარტნიორობას, მათი ოპერაციების დაგეგმვისა და სამუშაოების შესრულების ზედამხედველობას, ნავთობისა და გაზის სახელმწიფოს წილის მიღებას და განკარგვას, ნავთობისა და გაზის ჭაბურღილების და სხვა ინფრასტრუქტურის საკუთრებას, მათ მენეჯმენტს სახელმწიფოს მითითებით და ა.შ. ნავთობკომპანიის ეროვნული კომპანიის ფუნქციების გარდა, GOGC მოქმედებს როგორც მოქმედი კომპანია ზოგიერთ სალიცენზიო ზონაში, აწარმოებს ნავთობსა და გაზს და ახორციელებს მათ პირველად დამუშავებას, შენახვასა და რეალიზაციას.

GOGC, როგორც საქართველოს მაგისტრალური გაზსადენის სისტემის მფლობელი, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სახელმწიფოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველყოფაში. იგი ხელს უწყობს საქართველოს ტერიტორიაზე ტრანსსასაზღვრო ნავთობისა და გაზის ტრანსპორტირების სისტემების შეუფერხებლად მუშაობას, რაც მნიშვნელოვნად ზრდის ქვეყნის, ევროკავშირისა და საერთაშორისო ენერგეტიკული

ბაზრების უსაფრთხოებას მათი დივერსიფიკაციის გზით, მართავს სატრანზიტო შემოსავლებს. ქვეყნის სტრატეგიული მდებარეობის გამო, GOGC მხარს უჭერს ახალი სატრანზიტო მარშრუტების შემუშავებას კასპიისა და შავი ზღვის აუზების ენერჯეტიკული პოტენციალის სრულად გამოყენებისთვის და საქართველოს შემდგომი ინტეგრაციისთვის რეგიონულ / გლობალურ ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სტრუქტურებში. GOGC ახდენს ბიზნესის საქმიანობის დივერსიფიკაციას, აქცენტს აკეთებს კონკურენტუნარიანობაზე ერთიანი ლიბერალიზებული ბაზრის პირობებში და ნერგავს მართვის თანამედროვე უნარებსა და QC / QA ზომებს.

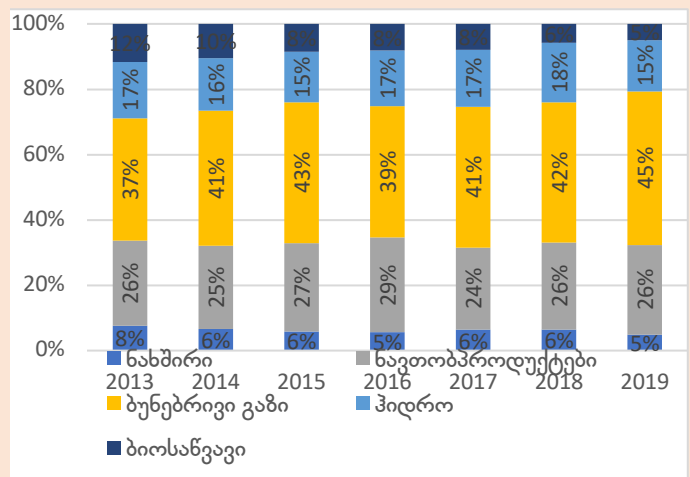
GOGC ძირითადად ორიენტირებულია ბუნებრივი გაზის იმპორტსა და ნავთობისა და გაზის მაგისტრალური სისტემის მეშვეობით ტრანსპორტირებაზე ასევე, ახალი მთავარი გაზსადენებისა და ნავთობსადენების პროექტირება და მშენებლობაზე; ადეკვატური ინფრასტრუქტურის შექმნაზე, განვითარებასა და ფუნქციონირებაზე.

ტექნიკური რეგლამენტი ნახშირის მალაროების უსაფრთხოების შესახებ ადგენს მოთხოვნებს უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად და სავალდებულოა ყველა სანარმოსათვის, რომელიც საქართველოს ტერიტორიაზე აპროექტებს, აშენებს, არემონტებს და ექსპლუატაციას უწევს ნახშირის მალაროებს²¹.

სათბურის გაზების ემისიის არსებული პროფილი და დინამიკა

2008-2017 წლებში აქროლადი ემისიები მყარი საწვავიდან (ნახშირი) და ნავთობისა და ბუნებრივი გაზის ოპერაციებიდან წარმოადგენდა საკვანძო წყაროს²². მისი წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში ვარიირებდა 14%-დან (2012 წელს) 6.1%-მდე (2017 წელს) ფარგლებში.

2013-2019 წლების „საქართველოს ენერჯეტიკული ბალანსის“ თანახმად²³, ენერჯის უმთავრესი წყაროებია ბუნებრივი გაზი და ნავთობპროდუქტები. საქართველოს არ გაჩნია ნავთობისა და გაზის მნიშვნელოვანი მარაგები. ქვეყნის მოთხოვნა ბუნებრივ გაზზე ძირითადად იმპორტით ბალანსდება. გაზის ადგილობრივი წარმოება უმნიშვნელოა,

²¹ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2186308?publication=0>

²² National GHG Inventory Report of Georgia. <https://unfccc.int/documents/271342>

²³ <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/328/energy-balance-of-georgia>

მისი წილი მთლიან მოხმარებაში 0.5%-ზე ნაკლებია. ქვეყანაში მოხმარებული ნავთობპროდუქტების 98%-ზე მეტი იმპორტირებულია. ნახ. 4.2.2. ენერჯის მოხმარებაში წყაროების წილი 2013-2019 წლებში

2013-2019 წლებში ნავთობის მოპოვება 30.2-47.9 ათასი ტონის ფარგლებში იყო. 2015 წლიდან დაიწყო ნავთობის გადამუშავება. ცალკეულ წლებში გადამუშავდებოდა იმპორტირებული ნავთობიც.

ცხრილი 4.2.1. ნავთობის მოპოვება და გადამუშავება 2013-2019 წლებში

პროცესი / წელი	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ნავთობის მოპოვება, ათასი ტონა	47.9	42.6	40.2	38.6	32.0	30.2	35.1
ნავთობის გადამუშავება, ათასი ტონა			14.5	63.5	25.0	23.7	37.6

აქროლადი ემისიები ნახშირის მოპოვებიდან

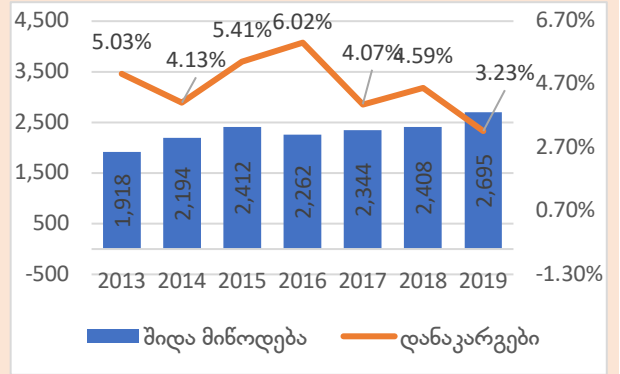
ცხრილ 4.2.2-ში მოყვანილია აქროლადი ემისიები ნახშირის მოპოვებიდან 2014-2017 წლებში. მიტოვებული მალაროებიდან მეთანის ემისიები უმნიშვნელოა (წლიურად დაახლოებით 2 კგ CO₂-ეკვ).

ცხრილი 4.2.2. აქროლადი ემისიები ნახშირის მოპოვებიდან კგ CO₂-ეკვ-ში

წელი/წყარო	მოპოვება	მოპოვების ემისიები	შემდეგ პლასტის გაზის	სულ
2014	115.2	18.2		133.4
2015	117.7	18.6		136.3
2016	114.1	18.1		132.1
2017	103.2	16.4		119.4
საშუალო	112.6	17.8		130.3

აქროლადი ემისიები ბუნებრივ გაზთან დაკავშირებული საქმიანობიდან

საქართველოს ენერგეტიკული ბალანსების თანახმად, ბუნებრივი გაზის დისტრიბუციის დანაკარგები იცვლებოდა 3.23–6.02% ფარგლებში. საშუალოდ დანაკარგები შეადგენდა 4.6%-ს. ეს მნიშვნელოვნად აღემატება საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის მიერ დადგენილ ნორმატიულ დანაკარგებს (1.2%). ნახ.4.2.3-ზე და ცხრილ 4.2.3-ში მოყვანილია 2013-2019 წლებში ბუნებრივი გაზის შიდა მიწოდება, დისტრიბუციის დანაკარგები და აქროლადი ემისიები.

ნახ. 4.2.3. ბუნებრივი გაზის შიდა მიწოდება მილიონ მ³-ში და დანაკარგები პროცენტებში

ცხრილი 4.2.3. ბუნებრივი გაზის შიდა მიწოდება, დანაკარგები და აქროლადი ემისიები 2013-2019 წლებში

წელი	შიდა მიწოდება, მილიონი მ ³	დანაკარგები			ღ CH ₄ კგ/მ ³	აქროლადი ემისიები	
		პროცენტი	მილ მ ³	CH ₄ , მილ მ ³		გგ CH ₄	გგ CO ₂ -ეკვ
2013	1,918	5.03%	96.5	91.7	0.67	61.4	1,289.9
2014	2,194	4.13%	90.5	86.0	0.67	57.6	1,209.7
2015	2,412	5.41%	130.5	124.0	0.67	83.1	1,744.3
2016	2,262	6.02%	136.2	129.4	0.67	86.7	1,820.5
2017	2,344	4.07%	95.5	90.7	0.67	60.8	1,276.5
2018	2,408	4.59%	110.5	105.0	0.67	70.3	1,477.0
2019	2,695	3.23%	87.0	82.7	0.67	55.4	1,162.9
საშუალო	4.60%						

ტრანსპორტირების დანაკარგების [მონაცემთა] წყაროა საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის ანგარიშები²⁴.

²⁴ Georgian National Energy and Water Supply Regulatory Commission. Report on Activities. <https://gnerc.org/en/commission/commission-reports/tsliuri-angarishebi>

ცხრილი 4.2.4. ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების დანაკარგები და აქროლადი ემისიები 2016-2019 წლებში

წელი	ტრანსპორტირება, მილიონი მ ³			დანაკარგები		CH ₄	ღ	CH ₄	აქროლადი ემისია
	SCP	NSMP G	სულ	პროცენტი	მილ მ ³	მილ მ ³	კგ/მ ³	გგ	გგ CO ₂ -ეკვ
2016	7,145	1867	9,012	0.6	54.1	51.4	0.67	34	723
2017	8,200	1,988	10,188	0.82	83.5	79.4	0.67	53	1,117
2018	9000	1,978	10,978	0.7	76.8	73.0	0.67	49	1,027
2019	10,414	2,326	12,740	0.7	89.2	84.7	0.67	57	1,192

აქროლადი ემისიები ნავთობის სისტემებიდან

ცხრილ 4.2.5-ში მოყვანილია აქროლადი ემისიები ნავთობის სისტემებიდან 2014-2019 წლებში (საქართველოს მე-4 ეროვნული შეტყობინება გკცჩკ-ისათვის). სექტორის განვითარების შესახებ გრძელვადიანი ხედვის არქონის გამო, 2030-2050 წლებისთვის 2014-2017 წლების საშუალო სიდიდე (37.8 გგ CO₂-ეკვ) იქნა გამოყენებული. შერბილების ღონისძიებები არ განიხილება.

ცხრილი 4.2.5. აქროლადი ემისიები ნავთობის სისტემებიდან გგ CO₂-ეკვ-ში

წელი წყარო	ვენტილაცია	ჩირალდნული წვა	მოპოვება და გარდაქმნა	ნავთობის ტრანსპორტირება	სულ
2014	1.0	2.6	32.7	5.3	41.5
2015	0.9	2.4	30.8	5.3	39.4
2016	0.9	2.3	29.5	5.2	37.9
2017	0.7	1.9	24.5	5.1	32.2
საშუალო					37.8

4.2.3. სათბურის გაზების სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი საბაზისო (WoM) სცენარებისათვის

ნახშირის მოპოვება

ნახშირის მოპოვების დარგის განვითარების შესახებ გრძელვადიანი ხედვის არქონის გამო, 2030-2050 წლებისთვის 2014-2017 წლების საშუალო სიდიდე (130.3 გგ CO₂-ეკვ) იქნა გამოყენებული.

ბუნებრივი გაზის სისტემები

დისტრიბუცია

დაშვებულია, რომ 2030-2050 წლებში დანაკარგები დისტრიბუციისას იქნება 4.6% (2013-2019 წლების საშუალო დანაკარგები). ბუნებრივი გაზის მიწოდება შეესაბამება ეკონომიკის სექტორების (ენერჯის წარმოება, მრეწველობა, ტრანსპორტი, სოფლის მეურნეობა, საყოფაცხოვრებო და კომერციული/ინსტიტუციური სექტორები) ჯამურ მოთხოვნას.

ცხრილი 4.2.6. ბუნებრივი გაზის პროგნოზირებული დანაკარგები დისტრიბუციისას და აქროლადი ემისიები (WoM სცენარი)

წელი	დისტრიბუცია	დანაკარგები		CH ₄	ღ	CH ₄	აქროლადი ემისია
	მილიონი მ ³	პროცენტი	მილ მ ³	მილ მ ³	კგ/მ ³	გგ	გგ CO ₂ -ეკვ
2030	2,815	4.60%	129.5	123.0	0.67	82.4	1,731
2040	3,830	4.60%	176.2	167.4	0.67	112.1	2,355
2050	6,618	4.60%	304.4	289.2	0.67	193.8	4,069

ტრანსპორტირება

ექსპერტულ შეფასებებზე დაყრდნობით გაკეთებულია დაშვება, რომ სამხრეთ კავკასიის მილსადენი უზრუნველყოფს 2030 წლისთვის 18 მილიარდი კუბური მეტრი გაზის ტრანსპორტირებას, 2040 წელს 25 მილიარდი კუბური მეტრისა და 2050 წელს 40 მილიარდი კუბური მეტრისა. სამხრეთ-ჩრდილოეთის [ჩრდილოეთ-სამხრეთის] მაგისტრალური გაზსადენით ტრანსპორტირებული გაზის რაოდენობა იგივე იქნება, რაც 2019 წელს – დაახლოებით 2.3 მილიარდი მ³ წელიწადში, დანაკარგებიც იგივე იქნება, რაც 2019 წელს. ცხრილი 4.2.7-ში მოცემულია ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების პროგნოზირებული აქროლადი ემისიები და დანაკარგები.

ცხრილი 4.2.7. ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების პროგნოზირებული აქროლადი ემისიები და დანაკარგები

წელი	ტრანსპორტირებული ბუნებრივი გაზი, მილიონი მ ³			დანაკარგები		CH ₄	ღ	CH ₄	აქროლადი ემისია
	SCP	NSMP G	მთლიანი	%	მილ მ ³	მილ მ ³	კგ/მ ³	გგ	გგ CO ₂ -ეკვ
2030	18,000	2,442	20,442	0.700	143.1	135.9	0.67	91.1	1,913

2040	25000	2,491	27,491	0.7 00	192.4	182.8	0.67	122. 5	2,572
2050	40,000	2,596	42,596	0.7 00	298.2	283.3	0.67	189. 8	3,986

ნავთობის სისტემები

დარგის განვითარების შესახებ გრძელვადიანი ხედვის არქონის გამო, 2030-2050 წლებისთვის 2014-2017 წლების საშუალო სიდიდე (37.8 გგ CO₂-ეკვ) იქნა გამოყენებული.

სათბურის გაზების ემისიების სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი. შერბილების სცენარები (WeM და WaM)

ნახშირის მოპოვება

შერბილების სცენარებისთვის ნავარაუდებია მეთანის ექსტრაქცია ნახშირის საბადოებიდან. ცხრილი 4.2.8. პროგნოზირებული აქროლადი ემისიები ნახშირის საბადოებიდან გგ CO₂-ეკვ-ებში

წელი სცენარი	შერბილება (WeM სცენარი)	შერბილება (WaM სცენარი)
2030	104	91
2040	91	78
2050	78	65

ბუნებრივი გაზის სიტემები

დისტრიბუცია

WeM სცენარის შემთხვევაში (NDC-ის ტერმინოლოგიით უპირობო სცენარი) დაშვებულია, რომ ბუნებრივი გაზის დანაკარგები შემცირდება და ნორმატიული დანაკარგების (1.2%) შესატყვასი გახდება. WaM სცენარის შემთხვევაში დანაკარგები შემცირდება და გაუტოლდება ინვენტარიზაციის 2006 IPCC სახელმძღვანელოდან მეთანის ემისიის ფაქტორის ზედა მნიშვნელობას განაწილების სისტემებისთვის²⁵.

ცხრილი 4.2.9. ბუნებრივი გაზის დისტრიბუციის სისტემებიდან მეთანის ემისიის ფაქტორი

საბაზისო სცენარი	(WOM სცენარი)	უპირობო სცენარი	(WEM სცენარი)	პირობითი (WAM სცენარი)
დანაკარგები, %				EF, გგ CH ₄ /10 ⁶ მ ³ დანაკარგები , %
4.6		1.2		0.0025 0.393

²⁵ https://www.ipcc-nggip.iges.or.jp/public/2006gl/pdf/2_Volume2/V2_4_Ch4_Fugitive_Emissions.pdf

ცხრილი 4.2.10. პროგნოზირებული აქროლადი ემისიები ბუნებრივი გაზის დისტრიბუციის სისტემებიდან (WeM სცენარი)

წელი	განანილებ	დანაკარგები		CH ₄	ღ	CH ₄	აქროლადი ემისია
	ა	პროცენტი	მილ მ ³	მილ მ ³	კგ/მ ³	გგ	გგ CO ₂ -ეკვ
2030	2,781	1.2%	33.4	31.7	0.67	21.2	446
2040	3,672	1.2%	44.1	41.9	0.67	28.0	589
2050	5,445	1.2%	65.3	62.1	0.67	41.6	873

ცხრილი 4.2.11. პროგნოზირებული აქროლადი ემისიები ბუნებრივი გაზის დისტრიბუციის სისტემებიდან (WaM სცენარი)

წელი	განანილებ	დანაკარგები		CH ₄	ღ	CH ₄	აქროლადი ემისია
	ა	პროცენტი	მილ მ ³	მილ მ ³	კგ/მ ³	გგ	გგ CO ₂ -ეკვ
2030	2,579	0.39%	10.1	9.6	0.67	6.4	135
2040	2,365	0.39%	9.3	8.8	0.67	5.9	124
2050	2,663	0.39%	10.5	9.9	0.67	6.7	140

ტრანსპორტირება

WeM სცენარის (უპირობო სცენარი) შემთხვევაში გაკეთებულია დაშვება, რომ ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების დანაკარგები შემცირდება და გაუტოლდება სათბურის გაზების ინვენტარიზაციის 2006 IPCC სახელმძღვანელოდან²⁶ ტრანსპორტირების სისტემებისთვის მეთანის ემისიის ფაქტორის ზედა მნიშვნელობას, WaM სცენარის შემთხვევაში კი გამოყენებული იქნება ქვედა მნიშვნელობა.

ცხრილი 4.2.12. ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების სისტემებისთვის მეთანის ემისიის ფაქტორები (WeM სცენარი)

ემისიის ტიპი	EF, გგCH ₄ /10 ⁶ მ ³		დანაკარგები, %		განუზღვრელობა, %
	ქვედა	ზედა	ქვედა	ზედა	
აქროლადი	0.000166	0.0011	0.026	0.173	-40-დან 250-მდე
ვენტილაცია ატმოსფეროში (გაშვება)	0.000044	0.00074	0.007	0.116	-40 -დან 250-მდე
სულ			0.033	0.289	

ცხრილი 4.2.13. აქროლადი ემისიების პროგნოზირებული მნიშვნელობები ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირებიდან (WeM სცენარი)

²⁶ https://www.ipcc-nggip.iges.or.jp/public/2006gl/pdf/2_Volume2/V2_4_Ch4_Fugitive_Emissions.pdf

წელი	ტრანსპორტირებული გაზის რაოდენობა, მილიონი მ ³			დანაკარგები		CH ₄	სიმკვრივე	CH ₄	აქროლადი ემისია
	SCP	NSMPG	სულ	%	მლნ მ ³	მლნ მ ³	კგ/მ ³	გგ	გგ CO ₂ -ეკვ
2030	18,000	2,359	20,359	0.289	58.8	55.9	0.67	37.5	786
2040	25000	2,379	27,379	0.289	79.1	75.2	0.67	50.4	1,058
2050	40,000	2,422	42,422	0.289	122.6	116.5	0.67	78.0	1,639

ცხრილი 4.2.14. აქროლადი ემისიების პროგნოზირებული მნიშვნელობები ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების (WaM სცენარი)

წელი	ტრანსპორტირებული გაზის რაოდენობა, მილიონი მ ³			დანაკარგები		CH ₄	სიმკვრივე	CH ₄	აქროლადი ემისია
	SCP	NSMPG	სულ	%	მლნ მ ³	მლნ მ ³	კგ/მ ³	გგ	გგ CO ₂ -ეკვ
2030	18,000	2,307	20,307	0.033	6.7	6.4	0.67	4.3	90
2040	25000	2,309	27,309	0.033	9.0	8.6	0.67	5.7	120
2050	40,000	2,314	42,314	0.033	14.0	13.3	0.67	8.9	187

ბუნებრივი გაზის სისტემებიდან აქროლადი ემისიების გამოთვლილი მნიშვნელობები შერბილების სცენარებისთვის მოცემულია ცხრილ 4.2.15-ში.

ცხრილი 4.2.15. აქროლადი ემისიები ბუნებრივი გაზის სისტემებიდან შერბილების სცენარებისთვის, გგ CO₂ეკვ-ში

წელი	სცენარი					
	შერბილების WEM სცენარი			შერბილების WAM სცენარი		
	ტრანსპორტირება	დისტრიბუცია	სულ	ტრანსპორტირება	დისტრიბუცია	სულ
2030	786	446	1,233	90	135	225
2040	1,058	589	1,647	120	124	245
2050	1,639	873	2,512	187	140	326

ნავთობის სისტემები

შერბილების ღონისძიებები არ განიხილება.

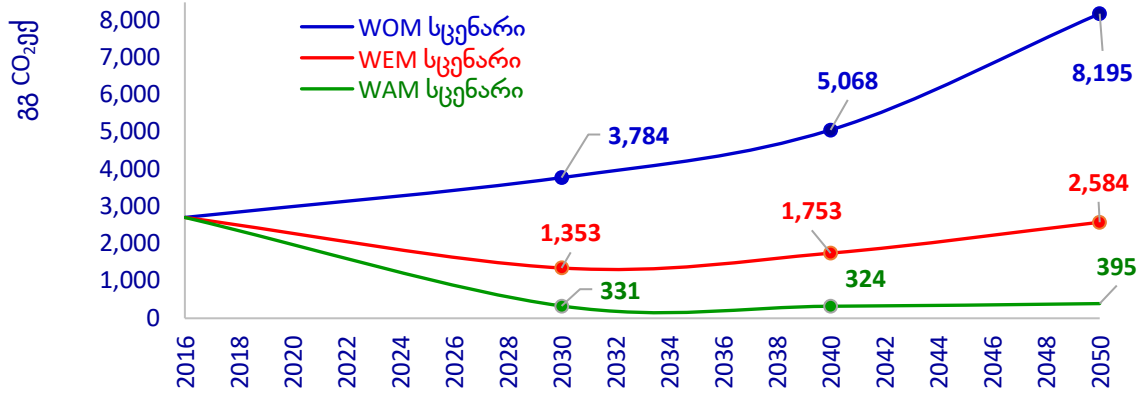
სათბურის გაზების პროგნოზირებული აქროლადი ემისიები

ნახშირის მოპოვებიდან და ნავთობისა და ბუნებრივი გაზის ოპერაციებიდან აქროლადი ემისიების პროგნოზირებული მნიშვნელობები მოცემულია ცხრილ 4.2.16-ში.

ცხრილი 4.2.16. პროგნოზირებული აქროლადი ემისიები

სცენარი	აქროლადი ემისიები გგ CO ₂ -ეკვ
---------	---

	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	3,070	3,427	3,817	4,458	5,100	6,664	8,228
WeM	2,260	1,807	1,374	1,575	1,775	2,202	2,628
WaM	1,920	1,127	354	357	360	395	429

ნახ. 4.2.4. აქროლადი ემისიები ნახშირის მოპოვებიდან და ნავთობისა და ბუნებრივი გაზის საქმიანობებიდან

შერბილების ღონისძიებები

აქროლადი ემისიების არსებითი შემცირება კლიმატისა და ჯანმრთელობის დაცვის კუთხით განაპირობებს პირდაპირ სარგებელს, როგორცაა სათბურის გაზების ემისიის ღონისა და მათზე გამონახობლებით ჰაერის დაბინძურების შემცირება. ამასთან, ადგილი ექნება ეკონომიკურ სარგებელს, გამომწვეულს მეთანის გაუონვის აღმოსაჩენად და გასარემონტებლად სამუშაო ადგილების შექმნით, და ბუნებრივი გაზის (მეთანის) გაბნევის ნაცვლად მისი გაყიდვით.

საქართველოში განხორციელდა „სუფთა განვითარების მექანიზმის“ პროექტი „გაუონვის შემცირება ყაზტრანსგაზ-თბილისის მიწისზედა გაზის გამანაწილებელი სისტემებიდან“. პროექტის განხორციელების შედეგად შემცირდა გაზის გაუონვები გაზმარეგულირებელი სადგურებიდან, წნევის მარეგულირებელ სადგურებიდან, მილტუჩებიდან, ასევე სამრეწველო ობიექტებთან და საცხოვრებელ შენობებთან მიერთების წერტილებიდან. გაზთან დაკავშირებული დანაკარგების და, შესაბამისად, ფინანსური ზარალის შემცირების გარდა, პროექტმა გააუმჯობესა კომპანიის კორპორატიული მდგრადობა და გარემოსდაცვითი მენეჯმენტი. „თბილისი ენერჯის“ (თბილისის გაზის სადისტრიბუციო სისტემის მფლობელი) გააჩნია ყველა საჭირო აღჭურვილობა და განვრთნილი პერსონალი გაუონვის დასადგენად და მდგომარეობის გამოსასწორებლად.

WeM სცენარი

- სადისტრიბუციო ქსელების რეაბილიტაცია და განვითარება და მათი აღჭურვა რეგულირების, კონტროლისა და აღრიცხვის თანამედროვე ტექნოლოგიებით.
- სადისტრიბუციო კომპანიების პერსონალის მომზადება
- აქროლადი ემისიების კონტროლთან დაკავშირებით მიმდინარე და დაგეგმილი მარეგულირებელი ან სხვა ღონისძიებების მიმოხილვა; დანაკარგების შესაბამისობაში მოყვანა ნორმატიულ დანაკარგებთან
- ენერგოეფექტურობის ზომები ეკონომიკის სექტორებში (მოხსენებულია შესაბამის თავებში), რომელიც ამცირებს ბუნებრივ გაზზე მოთხოვნას და შესაბამისად ამცირებს ბუნებრივი გაზის დისტრიბუციას.

WaM სცენარი

- არსებული დაბალი წნევის რკინის მილების ჩანაცვლება პლასტმასის მილებით. კოროზიის გამო დისტრიბუციის ქსელში დაბალი წნევის რკინის მილები მძიმე მდგომარეობაშია. პლასტმასის (პოლიეთილენის) მილები არ განიცდიან კოროზიასთან დაკავშირებულ დეფექტებს. პლასტმასის მილების საიმედო მუშაობის ხანგრძლივობა 100 წელზე მეტია.
- გადამცემი ქსელებისთვის საზედამხედველო კონტროლისა და მონაცემთა შექმნის (SCADA) სისტემისა და წარმოების ინფორმაციის მართვის სისტემის (PIMS) დანერგვამ შეიძლება მნიშვნელოვნად შეუწყოს ხელი ბუნებრივი გაზის დანაკარგების შემცირებას.
- ქვანახშირის მალაროებიდან მეთანის ამოღება
- სამხრეთ კავკასიის მილსადენი ეკუთვნის კონსორციუმს, რომელსაც BP და SOCAR ხელმძღვანელობენ. BP-მ განაცხადა, "ჩვენ დავისახეთ ახალი ამბიცია, რომ 2050 წლისთვის ან უფრო ადრე გავხდეთ „სუფთა ნულოვანი“ კომპანია და დავეხმაროთ მსოფლიოს გახდეს „სუფთა ნულოვანი“.

4.2.5. აქროლადი ემისიების წილის სავარაუდო შეფასება 2050 წლისთვის სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში

ცხრილი 4.2.16-ის თანახმად, WoM სცენარის შემთხვევაში აქროლადი ემისიები წლიდან წლამდე იზრდება. WeM სცენარის შემთხვევაში ემისიები 2030 წლამდე მცირდება, შემდეგ კი იწყებს ზრდას. რაც შეეხება WaM სცენარს, ემისიები 2030 წლამდე აქაც მცირდება, შემდეგ კი მეტ-ნაკლებად სტაბილურდება.

შეფასებული იქნა აქროლადი ემისიების წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში როგორც LULUCF-ის გარეშე, ასევე LULUCF-ის ჩათვლით. WeM სცენარის შემთხვევაში აქროლადი ემისიების წილი 2030 წლამდე მნიშვნელოვნად მცირდება, შემდეგ კი იზრდება

და აღწევს 9.4%. WaM სცენარში აქროლადი ემისიების წილის ცვლილება WeM სცენარის ანალოგიურია, მხოლოდ რაოდენობრივადაა შემცირებული.

ცხრილი 4.2.17. აქროლადი ემისიების წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში (LULUCF-ის გარეშე)

სცენარი	აქროლადი ემისიების წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში						
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	16%	15%	14%	14%	14%	16%	18%
WeM	15%	11%	7%	7%	7%	8%	8%
WaM	11%	7%	2%	2%	2%	3%	4%

ცხრილი 4.2.18. აქროლადი ემისიების წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში (LULUCF-ის ჩათვლით)

სცენარი	აქროლადი ემისიების წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში						
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	21%	19%	17%	17%	17%	18%	20%
WeM	24%	16%	10%	10%	10%	11%	12%
WaM	15%	11%	4%	4%	6%	12%	-727%

4.3. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება შენობების სექტორში

არსებული მდგომარეობა და პოლიტიკის მიმოხილვა

გამოიყოფა შენობების სხვადასხვა ტიპები, ენერჯიაზე მათი მოთხოვნისა და ენერჯიის გამოყენების მიხედვით. საქართველოში არსებული შენობების ფონდის ტიპოლოგია შემდეგნაირია:

ისტორიული - 1921 წლამდე აშენებულ შენობებს აქვთ შემდეგი მახასიათებლები – საყრდენი და არასაყრდენი სტრუქტურების ჭარბი თერმული მასა: ქვების ან აგურის სქელი კედლები, რომლებიც ახდენენ სითბოს ან სიგრილის აკუმულირებას ერთი დღიური პიკის განმავლობაში და გამოათავისუფლებენ მას მეორე დღიური პიკის დროს.

ადრეული საბჭოთა პერიოდი (1921-1937 წწ) - ამ პერიოდში ჯერ კიდევ არ იყო ჩამოყალიბებული ერთიანი მიდგომა. შენობების უმეტესობა ინდივიდუალურად

იგეგმებოდა, საერთო სტილის გარეშე. ძირითადი გარემოსდაცვითი მახასიათებლებია: შენობების სარდაფები, საყრდენი კედლებისა და კარკასისთვის აგურის (ძირითადად 38 სმ) გამოყენება, ხის ძელები და იატაკი, ხის საყრდენი სტრუქტურები ერთ- ან ორსართულიანი შენობებისთვის, ხის/მინის სათბურები, სხვენი, დახრილი სახურავები, ერთმაგი ხის ფანჯრები, დახურული ან ღია ტიპის კიბეები, ძირითადად გამოყენებულია დაბალსართულიანი შენობების კონცეფცია.

სტალინის პერიოდი (1937-1956 წწ) - ძირითადი გარემო-მახასიათებლებია: პროექტირება და მშენებლობა რეგულაციების შესაბამისად, სარდაფები, საყრდენი კედლებისა და კარკასისთვის აგურის (მინიმუმ 38 სმ, ზოგიერთ შემთხვევაში 50 სმ) გამოყენება, რკინაბეტონის იატაკის/ჭერის ფილები, რკინაბეტონში ჩასმული სათბურები, სხვენი, დახრილი სახურავები, ერთმაგი ან ორმაგი (უფრო ცივ ადგილებში) ხის ფანჯრები, დახურული კიბეები, გამოყენებულია საშუალო და მაღალსართულიანი შენობების კონცეფცია.

ე.წ. ხრუშჩოვის პერიოდის ტიპური შენობები (1956-1969 წწ) - სტანდარტული 38 სმ აგურის ან ბლოკის გარე კედლის მქონე შენობები.

განვითარებული სოციალიზმის პერიოდი (1969-1990 წწ) - ამ პერიოდის მთავარი მახასიათებელი იგივეა, რაც ხრუშჩოვის პერიოდის, იმ განსხვავებით, რომ ჭერის სიმაღლე გაზრდილია 2.40-2.50 მ-დან 2.7-2.80 მ-მდე.

პოსტსაბჭოთა (მიმდინარე) - ძირითადი გარემო-მახასიათებლებია: 20 ან 30 სმ სისქის შენობის კარკასი, ძირითადად თბოგამტარი ბეტონისგან დამზადებული ღრუ ბლოკები, ორმაგი PVC კარ-ფანჯრები, სხვენის არარსებობა, სათბურის არარსებობა, ჰორიზონტალური გადახურვა.

სახლები/საცხოვრებელი კორპუსები (ყველა პერიოდი) - სახლის ტიპი შენობები შენობების ძირითად ტიპს წარმოადგენს საქართველოში სოფლად და ქალაქების ძველ უბნებში. მათი დიდი უმრავლესობა აშენებულია საბჭოთა პერიოდში, მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ. განირჩევა სახლების რამდენიმე ძირითადი ტიპი შემდეგი სტრუქტურითა და მახასიათებლებით: ხის, აგურის/ბლოკის, ქვის და შერეული/რთული ტიპები.

ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში წარმოდგენილია შენობების ზემოთ ჩამოთვლილი ტიპების ენერგეტიკული მაჩვენებლები და მათ მიახლოებითი წილი საქართველოს შენობების ფონდში (საცხოვრებელი სახლები).

ცხრილი 4.3.1. სახლების ტიპები (2)

ტიპი	ეფექტურობა	საერთო ფართობი	ენერგიაზე მოთხოვნა	პროცენტულობა წილი შენობების ფონდიდან

მრავალსართულიანი შენობები	კვტ.სთ/მ ² /წელიწადში	მ ²	კვტ.სთ/წელიწადში	%
ძველი (1921 წლამდე)	90-150 (საშუალო მოხმარება 110)	-		
ადრეული საბჭოთა პერიოდი: 1921-1937	150-250 (საშუალო მოხმარება 200)	3,811,128	666,947,370	11.7
სტალინის პერიოდი: 1937-1956	150-200 (საშუალო მოხმარება 175)	-		
ე.წ. ხრუშჩოვის პერიოდი (1956-1969)	230-260 (საშუალო მოხმარება 250)	24,984,060	6,495,855,652	76.7
განვითარებული სოციალიზმის პერიოდი: 1969-1990	250-300 (საშუალო მოხმარება 275)	-		
მიმდინარე (პოსტსაბჭოთა) პერიოდი	320-350 (საშუალო მოხმარება 340)	3,778,554	1,265,815,618	11.6
ჯამი / საშუალო	259	32,573,742	8,428,618,640	100
ტრადიციული სახლი	კვტ.სთ/ მ ² /წ	მ ²	კვტ.სთ/წ	%
ხის	შენიშნული საშუალო მოხმარება - 365	74,116,450	27,075,402,928	
აგურის				
ქვის				
სხვა ან რთული ტიპი				
ჯამი		74,116,450	27,075,402,928	100

მთლიანი ჯამი / საშუალო	333	106,690,192	35,504,021,568	-
---------------------------	-----	-------------	----------------	---

შენიშვნა: შენობების მთლიანი ფონდიდან ტრადიციული სახლების წილი 69.5%-ია

შენობების საბაზისო საშუალო ენერგეტიკული მაჩვენებლები (კვტ.სთ/მ²) ემყარება GIZ-ის მხარდაჭერით ჩატარებულ კვლევას ენერგოეფექტურობა მშენებლობაში²⁷, შენობის თითოეულ ტიპში კომფორტის მინიმალური მოთხოვნილი დონის გათვალისწინებით. შენობების ტიპების მიხედვით გასათბობი ფართობების მითითებული წილი ემყარება საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ანგარიშს „ენერჯის მოხმარება შინამეურნეობებში, 2017“, ენერჯის წლიური საშუალო სპეციფიკური მოხმარება და გასათბობი ფართობის საბოლოო წლიური მოთხოვნა ენერჯიაზე გამოთვლილი იქნა შენობების თითოეული ტიპისთვის (სულ 35,504,021,568 კვტ.სთ/წ).

ენერგოეფექტურობის პოტენციალი შენობების ტიპების მიხედვით

ენერგოეფექტურობის ღონისძიებების სპექტრი არსებული შენობების ფონდისთვის საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობით, 2022 წლის შემდეგ აუცილებელი გახდება შენობების მინიმალური ენერგოეფექტურობის მიღწევა. ეს გულისხმობს შემდეგი ორი მოთხოვნის დაკმაყოფილებას: (ა) სტრუქტურებისა და სისტემების მინიმალური ეფექტურობა; და (ბ) მაქსიმალური დასაშვები წლიური ენერჯის მიწოდება 1 მ² კონდიციონერულ ფართობზე. ქვემოთ მოცემულია სარემონტო ღონისძიებების სცენარები - მინიმალური (მოთხოვნილი მინიმუმი), კარგი (საშუალო) და ძალიან კარგი (სანიმუშო). ღონისძიებების სპექტრი ვრცელდება ყველა მათგანზე, ხოლო მიღწეული დონე დამოკიდებულია მათ კომბინაციასა და გამოყენებაზე.

ცხრილი 4.3.2. ენერგოეფექტურობის ღონისძიებები

ენერგოეფექტურობის ღონისძიება	აღწერა
სახურავის (სხვენი) და სარდაფის იზოლაცია	გარე (უმჯობესია) ან შიდა იზოლაცია, როგორცაა ე.წ. მყარი ან მინერალური მატყლი, პერლიტის ფხვნილი, სხვა “მსუნთქავი” მასალა ან XPS, EPS
კედლების იზოლაცია	მინერალური ან მყარი მატყლით იზოლაცია, პერლიტის ბლოკი/ფხვნილი, სხვა “მსუნთქავი” მასალა, კომპლექსური ფასადის სისტემები, EPS და XPS სისტემები

²⁷ ენერგოეფექტურობა მშენებლობაში – ქართულ ენაზე, 2017 ISBN 978-9941-0-9612; Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH Register offices Bonn and Eschborn, Germany Private Sector Development and Technical Vocational Education and Training South Caucasus 31a, Griboedov Street, 0108 Tbilisi, Georgia T + 995 322 201833 F + 995 322 201831 www.giz.de Authors: Brigit T Mayer, Khatuna Sichinava, Holger Reif, Nani Meparishvili

ენერგოეფექტურობის ღონისძიება	აღწერა
ახალი ენერგოეფექტური კარ-ფანჯრების დაყენება	ორმაგი ან სამმაგი ფენის PVC, ალუმინის ან ხის კარ-ფანჯარა (ჰაერგაუმტარი)
ვენტილაცია	“პრანას” ტიპის, არხული ტიპის ან მსგავსი სითბოს აღდგენის სავენტილაციო დანადგარების დაყენება
გათბობა	ქვაბების (ბოილერების) შეცვლა, სისტემის გადაყვანა უფრო დაბალტემპერატურულ სითბოს წყაროებზე, რათა საკონდენსაციო ქვაბებმა მაქსიმალურად ეფექტურ რეჟიმში იმუშაოს, არაეფექტური შეშის ღუმელების ჩანაცვლება მაღალეფექტური ღუმელებით, მიღების დათბუნება, წყლის ცირკულაციის ინვერტორული საქაჩის გამოყენება, შენობის ან უბნის ერთიანი გათბობა-გაგრილების სისტემის დაყენება.
გაგრილება	ეფექტური ინდივიდუალური გაგრილების დანადგარების გამოყენება, შენობის ან უბნის გამაგრილებლის დაყენება, დაბალტექნოლოგიური გადანყვეტების გამოყენება, როგორცაა საჩრდილობლები, ხეების დარგვა.
განათება	ვარვარა და ფლუორესცენტული განათების შეცვლა LED-ით, შიდა და გარე განათების დიზაინის ოპტიმიზაცია, სინათლით დაბინძურების შემცირება (ზედმეტი განათების მოცილება).
სხვადასხვა/სხვა	ლიფტების და სხვა ენერგომომხმარებლების განახლება
განახლებადი ენერჯის წყაროები	ფოტოვოლტაიკების (PV), საყოფაცხოვრებო ცხელი წყლის (DHW) სისტემების, მიწის თბური ტუმბოების, ბიომასის ქვაბების (სადაც შესაძლებელია) გამოყენება

ღონისძიებები/გამოყენებადობა შენობების ტიპების მიხედვით

ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში აღწერილია ღონისძიებების გამოყენებადობა შენობების ტიპების მიხედვით.

ცხრილი 4.3.3. ღონისძიებები შენობების ტიპების მიხედვით

ტიპი / სცენარი / ღონე	ღონისძიებები მინიმალური მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად და სავარაუდო გადანყვეტები	დამატებითი ღონისძიებები “კარგისთვის”	დამატებითი ღონისძიებები “ძალიან კარგისთვის”
მრავალსართულიანი შენობები			

ძველი წლამდე)	(1921	<p><u>სახურავის (სხვენი) და</u> <u>სარდაფის თბოიზოლაცია</u> - გარე (უმჯობესია) ან შიდა იზოლაცია, როგორცაა ე.წ. მყარი ან მინერალური მატყლი, პერლიტის ფხვნილი, სხვა “მსუნთქავი” მასალა, ან EXPS, EPS</p> <p><u>კედლების თბოიზოლაცია</u> <u>(ძირითადად შიდა მხრიდან)</u> - მინერალური ან მყარი მატყლით იზოლაცია სხვა “მსუნთქავი” მასალა, კომპლექსური ფასადის სისტემები, EPS და XPS სისტემები</p> <p><u>ახალი ენერგოეფექტური კარ- ფანჯრის დაყენება</u> - ორმაგი ან სამმაგი ფენის PVC, ალუმინის ან ხის კარ-ფანჯარა (ჰაერგაუმტარი)</p> <p><u>ვენტილაცია</u> - “პრანას” ტიპის ან მსგავსი სითბოს აღდგენის სავენტილაციო დანადგარების დაყენება (სადაც შესაძლებელია).</p> <p><u>გათბობა</u> - ბოილერების შეცვლა, სისტემის გადაყვანა უფრო დაბალტემპერატურულ სითბოს წყაროებზე, რათა საკონდენსაციო ქვაბებმა მაქსიმალურად ეფექტურ რეჟიმში იმუშაოს, არაეფექტური შეშის ლუმელების ჩანაცვლება, მილების თბოიზოლაცია, წყლის ცირკულაციის</p>	<p>გაძლიერებულ ი ლონისძიებები (მაგ., კედლის ან სხვენის მეტი იზოლაცია ან უფრო ეფექტური ქვაბი)</p> <p>შიდა და გარე განათების დიზაინის ოპტიმიზაცია</p>	<p>სინათლით დაბინძურების შემცირება.</p> <p>მიწის თბური ტუმბოები, ბიომასა (სადაც შესაძლებელია)</p> <p>შენობის ან უბნის ერთიანი გათბობა/გაგრილებ ის სისტემების დაყენება</p>
------------------	-------	--	---	---

ტიპი / სცენარი / დონე	ლონისძიებები მინიმალური მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად და სავარაუდო გადაწყვეტები	დამატებითი ლონისძიებები “კარგისთვის”	დამატებითი ლონისძიებები “ძალიან კარგისთვის”
	<p>ინვერტორული საქაჩის გამოყენება.</p> <p>გაგრილება - ეფექტური ინდივიდუალური გაგრილების დანადგარების გამოყენება.</p> <p>განათება - ვარვარა და ფლუორესცენტული განათების შეცვლა LED-ით.</p> <p>სხვადასხვა/სხვა -</p> <p>ენერგომომხმარებლების განახლება</p> <p>განახლებადი ენერჯის წყაროები -</p> <p>ფოტოვოლტაიკების, საყოფაცხოვრებო ცხელი წყლის (DHW) სისტემების გამოყენება.</p>		

<p>ადრეული საბჭოთა პერიოდი: 1921-1937</p>	<p>სახურავის (სხვენი) და სარდაფის თბოიზოლაცია გარე (უმჯობესია) ან შიდა იზოლაცია, როგორცაა ე.წ. მყარი ან მინერალური მატყლი, პერლიტის ფხვნილი, სხვა “მსუნთქავი” მასალა, ან EXPS, EPS</p> <p>კედლების თბოიზოლაცია - მინერალური ან მყარი მატყლით იზოლაცია სხვა “მსუნთქავი” მასალა, კომპლექსური ფასადის სისტემები, EPS და XPS სისტემები</p> <p><i>შენიშვნა: ხშირ შემთხვევაში მხოლოდ შიდა იზოლაციის გამოყენებაა შესაძლებელი ფასადის დეკორატიული ელემენტებიდან გამომდინარე</i></p> <p>ახალი ენერგოეფექტური კარ-ფანჯრის დაყენება - ორმაგი ან სამმაგი ფენის PVC, ალუმინის ან ხის კარ-ფანჯარა (ჰაერგაუმტარი)</p> <p>ვენტილაცია - “პრანას” ტიპის ან მსგავსი სითბოს აღდგენის სავენტილაციო დანადგარების დაყენება.</p> <p>გათბობა - ქვაბების (ბოილერების) შეცვლა, სისტემის გადაყვანა უფრო დაბალტემპერატურულ სითბოს წყაროებზე რათა საკონდენსაციო ქვაბებმა მაქსიმალურად ეფექტურ</p>	<p>გაძლიერებულ ი ზომები (მაგ., კედლის ან სხვენის მეტი იზოლაცია ან უფრო ეფექტური ქვაბი)</p> <p>შიდა და გარე განათების დიზაინის ოპტიმიზაცია.</p>	<p>სინათლით დაბინძურების შემცირება.</p> <p>მინის თბური ტუმბოები, ბიომასა (სადაც შესაძლებელია)</p> <p>შენობის ან უბნის ერთიანი გათბობა/გაგრილების სისტემების დაყენება</p>
---	---	--	--

ტიპი / სცენარი / დონე	ღონისძიებები მინიმალური მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად და სავარაუდო გადაწყვეტები	დამატებითი ღონისძიებები "კარგისთვის"	დამატებითი ღონისძიებები "ძალიან კარგისთვის"
	<p>რეჟიმში იმუშაოს, არაეფექტური შეშის ლუმენების ჩანაცვლება, მილების თბოიზოლაცია, წყლის ცირკულაციის ინვერტორული საქაჩის გამოყენება.</p> <p>გაგრილება - ეფექტური ინდივიდუალური გაგრილების დანადგარების გამოყენება.</p> <p>განათება - ვარვარა და ფლუორესცენტული განათების შეცვლა LED-ით,</p> <p>სხვადასხვა/სხვა - ლიფტების და სხვა ენერგომომხმარებლების განახლება</p> <p>განახლებადი ენერჯის წყაროები -</p> <p>ფოტოვოლტაიკების, საყოფაცხოვრებო ცხელი წყლის (DHW) სისტემების გამოყენება</p>		

<p>სტალინის პერიოდი: 1956</p> <p>1937-</p>	<p><u>სახურავის (სხვენი) და სარდაფის თბოიზოლაცია</u> - გარე (უმჯობესია) ან შიდა იზოლაცია, როგორცაა ე.წ. მყარი ან მინერალური მატყლი, პერლიტის ფხვნილი, სხვა “მსუნთქავი” მასალა, ან EXPS, EPS.</p> <p><u>კედლების თბოიზოლაცია</u> - მინერალური ან მყარი მატყლით იზოლაცია, სხვა “მსუნთქავი” მასალა, კომპლექსური ფასადის სისტემები, EPS და XPS სისტემები</p> <p><i>შენიშვნა: უმეტეს შემთხვევაში ფასადის კედლების იზოლაცია დამონტაჟდება შიდა მხრიდან, ფასადის დეკორაციიდან გამომდინარე.</i></p> <p><u>ახალი ენერგოეფექტური კარ-ფანჯრის დაყენება</u> - ორმაგი ან სამმაგი ფენის PVC, ალუმინის ან ხის კარ-ფანჯარა (ჰაერგაუმტარი)</p> <p><u>ვენტილაცია</u> - “პრანას” ტიპის ან მსგავსი სითბოს აღდგენის სავენტილაციო დანადგარების დაყენება.</p> <p><u>გათბობა</u> - ქვაბების (ბოილერების) შეცვლა, სისტემის გადაყვანა უფრო დაბალტემპერატურულ სითბოს წყაროებზე რათა საკონდენსაციო ქვაბებმა</p>	<p>გაძლიერებულ ი ზომები (მაგ., კედლის ან სხვენის მეტი იზოლაცია ან უფრო ეფექტური ქვაბი)</p> <p>გაძლიერებულ ი ზომები (მაგ., კედლის ან სხვენის მეტი იზოლაცია ან უფრო ეფექტური ქვაბი)</p> <p>შიდა და გარე განათების დიზაინის ოპტიმიზაცია.</p>	<p>სინათლით დაბინძურების შემცირება.</p> <p>მინის თბური ტუმბოები, ბიომასა (სადაც შესაძლებელია)</p> <p>შენობის ან უბნის ერთიანი გათბობა/გაგრილების სისტემების დაყენება</p>
--	--	---	--

ტიპი / სცენარი / დონე	ლონისძიებები მინიმალური მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად და სავარაუდო გადაწყვეტები	დამატებითი ღონისძიებები “კარგისთვის”	დამატებითი ღონისძიებები “ძალიან კარგისთვის”
	<p>მაქსიმალურად ეფექტურ რეჟიმში იმუშაოს, არაეფექტური შეშის ლუმენების ჩანაცვლება, მილების თბოიზოლაცია, წყლის ცირკულაციის ინვერტორული საქაჩის გამოყენება, შენობის ან უბნის ერთიანი სისტემების დაყენება.</p> <p>გაგრილება - ეფექტური ინდივიდუალური გაგრილების დანადგარების გამოყენება, შენობის ან უბნის გამაგრილებლის დაყენება.</p> <p>განათება - ვარვარა და ფლუორესცენტული განათების შეცვლა LED-ით, დაბინძურება.</p> <p>სხვადასხვა/სხვა - ლიფტების და სხვა ენერგომომხმარებლების განახლება</p> <p>განახლებადი ენერჯის წყაროები - ფოტოვოლტაიკების, საყოფაცხოვრებო ცხელი წყლის (DHW) სისტემების გამოყენება.</p>		

	<p>სახურავის (სხვენი) და სარდაფის თბოიზოლაცია - გარე (უმჯობესია) ან შიდა იზოლაცია, როგორცაა ე.წ. მყარი ან მინერალური მატყლი, პერლიტის ფხვნილი, სხვა "მსუნთქავი" მასალა, ან EXPS, EPS.</p> <p>კედლების თბოიზოლაცია - ინერალური ან მყარი მატყლით იზოლაცია, სხვა "მსუნთქავი" მასალა, კომპლექსური ფასადის სისტემები, EPS და XPS სისტემები</p> <p><i>შენიშვნა: უმეტეს შემთხვევაში ფასადის კედლების იზოლაცია დამონტაჟდება შიდა მხრიდან, ფასადის დეკორაციიდან გამომდინარე.</i></p>		
<p>ე.წ. ხრუშჩოვის პერიოდი (1956-1969)</p>		<p>გაძლიერებულ ი ზომები (მაგ., კედლის ან სხვენის მეტი იზოლაცია ან უფრო ეფექტური ქვაბი)</p>	<p>სინათლით დაბინძურების შემცირება.</p>
<p>განვითარებული სოციალიზმის პერიოდი: 1969-1990</p>		<p>გაძლიერებულ ი ზომები (მაგ., კედლის ან სხვენის მეტი იზოლაცია ან უფრო ეფექტური ქვაბი)</p>	<p>მინის თბური ტუმბოები, ბიომასა (სადაც შესაძლებელია)</p>
<p>მიმდინარე (პოსტსაბჭოთა) პერიოდი</p>	<p>ახალი ენერგოეფექტური კარ-ფანჯრების დაყენება - ორმაგი ან სამმაგი ფენის PVC, ალუმინის ან ხის კარ-ფანჯარა (ჰაერგაუმტარი)</p> <p>ვენტილაცია - "პრანას" ტიპის ან მსგავსი სითბოს აღდგენის სავენტილაციო დანადგარების დაყენება.</p> <p>გათბობა - ქვაბების (ბოილერების) შეცვლა, სისტემის გადაყვანა უფრო დაბალტემპერატურულ სითბოს წყაროებზე რათა საკონდენსაციო ქვაბებმა</p>	<p>შიდა და გარე განათების დიზაინის ოპტიმიზაცია.</p>	<p>შენობის ან უბნის ერთიანი გათბობა/გაგრილების სისტემების დაყენება</p>

ტიპი / სცენარი / დონე	ლონისძიებები მინიმალური მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად და სავარაუდო გადაწყვეტები	დამატებითი ღონისძიებები “კარგისთვის”	დამატებითი ღონისძიებები “ძალიან კარგისთვის”
	<p>მაქსიმალურად ეფექტურ რეჟიმში იმუშაოს, არაეფექტური შეშის ლუმენების ჩანაცვლება, მილების თბოიზოლაცია, წყლის ცირკულაციის ინვერტორული საქაჩის გამოყენება, შენობის ან უბნის ერთიანი სისტემების დაყენება.</p> <p>გაგრილება - ეფექტური ინდივიდუალური გაგრილების დანადგარების გამოყენება, შენობის ან უბნის გამაგრილებლის დაყენება.</p> <p>განათება - ვარვარა და ფლუორესცენტული განათების შეცვლა LED-ით, დაბინძურება.</p> <p>სხვადასხვა/სხვა - ლიფტების და სხვა ენერგომომხმარებლების განახლება</p> <p>განახლებადი ენერჯის წყაროები - ფოტოვოლტაიკების, საყოფაცხოვრებო ცხელი წყლის (DHW) სისტემების გამოყენება.</p>		
ტრადიციული სახლები			

<p>ყველა ტიპი: ხის, აგურის, ქვის, სხვა ან რთული ტიპი</p>	<p>სახურავის (სხვენი) და სარდაფის თბოიზოლაცია - გარე (უმჯობესია) ან შიდა იზოლაცია, როგორცაა ე.წ. მყარი ან მინერალური მატყლი, პერლიტის ფხვნილი, სხვა “მსუნთქავი” მასალა, ან EXPS, EPS.</p> <p>კედლების თბოიზოლაცია - მინერალური ან მყარი მატყლით იზოლაცია, სხვა “მსუნთქავი” მასალა, კომპლექსური ფასადის სისტემები, EPS და XPS სისტემები</p> <p><i>შენიშვნა: უმეტეს შემთხვევაში ფასადის კედლების იზოლაცია დამონტაჟდება შიდა მხრიდან, ფასადის დეკორაციიდან გამომდინარე.</i></p> <p>ახალი ენერგოეფექტური კარ-ფანჯრის დაყენება - ორმაგი ან სამმაგი ფენის PVC, ალუმინის ან ხის კარ-ფანჯარა (ჰაერგაუმტარი)</p> <p>ვენტილაცია - “პრანას” ტიპის ან მსგავსი სითბოს აღდგენის სავენტილაციო დანადგარების დაყენება.</p> <p>გათბობა - ქვაბების (ბოილერების) შეცვლა, სისტემის გადაყვანა უფრო დაბალტემპერატურულ სითბოს წყაროებზე რათა საკონდენსაციო ქვაბებმა</p>	<p>გაძლიერებულ ი ლონისძიებები (მაგ., კედლის ან სხვენის მეტი იზოლაცია ან უფრო ეფექტური ქვაბი)</p> <p>გაძლიერებულ ი ლონისძიებები (მაგ., კედლის ან სხვენის მეტი იზოლაცია ან უფრო ეფექტური ქვაბი)</p> <p>შიდა და გარე განათების დიზაინის ოპტიმიზაცია.</p>	<p>სინათლით დაბინძურების შემცირება.</p> <p>მიწის თბური ტუმბოები, ბიომასა (სადაც შესაძლებელია)</p> <p>შენობის ან უბნის ერთიანი გათბობა/გაგრილების სისტემების დაყენება</p>
---	--	---	--

ტიპი / სცენარი / დონე	ლონისძიებები მინიმალური მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად და სავარაუდო გადაწყვეტები	დამატებითი ღონისძიებები “კარგისთვის”	დამატებითი ღონისძიებები “ძალიან კარგისთვის”
	<p>მაქსიმალურად ეფექტურ რეჟიმში იმუშაოს, არაეფექტური შეშის ლუმენების ჩანაცვლება, მილების თბოიზოლაცია, წყლის ცირკულაციის ინვერტორული საქაჩის გამოყენება, შენობის ან უბნის ერთიანი სისტემების დაყენება.</p> <p>გაგრილება - ეფექტური ინდივიდუალური გაგრილების დანადგარების გამოყენება, შენობის ან უბნის გამაგრილებლის დაყენება.</p> <p>განათება - ვარვარა და ფლუორესცენტული განათების შეცვლა LED-ით, დაბინძურება.</p> <p>სხვადასხვა/სხვა - ლიფტების და სხვა ენერგომომხმარებლების განახლება</p> <p>განახლებადი ენერჯის წყაროები - ფოტოვოლტაიკების, საყოფაცხოვრებო ცხელი წყლის (DHW) სისტემების გამოყენება.</p>		

სახელმწიფო პოლიტიკა

საქართველომ აიღო პასუხისმგებლობა, რომ მოახდინოს კანონმდებლობის ჰარმონიზება ევროპულ კანონმდებლობასთან. საქართველოსა და ევროკავშირს შორის

ხელმონწერილი ასოცირების შეთანხმება გულისხმობს შენობების ეფექტურობის შესახებ ევროპული დირექტივის (EPBD) გადმოტანას. 2020 წელს საქართველომ მიიღო კანონი „შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ“.

საქართველოში ამჟამად არსებული შენობების უმრავლესობა აშენებულია საბჭოთა პერიოდში, 1921-1990 წლებში. ამ შენობათა ეფექტურობა სხვადასხვაგვარია, თუმცა დღევანდელი გადასახედიდან ყველა მათგანის ეფექტურობა ძალიან დაბალია (საშუალოდ, 100-იდან 275 კვტს/მ²-მდე წელიწადში). ახალი შენობების (1991 წლის შემდეგ აშენებული) ეფექტურობა კიდევ უფრო დაბალია. საქართველოს მთავრობამ აიღო პასუხისმგებლობა, მართოს ახალი და უკვე არსებული შენობების ეფექტურობა, რაც ასახულია შესაბამის კანონში „შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ“. ქვეყანა გეგმავს სრულად გადმოიღოს ევროპული დირექტივა შენობების ეფექტურობის შესახებ და მომდევნო ათწლეულებში ეს მნიშვნელოვან ცვლილებებს გამოიწვევს მშენებლობის სექტორში, ასევე არსებული შენობების ექსპლუატაციაში. პოლიტიკა ითვალისწინებს სახელმწიფო სტრუქტურის შექმნას, რომელიც მონიტორინგს გაუწევს შენობების ეფექტურობას ქვეყანაში, მართავს შენობებთან დაკავშირებულ მონაცემებს და ანგარიშს ჩააბარებს „ენერგეტიკული გაერთიანების“ სამდივნოს.

გარდა მარეგულირებელი პოლიტიკისა, საქართველოს მთავრობა, როგორც შენობების ყველაზე დიდი მესაკუთრე, კონცენტრირებული იქნება საკუთარი შენობების ენერგოეფექტურ ექსპლუატაციაზე. ზემოთ აღნიშნული კანონის თანახმად, ყოველწლიურად საჯარო შენობების 1% უნდა განახლდეს ისე, რომ მიღწეულ იქნას ენერგოეფექტურობის ახალი ნორმა.

ახალი კანონის მოქმედება გავლენას მოახდენს არსებული შენობების ბაზარზეც, ისე რომ მყიდველები და პოტენციური დამქირავებლები სრულად იქნებიან ინფორმირებული იმ ფართობის ენერგოეფექტურობის შესახებ, რომლებსაც ყიდულობენ ან ქირაობენ.

საქართველოში EPBD-ის გადმოღებით დაგეგმილი ცვლილებები (2022 წლის ივლისიდან) შეჯამებულია ქვემოთ:

<p>არსებული შენობები</p>	<p>ახალი შენობები, რომელთა ფართიც აღემატება 50მ²-ს</p>
---------------------------------	--

<ul style="list-style-type: none"> - ყველა გაყიდულ ან გაქირავებულ შენობას ექნება ენერგოეფექტურობის სერტიფიკატი - ყველა განცხადებაში/რეკლამაში განთავსდება ინფორმაცია შენობის ენერგოეფექტურობის კლასის შესახებ - შენობების მესაკუთრეები პერიოდულად შეამოწმებენ შენობების სისტემებს (უმეტესად ქვაბებს), რათა უზრუნველყოფილი იყოს დაყენებული მონაცობილობების ეფექტურობის პარამეტრების შენარჩუნება - არსებული შენობების სულ ცოტა 1% განახლდება ენერგოეფექტურობის ახალი ნორმების შესაბამისად - შენობები, რომლებიც დაექვემდებარებიან სერიოზულ განახლებას, სრულად დააკმაყოფილებენ ენერგოეფექტურობის ნორმებს. 	<ul style="list-style-type: none"> - ექნებათ მინიმალური ენერგოეფექტურობა (კვტსთ/მ² გასათბობ ფართობზე) - დააკმაყოფილებენ მინიმალურ მოთხოვნებს ცალკეული სამშენებლო სისტემებისა და სამშენებლო მასალის მიმართ (ქვაბი, კარკასი, განახლებადი ენერგიები, გამათბობელი და სხვ.)
--	---

EPBD-ის დაგეგმილი გადმოტანა შესაძლებელი იქნება არსებული სამშენებლო ტექნოლოგიების გაუმჯობესების ან უფრო ფართო გამოყენების და ახლების დანერგვის საშუალებით. გრძელი ნუსხიდან იმ ტექნოლოგიებისა, რომლებიც გაუმჯობესდება ან უფრო ფართოდ დაინერგება, მთავარ როლს შეასრულებს შემდეგი:

ტექნოლოგია/ღონისძიება	შინაარსი
<p>შენობის კარკასის მახასიათებლების გაუმჯობესება: სახურავის (სხვენი), ფასადის, კედლების და სარდაფის თბოიზოლაცია, ახალი ენერგოეფექტური კარ-ფანჯრის დაყენება:</p>	<p>ეს გულისხმობს თბოიზოლაციის უფრო სქელი ფენების ან უკეთესი მასალის გამოყენებას. გარე (უმჯობესია) ან შიდა იზოლაცია, როგორცაა: ე.წ. მყარი ან მინერალური მატყლი, პერლიტის ბლოკი ან ფხვნილი, სხვა „მსუნთქავი“ მასალა ან XPS, EPS კომპლექსური ფასადის სისტემები, ორმაგი ან სამმაგი ფენის PVC, ალუმინის ან ხის კარ-ფანჯარა (ჰაერგაუმტარი). არსებული შენობების განახლების შემთხვევაში, შესაძლებელია დამატებითი თბოიზოლაცია ფასადზე ან, თუ შენობას კულტურული ძეგლის სტატუსი აქვს - შიდა სივრცეში.</p>

სავენტილაციო სისტემა:	შესაძლებელია დამატებითი ერთეულების დაყენება არასაკმარისი განიავების შემთხვევაში, მექანიკური ან შერეული რეჟიმის სავენტილაციო სისტემების დაყენება ბუნებრივი სისტემების ნაცვლად, სადაც შესაძლებელია. ასევე, არსებული სავენტილაციო სისტემების შემთხვევაში, ვენტილატორები, თბოგამცვლელები ან რადიატორები შეიძლება შეიცვალოს უფრო თანამედროვე და ეფექტურით, სისტემის ზოგადი სტრუქტურის შეუცვლელად.
გათბობა/გაგრილება:	ქვაბების (ბოილერების) შეცვლა, სისტემის გადაყვანა უფრო დაბალტემპერატურულ სითბოს წყაროებზე, დაბალეფექტური შეშის ღუმელების შეცვლა, მილების თბოიზოლაცია, წყლის ცირკულაციის ინვერტორული საქაჩის გამოყენება, შენობის ან უბნის ერთიანი გათბობა-გაგრილების სისტემის დაყენება, ეფექტური ინდივიდუალური გამაგრილებელი დანადგარების გამოყენება, შენობის ან უბნის გამაგრილებლის დაყენება. ამას გარდა, თუ მთლიანი სისტემა არ გამოიცვლება, ცალკეული კომპონენტები შეიძლება შეიცვალოს უფრო ეფექტურებით.
განათება	ვარვარა და ფლუორესცენტული განათების შეცვლა LED-ით, შიდა და გარე განათების დიზაინის შეცვლა, სინათლით დაბინძურების შემცირება.
ენერჯის მომხმარებელი სისტემები	ლიფტების, ქურების, საშრობების, სარეცხი მანქანების, მაცივრების, ჭურჭლის სარეცხი მანქანების და სხვა ენერგომომხმარებლების განახლება.
ადგილზე ენერჯის გამომუშავება განახლებადი წყაროებიდან	ფოტოვოლტაიკების, საყოფაცხოვრებო ცხელი წყლის (DHW) სისტემების, მინის თბური ტუმბოების დაყენება, ბიომასის გამოყენება (სადაც შესაძლებელია)

დამატებითი ღონისძიებების პოლიტიკა

უკვე დამტკიცებული სახელმწიფო პოლიტიკა მნიშვნელოვნად იმოქმედებს ახალი შენობების სეგმენტზე და შეამცირებს CO₂-ის ემისიებს ახალი შენობებიდან. არსებულ

საჯარო და კერძო შენობებზე ეს ნაკლებ გავლენას მოახდენს, რადგან მათი ეფექტურობა გაუმჯობესდება უმეტესად მხოლოდ განახლების შემთხვევაში. დამატებით ღონისძიებებად შეიძლება გამოყენებულ იქნას იგივე ტექნოლოგიები, რამდენიმე მაღალტექნოლოგიური ვარიანტის დამატებით (მაგ., ულტრა-დაბალი წნევის ბუნებრივი ვენტილაცია ან ძვირადღირებული მინის თბური ტუმბოები). უმეტეს შემთხვევებში, ეს შეიძლება იყოს იგივე ტექნოლოგიები (ზემოთ ცხრილში მოცემული), მაგრამ უფრო ძვირად ღირებული, და შესაბამისი სამაგალითო ეფექტურობის მახასიათებლებით. მაგალითად, კედლები შეიძლება უკეთესად იქნას თბოიზოლირებული, ვიდრე ამას მინიმალური ნორმა მოითხოვს, ან გამაგრებლებს ჰქონდეთ უკეთესი ეფექტურობა. შედეგად, ახალ ან განახლებულ შენობებს ექნებათ “A” ან “B” ენერგოეფექტურობის ეტიკეტი “C”-ს ნაცვლად, რომელიც მინიმალურ მოთხოვნას შეესაბამება.

თუმცა, ზემოთ განხილული დაგეგმილი ღონისძიებები უმეტესად შეეხება ახალ და გენერალურად განახლებულ შენობებს. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს მიერ ჩატარებული კვლევის მიხედვით, ხარჯის ზრდა ახალი შენობის ყოველ კვადრატულ მეტრ ფართობზე იქნება 30 აშშ დოლარი. არსებული შენობების განახლებისთვის, მოსალოდნელია ხარჯების დაახლოებით ორჯერ მეტად გაზრდა. ენერგოეფექტიანი განახლების მთლიანი ხარჯი, საქართველოს მშენებლობის ზოგადი პრაქტიკიდან გამომდინარე, მერყეობს 200-დან 400 დოლარამდე კვ. მეტრზე, შენობის ტიპიდან გამომდინარე. ეს ნიშნავს, რომ არსებული შენობების მეპატრონეთა უმეტესობა გააუმჯობესებს ენერგოეფექტიანობას კუთვნილ შენობებში მხოლოდ მაშინ, როცა დაგეგმილი ექნებათ განახლება. ამგვარად, CO₂-ის დამატებითი შემცირების მისაღწევად (იმის გარდა, რაც უკვე დაგეგმილია EPBD-ის გადმოღების ფარგლებში), აუცილებელია დაინერგოს ენერგოეფექტიანი პროგრამები დაფინანსებული კომპონენტებით. ეს შეიძლება იყოს როგორც სახელმწიფოს, ისე დონორების მიერ დაფინანსებული ენერგოეფექტურობის სესხები და გრანტები. ასეთ შემთხვევაში, შენობების მთელი ბაზა შეიძლება განახლდეს ენერგოეფექტურობის იმავე დონემდე, რომელიც მოთხოვნილია ახალი და განახლებული შენობებისთვის.

სათბურის გაზების ემისიების არსებული პროფილი და დინამიკა

სათბურის გაზების ემისიები შენობების სექტორში ქვეკატეგორიების მიხედვით მოცემულია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში 4.3.4 (საქართველოს სათბურის გაზების ეროვნული ინვენტარიზაციის ანგარიშის მიხედვით). საყოფაცხოვრებო სექტორი დომინანტი ქვეკატეგორია IPCC-ის 1A4 კატეგორიაში, და 2017 წლისთვის 73%-ს იკავებს, ხოლო კომერციული და სოფლის მეურნეობის ქვესექტორებიდან სათბურის გაზების ემისიები შესაბამისად 16%-ს და 11%-ს შეადგენს.

ცხრილი 4.3.4. სათბურის გაზების ემისიები შენობების სექტორში (გვ CO₂-ეკვ)

წელი	1A4a კომერციული	1A4b საყოფაცხოვრებო	1A4c - სოფლის მეურნეობა / სატყეო მეურნეობა/ თევზრეწვა	სულ 1A4
1990	1090	3812	524	5,427
1995	126	675	275	1,076
2000	181	1064	182	1,427
2005	124	680	280	1,084
2010	226	1,184	307	1,717
2011	373	1,281	330	1,984
2012	562	1,210	74	1,846
2013	270	1,278	32	1,579
2014	466	1,367	25	1,859
2015	413	1,542	38	1,993
2016	415	1,722	69	2,206
2017	419	1,895	293	2,608

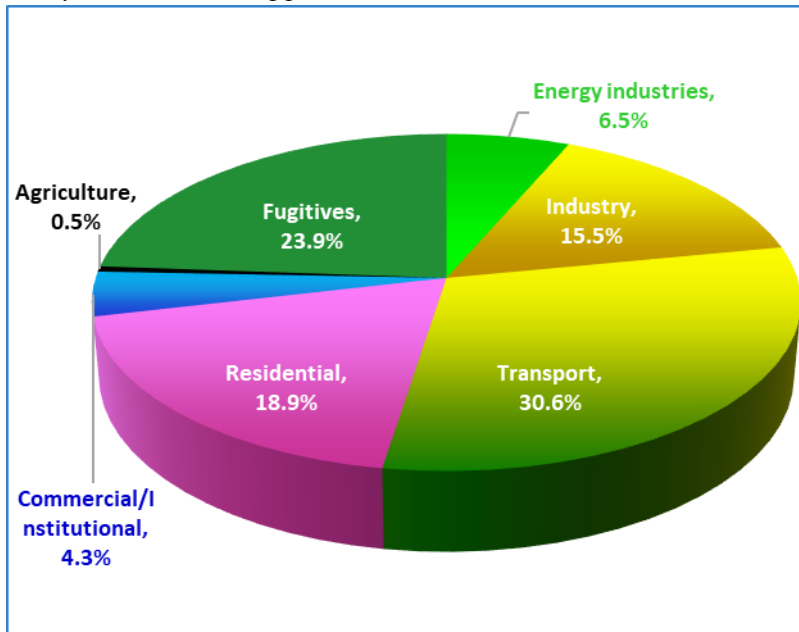
2019 წელს ენერჯეტიკის სექტორში შენობებზე მოდის ემისიების 25%-ზე მეტი (4.9% კომერციულ/ინსტიტუციურ და 21.2% საყოფაცხოვრებო შენობებზე), როგორც ეს ნაჩვენებია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში.

ცხრილი 4.3.5. საბოლოო მოხმარების სექტორების წილი ენერჯეტიკის სექტორის ემისიებში

წელი	საბოლოო მოხმარების სექტორი					
	ენერგოინდუსტრია	მრეწველობა	ტრანსპორტი	კომერციული / ინსტიტუციური	საყოფაცხოვრებო	სოფლის მეურნეობა
2013	14.8%	21.9%	42.1%	3.9%	16.9%	0.5%
2014	14.5%	18.2%	44.8%	5.9%	16.2%	0.3%
2015	15.5%	16.5%	45.6%	4.8%	17.2%	0.4%
2016	12.6%	14.7%	48.9%	4.6%	18.5%	0.8%
2017	12.7%	16.5%	44.6%	4.8%	20.7%	0.8%
2018	11.8%	17.0%	45.8%	4.6%	20.1%	0.6%
2019	15.4%	16.7%	41.3%	4.9%	21.2%	0.6%

შენობების სექტორის სათბურის გაზების ემისიების სავარაუდო წილის შეფასება ეროვნულ ემისიებში 2050 წლისთვის

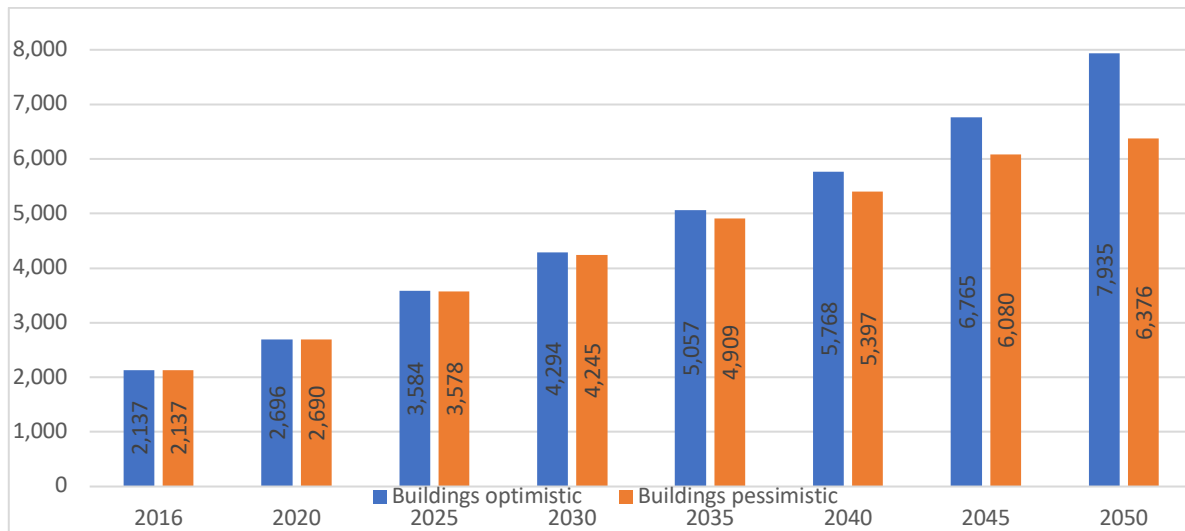
ენერგეტიკის სექტორში სათბურის გაზების ემისიების განაწილება არსებითად შეიცვლება ისტორიული პერიოდის ბოლო წლიდან (ანუ 2019 წ.) 2050 წლამდე. შერბილების ღონისძიებების გათვალისწინების გარეშე (საბაზისო სცენარი) საყოფაცხოვრებო სექტორის წილი მნიშვნელოვნად გაიზრდება ენერგეტიკის სექტორში, 20.7%-დან (2017 წელს) 18.9%-მდე (2050 წლისთვის). შინამეურნეობების გაზრდილი რაოდენობა, არსებული ტექნოლოგიების გამოყენებასთან ერთად, განაპირობებს ემისიების აღნიშნულ ზრდას საბაზისო სცენარში.

ნახ. 4.3.1. სათბურის გაზების ემისიების წილი საბოლოო მოხმარების სექტორების მიხედვით 2050 წელს

სათბურის გაზების საგარეულო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი საბაზისო (WoM) სცენარისთვის

ქვემოთ მოყვანილი გრაფიკი ასახავს საქართველოში შენობების სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიის პროგნოზირებულ ზრდას 2016 წლიდან 2050 წლამდე. 2050 წლისთვის მოსალოდნელია, რომ შენობების სექტორების (კომერციული/ინსტიტუციური და საყოფაცხოვრებო სექტორები) სათბურის გაზების ემისიები მიაღწევს 7,935 გგ CO₂ეკ-ს ოპტიმისტური სცენარით და 6,375 გგ CO₂ეკ-ს პესიმისტური სცენარით.

ნახ. 4.3.2. შენობების სექტორის სათბურის გაზების ემისიები 2050 წლისთვის ოპტიმისტური WoM და პესიმისტური WoM სცენარების შემთხვევაში

სახელმძღვანელო პრინციპები 2050 წლისთვის და ტრანსფორმაციის გზები. ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასება

2050 წლისთვის შენობებიდან სათბურის გაზების ემისიები განპირობებულია ეკონომიკური ზრდით და მისგან გამომდინარე ენერჯიაზე მოთხოვნით. მოსალოდნელია, რომ საქართველო 2050 წლამდე გააგრძელებს 5%-ზე მაღალ ეკონომიკურ ზრდას, მთლიანობაში გაუარტოვდება ეკონომიკური აქტივობა და მსგავსი პროპორციით გაიზრდება ეკონომიკის მოთხოვნა ენერჯიაზე. ეკონომიკური ზრდა, ენერჯიაზე მოთხოვნა და სათბურის გაზების ემისიები მჭიდრო კორელაციაშია, ვინაიდან არსებული ეკონომიკური პრაქტიკა და ტექნოლოგია წიაღისეულ სანვავზზეა დამოკიდებული. ამრიგად, 2050 წლამდე ემისიების ზრდა გაგრძელდება, თუ არ განხორციელდა სექტორული და ეროვნული პოლიტიკა და პრაქტიკა და მაღალეფექტური ტექნოლოგიები ფართოდ არ დაინერგა ქვეყანაში.

ეკონომიკის დეკარბონიზაცია ტექნოლოგიების გადაცემით ყველა სექტორში, ქცევის ცვლილებები კლიმატ-მეგობრულ პრაქტიკებზე გადასვლით და ეროვნული რეგულირება ხელს შეუწყობს გარდამქმნელი ცვლილებების განხორციელებას საქართველოში კლიმატ-ნეიტრალურობის მიმართულებით.

საკვანძო ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის

სათბურის გაზების ემისიების WoM სცენარი მოიაზრებს შენობების სექტორის განვითარებას შერბილების ღონისძიებების გატარების გარეშე. ამ სცენარით, სათბურის გაზების მთლიანი ემისიები 2030 და 2040 წლისთვის მიაღწევს დაახლოებით 4,294 გგ CO₂-ეკვ-ს და 5,768 გგ

CO₂-ეკვ-ს შესაბამისად, ოპტიმისტური მიდგომის შემთხვევაში, და 4,245 CO₂-ეკვ-ს და 5,397 CO₂-ეკვ-ს შესაბამისად, პესიმისტური მიდგომის შემთხვევაში.

ცხრილი 4.3.6 სათბურის გაზების ემისიის საკვანძო ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის WoM სცენარების შემთხვევაში

წელი	ოპტიმისტური მიდგომა	1990 წლის ღონის პროცენტი	პესიმისტური მიდგომა	1990 წლის ღონის პროცენტი
	Gg CO ₂ -ეკვ	%	Gg CO ₂ -ეკვ	%
1990	4,902		4,902	
2030	4,294	88	4,245	87
2040	5,768	118	5,397	110

WeM სცენარში გათვალისწინებულია შენობების სექტორის განვითარება მიღებული ან დაგეგმილი შერბილების ღონისძიებებით. სათბურის გაზების ემისიები 2030 და 2040 წლებისთვის საგარეოდ მიაღწევს დაახლოებით 4,405 გგ CO₂-ეკვ-ს და 5,405 გგ CO₂-ეკვ-ს, შესაბამისად, ოპტიმისტური მიდგომით, და 4,374 გგ CO₂-ეკვ-ს და 5,193 გგ CO₂-ეკვ-ს შესაბამისად პესიმისტური მიდგომით.

ცხრილი 4.3.7 სათბურის გაზების ემისიის საკვანძო ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის WeM სცენარების შემთხვევაში

წელი	ოპტიმისტური მიდგომა	1990 წლის ღონის პროცენტი	პესიმისტური მიდგომა	1990 წლის ღონის პროცენტი
	Gg CO ₂ -ეკვ	%	Gg CO ₂ -ეკვ	%
1990	4,902		4,902	
2030	4,405	90	4,374	89
2040	5,405	110	5,173	106

WaM სცენარში გათვალისწინებულია შენობების სექტორის განვითარება დამატებითი შერბილების ღონისძიებებით, რომლებიც პირობითია და დამოკიდებულია დაფინანსების შესაძლებლობებსა და გლობალური ბაზრის განვითარების ტენდენციებზე. ამ სცენარის მიხედვით, შენობებიდან სათბურის გაზების ემისიები 2030 და 2040 წლებისთვის მიაღწევს დაახლოებით 3,971 გგ CO₂-ეკვ-ს და 3,189 გგ CO₂-ეკვ-ს შესაბამისად ოპტიმისტური მიდგომის შემთხვევაში და 3,914 გგ CO₂-ეკვ-ს და 3,354 გგ CO₂-ეკვ-ს პესიმისტური მიდგომის შემთხვევაში.

ცხრილი 4.3.8. სათბურის გაზების ემისიის საკვანძო ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის WaM სცენარების შემთხვევაში

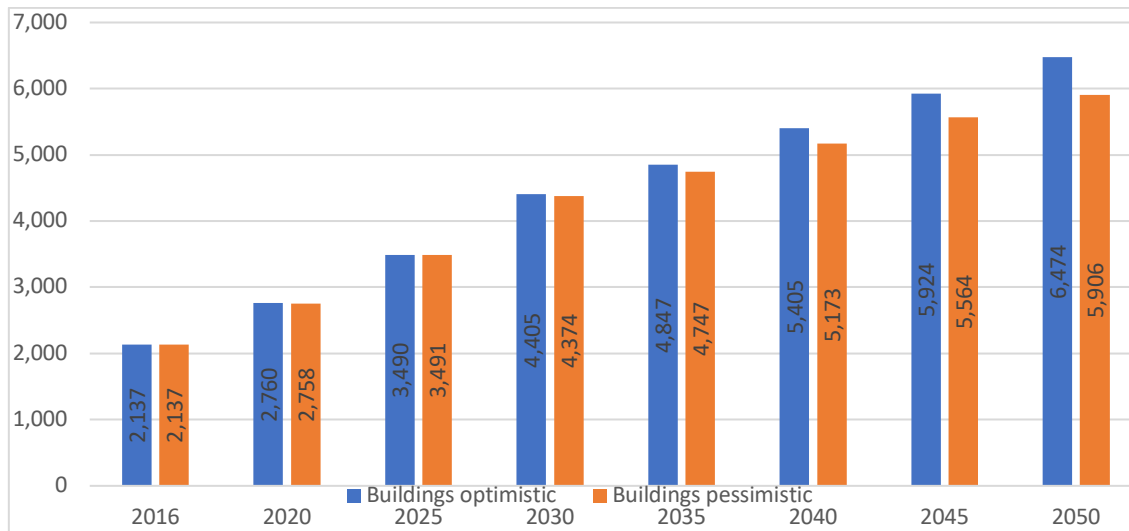
წელი	ოპტიმისტური მიდგომა	1990 წლის დონის პროცენტი	პესიმისტური მიდგომა	1990 წლის დონის პროცენტი
	გგ CO ₂ -ეკვ	%	გგ CO ₂ -ეკვ	%
1990	4,902		4,902	
2030	3,971	81	3,914	80
2040	3,189	65	3,354	68

სათბურის გაზების ემისიების სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი. შერბილების სცენარები (WeM და WaM)

ზემოთ აღწერილი 2030 და 2040 წლების ძირითადი ეტაპების გათვალისწინებით, შენობების სექტორიდან ემისიები WeM სცენარის შემთხვევაში მნიშვნელოვნად შემცირდება საბაზისო სცენართან შედარებით. ქვემოთ მოყვანილი გრაფიკი ასახავს საქართველოში შენობების სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიების პროგნოზირებულ ზრდას 2016 წლიდან 2050 წლამდე, ქვეყანაში მიღებული და დაგეგმილი შერბილების ძირითადი პოლიტიკური ზომების გათვალისწინებით.

მოსალოდნელია, რომ 2050 წლისთვის შენობების სექტორიდან სათბურის გაზების მთლიანი ემისიები WeM სცენარის შემთხვევაში მიაღწევს 6,473 გგ CO₂ეფ-ს (საბაზისო სცენარით გათვალისწინებული 7,935 გგ CO₂ეფ-იდან) ოპტიმისტური სცენარით და 5,906 გგ CO₂ეფ-ს (6,376 გგ CO₂ეფ-იდან) პესიმისტური სცენარით.

პოლიტიკისა და ღონისძიებების გავლენა აისახება განსხვავებაში საბაზისო და შერბილების სცენარებს შორის. 2050 წლისთვის, ოპტიმისტური სცენარით სათბურის გაზების ემისიების წლიური ზემოქმედებაა 1,461 გგ CO₂-ეკვ. პესიმისტურ სცენარში, ეს რიცხვი მცირდება 469 გგ CO₂-ეკვ-ამდე.

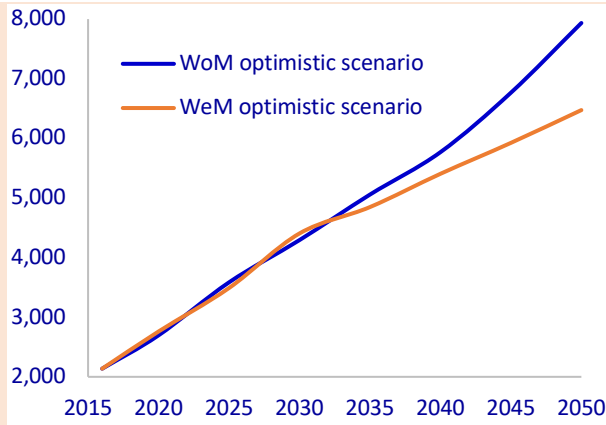

ნახ. 4.3.3. შენობების სექტორის სათბურის გაზების ემისიები 2050 წლისთვის ოპტიმისტური WeM და პესიმისტური WeM სცენარების შემთხვევაში

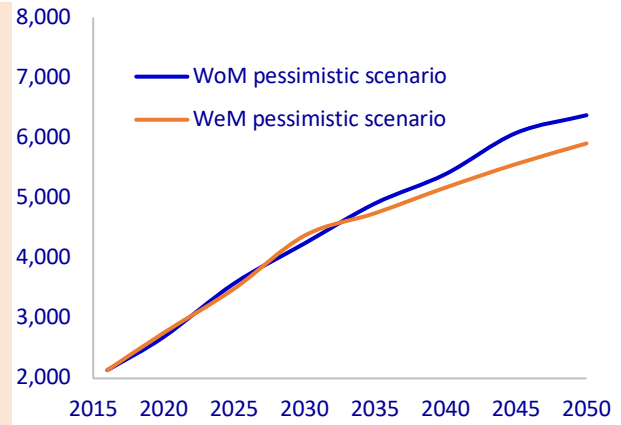
ცხრილში 4.3.9 მოცემულია შენობების სექტორისთვის შერბილების WeM სცენარით გათვალისწინებული პოლიტიკისა და ღონისძიებების გავლენა (სხვაობა WoM და WeM სცენარის სათბურის გაზების ემისიებს შორის).

ცხრილი 4.3.9. პოლიტიკისა და ღონისძიებების გავლენა WeM სცენარებისთვის

სცენარი	სხვაობა WoM და WeM სცენარებს შორის, გგ CO ₂ -ეკვ					
	2016	2025	2035	2040	2045	2050
(WoM – WeM) ოპტიმისტური სცენარი	0	95	210	363	841	1,461
(WoM – WeM) პესიმისტური სცენარი	0	87	162	224	517	469

ნახ. 4.3.4. სათბურის გაზების ემისიები ოპტიმისტური WoM და WeM სცენარებისთვის

ნახ. 4.3.5. სათბურის გაზების ემისიები პესიმისტური WoM და WeM სცენარებისთვის

შერბილების WeM სცენარით გათვალისწინებული ტექნოლოგიები და დაშვებები

შერბილების სცენარი (WeM) აგებულია საბაზისო სცენარიდან (WoM) იმ პოლიტიკისა და ღონისძიებების ეფექტის გათვალისწინებით, რომლებიც მიიღება და იგეგმება ქვეყანაში. ეს განსაზღვრება გულისხმობს, რომ WoM სცენარით გათვალისწინებული ყველა პოლიტიკა და ღონისძიება ასევე გათვალისწინებულია WeM-ში, იმ ტექნოლოგიებთან ერთად, რომლებიც გამოყენებული იქნება აღნიშნული პოლიტიკისა და ღონისძიებების განხორციელების შედეგად.

ქვემოთ მოყვანილ ცხრილებში წარმოდგენილია ინფორმაცია შერბილების სცენარში გათვალისწინებული ახალი ტექნოლოგიების შესახებ.

ცხრილი 4.3.10. WeM სცენარში გათვალისწინებული დამატებითი ტექნოლოგიები

ტექნოლოგიები	სანვაფი	ეფექტურობა (მოხმარებული ენერჯია/მ ²)
საყოფაცხოვრებო გათბობა: ელექტროენერჯიის ჰაერის თბური ტუმბო - გაუმჯობესებული	ელექტროენერჯია	2.642
საყოფაცხოვრებო გათბობა: ელექტროენერჯიის მინის თბური ტუმბო - სტანდარტული	ელექტროენერჯია	3.100
საყოფაცხოვრებო გათბობა: ბუნებრივი გაზის ინდივიდუალური - გაუმჯობესებული	ბუნებრივი გაზი	0.870

ტექნოლოგიები	საწვავი	ეფექტურობა (მოხმარებული ენერჯია/მ ²)
საყოფაცხოვრებო გათბობა: ბუნებრივი გაზის ინდივიდუალური - უკეთესი	ბუნებრივი გაზი	0.960
საყოფაცხოვრებო გათბობა: პირველადი მყარი ბიოსაწვავის ინდივიდუალური - სტანდარტული	ბიომასა	0.500
საყოფაცხოვრებო გათბობა: პირველადი მყარი ბიოსაწვავის ინდივიდუალური - გაუმჯობესებული	ბიომასა	0.700
საყოფაცხოვრებო გაგრილება: ელექტროენერჯიის ჰაერის თბური ტუმბო - სტანდარტული	ელექტროენერჯია	3.810
საყოფაცხოვრებო გაგრილება: ელექტროენერჯიის ჰაერის თბური ტუმბო - გაუმჯობესებული	ელექტროენერჯია	4.100
საყოფაცხოვრებო გაგრილება: ელექტროენერჯიის ჰაერის თბური ტუმბო - უკეთესი	ელექტროენერჯია	6.450
საყოფაცხოვრებო გაგრილება: ელექტროენერჯიის მიწის თბური ტუმბო - სტანდარტული	ელექტროენერჯია	4.161
კომერციული გაგრილება: ელექტროენერჯიის ჰაერის თბური ტუმბო - გაუმჯობესებული	ელექტროენერჯია	55.373
კომერციული გაგრილება: ელექტროენერჯიის ჰაერის თბური ტუმბო - მონინავე	ელექტროენერჯია	68.066
კომერციული გაგრილება: ელექტროენერჯიის მიწის თბური ტუმბო - გაუმჯობესებული	ელექტროენერჯია	351.140
კომერციული გაგრილება: ელექტროენერჯიის ცენტრალური კონდიციონერი - გაუმჯობესებული	ელექტროენერჯია	45.991
კომერციული გაგრილება: ელექტროენერჯიის ცენტრალური კონდიციონერი - მონინავე	ელექტროენერჯია	97.501

ტექნოლოგიები	სანვაფი	ეფექტურობა (მოსმარებული ენერჯია/მ ²)
კომერციული ელექტროენერჯიის გამაგრილებელი (ჩილერი) - გაუმჯობესებული გაგრილება: ცენტრიფუგული	ელექტროენერჯია	23.455
კომერციული ელექტროენერჯიის გამაგრილებელი (ჩილერი) - მონინავე გაგრილება: ცენტრიფუგული	ელექტროენერჯია	28.974
კომერციული ელექტროენერჯიის Scroll, Recip ან ხრახნიანი ჩილერი - გაუმჯობესებული გაგრილება:	ელექტროენერჯია	46.911
კომერციული ელექტროენერჯიის Scroll, Recip ან ხრახნიანი ჩილერი - მონინავე გაგრილება:	ელექტროენერჯია	53.809
კომერციული ელექტროენერჯიის კონდიციონერი - გაუმჯობესებული გაგრილება: სახურავის	ელექტროენერჯია	67.147
კომერციული ელექტროენერჯიის კონდიციონერი - მონინავე გაგრილება: სახურავის	ელექტროენერჯია	180.284
კომერციული ელექტროენერჯიის კონდიციონერი - გაუმჯობესებული გაგრილება: კედლის/ფანჯრის	ელექტროენერჯია	17.976
კომერციული ელექტროენერჯიის კონდიციონერი - მონინავე გაგრილება: კედლის/ფანჯრის	ელექტროენერჯია	27.437
კომერციული გათბობა: ელექტროენერჯიის ჰაერის თბური ტუმბო - გაუმჯობესებული	ელექტროენერჯია	33.619
კომერციული გათბობა: ელექტროენერჯიის ჰაერის თბური ტუმბო - მონინავე	ელექტროენერჯია	41.326
კომერციული გათბობა: ბუნებრივი გაზის ქვაბი (ბოილერი) - გაუმჯობესებული	ბუნებრივი გაზი	13.659
კომერციული გათბობა: ბუნებრივი გაზის ქვაბი (ბოილერი) - მონინავე	ბუნებრივი გაზი	13.001
კომერციული გათბობა: ბუნებრივი გაზის ღუმელი - გაუმჯობესებული	ბუნებრივი გაზი	4.738

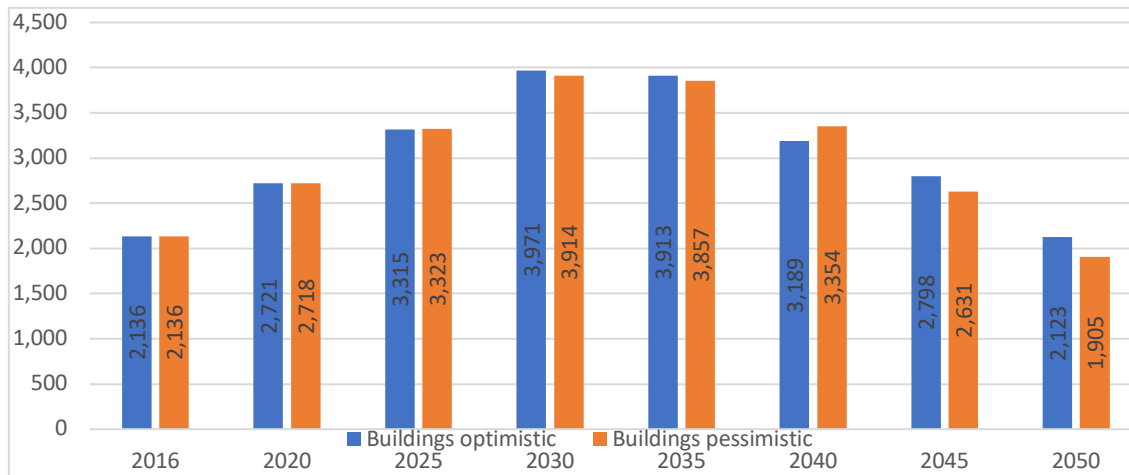
ტექნოლოგიები	სანვაგი	ეფექტურობა (მოხმარებული ენერჯია/მ ²)
კომერციული გათბობა: პირველადი მყარი ბიოსანვავის ქვაბი (ბოილერი) - სტანდარტული	ბიომასა	12.957
კომერციული განათება: ელექტროენერჯიის LED -სტანდარტული	ელექტროენერჯია	416.953
წყლის კომერციული გათბობა: ელექტროენერჯიის თბური ტუმბო - გაუმჯობესებული	ელექტროენერჯია	79.322
წყლის კომერციული გათბობა: ბუნებრივი გაზი ავზი - მონინავე	ბუნებრივი გაზი	7.534
წყლის კომერციული გათბობა: თხევადი სანვავის ავზი - გაუმჯობესებული	თხევადი სანვაგი	16.061
წყლის საყოფაცხოვრებო გათბობა: ელექტროენერჯია - მოთხოვნით - მონინავე	ელექტროენერჯია	0.670
წყლის საყოფაცხოვრებო გათბობა: ბუნებრივი გაზი - ავზი - უკეთესი	ბუნებრივი გაზი	0.850
წყლის საყოფაცხოვრებო გათბობა: ბუნებრივი გაზი - ავზი - მონინავე	ბუნებრივი გაზი	0.530

წყარო: AA: EPBD transposition

პოტენციური ღონისძიებები შერბილებისათვის და მათი პრიორიტეტიზაცია

დამატებითი ტექნოლოგიების და დაბალნახშირბადიანი ტექნოლოგიების მზარდი გამოყენების (WaM სცენარი) გათვალისწინებით, შენობების სექტორიდან ემისიები მნიშვნელოვნად შემცირდება. ქვემოთ მოყვანილი გრაფიკი 4.3.4 ასახავს საქართველოში შენობების სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიის პროგნოზირებულ ზრდას 2016 წლიდან 2050 წლამდე, დამატებით პოლიტიკისა და ღონისძიებების შედეგად სათბურის გაზების ემისიების დამატებითი შემცირების ჩათვლით.

მოსალოდნელია, რომ 2050 წლისთვის შენობების სექტორიდან სათბურის გაზების მთლიანი ემისიები მიაღწევს 2,123 გგ CO₂ეფ-ს ოპტიმისტური სცენარით და 1,905 გგ CO₂ეფ-ს პესიმისტური სცენარით.

ნახ. 4.3.7. შენობების სექტორის სათბურის გაზების ემისიები 2050 წლისთვის WaM ოპტიმისტური და WaM პესიმისტური სცენარების შემთხვევაში

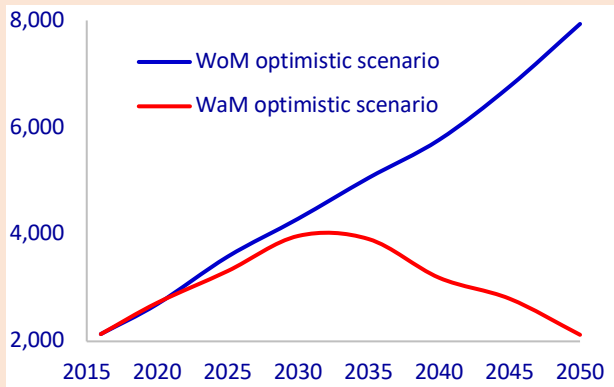
დამატებითი შერბილების (WaM) სცენარში გათვალისწინებული პოლიტიკისა და ღონისძიებების გავლენა

პოლიტიკისა და ღონისძიებების, დამატებითი ტექნოლოგიებისა და მიზნების გავლენა აისახება განსხვავებაში საბაზისო (WoM) და შერბილების სცენარებს (WaM) შორის.

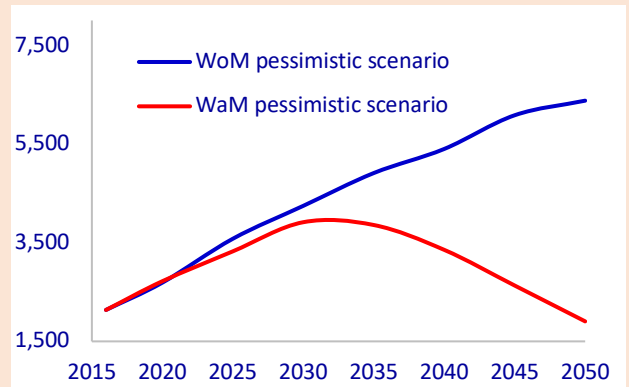
ცხრილში 4.3.11 მოცემულია შენობების სექტორისთვის შერბილების WaM სცენარით გათვალისწინებული პოლიტიკისა და ღონისძიებების გავლენა (განსხვავება WoM და WaM სცენარების სათბურის გაზების ემისიებს შორის).

ცხრილი 4.3.11. პოლიტიკისა და ღონისძიებების გავლენა WaM სცენარებისთვის

სცენარი	სხვაობა WoM და WaM სცენარებს შორის, გგ CO ₂ -ეკვ						
	2016	2025	2030	2035	2040	2045	2050
(WoM – WaM) ოპტიმისტური სცენარი	0	269	322	1,144	2,579	3,968	5,812
(WoM – WaM) პესიმისტური სცენარი	0	255	331	1,052	2,044	3,449	4,471

ნახ. 4.3.8. სათბურის გაზების ემისიები ოპტიმისტური WoM და WaM სცენარებისთვის

ნახ. 4.3.9. სათბურის გაზების ემისიები პესიმისტური WoM და WaM სცენარებისთვის

დამატებითი შერბილების (WaM) სცენარით გათვალისწინებული ტექნოლოგიები და დაშვებები

WaM სცენარი აგებულია WeM-იდან, და მოიცავს დამატებითი შერბილების ქმედებების ეფექტს, რაც განხორციელებადია ქვეყნისთვის, ამჟამად მიღებული და დაგეგმილი პოლიტიკისა და ზომების გათვალისწინებით. ეს განმარტება გულისხმობს, რომ WoM და WeM სცენარებში შეტანილი ყველა ტექნოლოგია ასევე გათვალისწინებულია WaM-ში, დამატებით ტექნოლოგიებთან ერთად.

ქვემოთ მოყვანილ ცხრილებში მოცემულია ინფორმაცია დამატებითი ტექნოლოგიების შესახებ, რომლებიც გათვალისწინებულია WaM სცენარში.

ცხრილი 4.3.12. WaM სცენარში გათვალისწინებული ტექნოლოგიები

ტექნოლოგიები	საწვავი	ეფექტურობა (მოხმარებული ენერჯია/მ ²)
კომერციული გათბობა: პირველადი მყარი ბიოსაწვავის ქვაბი (ბოილერი) - გაუმჯობესებული	ბიომასა	14.037
კომერციული გათბობა: პირველადი მყარი ბიოსაწვავის ქვაბი (ბოილერი) - მონინავე	ბიომასა	15.117
წყლის კომერციული გათბობა: თხევადი საწვავის ავზი - მონინავე	თხევადი საწვავი	19.416
საყოფაცხოვრებო გათბობა: სხვა ბიტუმოვანი ქვანახშირის ცენტრალური - სტანდარტული	ქვანახშირი	0.830

ტექნოლოგიები	სანვავი	ეფექტურობა (მოხმარებული ენერჯია/მ ²)
საყოფაცხოვრებო გაგრილება: ბუნებრივი გაზის თბური ტუმბო - სტანდარტული	ბუნებრივი გაზი	0.700
საყოფაცხოვრებო გაგრილება: ელექტროენერჯია ცენტრალური - სტანდარტული	ელექტროენერჯი ა	3.810
საყოფაცხოვრებო გაგრილება: ელექტროენერჯია ცენტრალური - გაუმჯობესებული	ელექტროენერჯი ა	4.250
საყოფაცხოვრებო გაგრილება: ელექტროენერჯია ცენტრალური - მონინავე	ელექტროენერჯი ა	7.030
წყლის საყოფაცხოვრებო გათბობა: დიზელი - ავზი - მონინავე	დიზელი	0.620
წყლის საყოფაცხოვრებო გათბობა: LPG - ავზი - სტანდარტული	LPG	0.670
წყლის საყოფაცხოვრებო გათბობა: LPG - ავზი - გაუმჯობესებული	LPG	0.820
წყლის საყოფაცხოვრებო გათბობა: LPG - ავზი - უკეთესი	LPG	0.850
წყლის საყოფაცხოვრებო გათბობა: LPG - ავზი - მონინავე	LPG	1.000
კომერციული გაგრილება: ბუნებრივი გაზის თბური ტუმბო - სტანდარტული	ბუნებრივი გაზი	3.810
კომერციული გაგრილება: ბუნებრივი გაზი შთანთქმის ჩილერი - სტანდარტული	ბუნებრივი გაზი	4.250
კომერციული გაგრილება: ბუნებრივი გაზის სახურავის კონდიციონერი - სტანდარტული	ბუნებრივი გაზი	7.034
კომერციული სამზარეულო: LPG ტიპის - სტანდარტული	LPG	0.800
კომერციული გათბობა: ელექტროენერჯიის მინის თბური ტუმბო - გაუმჯობესებული	ელექტროენერჯი ა	3.700
კომერციული გათბობა: ელექტროენერჯიის მინის თბური ტუმბო - მონინავე	ელექტროენერჯი ა	4.000

ცხრილი 4.3.13. WaM სცენარში გათვალისწინებული დამატებითი ტექნოლოგიები

ტექნოლოგია	ეფექტურობა	კომენტარები
შენობის კარკასი, მოწინავე თბოიზოლაცია	ერთ მ ² -ზე სტანდარტულ წლიურ ენერგომოხმარებას მინუს 50%	სავალდებულო გახდება 2023 წლიდან, საქართველოში EPBD-ის სრული გადმოტანის შემდეგ
დაბალი ტემპერატურის წყლის რადიატორები	ერთ მ ² -ზე წლიურ ენერგომოხმარებას მინუს 5%	ფართოდ გამოყენებული გახდება კონდენსაციის ქვაბების ფართოდანერგვის შემდეგ, EPBD მოთხოვნების საფუძველზე ენერგოეფექტურობის მინიმალური დონის მისაღწევად
ცირკულირებული წყლის ტემპერატურის შეცვლის სარქველები და მართვის მარტივი სისტემები	ერთ მ ² -ზე წლიურ ენერგომოხმარებას მინუს 3%	ამჟამად იშვიათად გამოიყენება. ფართოდ გამოყენებული გახდება 2023 წლიდან EPBD-ის სრული გადმოტანის შემდეგ საჭირო მინიმალური ენერგოეფექტურობის მისაღწევად
შენობის მართვის სისტემები	ერთ მ ² -ზე წლიურ ენერგომოხმარებას მინუს 3%	ამჟამად იშვიათად გამოიყენება. ფართოდ დაინერგება ბევრ ფართზე 2023 წლიდან EPBD-ის სრული გადმოტანის შემდეგ საჭირო ენერგოეფექტურობის მისაღწევად
მზის PV სისტემები	ერთ მ ² -ზე წლიური ენერგომოხმარების 10% დაიზოგება	ამჟამად იშვიათად გამოიყენება. ფართოდ დაინერგება 2023 წლიდან EPBD-ის სრული გადმოტანის შემდეგ საჭირო მინიმალური ენერგოეფექტურობის მისაღწევად
მზის წყალგამაცხელებელი სისტემები	ერთ მ ² -ზე წლიური ენერგომოხმარების 10% დაიზოგება	ამჟამად იშვიათად გამოიყენება. ფართოდ გამოყენებული გახდება 2023 წლიდან EPBD-ის სრული გადმოტანის შემდეგ საჭირო მინიმალური ენერგოეფექტურობის მისაღწევად

ტექნოლოგია	ეფექტურობა	კომენტარები
ცხელი წყლის შემნახველი სისტემები	ერთ მ ² -ზე წლიურ ენერგომომხმარებას მინუს 5%	ყველაზე მეტად გამოიყენება დიდ შენობებსა და მრავალბინიან კორპუსებში, მისი მაღალი სანჯისი ღირებულების გამო
გაგრილების კოშკი (საყოფაცხოვრებო სექტორში მხოლოდ მრავალსართულიან კორპუსებში გამოიყენება)	ერთ მ ² -ზე ენერგომომხმარებას მინუს 10%	გამოიყენება იშვიათ შემთხვევებში. გამოყენებული იქნება HVAC სისტემის ეფექტურობის მისაღწევად, განხორციელებადია დიდ ფართზე და ერთოჯახიან საცხოვრებლებში.
სამზარეულოს ეფექტური ელექტრო ღუმელები და სხვა მონწყობილობები	ერთ მ ² -ზე ენერგომომხმარებას მინუს 20%	ამჟამად არ გამოიყენება, გამოყენებული იქნება მშპ-ის ზრდისა და ენერგიაზე ფასების ზრდის შემდეგ, რადგან სანჯისი ღირებულება მაღალია
სავენტილაციო სითბოს აღმდგენი სისტემები	ერთ მ ² -ზე წლიურ ენერგომომხმარებას მინუს 10%	გამოიყენება იშვიათ შემთხვევებში. გამოყენებული იქნება მექანიკურად განიავებულ ფართზე HVAC სისტემის საჭირო ეფექტურობის მისაღწევად.

შენობების სექტორის სავარაუდო წილი სათბურის გაზების საერთო ემისიებში 2050 წლისთვის

ცხრილი 4.3.14. პროგნოზირებული სათბურის გაზების ემისიები შენობებიდან 2020-2050 წლებში, ოპტიმისტური სცენარი

სცენარი	სათბურის გაზების ემისიები, გგ CO ₂ -ეკვ						
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	2,696	3,584	4,294	5,057	5,768	6,765	7,935
WeM	2,760	3,490	4,405	4,847	5,405	5,924	6,474
WaM	2,721	3,315	3,971	3,913	3,189	2,798	2,123

ცხრილი 4.3.15. პროგნოზირებული სათბურის გაზების ემისიები შენობებიდან 2020-2050 წლებში, პესიმისტური სცენარი

სცენარი	სათბურის გაზების ემისიები, გგ CO ₂ -ეკვ						
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	2,690	3,578	4,245	4,909	5,397	6,080	6,376
WeM	2,758	3,491	4,374	4,747	5,173	5,564	5,906
WaM	2,718	3,323	3,914	3,857	3,354	2,631	1,905

ცხრილი 4.3.16. შენობების წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში (LULUCF-ის ჩათვლით), ოპტიმისტური სცენარები

სცენარი	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	22%	25%	26%	26%	26%	25%	26%
WeM	22%	30%	38%	40%	54%	69%	91%
WaM	22%	32%	42%	43%	54%	90%	- 3,910%

ცხრილი 4.3.17. შენობების წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში (LULUCF-ის ჩათვლით), პესიმისტური სცენარი

სცენარი	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	17%	21%	22%	22%	22%	21%	19%
WeM	19%	24%	28%	28%	29%	27%	27%
WaM	23%	32%	43%	45%	63%	101%	-390%

გამოთვლები გაკეთდა ასევე LULUCF სექტორის მიერ ემისიების შემცირების გათვალისწინების გარეშე. როგორც ოპტიმისტური, ისე პესიმისტური WoM და WeM სცენარებით, შენობების წილი სათბურის გაზების მთლიან ემისიებში ყოველწლიურად მცირდება, ხოლო WaM-ის შემთხვევაში იზრდება.

ცხრილი 4.3.18. შენობების წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში (LULUCF-ის გამოკლებით), ოპტიმისტური სცენარები

სცენარი	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	16%	19%	20%	21%	21%	22%	23%
WeM	16%	21%	25%	26%	32%	37%	43%
WaM	15%	20%	24%	23%	22%	22%	20%

ცხრილი 4.3.19. შენობების წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში (LULUCF-ის გამოკლებით), პესიმისტური სცენარები

სცენარი	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	13%	16%	18%	18%	19%	18%	17%
WeM	16%	19%	22%	22%	22%	22%	21%
WaM	16%	20%	24%	23%	23%	21%	19%

პროგნოზებისთვის გამოყენებული სექტორისთვის-სპეციფიკური მონაცემები

ყველა სექტორის პროგნოზებისთვის გამოყენებულ საერთო მონაცემებთან ერთად, შემდეგი სექტორ-სპეციფიკური მონაცემები იქნა გამოყენებული შენობების სექტორის სცენარებისთვის:

პირთა რაოდენობა ერთ ოჯახზე

ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში ნაჩვენებია ერთ ოჯახზე შემოსავლის და ერთ ადამიანზე შემოსავლის სტატისტიკური მონაცემები (სტატისტიკური ყოველწლიური გამოცემებიდან) და მათგან გამოთვლილი პირთა რაოდენობა ოჯახზე, საშუალო წლიურ ცვლილებასთან ერთად. ეს ძირითად პარამეტრად იყო გამოყენებული 2050 წლისთვის გაკეთებულ პროგნოზებში.

ცხრილი 4.3.14. ერთ ოჯახზე პირთა რაოდენობის პარამეტრის განგარიშება

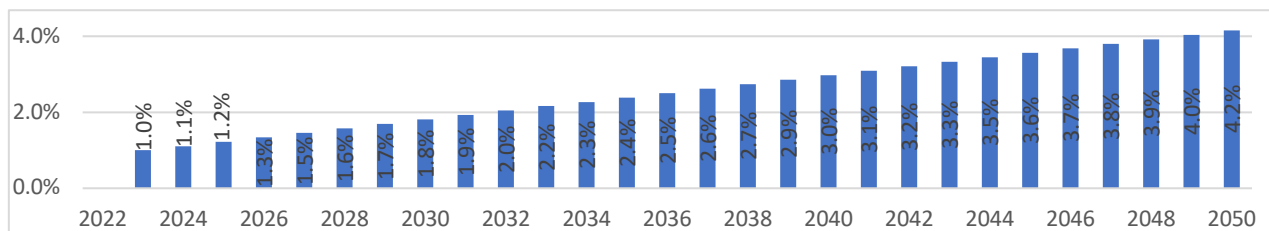
წელი	შემოსავალი ერთ ოჯახზე, ლარში	შემოსავალი ერთ ადამიანზე, ლარში	პირთა რაოდენობა ოჯახზე
2009	518.8	141.5	3.67
2018	1,005	284.7	3.53
საშუალო 10 წლიანი ცვლილება			--0,42%

შენობის ჩანაცვლება

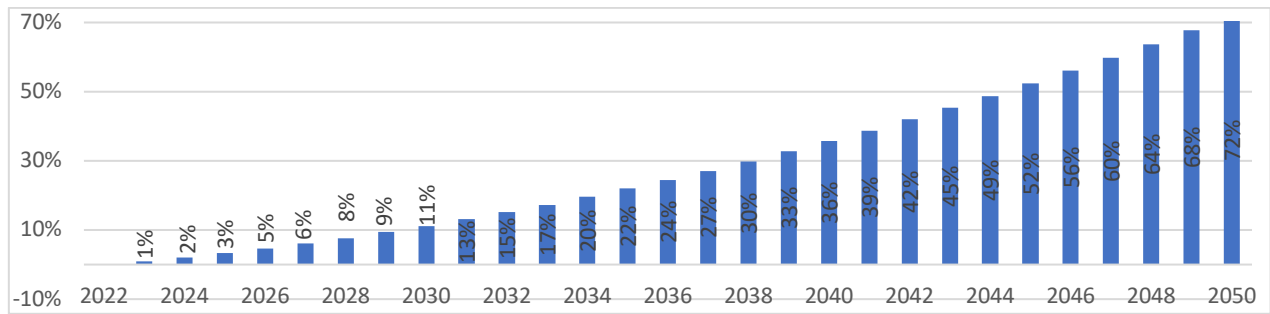
შენობების საშუალო სიცოცხლის ციკლი 50-100 წელია

შენობის ფონდის ჩანაცვლების მაჩვენებელი 1-2%-ია (საშუალო – 1.5%)

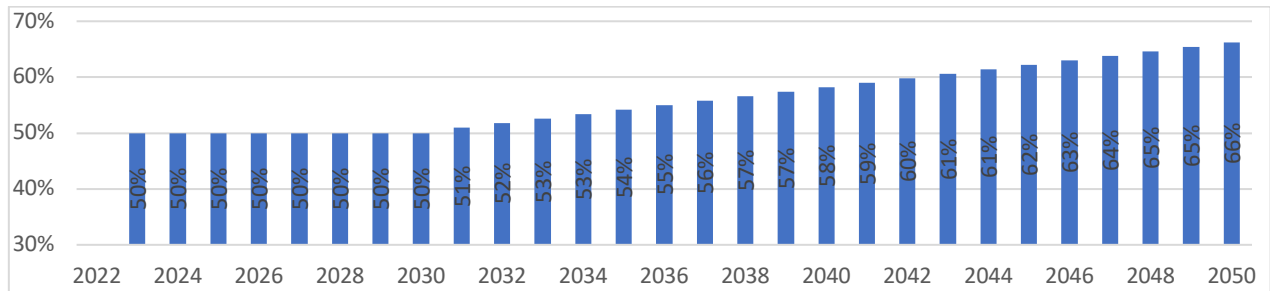
შენობის გარემონტება

ნახ. 4.3.10. გარემონტებული საცხოვრებელი კორპუსების პროცენტული მაჩვენებელი

ნახ. 4.3.11. გარემონტებული საცხოვრებელი კორპუსების კუმულაციური %

ნახ. 4.3.12. გარემონტებული შენობების ეფექტურობა

არსებული შენობების ფონდი და ახალი მშენებლობები

ახალი შენობების რაოდენობა აღებულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ვებგვერდიდან²⁸

არსებული შენობების ფონდი (გასათბობი ფართობი)

საჯარო სკოლების დაზუსტებული საერთო ფართობი - 3.8 მილიონი მ²

შენობების მთლიანი ფართობი - ერთ სულ მოსახლეზე სავარაუდოდ გამოთვლილი 10 მ2 X 3.8 მლნ = 38,000,000 მ²

აქედან – ნავარაუდევია, რომ 2.5 მილიონი ადამიანი ცხოვრობს შენობებში (კორპუსებში) და 1.3 მილიონი ტრადიციულ სახლებში. ერთ სულ მოსახლეზე ფართის თანაფარდობა კორპუსის მაცხოვრებლებსა და სახლის მესაკუთრეთა შორის ნავარაუდევია, როგორც 2/1.

შესაბამისად, შენობების მთლიანი ფართი (GFA) = 18.6 მილიონი მ², ტრადიციული სახლების მთლიანი ფართი (GFA) = 19.4 მილიონი მ².

საჯარო შენობების GFA ნავარაუდევია, როგორც საცხოვრებელი ფართის 15%, ჯამში 5.7 მილიონი მ². აქედან 3.8 მლნ მ² არის სკოლის შენობები, დანარჩენი 1.9 მლნ მ² – სხვა

²⁸ <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/621/information-about-permissions-granted-for-construction-and-completed-objects>

შენობები (მათ შორის მუნიციპალური და ცენტრალური, ასევე კერძო საკუთრებაში არსებული არასაყოფაცხოვრებო შენობები).

4.4. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება ტრანსპორტის სექტორში

არსებული მდგომარეობა და პოლიტიკის მიმოხილვა

კლიმატ გონივრული ეკონომიკური განვითარება უშუალოდაა დაკავშირებული ტრანსპორტის სექტორის გამართულ და ეფექტიან მუშაობასთან. საქართველო მდებარეობს ევროპისა და აზიის გზაჯვარედინზე. ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა მეტწილად დამოკიდებულია მისი, როგორც სატრანზიტო ქვეყნის პოტენციალის ეფექტურ გამოყენებაზე. 1990-იანი წლებიდან საქართველოს, როგორც ევროპა-კავკასია-აზიის სატრანსპორტო დერეფნის ნაწილის ფუნქცია მნიშვნელოვნად გაიზარდა. ეს ფუნქცია აძლიერებს ინტერესს საქართველოს, როგორც სატრანსპორტო ღერძზე მდებარე ქვეყნის სტაბილური განვითარების მიმართ, რაც პირველ რიგში, გულისხმობს საქართველოში ხარისხიანი სატრანზიტო ინფრასტრუქტურის შექმნის ხელშეწყობას. საქართველოს მთავრობის ერთ-ერთ მთავარ პრიორიტეტს საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაცია-მშენებლობა და ქვეყნის კანონმდებლობის საერთაშორისო კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაცია წარმოადგენს. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე ქვეყნის მთავრობა ახორციელებს ისეთ მნიშვნელოვან ინფრასტრუქტურულ პროექტებს, რომელიც ხელს შეუწყობს საქართველოს მიმართულებით დამატებითი ტვირთაკადების მოზიდვას და ქვეყნის სატრანსპორტო სისტემების მუშაობის ეფექტიანობის ამაღლებას.

სტრატეგიული მიზნებია:

- საქართველოს სატრანზიტო პოტენციალის სრული რეალიზაცია
- სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარება
- საერთაშორისო თანამშრომლობის გაღრმავება
- ეროვნული კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია ევროპულ კანონმდებლობასთან
- ლოგისტიკური ცენტრებისა და დამატებითი ღირებულებით მომსახურების განვითარება
- უსაფრთხოებისა და მომსახურების დონის გაუმჯობესება

საქართველოს მიზნად ისახავს ტრანსპორტის სექტორის დეკარბონიზაციას შემდეგი მიმართულებების განვითარებით:

- ავტოპარკის შემადგენლობის შეცვლა, ექსტენსიური ელექტრიფიკაცია, სათბურის გაზებისადმი ნეიტრალური სანჯავის გამოყენება და უფრო მაღალი ეფექტურობის

მიღწევა მანქანების ყველა კატეგორიაში (ავტომობილები, კომერციული მანქანები, მძიმე სატვირთო მანქანები და ა.შ.);

- ავტომობილით სარგებლობის შემცირება ალტერნატიული გადაწყვეტილებების მიმზიდველობის გაზრდით (საზოგადოებრივი ტრანსპორტის, ველოსიპედის, ფეხით სიარულის და სხვ. უფრო მეტად გამოყენება)

მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ) ტრანსპორტიდან და ტრანსპორტის წვლილი მშპ-ში

2015 წლის მუდმივ ფასებზე მშპ და მშპ-ში ტრანსპორტის სექტორის წვლილი წლიდან წლამდე უმნიშვნელოდ იცვლებოდა²⁹ (ცხრილი 4.4.1).

ცხრილი 4.4.1. მშპ 2015 წლის მუდმივ ფასებში და ტრანსპორტის სექტორის წვლილი

ეკონომიკური საქმიანობა	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
მშპ, საბაზრო									
ფასებში. მილიარდ ლარი	25.4	27.0	28.0	29.2	30.2	31.1	32.6	34.2	35.9
ტრანსპორტის წვლილი, მლრდ ლარი	1.557	1.698	1.640	1.755	1.850	1.725	1.925	2.012	2.181
ტრანსპორტის წილი	6.1%	6.3%	5.8%	6.0%	6.1%	5.5%	5.9%	5.9%	6.1%

საქართველოს სატრანსპორტო სისტემა მოიცავს ხუთ სახეობას - საგზაო, სარკინიგზო, საზღვაო და საჰაერო ტრანსპორტს და მილსადენებს. ყველა მხარე, ქალაქი და მეზობელი ქვეყანა ერთმანეთთან დაკავშირებულია პირდაპირ ან არაპირდაპირი გზით, ტრანსპორტის ერთი სახეობით მაინც. ამ კავშირების გასაუმჯობესებლად 2005 წლის შემდეგ საქართველომ გადახედა სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურისა და მომსახურების მიწოდების წესებსა და რეგულაციებს. მოხდა ინსტიტუციების რესტრუქტურისა, სატრანსპორტო სისტემის მოდერნიზაციის უზღვევამოსილება გადაეცა შესატყვის სააგენტოებს. ამან ხელი შეუწყო კერძო კაპიტალის მოზიდვას ავიაკომპანიაში (აეროპორტები და ავიაკომპანიები), საზღვაო მომსახურებაში (პორტები და გადაზიდვები), საგზაო ტრანსპორტში (ყველა სატვირთო და საქალაქთაშორისო სამგზავრო) და მილსადენებში (აზერბაიჯანიდან და ყაზახეთიდან ნავთობი და გაზი).

საგზაო ტრანსპორტი

საქართველოში საავტომობილო გზების ქსელი 20,000 კმ-ს აღემატება. საერთო სარგებლობის გზები სამ კატეგორიადაა დაყოფილი: საერთაშორისო მნიშვნელობის გზები

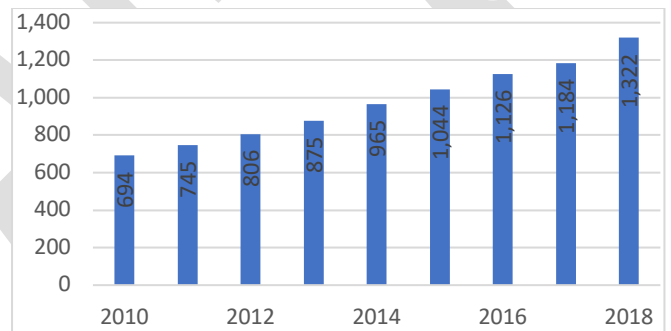
²⁹ <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/23/gross-domestic-product-gdp>

(სივრცე 1,455 კმ), შიდასახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის გზები (5,446 კმ) და ადგილობრივი მნიშვნელობის გზები (14,143 კმ). საქართველოს რკინიგზა მთლიანად ელექტრიფიცირებულია.

ბოლო წლებში გახორციელებული მნიშვნელოვანი ინვესტიციების მიუხედავად (განსაკუთრებით საერთაშორისო მნიშვნელობის გზებზე), საგზაო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება მოითხოვს შემდგომ დიდ ძალისხმევას, განსაკუთრებით რეგიონულ და ადგილობრივ დონეზე. სამგზაო რკინიგზა და მეორადი და ადგილობრივი საავტომობილო გზები არ აკმაყოფილებს ეკონომიკის მოთხოვნებს ან მოლოდინებს.

ევროკავშირი, იაპონიის საერთაშორისო თანამშრომლობის სააგენტო, ათასწლეულის გამოწვევის ფონდი, ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი და მსოფლიო ბანკი დახმარებას უწევენ საქართველოს საგზაო ქსელის განვითარებაში, კერძოდ ტექნიკურ დახმარებას ინსტიტუციური გაძლიერებისა და კერძო სექტორის განვითარების კუთხით ისეთ სფეროებში, როგორცაა პროექტის მართვა, საგზაო მოძრაობის უსაფრთხოება, სამუშაო ძალის გადამზადება, სასწავლო პროგრამების შემუშავება, შესყიდვები გზის მოვლა-შენახვისთვის და სხვ.

საქართველოში რეგისტრირებული ავტოტრანსპორტის რაოდენობა ზრდის ტენდენციით ხასიათდება (გრაფიკი 4.4.1). ავტოსატრანსპორტო საშუალებების რაოდენობა 2018 წელს 2008 წელთან შედარებით დაახლოებით 2-ჯერ არის გაზრდილი. ქვეყნის შიგნით საავტომობილო გზებით ყოველწლიურად 25 მილიონ ტონამდე ტვირთის (მთლიანად გადაზიდული ტვირთის დაახლოებით 59.9 პროცენტი) გადაზიდვა ხდება და დაახლოებით 260 მილიონი მგზავრი გადაიყვანება.

ნახ. 4.4.1. რეგისტრირებული ავტომობილების რაოდენობა 2010-2018 წლებში

საერთაშორისო საგზაო ტრანსპორტის დიდი მოცულობა დიდ დატვირთვას ქმნის გზაზე. 2011-2018 წწ პერიოდში საერთაშორისო გადაზიდვის მოცულობა 30 მლნ-ის ფარგლებში იყო, მხოლოდ 2018 წელს ამ რაოდენობამ მიაღწია 31.1 მლნ ტონას.

დაბალი მსყიდველობითი უნარის გამო, მოსახლეობასა და ბიზნესს ურჩევნიათ შეიძინონ იაფი (მეორადი) სატრანსპორტო საშუალებები, რომლებიც ძირითადად ევროკავშირიდან, იაპონიიდან და აშშ-დან არის იმპორტირებული. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მონაცემებით³⁰, 2015 წელს საავტომობილო ტრანსპორტის 90% -ზე მეტი იყო

³⁰ http://police.ge/files/pdf/statistika%20da%20kvlevebi_new/geo/sxvadasxva%20statistika/autoparki%202012.pdf

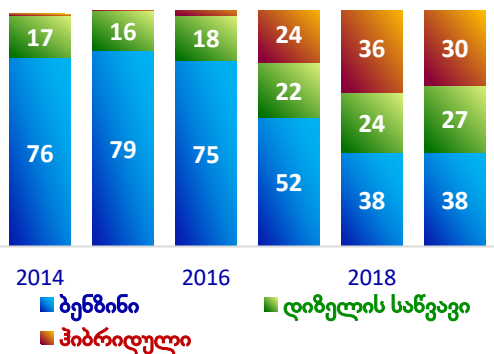
ძველი, დაბალი ეფექტურობის მქონე ძრავით. 2019 წელს მდგომარეობა უმნიშვნელოდ გაუმჯობესდა. (ცხრილ 4.4.2).

ცხრილი 4.4.2. საგზაო ტრანსპორტის განაწილება ასაკისა და წარმოების თარიღის მიხედვით

წელი	ასაკი									
	1-3		4-6		7-10		11-20		>20	
	%	წარმოების რილი	%	წარმოების რილი	%	წარმოების რილი	%	წარმოების რილი	%	წარმოების რილი
2015		-2014		-2011		-2008		-2004		-მდე
2016		-2015		-2012		-2009		-2005		-მდე
2017		-2016		-2013		-2010		-2006		-მდე
2018		-2017		-2014		-2011		-2007		-მდე
2019		-2018		-2015		-2012		-2008		-მდე

იმპორტირებული ავტომობილების განაწილება საწვავის მიხედვით

იმპორტირებული ავტომობილების განაწილება საწვავის ტიპის მიხედვით მოცემულია ქვემო ცხრილ 4.4.3-ში. ბოლო წლებში დიზელის საწვავზე დაფუძნებული მანქანებისა და ჰიბრიდული მანქანების წილი იზრდებოდა.

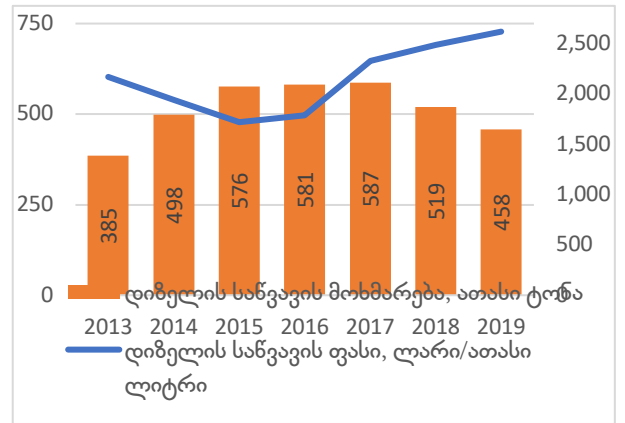

ცხრილი 4.4.3. იმპორტირებული ავტომობილები განაწილება საწვავის მიხედვით (%)

საწვავი	14	015	016	017	018	019
ბენზინი	6	9	5	2	8	8
დიზელი	7	6	8	2	4	7
ბუნებრივი გაზი						
ჰიბრიდული				4	6	0
ელექტრო						

საწვავის ფასები

სანვავის ფასების რყევა შედარდა ნავთობზე ფასების რყევას. 2014-2018 წლებში საქართველოში ღიბელის სანვავის ფასები და მსოფლიოში ნავთობის ფასები იცვლებოდა ერთი მიმართულებით. სანვავის მოხმარება მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული სანვავის ფასზე. 4.4.2 გრაფიკზე მოცემულია სანვავის მოხმარების დამოკიდებულება მის ფასზე. ამ გრაფიკის მიხედვით, სანვავის ფასის ზრდა იწვევს სანვავის მოხმარების შემცირებას.

ნახ. 4.4.2. ღიბელის სანვავის მოხმარე დამოკიდებულება მის ფასზე.

პერიოდული ტექნიკური ინსპექტირება

საქართველოში ავტომობილების ტექნიკური ინსპექტირების პროცესი დაიწყო 2018 წლის 1 იანვარს.

„საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის 118-ე მუხლი ანებს პასუხისმგებლობას იმ ავტოსატრანსპორტო საშუალების მართვისთვის, რომელსაც დადგენილი წესით არ გაუვლია პერიოდული ტექნიკური ინსპექტირება, აღნიშნული ინვეს მძღოლის დაჯარიმებას 50 ლარის ოდენობით. ამ მუხლის შენიშვნის პირველი ნაწილის თანახმად, თუ პირი, დაჯარიმების შესახებ დადგენილების ასლის მისთვის ჩაბარებიდან, ხოლო ადგილზე დაჯარიმების შემთხვევაში – საჯარიმო ქვითრის მისთვის ჩაბარებიდან 30 დღის ვადაში არ გადაიხდის ჯარიმას, მას დაერიცხება საურავი დაკისრებული ჯარიმის ორმაგი ოდენობით, მაგრამ არაუმეტეს 500 ლარისა. ამასთან ზემოაღნიშნული ვადის გასვლიდან 30 დღეში, თუ პირი კვლავ არ გადაიხდის ჯარიმას ან საურავს, ჯარიმა შეიცვლება ავტოსატრანსპორტო საშუალების მართვის უფლების 6 თვით შეჩერებით.“

საქართველოს რკინიგზა

საქართველოს რკინიგზის 100% წილის მფლობელია სახელმწიფო. საქართველოში, დაახლოებით 1600 კმ საერთო სიგრძის სარკინიგზო მაგისტრალია. რკინიგზა მგზავრთა ბრუნვის თვალსაზრისით, შედარებით ნაკლებ როლს თამაშობს, თუმცა, ტვირთბრუნვის თვალსაზრისით, ის გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანია. სამუხაზროდ, საქართველოს რკინიგზის ინფრასტრუქტურა და მთლიანად სალიანდაგო მეურნეობა თავისი გამტარუნარიანობით და ტექნიკური აღჭურვილობით ჩამორჩება ევროპული სარკინიგზო სისტემის სტანდარტებსა და პარამეტრებს, ის საჭიროებს მოდერნიზებას და განვითარებას.

საქართველოს რკინიგზა შავ და კასპიის ზღვებს შორის მდებარე ევრაზიის სატრანსპორტო არტერიის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს სეგმენტს წარმოადგენს, რომელიც უმოკლესი გზით აკავშირებს ევროპასა და აზიას. საქართველოში უკვე დასრულდა სარკინიგზო მაგისტრალის „ბაქო-თბილისი-ყარსი“ მშენებლობა. მაგისტრალი, აერთიანებს რა აზერბაიჯანის, საქართველოსა და თურქეთის სარკინიგზო ხაზებს, ქმნის სარკინიგზო დერეფანს კასპიის ზღვიდან ევროპისკენ.

საზღვაო ნავსადგურები და ტერმინალები

საქართველოს შავი ზღვის სანაპიროზე ორი საზღვაო პორტი და სამი საზღვაო ტერმინალი ფუნქციონირებს: ფოთისა და ბათუმის პორტები, ყულევისა და სუფსის ნავთობტერმინალები და ბათუმის საზღვაო ტერმინალი. ფოთის ნავსადგურში ყველა პირობაა ნებისმიერი სახის ტვირთის გადასაზიდად. მისი ტვირთბრუნვა მუდმივად იზრდება. პორტი შავიზღვისპირა პორტებს უკავშირდება პირდაპირი საავტომობილო საბორნე გადასასვლელით.

სიდიდით მეორე პორტია ბათუმის საზღვაო სავაჭრო ნავსადგური. ის გამოირჩევა თავისი გეოსტრატეგიული და ბუნებრივი უპირატესობებით. ბათუმის ნავსადგურის განვითარების მთავარი ფაქტორი გახდა ბაქოდან ბათუმში რკინიგზით ტრანსპორტირებული ნავთობი. ბათუმის ნავსადგური ოდითგანვე ცნობილი იყო, როგორც ევროაზიური და საერთაშორისო სატრანსპორტო დერეფნის უმნიშვნელოვანესი ნაწილი. ბათუმის საზღვაო ტერმინალი პორტთან ერთად, საქართველოს შავი ზღვისპირეთში მძლავრ საზღვაო ინფრასტრუქტურას ქმნის.

ნავთობტერმინალის გამტარუნარიანობაა 15 მილიონ ტონამდე წელიწადში. ტერმინალი სპეციალიზებულია ნედლი ნავთობისა და პრაქტიკულად ყველა ტიპის ტვირთის გადამუშავებაზე. რამდენიმე წლის წინ გაიხსნა ყულევის ტერმინალი შავ ზღვაზე, რომელიც აშენდა ფოთსა და ანაკლიას შორის მდებარე ტერიტორიაზე. ყულევის ტერმინალის გადაზიდვის სიმძლავრე არის დაახლოებით 6 მილიონი ტონა და მისი გაზრდა 10 მილიონ ტონამდეა შესაძლებელი. მეორე ტერმინალი – სუფსის ტერმინალი, ბაქო-სუფსის ნავთობსადენის აშენების პარალელურად შეიქმნა და ექსპლუატაციაში 1999 წელს შევიდა. ის ერთ-ერთი დიდი ტერმინალია შავი ზღვის აკვატორიაში. ტერმინალზე ძირითადად ბაქო-სუფსის ნავთობსადენიდან მოწოდებული ნავთობი იყრის თავს.

საჰაერო ტრანსპორტი

საქართველო 1994 წელს გახდა სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის სრულუფლებიანი წევრი, რაც იმას ნიშნავს, რომ საქართველოს სამოქალაქო ავიაცია ფუნქციონირებს საერთაშორისო სტანდარტებისა და რეკომენდებული პრაქტიკის

შესაბამისად. 2005 წელს საქართველო გახდა ევროპის სამოქალაქო ავიაციის კონფერენციის წევრი.

ამჟამად, საქართველოს სამი საერთაშორისო და ერთი ადგილობრივი მნიშვნელობის აეროპორტი ემსახურება. თბილისის საერთაშორისო აეროპორტი ყველაზე დატვირთულია. მასზე მგზავრთა მთლიანი ბრუნვის 76%-ზე მეტი მოდის და სხვა აეროპორტებთან შედარებით, ყველაზე მეტ საერთაშორისო და შიდა ტრენებს ასრულებს. თბილისის საერთაშორისო აეროპორტს შეუძლია ნებისმიერი ტიპის საჰაერო ხომალდის მიღება და მომსახურება, სამგზავრო ტერმინალის გამტარუნარიანობაა წელიწადში 4 მილიონი მგზავრი.

ქუთაისის აეროპორტი საქართველოს სიდიდით მეორე აეროპორტია. ის 2018 წელს მოემსახურა 617,373 როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო მგზავრს. ქუთაისის საერთაშორისო აეროპორტიდან რეგულარული რეისები სრულდება რეგიონის და ევროპის ქვეყნებში. ასევე საქართველოს მაღალმთიან რეგიონში, კერძოდ მესტიაში, რომელიც გამოირჩევა დიდი ტურისტული პოტენციალით. მესტიის აეროპორტი, რომელიც 2011 წელს გაიხსნა, განკუთვნილია საქართველოს ტერიტორიის ფარგლებში საჰაერო გადაყვანა-გადაზიდვებისათვის. ბათუმის აეროპორტი ემსახურება როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო რეისებს. ნატახტრის აეროპორტი - ადგილობრივი მნიშვნელობის აეროპორტი, მცხეთის მუნიციპალიტეტში, ემსახურება 30-50 სამგზავრო თვითმფრინავს. ტრენები ამ აეროპორტიდან სრულდება ბათუმში, მესტიაში და ამბროლაურში.

სახელმწიფო პოლიტიკა

საგზაო ტრანსპორტი, საზღვაო ტრანსპორტი, რკინიგზა, ასევე საავიაციო ინფრასტრუქტურა და მომსახურება განეკუთვნება ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს იურისდიქციას. ტრანსპორტის სფეროს კოორდინაციას ახორციელებს სამინისტროს სატრანსპორტო პოლიტიკის დეპარტამენტი.

სამინისტროში შემავალი საავტომობილო გზების დეპარტამენტი აგებს და ექსპლუატაციას უწევს საერთაშორისო და მეორადად კლასიფიცირებულ გზებს. ადგილობრივი ხელისუფლება პასუხისმგებელია სხვა გზებზე, რომლებიც კლასიფიცირდება როგორც ადგილობრივი გზები. სახმელეთო ტრანსპორტის სააგენტო, საზღვაო ტრანსპორტის სააგენტო და საქართველოს სამოქალაქო ავიაციის სააგენტო ტექნიკური მარეგულირებლები არიან.

სინერჯია ევროკავშირის ასოცირების ხელშეკრულებასთან

ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ასოცირების ხელშეკრულება (ძალაში შევიდა 2016 წლის ივლისში) მიზნად ისახავს შექმნას ჩარჩო, რომელიც საშუალებას მისცემს უფრო ღრმა

პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ურთიერთობებს ევროკავშირსა და საქართველოს შორის, მათ შორის, ზოგიერთი ძირითადი რეგულაციისა და სტანდარტის მკაცრი შესაბამისობის გზით. საქართველოსთვის ასოცირების ხელშეკრულებასთან შესაბამისობა განსაკუთრებული პოლიტიკური პრიორიტეტია, ვინაიდან ევროკავშირი განიხილება, როგორც მთავარი სტრატეგიული პარტნიორი.

ასოცირების ხელშეკრულება არ ავალდებულებს საქართველოს ჰქონდეს კონკრეტული მიზნები, დაკავშირებული ტრანსპორტიდან ემისიების ტრაექტორიებთან ან დეკარბონიზაციის ინდიკატორებთან, თუმცა დოკუმენტი შეიცავს რამდენიმე ელემენტს, რომელთა სრული განხორციელება, სავარაუდოდ, გამოიწვევს დეკარბონიზაციის ყველა ძირითადი ინდიკატორის გაუმჯობესებას.

„ტრანსპორტის სფეროს მართვისა და რეგულირების შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრულია აღნიშნული სფეროს მართვის ძირითადი ორგანიზაციული პრინციპები და სამართლებრივი საფუძვლები, ასევე სახელმწიფო პოლიტიკისა და ტექნიკური რეგულირების ორგანოები.

საავტომობილო ტრანსპორტის დარგი რეგულირდება ძირითადი კანონით „საავტომობილო ტრანსპორტის შესახებ“, რომლის შესაბამისად განსაზღვრულია დარგის ძირითადი ამოცანები, მართვა და ნებართვების გაცემის ზოგადი წესი. ასევე დარგის რეგულირებისათვის გამოიყენება საქართველოს კანონი „საგზაო მოძრაობის შესახებ“ და საქართველოს კანონი „საავტომობილო გზების შესახებ“.

სარკინიგზო ტრანსპორტის დარგში მოქმედებს საქართველოს სარკინიგზო კოდექსი, რომელიც განსაზღვრავს გადაყვანა-გადაზიდვის პროცესის ორგანიზების ძირითად პრინციპებს, ტვირთის გადაზიდვისა და გაფორმების ზოგად წესს.

საზღვაო ტრანსპორტის სფეროში მოქმედებს შემდეგი საკანონმდებლო ნორმატიული აქტები: „საზღვაო კოდექსი“, საქართველოს კანონი „საზღვაო სივრცის შესახებ“, საქართველოს კანონი „საზღვაო-სამაშველო სამსახურის შესახებ“, საქართველოს კანონი „მეზღვაურთა განათლებისა და სერტიფიცირების შესახებ“ და საქართველოს კანონი „მეთევზე-მეზღვაურთა განათლებისა და სერტიფიცირების შესახებ“.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სისტემაში შემავალი „სახმელეთო ტრანსპორტის სააგენტოს“ ძირითადი ფუნქციებია:

- საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად მისთვის მინიჭებულ უფლებამოსილებათა ფარგლებში საქმიანობის განხორციელება;
- სახმელეთო ტრანსპორტის დარგში მასზე დელეგირებული, საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და შეთანხმებებით გათვალისწინებული ფუნქციების განხორციელება.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სისტემაში შემავალი საზღვაო ტრანსპორტის სააგენტო წარმოადგენს საქართველოს ეროვნულ საზღვაო ორგანოს, რომელიც უზრუნველყოფს საზღვაო სფეროს ორგანიზაციული და სამართლებრივი ინსტრუმენტების ეფექტურ დანერგვას ეროვნული და საერთაშორისო მოთხოვნების შესაბამისად.

სამოქალაქო ავიაციის სააგენტო არის საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სისტემაში შემავალი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, რომელიც უზრუნველყოფს სამოქალაქო ავიაციის დარგის რეგულირებას, მუდმივ ზედამხედველობას, კონტროლს და შესაბამისი მომსახურებების განწევას.

სათბურის გაზების ემისიების არსებული პროფილი და დინამიკა

ცხრილ 4.4.4-ში მოცემულია სათბურის გაზების ემისიები ტრანსპორტის სექტორიდან ტრანსპორტის ტიპების მიხედვით. 1990-2017 წლების მონაცემები აღებულია საქართველოს უახლესი ეროვნული ინვენტარიზაციის ანგარიშიდან³¹. 2018-2019 წლებისთვის სათბურის გაზების ემისიები შეფასებულია 2018-2019 წლების "საქართველოს ენერგეტიკული ბალანსის" გამოყენებით³². ამ ცხრილის თანახმად, საგზაო ტრანსპორტიდან სათბურის გაზების ემისიების წილი შეადგენს ტრანსპორტის სექტორიდან ემისიების 90%-ზე მეტს, მილსადენების გაუთვალისწინებლად კი აღემატება 99%-ს.

წელი	სულ	საგზაო ტრანსპორტი						სამოქალაქო ავიაცია		რკინიგზა		ეროვნული ნავიგაცია		მილსადენები	
		CO ₂ -ეკვ		CO ₂		CH ₄ და N ₂ O		CO ₂	წილი	C O ₂	წილი	C O ₂	წილი	C O ₂	წილი
		სულ	წილი	CO ₂	წილი	CO ₂ -ეკვ	წილი								
1990	3,901	3,678	94.3%	NE	-	43.58	1.12%	NE	-	101	2.59%	78	2.00%	NE	-
1995	863	844	97.8%	NE	-	0.89	0.10%	NE	-	NE	-	18	2.09%	NE	-
2000	965	945	97.9%	NE	-	0.04	0.00%	NE	-	NE	-	20	2.07%	NE	-

³¹ <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/NIR%20%20Eng%2030.03.pdf>

³² <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/328/energy-balance-of-georgia>

2005	1,571	1,537	97.8%	NE	-	0	0.00%	NE	-	NE	-	34	2.16%	NE	-
2010	2,630	2,390	90.9%	NE	-	0.02	0.00%	NE	-	190	7.22%	50	1.90%	NE	-
2015	4,208	3,965	94.2%	3,855	91.6%	110	2.60%	2	0.05%	18	0.43%	2	0.05%	221	5.3%
2016	4,500	4,239	94.2%	4,125	91.7%	114	2.54%	3	0.08%	34	0.75%	2	0.05%	222	4.9%
2017	4,472	4,240	94.8%	4,128	92.3%	112	2.50%	2	0.04%	34	0.77%	6	0.14%	190	4.3%
2018	4,153	3,875	93.3%	3,772	90.8%	103	2.48%	1	0.02%	34	0.83%	2	0.05%	240	5.8%
2019	3,995	3,669	91.8%	3,571	89.4%	97	2.44%	2	0.05%	32	0.80%	1	0.03%	292	7.3%

ცხრილი 4.4.4. სატბურის გაზების ემისიები ტრანსპორტის სექტორიდან და ტრანსპორტის ტიპების წილი

CO₂-ის ემისიები მილსადენებიდან

მილსადენებით ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირება ხდება ქსელში დამონტაჟებული საკომპრესორო სადგურების საშუალებით. ეს სადგურები ჩვეულებრივ დამონტაჟებულია წნევის დანაკარგების საკომპენსაციოდ და როგორც წესი მოიხმარენ ტრანსპორტირებული გაზის დაახლოებით 3-დან 5%-მდე, რაც წარმოქმნის კომპრესორების ოპტიმალურ რეჟიმში მუშაობის საკითხს. ბოლო წლებში (2011-2019) CO₂-ის ემისიები, გამონვეული ბუნებრივი გაზის მილსადენებიდან, საშუალოდ შეადგენდა 219 გგ CO₂.

ცხრილი 4.4.5. მილსადენებიდან CO₂-ის ემისიები 2011-2019 წლებში

წელი	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	საშუალო
CO ₂ ემისია	190	215	204	191	227	224	190	240	292	219

2021-2050 წლებში მილსადენების მიერ ბუნებრივი გაზის მოხმარება დამოკიდებული იქნება ტრანსპორტირებული გაზის რაოდენობაზე. 2050 წლისთვის მილსადენებიდან CO₂-ის ემისიები გამოითვლება 2050 წლისთვის ტრანსპორტირებული ბუნებრივი გაზის დაგეგმილი რაოდენობის საფუძველზე.

მომდევნო ცხრილში მოყვანილია საგზაო ტრანსპორტიდან სათბურის გაზების ემისია საწვავის მიხედვით 2013-2019 წლებში.

ცხრილი 4.4.6. სათბურის გაზების ემისიები საგზაო ტრანსპორტიდან საწვავის მიხედვით 2013-2019 წლებში

	CO ₂					CH ₄ და N ₂ O CO ₂ - ეკვ	სულ CO ₂ - ეკვ
	ბუნებრივი გაზი	ბენზინი	დიზელის საწვავი	თხევადი LPG აირი,	სულ		
2013	518	1,147	1,226	6	2,897	84	2,981
2014	695	1,168	1,585	6	3,454	100	3,555
2015	723	1,298	1,834	1	3,856	110	3,965
2016	548	1,724	1,850	2	4,124	114	4,239
2017	498	1,751	1,870	8	4,127	112	4,240

ტრანსპორტის სექტორის წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში

ბოლო წლებში ტრანსპორტის წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში ხასიათდებოდა მატების ტენდენციით, 8.8%-დან 2000 წელს 25.2%-მდე 2017 წელს (ცხრილი 4.4.7).

ცხრილი 4.4.7. ემისიები ტრანსპორტის სექტორიდან და მათი წილი ეროვნულ ემისიებში

წელი	ეროვნული სგ, გგ CO ₂ ეფ	ტრანსპორტი	
		სგ, გგ CO ₂ ეფ	წილი
1990	45,814	3,901	8.5%
1995	12,696	863	6.8%
2000	10,923	965	8.8%

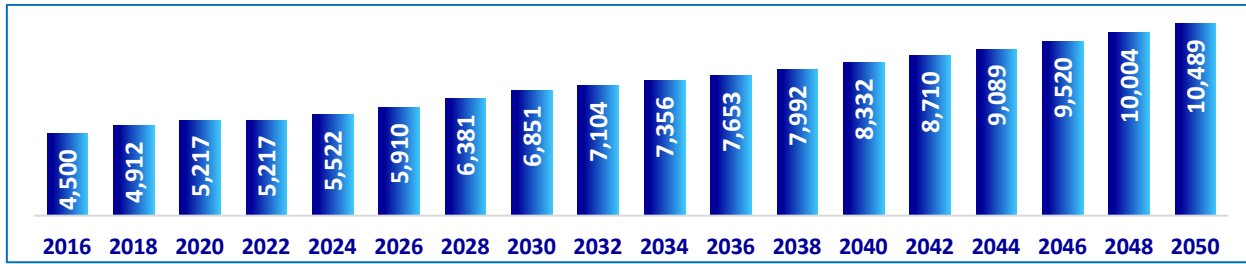
2005	11,168	1,571	14.1%
2010	13,688	2,630	19.2%
2015	18,214	4,208	23.1%
2016	18,534	4,500	24.3%
2017	17,766	4,472	25.2%

სათბურის გაზების ემისიის სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი საბაზისო (WoM) სცენარებისთვის

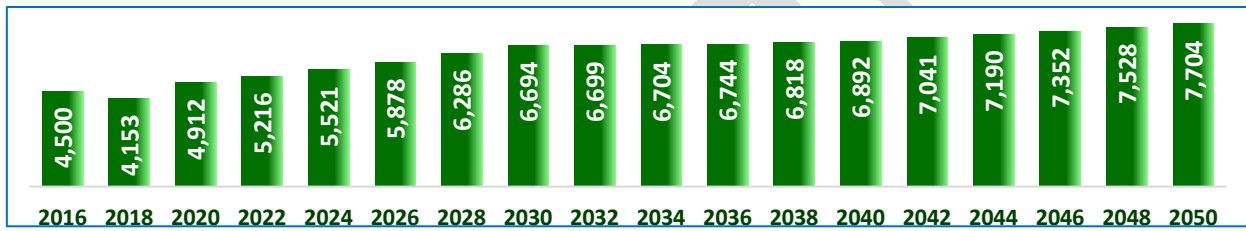
2050 წლისთვის სათბურის გაზების ემისიები ტრანსპორტის სექტორიდან საბაზისო (WoM) სცენარის შემთხვევაში განპირობებულია ეკონომიკური ზრდით და მასთან დაკავშირებული სატრანსპორტო მოთხოვნებით. მოსალოდნელია, რომ 2050 წლამდე საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდა გაგრძელდება 5%-ზე მაღალი ნიშნულებით (საშუალოდ 5.7%-ით ოპტიმისტური სცენარის, და საშუალოდ 5%-ით პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში), გაფართოვდება მთლიანი ეკონომიკური აქტივობა და მსგავსი პროპორციით გაიზრდება ეკონომიკის სატრანსპორტო მოთხოვნა. ეკონომიკური ზრდა, სატრანსპორტო მოთხოვნა და სათბურის გაზების ემისია მჭიდრო მჭიდრო კორელაციაშია, ვინაიდან არსებული ეკონომიკური პრაქტიკა და ტექნოლოგია წიაღისეულ სანვაგზზე დამოკიდებული.

როგორც სამგზავრო, ასევე სატვირთო ტრანსპორტის აქტივობა საქართველოში თანდათან იზრდება, 1991 წელს აქტივობების მკვეთრი ვარდნის შემდგომ და მოსალოდნელია, რომ მომავალშიც განაგრძობს ზრდას. 2030 წლისთვის მანქანების სავარაუდო გარბენი დღეში შეადგენს 28 კილომეტრს, ხოლო 2050 წლისთვის ეს მაჩვენებელი 40 კილომეტრი იქნება. ამრიგად, 2050 წლამდე ემისიების ზრდა გაგრძელდება, თუ არ განხორციელდა სექტორული და ეროვნული პოლიტიკა და პრაქტიკა და მაღალეფექტური ტექნოლოგიები ფართოდ არ დაინერგა ქვეყანაში.

ტრანსპორტის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიების პროგნოზი ოპტიმისტური და პესიმისტური WoM სცენარის მიხედვით მოცემულია 4.4.3 - 4.4.4 ნახატებზე. პროგნოზის მიხედვით, 2050 წლისთვის სათბურის გაზების ემისია გაიზრდება დაახლოებით 133%-ით 2016 წლის დონესთან შედარებით და მიაღწევს 10,489 გგ CO₂-ეკვ-ს ოპტიმისტური WoM სცენარის შემთხვევაში, ხოლო პესიმისტური WoM სცენარის შემთხვევაში გაიზრდება დაახლოებით 72%-ით 2016 წლის ნიშნულთან შედარებით და შეადგენს 7,704 გგ CO₂-ეკვ-ს.

ნახ. 4.4.3. ტრანსპორტის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიის პროგნოზი (WoM პესიმისტური სცენარი)

ნახ. 4.4.4. ტრანსპორტის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიის პროგნოზი (WoM პესიმისტური სცენარი)

სახელმძღვანელო პრინციპები 2050 წლისთვის და ტრანსფორმაციის გზები. ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასება

საქართველოში ყველა სატრანსპორტო საშუალება იმპორტირებულია. ბოლო წლების განმავლობაში ურბანული საგზაო სისტემების ტექნოლოგიური ტრანსფორმაციის მიდგომა დაინერგა საქართველოს დიდ ქალაქებში (თბილისი და ბათუმი) მიიჩნევა, რომ ტრანსპორტის ტრანსფორმაციის გზა საქართველოში გაიმეორებს მსოფლიო ტრანსფორმაციის გზას, რომელიც მოიცავს:

- 2050 წლისთვის აკუმულატორული კვების ავტომანქანების, plug-in ჰიბრიდული ავტომანქანების, სათბობ ელემენტზე მომუშავე (fuel cell) ავტომანქანების გაყიდვები მთლიანობაში გადააჭარბებს შიდა წვის ძრავის ავტომანქანების გაყიდვებს გლობალურად, მსუბუქი სატრანსპორტო საშუალებებისთვის;
- მიუხედავად ელექტრომობილების მზარდი დომინირებისა, პროგნოზის მიხედვით, გლობალური მოთხოვნა ნავთობზე მსუბუქი სატრანსპორტო საშუალებებისთვის მომდევნო 30 წლის განმავლობაში შემცირდება მხოლოდ 24%-ით. ამის მთავარი მიზეზია შიდა წვის ძრავიანი სატრანსპორტო საშუალებების შემცირების ნელი ტემპი და გაზრდილი მოთხოვნა განვითარებადი ეკონომიკის ქვეყნებიდან;
- ურბანული საგზაო სისტემების ტექნოლოგიური ტრანსფორმაცია;

- ჭკვიანი ტექნოლოგიებისა და ხელოვნურ ინტელექტიანი სატრანსპორტო სისტემების დანერგვა მგზავრობის დროის შემცირებისა და საცობების შესამსუბუქებლად;
- კერძო საავტომობილო მგზავრობებში პირადი ავტომობილით მგზავრობის ჩანაცვლება გაქირავების სერვისით, რომელიც ხორციელდება მოთხოვნის შესაბამისად. მოთხოვნის შესაბამის მობილობას შეუძლია სათბურის გაზების ემისიის და ენერჯის შემცირება 90%-ით და მეტი.

საკვანძო ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის

WoM სცენარი არ ითვალისწინებს რაიმე პოლიტიკისა და ღონისძიებების განხორციელებას, არამედ პროგნოზირებულია საქართველოს ძირითადი მაკროეკონომიკური პერსპექტივების გათვალისწინებით. ტრანსპორტის სექტორიდან 2030 და 2040 წლებისთვის სათბურის გაზების მთლიანი ემისიები სავარაუდოდ მიაღწევს 6,851 გგ CO₂-ეკვ-ს და 8,332 გგ CO₂-ეკვ-ს, შესაბამისად, ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში, და 6,694 გგ CO₂-ეკვ-ს და 6,892 გგ CO₂-ეკვ-ს პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში

ცხრილი 4.4.8. სათბურის გაზების ემისიების საკვანძო ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის WoM სცენარების შემთხვევაში

წელი	ოპტიმისტური სცენარი	1990 წლის დონის პროცენტი	პესიმისტური სცენარი	1990 წლის დონის პროცენტი
	გგ CO ₂ -ეკვ	%	გგ CO ₂ -ეკვ	%
1990	3,901		3,901	
2030	6,851	176	8,332	214
2040	6,694	172	6,892	177

WeM სცენარი ითვალისწინებს დაგეგმილ და განხორციელებულ პოლიტიკასა და ღონისძიებებს საქართველოში და აფასებს, თუ რა საპასუხო შერბილებების განვითარება მოჰყვება ამ ქმედებებს. WeM სცენარით, ტრანსპორტის სექტორიდან სათბურის გაზების მთლიანი ემისიები 2030 და 2040 წლებისთვის შეადგენს დაახლოებით 6,306 გგ CO₂-ეკვ-ს და 5,654 გგ CO₂-ეკვ-ს, შესაბამისად, ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში და 6,095 გგ CO₂-ეკვ-ს და 5,411 გგ CO₂-ეკვ-ს, შესაბამისად, პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში.

ცხრილი 4.4.9. სათბურის გაზების ემისიების საკვანძო ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის WeM სცენარების მიხედვით.

წელი	ოპტიმისტური სცენარი	1990 წლის დონის პროცენტი	პესიმისტური სცენარი	1990 წლის დონის პროცენტი
	გგ CO ₂ -ეკვ	%	გგ CO ₂ -ეკვ	%
1990	3,901	---	3,901	---
2030	6,306	162	6,095	156
2040	5,654	145	5,411	139

WaM სცენარი ითვალისწინებს დამატებით ღონისძიებებს, რომლებიც ჯერ არ არის გათვალისწინებული საქართველოს დაგეგმვის პროცესში და აფასებს, თუ რა საპასუხო შერბილების განვითარება მოჰყვება ქვეყანაში ამ ქმედებებს. WaM სცენარით ენერგეტიკის სექტორიდან სათბურის გაზების მთლიანი ემისიები 2030 და 2040 წლებისთვის შეადგენს დაახლოებით 5,079 გგ CO₂-ეკვ-ს და 4,067 გგ CO₂-ეკვ-ს, შესაბამისად, ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში, და 4,909 გგ CO₂-ეკვ-ს და 3,892 გგ CO₂-ეკვ-ს, შესაბამისად, პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში.

ცხრილი 4.4.10. სათბურის გაზების ემისიების საკვანძო ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის WeM სცენარების შემთხვევაში

წელი	ოპტიმისტური სცენარი	1990 წლის დონის პროცენტი	პესიმისტური სცენარი	1990 წლის დონის პროცენტი
	გგ CO ₂ -ეკვ	%	გგ CO ₂ -ეკვ	%
1990	3,901		3,901	
2030	5,079	130	4,909	126
2040	4,067	104	3,892	100

სათბურის გაზების ემისიების სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი. შერბილების სცენარები (WeM და WaM)

ტრანსპორტის სექტორის დეკარბონიზაცია ძირითადად განპირობებული იქნება (ა) ტექნოლოგიების ცვლილებით ტრადიციული, ნიალისეულ საწვავზე მომუშავე სატრანსპორტო საშუალებებიდან მაღალეფექტურ ავტომობილებსა და დაბალნახშირბადიან ტექნოლოგიებამდე, როგორცაა ჰიბრიდული და ელექტრო ავტომობილები, (ბ) მოდალური (სახეობრივი) ცვლილებით, მაგ. კერძო ტრანსპორტიდან საზოგადოებრივ ტრანსპორტზე გადასვლა. სარკინიგზო და წყლის ტრანსპორტის მეტი გამოყენება და ა.შ (გ) საწვავის ეკონომიკის გაუმჯობესებით. ეროვნული ავიაცია და ნავიგაცია, მიუხედავად მცირე წილისა სათბურის გაზების ემისიაში, ასევე ითამაშებს როლს დეკარბონიზაციაში, მონინავე ტექნოლოგიების თანათარდობის ეტაპობრივი ზრდით.

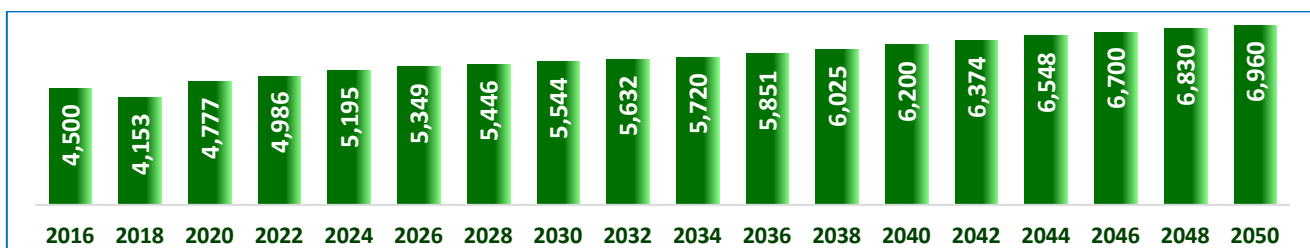
შერბილების სცენარი (WeM) აგებულია საბაზისო სცენარიდან (WoM) იმ პოლიტიკისა და ღონისძიებების ეფექტის გათვალისწინებით, რომლებიც მიიღება და იგეგმება ქვეყანაში. WaM სცენარი აგებულია WeM-ისგან, დამატებითი შემარბილებელი ქმედებების ეფექტის გათვალისწინებით, რაც ქვეყნისთვის შესაძლებელია, იმ პოლიტიკისა და ზომების გათვალისწინებით, რომლებიც იგეგმება ქვეყანაში.

დამატებითი ტექნოლოგიების და დაბალნახშირბადიანი ტექნოლოგიების მზარდი გამოყენების გათვალისწინებით, WeM and WaM სცენარების მიხედვით, ემისიები ტრანსპორტის სექტორიდან მნიშვნელოვნად შემცირდება საბაზისო დონესთან შედარებით. ქვემოთ მოყვანილი 4.4.5-4.4.8 გრაფიკები ასახავს პროგნოზირებულ სათბურის გაზების ემისიებს ტრანსპორტის სექტორიდან, WeM და WaM სცენარების შემთხვევაში.

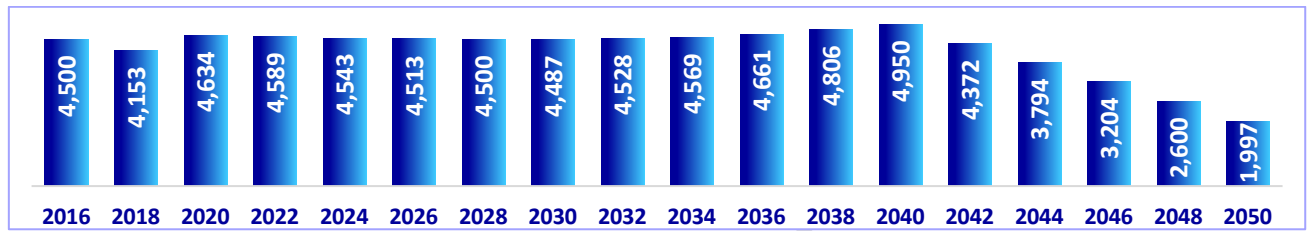
2050 წლისათვის, სკ ემისიები ტრანსპორტის სექტორიდან შემცირდება, შესაბამისად, 19.8% და 81%-ით WeM და WaM ოპტიმისტური სცენარებით, ხოლო პესიმისტური WeM და WaM სცენარებით, შესაბამისად, 9.7% და 67.5% -ით.

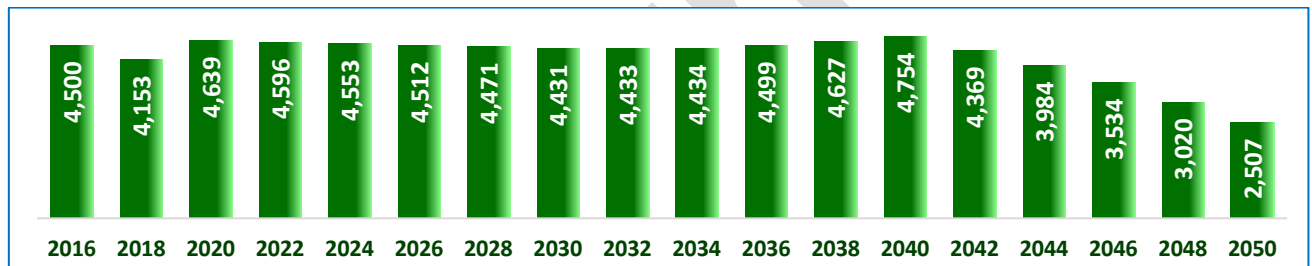
ნახ. 4.4.5. ტრანსპორტის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიის პროგნოზი (ოპტიმისტური WeM სცენარი)

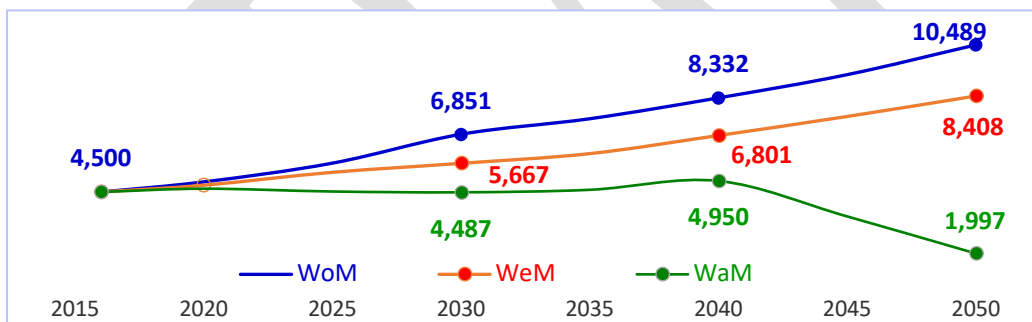
ნახ. 4.4.6. ტრანსპორტის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიის პროგნოზი (პესიმისტური WeM სცენარი)

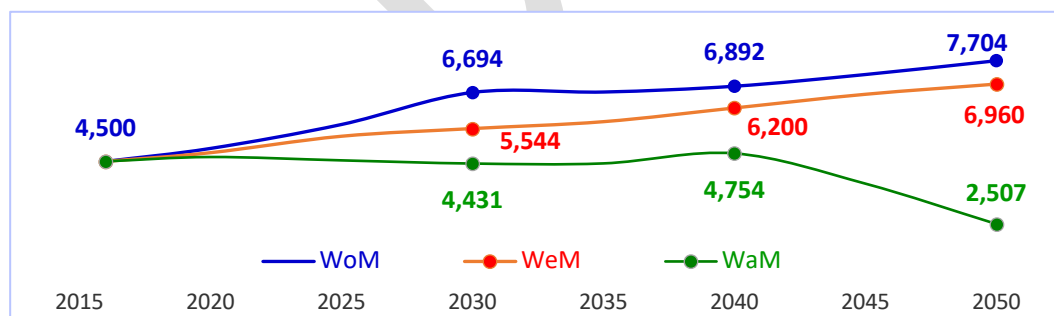
ნახ. 4.4.7. ტრანსპორტის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიის პროგნოზი (ოპტიმისტური WaM სცენარი)

ნახ. 4.4.8. ტრანსპორტის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიის პროგნოზი (პესიმისტური WaM სცენარი)

ნახ. 4.4.9. ტრანსპორტის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიების პროგნოზი (ოპტიმისტური სცენარი)

ნახ. 4.4.10. ტრანსპორტის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიების პროგნოზი (პესიმისტური სცენარი)

დაგეგმილი და პოტენციური შერბილების ღონისძიებები და მათი პრიორიტეტიზაცია

შერბილების (WeM და WaM) სცენარების შემთხვევაში სათბურის გაზების ემისიების შესაფასებლად, გათვალისწინებულია შემდეგი შემარბილებელი ღონისძიებები.

WeM სცენარი

- საკუთარ ავტომობილთან შედარებით საზოგადოებრივი ტრანსპორტით გადაადგილება გახდეს უფრო სწრაფი, საიმედო, კომფორტული და უსაფრთხო. საზოგადოებრივი ტრანსპორტის სიმძლავრის, მოცულობის და ეფექტურობის გაუმჯობესება;
- საგზაო ინფრასტრუქტურისა და ექსპლუატაციის პირობების ცვლილებები: მწვანე შუქის პრიორიტეტი ავტობუსებისთვის, გზაჯვარედინზე რიგის გამოტოვება (გადახტომა); საერთო საავტომობილო სივრცის გადაკეთება გამოყოფილ ავტობუსების ზოლებად და გაჩერებების მოწყობა ისე, რომ ავტობუსებმა ადვილად შეძლონ ნაკადში ხელახლა შესვლა (დაბრუნება), ტრანსპორტის დაგვიანების შემცირება და მგზავრობის სისწრაფის გაზრდა;
- საფეხმავლო და ველოსიპედის ქსელების გაუმჯობესება, მეტი ადამიანის მისაზიდად ფეხით, ველოსიპედით და საზოგადოებრივი ტრანსპორტით გადაადგილებისთვის;
- საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მდგრადი განვითარების აქტივობების დანერგვა, საფეხმავლო, ველოსიპედით, მოპედით მგზავრობის ღონისძიებები, პარკირების პოლიტიკა და სხვა შემზღვეველი ზომების მიღება მერების შეთანხმების (CoM) ხელმომწერ ქალაქებში;
- ყველაზე ნაკლებეფექტური მანქანების ამოღება ავტოპარკიდან და ავტოპარკის განახლება, ავტოპარკის საშუალო ეფექტურობის გაუმჯობესება;
- ძველი, არაეფექტური მანქანების იმპორტის შემცირება, ახალი მოდელების, ასევე ჰიბრიდული და ელექტრომობილების ბაზარზე მეტი შეღწევა;
- საწვავის ხარისხის გაუმჯობესება. 2030 წლისათვის ევრო 6 სტანდარტის და 2040 წლისათვის ევრო 7 სტანდარტის მიღება;
- ახალი ელექტრული და ჰიბრიდული ავტომანქანებისთვის მნიშვნელოვანი „საგადასახადო კრედიტების“ გამოყოფა;
- დამატებითი მოტივაცია (წახალისება) თანხის დაბრუნებით, ფასდაკლებით და სხვა კრედიტებით;
- ელექტრომობილების საოჯახო და კომერციული დამტენების დასაყენებლად გრანტების გამოყოფა;
- ელექტრო ავტომანქანების არა ფულადი წახალისება, როგორცაა „carpool lane“-ზე ხელმისაწვდომობა და უფასო მუნიციპალური პარკირება;
- სახლში დატენვის ალტერნატივების შექმნა: საზოგადოებრივ ადგილზე, სამუშაო ადგილზე დატენვა;

- საქალაქთაშორისო სამგზავრო ტრანსპორტის ხარისხის გაუმჯობესება - საქალაქთაშორისო საზოგადოებრივი საგზაო ტრანსპორტის ხარისხისა და მომსახურების გაუმჯობესება;
- შესაბამისი სატარიფო პოლიტიკის გამოყენებით რკინიგზის წილის გაზრდა ტვირთბრუნვაში;
- საქალაქთაშორისო სარკინიგზო მგზავრობის გაუმჯობესება;
- ქვეყნის მასშტაბით მდგრადი საქალაქო ტრანსპორტის განვითარების პოლიტიკის შემუშავება; მუნიციპალური ძალისხმევის მხარდასაჭერად ეროვნული სტრატეგიის შემუშავება;
- სამგზავრო და სატვირთო ტრანსპორტზე საზოგადოებრივი ცნობიერების ასამაღლებლად საქართველოს მასშტაბით კამპანიის ჩატარება.

WaM სცენარი

- ავტობუსით სწრაფი გადაადგილება (BRT): სპეციალური (გამოყოფილი) ზოლები; განცალკევებული (გამიჯნული) ავტობუსის გზები; საგზაო ნიშნების (სიგნალის) პრიორიტეტი; მგზავრობის საფასურის ავტობუსს გარეთ გადახდა და სხვ.;
- არასაჭირო სატრანსპორტო აქტივობის თავიდან აცილება, უფრო ეფექტური სივრცითი, ლოჯისტიკური და საკომუნიკაციო სისტემების საშუალებით;
- კერძო სატრანსპორტო საშუალებების გამოყენების უფრო ძვირად და მოუხერხებლად ქცევა: საგზაო საფასო სქემების შემოღება, რომლის მიხედვითაც მძღოლებს მოუწევთ თანხის გადახდა ქალაქის ცენტრში საკუთარი მანქანების გამოყენებისთვის; სამიზნე ადგილებში პარკირების გასართულებლად ზომების მიღება, პარკირების ზონების ველობილიკებად ან ფეხითმოსიარულეთა ზონებად გადაკეთებით, ან პარკირების გადასახადის გაზრდით; მოთხოვნაზე დაფუძნებული პარკირების გადასახადების შემოღება, რომლის მიხედვითაც პარკირების გადასახადი იზრდება მოთხოვნის ზრდასთან ერთად;
- სარკინიგზო სამგზავრო ინფრასტრუქტურის განახლება და მატარებლების პარკის გაზრდა სტრატეგიული მიმართულებების მიხედვით;
- სატვირთო ტრანსპორტში მძიმე სატვირთო მანქანებიდან რკინიგზაზე გადასვლის ხელშეწყობა;
- მეტროს გამტარუნარიანობისა და მგზავრობა ნაკადის გაზრდა;
- საბავირო გზების დაყენების წახალისება;
- საგზაო ტრანსპორტისთვის ეკო კლასების მინიჭებისა და ეტიკეტირების სისტემისთვის საკანონმდებლო ბაზის შემუშავება, და ტრანსპორტის ეკო კლასების თვალსაზრისით იმპორტის გადასახადის გამოანგარიშება;
- მძღოლებისთვის ეკო-მართვის კურსების ჩატარება - გარკვეული სახის ტრანსპორტის მძღოლებისთვის სანყისი კვალიფიკაციისა და პერიოდული ტრენინგის მოთხოვნების დანერგვა;

- 10 წელზე უფრო ძველი (მეტი ასაკის) მანქანების იმპორტის აკრძალვა;
- ბიოდივერსის წარმოების წახალისება: ბიოდივერსის წარმოებისა და იმპორტის განთავისუფლება აქციზის გადასახადისგან;
- ბიოდივერსის წარმოების წახალისება კანოლის ზეთიდან / კანოლის წარმოების ზრდა;
- ელექტრო და ჰიბრიდული ავტომობილების დანერგვის (შესყიდვების) წახალისება: ჰიბრიდებზე აქციზის შემცირება.

ტრანსპორტის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიების სავარაუდო წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში

ცხრილ 4.4.11-ში მოცემულია ტრანსპორტის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიის სავარაუდო წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში (LULUCF სექტორის ჩათვლით). ოპტიმისტურ და პესიმისტურ WaM სცენარებში ტრანსპორტის სექტორის წილი მკვეთრად იზრდება, რადგან სათბურის გაზების ეროვნული ემისიები შემცირებულია LULUCF სექტორის მიერ სათბურის გაზების შთანთქმის გაზრდის გამო.

ცხრილი 4.4.11. ტრანსპორტის სექტორის წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში (LULUCF სექტორის ჩათვლით), ოპტიმისტური სცენარი

სცენარი	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	34%	31%	30%	28%	27%	25%	26%
WeM	50%	47%	42%	40%	40%	37%	38%
WaM	37%	44%	48%	51%	85%	113%	3,678 %

ცხრილი 4.4.12. ტრანსპორტის სექტორის წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში (LULUCF სექტორის გამოკლებით), ოპტიმისტური სცენარი

სცენარი	20	25	30	35	40	45	50
WoM	%	%	%	%	%	%	%
WeM	%	%	%	%	%	%	%
WaM	%	%	%	%	%	%	%

ცხრილი 4.4.13. ტრანსპორტის სექტორის წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში (LULUCF სექტორის ჩათვლით), პესიმისტური სცენარი

სცენარი	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	34%	31%	31%	27%	26%	24%	23%
WeM	39%	41%	40%	37%	38%	36%	35%

WaM	39%	44%	48%	52%	89%	145%	-514%
-----	-----	-----	-----	-----	-----	------	-------

ცხრილი 4.4.14. ტრანსპორტის სექტორის წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში (LULUCF სექტორის გამოკლებით), პესიმისტური სცენარი

სცენარი	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	25%	25%	25%	23%	22%	21%	21%
WeM	28%	29%	28%	26%	27%	26%	25%
WaM	27%	27%	27%	27%	33%	30%	24%

4.5. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება მრეწველობის სექტორში

მრეწველობის (ინდუსტრიის, სამეწარმეო) სექტორისთვის დაბალ-ნახშირბადიანი განვითარების შესაძლებლობების განვითარება დაკავშირებულია სათბურის გაზების ძირითადი წყაროების სექტორული ემისიების შერბილებასთან: ენერჯეტიკის სექტორის და თვითონ მრეწველობის სექტორის (ტექნოლოგიური ემისიები). სექტორში სანვაგის წვის შედეგად გამოთავისუფლებული სათბურის გაზების ემისიები ითვლება ენერჯეტიკული სექტორის წილად, ხოლო ყველა სხვა ემისია, რომელიც წარმოების ობიექტებზე არაენერჯეტიკული საქმიანობის შედეგად წარმოიშობა, როგორც ქვე პროდუქტი, მიეკუთვნება და აღირიცხება IPPU სექტორში. გარდა ამისა, IPPU სექტორი ასევე მოიცავს ზოგიერთი პროდუქტების გამოყენებისას (PU) წარმოქმნილ ემისიებს, კერძოდ, ოზონის დამშლელ ნივთიერებებს (ODS).

არსებული მდგომარეობა და პოლიტიკის მიმოხილვა

საქართველოს ეკონომიკური განვითარება, რომელიც მიზნად ისახავს რეგიონში ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის გაზრდას³³, სამუშაო ადგილების შექმნასა და სიღარიბის აღმოფხვრას, მოიცავს ინდუსტრიის გაფართოებას³⁴.

ღონისძიებები და ინიციატივები, რომლებიც მხარს უჭერს ინდუსტრიის სექტორის განვითარებას საქართველოში, უკავშირდება კონკურენტუნარიანი საბაზრო პრაქტიკის გაძლიერებას, მცირე და საშუალო საწარმოების (მცირე და საშუალო ბიზნესის) ზრდის

³³ Business Association of Georgia, 2013. Georgia's Long-term Economic Concept, Tbilisi: BAG.

³⁴ Enterprise Georgia, 2020. ENTERPRISE GEORGIA. [internet] Available at: <http://www.enterprisegeorgia.gov.ge/en/News/the-state-program-fdi-grant> [20 08 2021]

ხელშეწყობას, საერთაშორისო ბაზრებზე გასვლის პირობების შექმნას და საერთაშორისო ინვესტიციების მოზიდვას³⁵.

2020 წლის 6.2 პროცენტიანი ეკონომიკური კლების შემდეგ, რომლის ძირითადი მიზეზიც კოვიდ პანდემიაა, 2021 წლის ივნისი-მაისის პერიოდში დათქმულა სწრაფი 11.5 პროცენტიანი ეკონომიკური ზრდა. სახელმწიფო ეკონომიკის გაუმჯობესებაში ერთ-ერთი ყველაზე დიდი წვლილი მრეწველობამ შეიტანა³⁶. 2021 წლის პირველ კვარტალში წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით, 6-ჯერ გაიზარდა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (FDI) მრეწველობაში და დაახლოებით 27,9 მლნ აშშ დოლარს მიაღწია.

მოსალოდნელია, რომ უახლოეს პერიოდში გაძლიერდება პლატფორმა უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისთვის. საქართველოს მთავრობამ უკვე დაამტკიცა უცხოური საინვესტიციო პროექტების მხარდაჭერის სახელმწიფო პროგრამა. პროგრამას ახორციელებს სააგენტო 'ანარმოე საქართველოში', რომლის მიზანია ქვეყანაში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდა, ტექნოლოგიების დანერგვა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა²⁰.

გარდა ამისა, სახელმწიფო მხარს უჭერს მენარმეებს, - ჰქონდეთ წვდომა საერთაშორისო ბაზრებზე ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შეთანხმების პოტენციალის გამოყენებით. მრეწველობის მხარდაჭერა ხდება საერთაშორისო სტანდარტების წარმოებისა და სისტემების განვითარებაში²³.

ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმებით გათვალისწინებული საკანონმდებლო საქმიანობა პირდაპირ და არაპირდაპირ გავლენას ახდენს სამენარმეო სექტორზე ნახშირბად-მეგობრული ინიციატივების წახალისებით. კერძოდ, ამ ციკლში განიხილება შემდეგი დირექტივები³⁷ :

- **ასოცირების შეთანხმების 307-312-ე მუხლი მიზნად ისახავს კლიმატის ცვლილების შერბილებასა და ადაპტაციას, აგრეთვე ღონისძიებების ხელშეწყობას საერთაშორისო დონეზე, მათ შორის შერბილების, ადაპტაციის, ნახშირბადით ვაჭრობის, კვლევის, განვითარების, დემონსტრირების, უსაფრთხო და მდგრადი დაბალი ნახშირბადის და ადაპტაციის ტექნოლოგიების დანერგვა და გავრცელება და კლიმატური ფაქტორების ჩართვა სექტორის პოლიტიკაში.**
- **დირექტივა 2008/50/EC ატმოსფერული ჰაერის ხარისხისა და სუფთა ჰაერის შესახებ განსაზღვრავს მკაფიო სამიზნეებსა და ზღვრულ მნიშვნელობებს ჰაერის ადგილობრივი დამაბინძურებლის კონცენტრაციისთვის, მათ შორის წლიური საშუალო ლიმიტი 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$**

³⁵ Government of Georgia, 2021. BDD, Tbilisi: Ministry of Finance

³⁶ Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, 2021. [economy.ge](http://www.economy.ge/uploads/publications/economy_7906818060f93fb215ef09.01499270.pdf). [internet] Available at: http://www.economy.ge/uploads/publications/economy_7906818060f93fb215ef09.01499270.pdf; [20 August 2021]

³⁷ MEPA, 2021. Georgia's Climate Change Strategy 2030, Tbilisi: Matsne.gov.ge

ნაწილაკებისთვის (PM10) ნებისმიერ მოცემულ ადგილზე. ეს პირდაპირ ხელს შეუწყობს ჰაერის დამაბინძურებლის ადგილობრივი კონცენტრაციის შემცირებას.

- **ღირექტივა 2010/75/EU** *სამრეწველო ემისიების შესახებ, რომელიც მოითხოვს გარდამავალი ეროვნული გეგმების მომზადებას არსებული ქარხნებიდან მთლიანი წლიური ემისიების შესამცირებლად.*

- **ასოცირების შეთანხმების 314-ე მუხლი** განსაზღვრავს საჭიროების შემთხვევაში ევროკავშირისა და საქართველოს ინდუსტრიების მოდერნიზაციისა და რესტრუქტურისაციის ხელშეწყობას; სამთო მრეწველობისა და ნედლეულის წარმოების სფეროში თანამშრომლობის განვითარებასა და გაძლიერებას, ინფორმაციის გაცვლისა და თანამშრომლობის ხელშეწყობის მიზნით არაენერგეტიკული მოპოვების სფეროში, კერძოდ, მეტალის საბადოებსა და სამრეწველო მინერალებში (MEPA, 2021).

Covid-19 პანდემიით გამოწვეული ნეგატიური შედეგების შემცირება და პოსტ-პანდემიურ პერიოდში სახელმწიფო ეკონომიკის სწრაფი აღდგენა მჭიდრო კავშირშია ბიზნეს სექტორის მხარდაჭერასთან, მათ შორის მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლების. მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარება დაეფუძნება სტრატეგიულ მიდგომებს, ევროკავშირის მცირე ბიზნესის აქტის პრინციპების გათვალისწინებით²³.

პარალელურად, მოსალოდნელია კონკურენტული საბაზრო გარემოს განვითარება, რომელსაც მთავრობა ეკონომიკის სფეროებიდან უჭერს მხარს, რათა უზრუნველყოს მათი დამოუკიდებლად მოქმედების უნარი და შემდგომი გაძლიერება.

სათბურის გაზების ემისიების არსებული პროფილი და დინამიკა

2016 წელს, სამრეწველო სექტორის (ენერგეტიკასა და მწარმოებასთან დაკავშირებული) მიერ სათბურის გაზების საერთო ემისია განისაზღვრა 15%-ით (2738 Gg CO₂ ეკვ.), სათბურის გაზების სრული ეროვნული ემისიებთან მიმართებაში (MEPA, 2021).

კლიმატის ცვლილების მთავრობათაშორისი საბჭოს (IPCC) 2006 წლის სახელმძღვანელო მითითებები სათბურის გაზების ეროვნული ინვენტარიზაციისათვის, ითვალისწინებს ენერგეტიკასა და მწარმოებასთან დაკავშირებულ ემისიებს IPPU სექტორიდან. სამრეწველო (ტექნოლოგიური) პროცესების გამო სათბურის გაზების ემისიები დაკავშირებულია სათანადო ტექნოლოგიურ აქტივობებთან (პროცესებთან), ხოლო ენერგეტიკასთან დაკავშირებული სათბურის გაზების ემისიები წარმოიქმნება ამ (სამრეწველო) პროცესებისთვის მოხმარებული ენერგიიდან.

საქართველოს სათბურის გაზების ინვენტარიზაციის ეროვნული ანგარიშის შესაბამისად, მრეწველობის სექტორიდან ენერგეტიკასთან დაკავშირებული ემისიები განაწილებულია ენერგეტიკის სექტორში, კერძოდ, საწარმოო მრეწველობისა და მშენებლობების კატეგორიაში (1A2), რომელიც შედგება შემდეგი ქვეკატეგორიებისაგან: რკინისა და ფოლადის წარმოება, ქიმიკატები, საკვები პროდუქტები, არალითონური მინერალები და

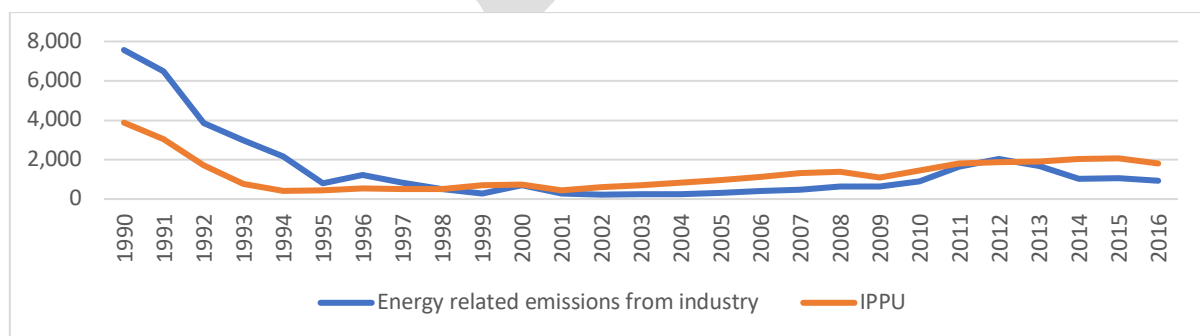
სხვა. 2016 წელს ენერჯეტიკასთან დაკავშირებული ემისიები მრეწველობის სექტორიდან შეადგენდა მრეწველობის სექტორის მთლიანი ემისიების დაახლოებით 33%-ს (916 Gg CO₂ ეკვ.). არაენერჯეტიკული (პროცესული/ტექნოლოგიური) ემისიებისთვის განიხილება (IPCC) IPPU სექტორის შემდეგი კატეგორიები: მინერალური პროდუქტები (2A), ქიმიური მრეწველობა (2B), ლითონის წარმოება (2C), არაენერჯეტიკული პროდუქტები საწვავიდან და გამხსნელების მოხმარებიდან (2D), ელექტრონიკის მრეწველობა (2E), ODS შემცველი პროდუქტების გამოყენება (2F) და სხვა პროდუქტების წარმოება და გამოყენება (2G). ასევე, სათბურის გაზების ინვენტარიზაციის მეხუთე ანგარიშის თანახმად, ელექტრო ინდუსტრიის არ არსებობის გამო არ წარმოიქმნება ემისიები შესაბამის ქვესექტორში (2E). შესაბამისად, სექტორში ემისიების უფრო მაღალი წილი მოდის არაენერჯეტიკულ ინდუსტრიულ პროცესებზე - მთლიანი სამეწარმეო სექტორის ემისიების 67% (ნახ. 4.5.2.1) (1822 Gg CO₂ ეკვ.).

გარდა ამისა, სათბურის გაზების ინვენტარიზაციის ეროვნულ ანგარიშში ნათქვამია, რომ რამდენიმე კატეგორია არ შეფასებულა, მათი უმნიშვნელობისა და სათბურის გაზების ემისიის შეფასებისთვის საჭირო მონაცემთა დამუშავების შეზღუდული შესაძლებლობების გამო. ეს კატეგორიებია: გამხსნელების გამოყენება (2D3), ქაფები (2F2), ხანძარსაწინააღმდეგო საშუალებები (2F3), აეროზოლები (2F4), გამხსნელები (2F5), და SF₆ და PFCs სხვა პროდუქტების გამოყენებიდან (2G2).

აქედან გამომდინარე, ემისიების წილი, რომელიც დაკავშირებულია ამ კატეგორიების საქმიანობასთან, არ არის გათვალისწინებული შეფასებებში.

სათბურის გაზების სექტორული ემისიები ინდუსტრიების მიხედვით

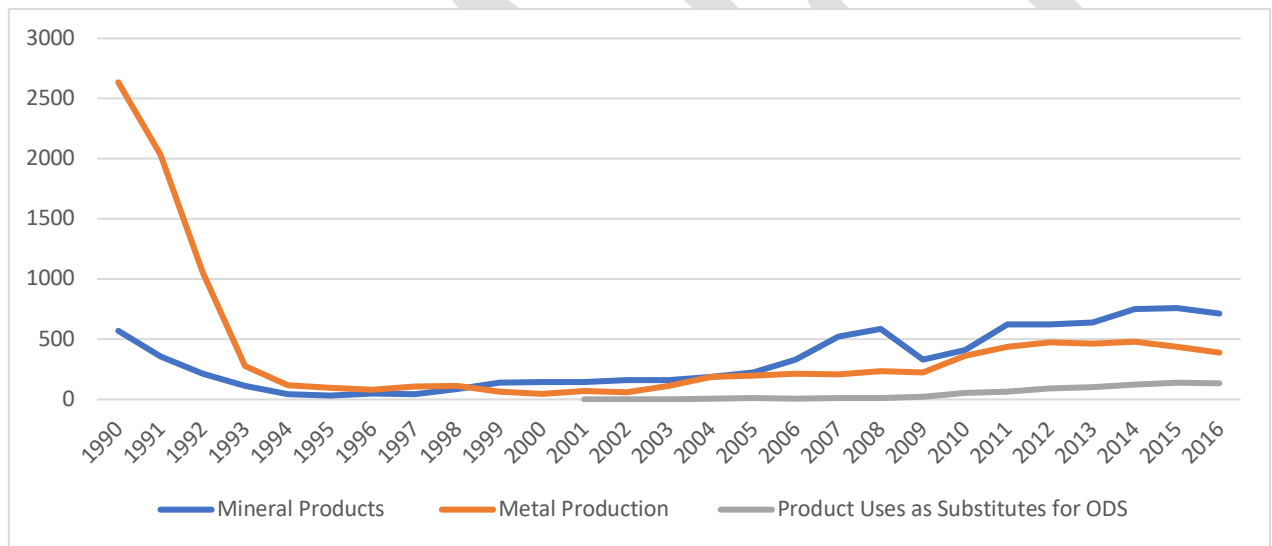
1990-2016 წლებში სათბურის გაზების ემისიები იკლებდა, როგორც ენერჯეტიკასთან დაკავშირებული, ისე არაენერჯეტიკული საქმიანობიდან. ამ პერიოდის ბოლოსთვის ენერჯეტიკასთან დაკავშირებული საქმიანობების ემისიები შეადგენდა 12%-ს 1990 წლის მონაცემებისა. არაენერჯეტიკული ნაწილისთვის (IPPU სექტორი) ემისიების წილი 47%-ს შეადგენდა, ვინაიდან კლება არ იყო ისეთი მასშტაბური, როგორც ენერჯიკასთან დაკავშირებული ემისიის შემთხვევაში.

ნახ. 4.5.2. სათბურის გაზების ემისიის ტენდენციები მრეწველობის სექტორიდან: 1990 წლიდან 2016 წლამდე (Gg CO₂-ეკვ)

სამი ათწლეულის მანძილზე, სათბურის გაზების ემისიის ტენდენციაზე რამდენიმე მნიშვნელოვანმა ფაქტორმა იქონია ზეგავლენა, მათ შორის: (1) დამოუკიდებლობის პერიოდის დასაწყისში არსებული პოლიტიკური არასტაბილურობა; (2) გლობალურ ბაზარზე ცვლილებებით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისი; (3) რეგიონის სამრეწველო ბაზარზე არსებული კონკურენცია; (4) განახლებადი ენერჯის წვლილის ზრდა ენერჯეტიკის ბაზარზე, რამაც შეამცირა ქსელის ემისიები.

თავად IPPU მრეწველობის არა-ენერჯეტიკული ემისიების სექტორში 2016 წელს მინერალური პროდუქტების ქვესექტორი ემისიების მაჩვენებლით ლიდერობს. მას მოყვება ლითონთა წარმოება და ODS ჩამნაცვლებელი პროდუქტების მოხმარების ქვესექტორები შესაბამისად, როგორც ნახაზზეა მოცემული³⁸.

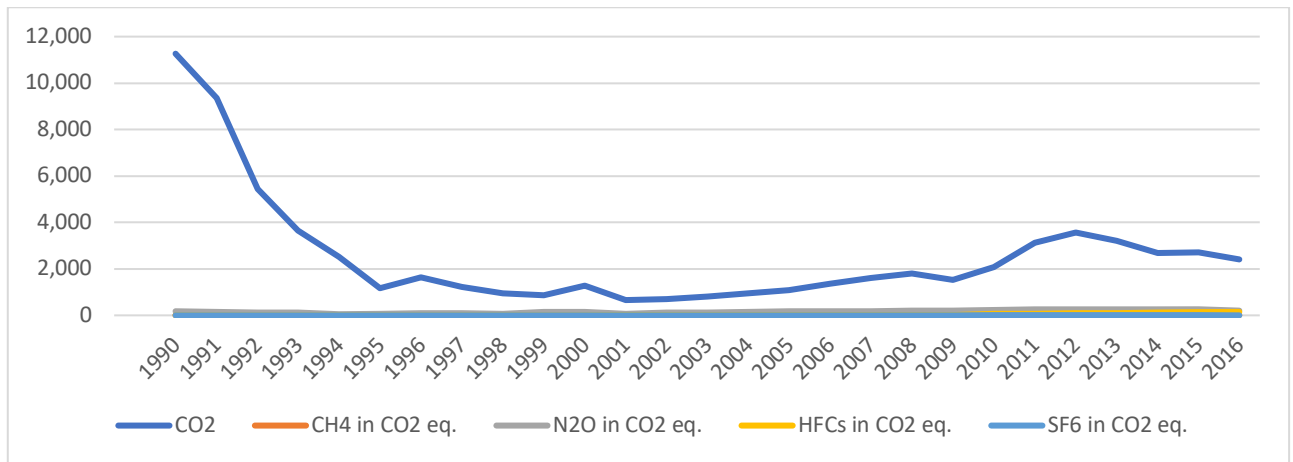
ნახ. 4.5.3. სათბურის გაზების არაენერჯეტიკული ემისიის ტენდენციები მრეწველობის სექტორიდან ქვესექტორების მიხედვით: 1990 წლიდან 2016 წლამდე (Gg CO₂-ეკვ).

სათბურის გაზების ემისიები მრეწველობის სექტორიდან გაზების მიხედვით

სათბურის გაზების მრავალფეროვნების თვალსაზრისით, IPPU მოაზრება, როგორც ერთ-ერთი ყველაზე რთული სექტორი. ქვემოთ წარმოდგენილია ემისიების ტენდენციები 1990-2016 წლებში სათბურის გაზების მიხედვით.

³⁸ მონაცემები წარმოდგენილია კონფიდენციალურობის გათვალისწინებით.

მრეწველობის სექტორში შეფასებული სათბურის გაზების შემდეგია: ნახშირორჟანგი (CO₂), მეთანი (CH₄), აზოტის ქვეყანგი (N₂O), ჰიდროფლუოროკარბონები (HFCs) და გოგირდის ჰექსაფლორიდი (SF₆)³⁹.

ნახ. 4.5.4. სათბურის გაზების ემისიის ტენდენცია გაზების მიხედვით 1990-დან 2016 წლამდე

ნახშირორჟანგთან (CO₂) შედარებით, სხვა სათბურის გაზების სავარაუდო ემისიები ძალიან მცირეა. მიუხედავად ამისა, სიზუსტისთვის საჭიროა ყველა გაზის აღრიცხვა.

2050 წლისთვის სექტორის სავარაუდო წვლილი სათბურის გაზების ემისიაში

ოთხ ძირითად სექტორს შორის (ენერგეტიკა, სოფლის მეურნეობა, მრეწველობა და ნარჩენები) მრეწველობის სექტორი თავისი წილი არაენერგეტიკული ემისიებით მესამე ადგილზეა საქართველოში სათბურის გაზების საერთო ემისიებს შორის, ვინაიდან ენერგეტიკასთან დაკავშირებული ემისიები ენერგეტიკის სექტორის წილშია გათვალისწინებული. შესაძლო ენერგეტიკული და არაენერგეტიკული ემისიები საუკუნის შუა პერიოდისთვის განისაზღვრა სხვადასხვა სცენარების საფუძველზე, როგორცაა ღონისძიებების გარეშე (WoM), არსებული (მიღებული და დაგეგმილი) ღონისძიებებითა (WeM) და დამატებითი ღონისძიებების (WaM) სცენარით. საბაზისო (WoM) სცენარისთვის განისაზღვრა ოპტიმისტური და პესიმისტური განვითარების გზები, რომლებმაც ღონისძიებების ზედდებით შეიქმნა შესაბამისად ოპტიმისტური და პესიმისტური WeM და WaM.

WoM სცენარი ითვალისწინებს ინდუსტრიის განვითარებას რაიმე შემარბილებელი ზომების მიღების გარეშე. ოპტიმისტური მიდგომის შემთხვევაში 2050 წლისთვის IPPU სექტორიდან მთლიანმა ემისიამ შესაძლოა მიაღწიოს 4,846 Gg CO₂-ეკვ-ს, ხოლო პესიმისტური მიდგომის

³⁹ სათბურის გაზების ინვენტარიზაციის მე-5 ანგარიშის თანახმად NF₃-ის, რომელსაც მოიცავს პარიზის შეთანხმება, შეფასება არ ხორციელდება.

შემთხვევაში კი 3,902 Gg CO₂-ეკვ-ს. ოპტიმისტური მიდგომის შემთხვევაში მრეწველობის სფეროდან ენერჯიასთან დაკავშირებულმა მთლიანმა ემისიებმა შესაძლოა მიაღწიოს 5,313 Gg CO₂- ეკვ-ს და პესიმისტური მიდგომის შემთხვევაში 3,855 Gg CO₂- ეკვ-ს (ცხრილი 4.5.1).

ცხრილი 4.5.1. ენერგეტიკული და არაენერგეტიკული ემისიები მრეწველობის სექტორიდან 2050 წლისთვის, WoM სცენარის მიხედვით

წელი	ოპტიმისტური მიდგომა	1990 წლის მაჩვენებლის პროცენტი	პესიმისტური მიდგომა	1990 წლის მაჩვენებლის პროცენტი
	Gg CO ₂ ეკვ.	%	Gg CO ₂ ეკვ.	%
<i>ენერგეტიკული ემისიები</i>				
1990	7,566.0		7,566.0	
2050	5,313.2	70%	3,854.9	51%
<i>არაენერგეტიკული ემისიები</i>				
1990	3,812.2		3,812.2	
2050	4,845.7	127%	3,901.8	102%

WeM სცენარი ითვალისწინებს ინდუსტრიის განვითარებას მწარმოებლების მიერ მიღებული ან დაგეგმილი შემარბილებელი ღონისძიებებით. მთლიანმა ემისიებმა IPPU სექტორიდან 2050 წლისთვის შესაძლოა მიაღწიოს 3,964 Gg CO₂-ეკვ -ს ოპტიმისტური მიდგომის შემთხვევაში და 3,169 გგ CO₂-ეკვ. პესიმისტური მიდგომის შემთხვევაში, რომლებიც შეადგენს შესაბამისად 26% და 10% საერთო ემისიებისა. სექტორის მთლიანი 'ენერგეტიკული' ემისიების წილმა შესაძლოა მიაღწიოს 4,539 გგ CO₂-ეკვს ოპტიმისტური მიდგომის შემთხვევაში და 3,609 გგ CO₂-ეკვ პესიმისტური მიდგომის შემთხვევაში, რაც შეადგენს მთლიანი სე ემისიების 30% და 12% (ცხრილი 4.5.2).

ცხრილი 4.5.2. ენერგეტიკული და არაენერგეტიკული ნაწილის ემისიები მრეწველობის სექტორიდან 2050 წლისთვის, WeM სცენარის მიხედვით

წელი	ოპტიმისტური მიდგომა	1990 წლის მაჩვენებლის პროცენტი	პესიმისტური მიდგომა	1990 წლის მაჩვენებლის პროცენტი
	Gg CO ₂ ეკვ.	%	Gg CO ₂ ეკვ.	%
<i>ენერგეტიკული ნაწილის ემისიები</i>				
1990	7,566.0		7,566.0	
2050	4,539.3	60%	3,608.8	48%
<i>არაენერგეტიკული ნაწილის ემისიები</i>				
1990	3,812.2		3,812.2	

2050	3,964.2	104%	3,169.4	83%
------	---------	------	---------	-----

WaM სცენარი განიხილავს ინდუსტრიის განვითარებას დამატებითი შემარბილებელი ღონისძიებების თანხლებით, რაც განაპირობებს დაფინანსების შესაძლებლობებსა და წარმოებასთან დაკავშირებულ გლობალური ბაზრის განვითარების ტენდენციებს. ოპტიმისტური მიდგომის შემთხვევაში, IPPU სექტორის მთლიანმა ემისიებმა შესაძლოა 2,622 გგ CO₂-ეჟ მიაღწიოს, ხოლო პესიმისტური მიდგომის შემთხვევაში 2,140 გგ CO₂-ეჟ, რაც სათბურის გაზების მთლიანი ემისიების 25%-ს და 21%-ს შეადგენს. მრეწველობის სექტორის ენერგეტიკულ ნაწილთან დაკავშირებული ემისიების მთლიანმა რაოდენობამ 2050 წლისთვის შესაძლოა 380 გგ CO₂-ეჟ მიაღწიოს, ოპტიმისტური მიდგომის შემთხვევაში და 282 გგ CO₂-ეჟ პესიმისტური მიდგომის შემთხვევაში, რაც საერთო სათბურის გაზების ემისიების 36% და 28% შეადგენს (ცხრილი 4.5.3).

ცხრილი 4.5.3. ენერგეტიკული და არაენერგეტიკული ემისიები მრეწველობის სექტორიდან 2050 წლისთვის WaM სცენარის შესაბამისად

წელი	ოპტიმისტური მიდგომა	1990 წლის მაჩვენებლის პროცენტი	პესიმისტური მიდგომა	1990 წლის მაჩვენებლის პროცენტი
	Gg CO ₂ ეკვ.	%	Gg CO ₂ ეკვ.	%
ენერგეტიკული ნაწილის ემისიები				
1990	7,566		7,566	
2050	380	5%	282	4%
არაენერგეტიკული ნაწილის ემისიები				
1990	3,812		3,812	
2050	2,622	69%	2,140	56%

სათბურის გაზების სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი საბაზისო (WoM) სცენარისთვის

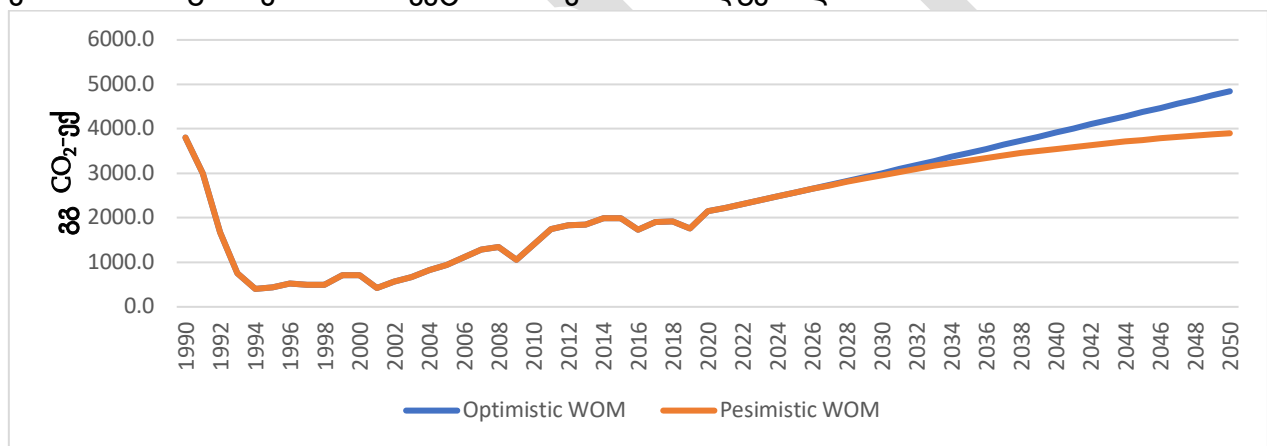
IPPU სექტორის ემისიის პროგნოზები ითვალისწინებენ საწარმოო საქმიანობას ცემენტის, აზოტის მჟავის, ამიაკის, რკინისა და ფოლადის და ფეროშენადნობების წარმოების მრეწველობებში. გარდა ამისა, პროგნოზები ითვალისწინებენ ბაზარზე F-გაზების ზრდას. სათბურის გაზების მე-5 ეროვნული ინვენტარიზაციის (2019) მიხედვით, ემისიებს პროდუქტების გამოყენების კატეგორიიდან, როგორცაა ODS-ის შემცველი, მზარდი ტენდენცია აქვს 2000 წლის შემდეგ, სამაცივრო და კონდიციონერების წყაროების კატეგორიიდან HFC-ების ემისიების შეფასების მიხედვით. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ემისიები წყარო-ი კატეგორიებიდან, როგორცაა ქაფები, ხანძარსაწინააღმდეგო საშუალებები და აეროზოლები, ჯერ არ არის შეფასებული და აღნიშნულია როგორც „NE“. განახლებული ეროვნულად განსაზღვრული წვლილის (NDC) (2021 წ.) მე-9 პუნქტის შესაბამისად, HFC-ების აღრიცხვა კვლავ

გაგრძელდება სვ კადასტრში. შემდგომში მოსალოდნელია, რომ სათბურის გაზების ემისიის ეროვნული ინვენტარიზაციის სიზუსტე და სისრულე გაიზრდება NDC-ის განხორციელების პერიოდში. ვინაიდან დეგკვ დროის ჰორიზონტი მოიცავს მომდევნო ათწლეულებს, პროგნოზში გათვალისწინებულია ზემოთხსენებული წყარო-კატეგორიებიდან შესაძლო ემისიების შეფასებები.

პროგნოზირებულმა ემისიებმა IPPU სექტორიდან საუკუნის შუისთვის შესაძლოა მიაღწიოს 4, 836 გგ CO₂-ეფ-ს. განსხვავება ოპტიმისტურ და პესიმისტურ სცენარებს შორის დაახლოებით 19 პროცენტია. 2050 წლისთვის საქართველოს პროგნოზირებული ემისიები 1,3-ჯერ აღემატება 1990 (საბაზისო წლის) სავარაუდო ემისიებს.

2030 წელს პროგნოზირებული ემისიები მიაღწევს 3,005 გგ CO₂-ეფ და 2,955 გგ CO₂-ეფ ოპტიმისტური და პესიმისტური სცენარების შემთხვევაში.

ემისიის პროგნოზები IPPU სექტორისთვის წარმოდგენილია ნახ. 4.5.5.

ნახ. 4.5.5. სათბურის გაზების ემისიის პროგნოზები 2050 წლისთვის IPPU სექტორში (WoM/BAU) ოპტიმისტური და პესიმისტური სცენარები

სახელმძღვანელო პრინციპები 2050 წლისთვის და ტრანსფორმაციის გზები. ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასება

მსოფლიო კლიმატის კრიზისის ფონზე იზრდება მოთხოვნა ნახშირბად-ნეიტრალურ გადანაცვლებზე. დაბალ-ნახშირბადიანი განვითარების მისაღწევად, საჭიროა ყველა მხარის ჩართულობა, მათ შორის მრეწველობის სექტორის წარმომადგენლების, რათა მიღწეულ იქნას პარიზის შეთანხმების მიზნები. შეინიშნება საერთაშორისო სამშენებლო ბაზარზე კლიმატ-გონივრული ტექნოლოგიების გამოჩენა. კლიმატ-მეგობრული წარმოება ასოცირებულია ენერჯის მცირე მოხმარებასა და დანაკარგების შემცირებასთან. შუალედური პერიოდის განმავლობაში ზღვრული დანახარჯების შემცირება აისახება წარმოების ხარჯებზე, რაც ხელს შეუწყობს პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის გაზრდას ბაზრის კლიმატ-მეგობრულ ნიშაში. გარდა ამისა, სწარმოები, რომლებიც შედიან კლიმატ-მეგობრული

წარმოების ინდუსტრიაში, მიიღებენ შესაძლებლობას მონაწილეობა მიიღონ ემისიებით ვაჭრობის სქემებში⁴⁰.

მრეწველობის სექტორის განვითარება საქართველოში კონკურენტული ბაზრის პრაქტიკის გაძლიერებით, ხელს უწყობს მცირე და საშუალო საწარმოების ზრდას, ხელსაყრელი გარემოს შექმნას საერთაშორისო ბაზრებზე გასასვლელად და საერთაშორისო ინვესტიციების მოზიზღებას.

საქართველოში ინფრასტრუქტურის განვითარებასთან ერთად მოსალოდნელია მოთხოვნის ზრდა ცემენტზე, ბეტონზე და ფოლადის პროდუქტებზე. ამჟამინდელი WoM პროგნოზების თანახმად, მოსალოდნელია ცემენტის წარმოების ზრდა 1.8-ჯერ, ხოლო ფოლადის წარმოების - 3-ჯერ გაზრდა 2050 წლისთვის, რაც შეადგენს 104%-ს (78% სასარგებლო წიაღისეულის წარმოების და 140% ლითონის წარმოების შემთხვევაში) სათბურის გაზების ემისიებისა, შემდეგი ორი დაშვების გათვალისწინებით: (1) ბაზარზე წიაღისეულისა და ფოლადის წარმოების ეროვნული დონის შენარჩუნება კონკურენტულ დიაპაზონში და (2) წარმოების ჩვეულებრივი განვითარების გაგრძელება.

ქიმიურ პროდუქტებზე (ამიაკი და აზოტის მჟავა) გაზრდილი მოთხოვნა საერთაშორისო ბაზარზე, სავარაუდოდ, შენარჩუნდება უახლოეს ათწლეულებში, ვინაიდან ვითარდება დარგები, რომლებიც ამ ქიმიურ პროდუქტებს ნედლეულად იყენებენ, როგორცაა საკვების, ტექსტილისა და საღებავების წარმოება. ამჟამინდელი WoM პროგნოზების მიხედვით, 2050 წლისთვის მოსალოდნელია, რომ საქართველოში ქიმიური წარმოება 1.8-ჯერ გაიზრდება, რაც გამოიწვევს სათბურის გაზების ემისიების 224%-ით ზრდას იმავე ვარაუდებით, რომლებიც იქნა გამოყენებული სასარგებლო წიაღისეულისა და ლითონის წარმოებისთვის.

უახლოეს ათწლეულებში მოსალოდნელია სამაცივრე და კონდიციონერების მონოპოლიზაციის გამოყენება როგორც **სტაციონარულ**, ისე **მობილურ** სისტემებში, ვინაიდან საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება საშუალებას იძლევა საცხოვრებელი სახლები აღჭურვოს კონდიციონერებითა და მაცივრებით, ხოლო ოჯახის წევრებს აძლევს საშუალებას შეიძინონ ახალი კომუნალური და სატრანსპორტო საშუალებები, რომლებიც აღჭურვილია ჰაერგამტარი და გაგრილების სისტემებით. ამჟამინდელი პროგნოზების თანახმად, 2050 წლისთვის მოსალოდნელია, რომ ODS-ის შემცველი პროდუქტების გამოყენება, 3-ჯერ გაიზრდება, რაც გამოიწვევს სათბურის გაზების ემისიების 300%-იან ზრდას.

საქართველოს მრეწველობის განვითარებისთვის დაბალნახშირბადიანი გადაწყვეტები მოიცავს შემდეგ პრაქტიკებს: (1) ენერგოეფექტური მონოპოლიზაციებისა და ტექნიკის

⁴⁰ IEA, 2018. Technology Roadmap Low-Carbon Transition in the Cement Industry, Paris: International Energy Agency.

IEA, 2019. IEA. [internet] Available at: <https://www.iea.org/reports/tracking-industry> [30 04 2020].

მოხმარების მხარდაჭერა; (2) ალტერნატიული ენერჯის რესურსების მოხმარების მხარდაჭერა და (3) ინოვაციური ტექნოლოგიებისა და ნოუ-ჰაუს გადაცემის მხარდაჭერა, მათ შორის დაბალნახშირბადიანი გადაწყვეტებისა.

სასარგებლო წიაღისეულის და ფოლადის წარმოების შემთხვევაში, ენერგოეფექტური მონაცემებისა და ტექნიკის მოხმარების მხარდაჭერა მოიცავს ისეთ საქმიანობებს, როგორებიცაა:

- საწარმოო ხაზიდან არაეფექტური, ხანგრძლივად მოქმედი ლუმელების ეტაპობრივი ამოღება;
- ცემენტის წარმოებაში სველი მეთოდის მშრალი მეთოდით ჩანაცვლება;
- სექტორის ენერგოეფექტური განვითარების პროგრამის შემუშავება.

ალტერნატიული ენერგორესურსების მხარდაჭერა ძირითადად მოიცავს *სამრეწველო ნარჩენების ენერგეტიკული პოტენციალის გამოყენებას ნაგავსაყრელზე მოხვედრის ნაცვლად*. ცემენტის წარმოებისას ნარჩენების შესამცირებლად, მოსალოდნელია ნახშირი საბურავების გამოყენება ქვანახშირის ნაცვლად⁴¹.

ინოვაციური ტექნოლოგიების შემოტანა და ახალი მიდგომების დანერგვა სასარგებლო წიაღისეულისა და ლითონის მრეწველობებში მოიცავს შემდეგ შემარბილებელ ღონისძიებებს:

- *ნედლეულის ცვლილება კლინკერის წარმოებისთვის ლაბორატორიული ტესტების საფუძველზე;*
- *სამრეწველო პროდუქტებისათვის კლიმატის მარკირების სისტემის შემუშავება;*
- *ემისიის საერთაშორისო ვაჭრობის სისტემის განვითარების ხელშეწყობა.*

შემარბილებელი სცენარები ითვალისწინებს, რომ ფტორირებული გაზების გამოყენებით გამოწვეული სათბურის გაზების ემისია თანდათან შემცირდება, გარკვეული F- გაზების ბაზარზე განთავსების აკრძალვების გამო, F-გაზების შესახებ ევროკომისიის რეგულაციის (517/2014) და EU-GE AA-ს შესაბამისად, რომელიც მოითხოვს ბაზრიდან ეტაპობრივად იქნას ამოღებული F-გაზების და ODS-ები, ასევე მობილური კონდიციონერების სისტემების აკრძალვის გამო, რომლებიც შექმნილია იმ F-გაზების კონტროლისათვის, რომელთა გლობალური დათბობის პოტენციალი 150-ზე მეტია გარკვეული თარიღიდან. ვინაიდან ზოგიერთი საქონელი და სატრანსპორტო საშუალება ექვემდებარება იმპორტს ევროკავშირის ქვეყნებიდან, ზემოაღნიშნული რეგულაციები გავლენას მოახდენს საქართველოში F-გაზების ემისიებზე.

⁴¹ ეს ღონისძიება შეიძლება განხილულ იქნას, როგორც კლიმატ-მეგობრული, რადგან იგი 'ჩაიჭერს' საბურავების წვის გვერდით პროდუქტს 'შავ ნახშირს' (carbon black).

საკვანძო ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის

სათბურის გაზების ემისიების WoM სცენარი ითვალისწინებს ინდუსტრიის განვითარებას მწარმოებლების მიერ რაიმე შემარბილებელი ზომების მიღების გარეშე. ოპტიმისტური მიდგომის შემთხვევაში მრეწველობის სექტორიდან ენერჯეტიკასთან დაკავშირებულმა ჯამურმა ემისიებმა შესაძლოა 2,546 გგ CO₂-ეწ და 4,797 გგ CO₂-ეწ-ს მიაღწიოს, რაც შეადგენს სათბურის გაზების მთლიანი ემისიების 9.2% და 13.6%-ს. პესიმისტური მიდგომის შემთხვევაში, 2,500 გგ CO₂-ეწ და 3,764 გგ CO₂-ეწ, რაც სათბურის გაზების საერთო ემისიების 9.4% და 11.9%-ს შეადგენს. მთლიანმა არაენერჯეტიკულმა ემისიებმა IPPU სექტორიდან 2030 და 2040 წლისთვის ოპტიმისტური მიდგომის შემთხვევაში შესაძლოა მიაღწიოს 3,005 გგ CO₂-ეწ და 3,915 გგ CO₂-ეწ, რაც შესაბამისად სათბურის გაზების მთლიანი ემისიების 10.9% და 11.1%-ს შეადგენს. ხოლო პესიმისტური მიდგომის შემთხვევაში 2,955 და 3,549 გგ CO₂-ეწ, რაც შეადგენს სათბურის გაზების მთლიანი ემისიების 11.09% და 11.3%-ს (ცხრილი 4.5.4).

ცხრილი 4.5.4 სათბურის გაზების (GHG) ემისიის ეტაპები 2030 და 2040 წლებში WoM სცენარის შემთხვევაში

წელი	ოპტიმისტური მიდგომა	1990 წლის მაჩვენებლის პროცენტი	პესიმისტური მიდგომა	1990 წლის მაჩვენებლის პროცენტი
	Gg CO ₂ ეკვ.	%	Gg CO ₂ ეკვ.	%
ენერჯეტიკული ნაწილის ემისიები				
1990	7,566.0		7,566.0	
2030	2,546.4	34	2,499.9	33
2040	4,797.5	63	3,763.8	50
არაენერჯეტიკული ნაწილის ემისიები				
1990	3,812.2		3,812.2	
2030	3,004.5	79	2,954.7	78
2040	3,914.9	103	3,549.2	93

WeM სცენარი ითვალისწინებს მრეწველობის განვითარებას მწარმოებლების მიერ მიღებული ან დაგეგმილი შემარბილებელი ღონისძიებების მეშვეობით. ოპტიმისტური მიდგომის შემთხვევაში არაენერჯეტიკულმა ემისიებმა IPPU სექტორიდან 2030 და 2040 წლებისთვის შესაძლოა მიაღწიოს 2,826 გგ CO₂-ეწ და 3,425 გგ CO₂-ეწ, რაც შეადგენს სათბურის გაზების მთლიანი ემისიების 13.7% და 13.3%-ს ოპტიმისტური მიდგომის გამოყენებით. ხოლო პესიმისტური მიდგომის მიხედვით 2,710 გგ CO₂-ეწ და 3,066 გგ CO₂-ეწ შესაბამისად პესიმისტური მიდგომის შემთხვევაში, რაც მთლიანი სათბურის გაზების ემისიების 13.7% და 14.8%-ს შეადგენს. მთლიანმა ენერჯეტიკულმა ემისიებმა IPPU სექტორიდან 2030 და 2040 წლებისთვის ოპტიმისტური მიდგომით შესაძლოა მიაღწიოს 2,411 გგ CO₂-ეწ და 4,168 გგ

CO₂-ექ, რაც შეადგენს სათბურის გაზების მთლიანი ემისიების 11.7% და 16.2%-ს ხოლო პესიმისტური მიდგომის შემთხვევაში 2,232 გგ CO₂-ექ და 3,112 გგ CO₂-ექ, რაც სათბურის გაზების საერთო ემისიების 11.3% და 12.9%-ს შეადგენს.

ცხრილი 4.5.5. სათბურის გაზების ემისიის ეტაპები 2030 და 2040 წლებში WeM სცენარის მიხედვით

წელი	ოპტიმისტური მიდგომა	1990 წლის მაჩვენებლის პროცენტი	პესიმისტური მიდგომა	1990 წლის მაჩვენებლის პროცენტი
	კტ CO ₂ ექვ.	%	კტ of CO ₂ ექვ.	%
ენერგეტიკული ნაწილის ემისიები				
1990	7,566.0		7,566.0	
2030	2,410.9	32	2,232.0	30
2040	4,167.7	55	2,987.5	39
არაენერგეტიკული ნაწილის ემისიები				
1990	3,812.2		3,812.2	
2030	2,825.5	74	2,709.6	71
2040	3,425.2	90	3,065.6	54

WaM სცენარი ითვალისწინებს მრეწველობის განვითარებას დამატებითი შემარბილებელი ღონისძიებებით, რომლებიც განპირობებულია დაფინანსების შესაძლებლობებითა და მწარმოებლებისთვის გლობალური ბაზრის განვითარების ტენდენციებით. არაენერგეტიკულმა ემისიებმა IPPU სექტორიდან 2030 და 2040 წლებისთვის შესაძლოა მიაღწიოს 2,547 გგ CO₂-ექ და 2,646 გგ CO₂-ექ ოპტიმისტური მიდგომის მიხედვით, რაც სათბურის გაზების მთლიანი ემისიების 12.3% და 10.3%-ს შეადგენს. პესიმისტური მიდგომის შემთხვევაში ეს მონაცემები 2,505 გგ CO₂-ექ და 2,408 გგ CO₂-ექ-ია, რაც შეადგენს სათბურის გაზების მთლიანი ემისიების 12,6%-ს და 10,4%-ს. მთლიანმა ენერგეტიკულმა ემისიებმა IPPU სექტორიდან 2030 და 2040 წლებისთვის შესაძლოა მიაღწიოს 1,792 გგ CO₂-ექ და 241გგ CO₂-ექ, რაც შეადგენს სათბურის გაზების მთლიანი ემისიების 8,7% და 0,9%-ს ოპტიმისტური მიდგომის შემთხვევაში. ეს მაჩვენებელი პესიმისტური მიდგომით 2,005 გგ CO₂-ექ და 213 გგ CO₂-ექ უტოლდება, რაც სათბურის გაზების მთლიანი ემისიების 10.1% და 0.9% -ს შეადგენს (ცხრილი 4.5.6).

ცხრილი 4.5.6. სათბურის გაზების ემისიის ეტაპები 2030 და 2040 წლებში WaM სცენარის მიხედვით

წელი	ოპტიმისტური მიდგომა	1990 წლის მაჩვენებლის პროცენტი	პესიმისტური მიდგომა	1990 წლის მაჩვენებლის პროცენტი
------	---------------------	--------------------------------	---------------------	--------------------------------

	გგ CO ₂ -ეჟ	%	გგ CO ₂ -ეჟ	%
ენერგეტიკული ნაწილის ემისიები				
1990	7,566.0		7,566.0	
2030	1,791.6	24	2,004.6	26
2040	241.5	3	213.4	3
არაენერგეტიკული ნაწილის ემისიები				
1990	3,812.2		3,812.2	
2030	2,547.0	67	2504.8	66
2040	2,646.0	69	2,408.3	63

სათბურის გაზების ემისიების შემცირების სავარაუდო სამომავლო ტრანექტორიების დიაპაზონი (შემარბილებელი სცენარები)

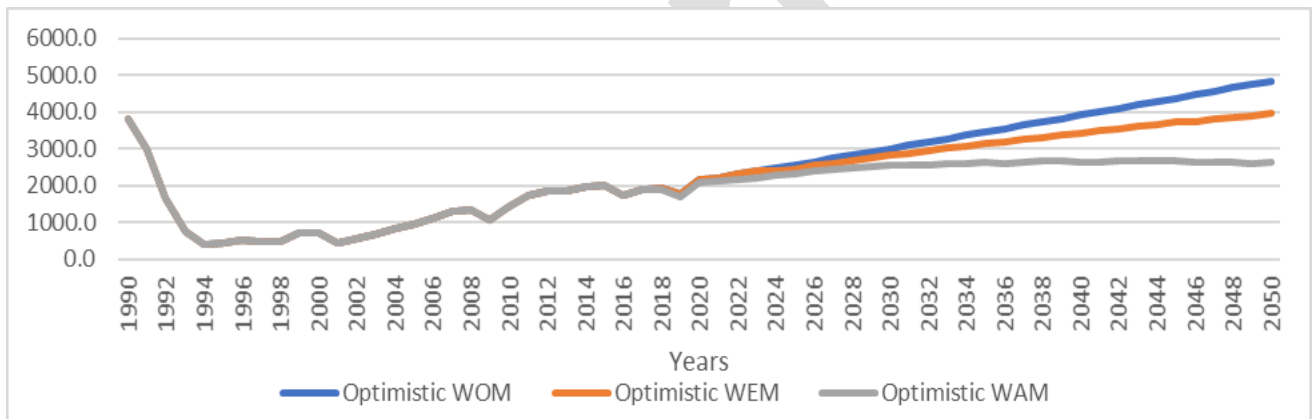
დეგგ კონცეფცია აღწერს მრეწველობის სექტორში ენერგეტიკული და არაენერგეტიკული ემისიების შემარბილებელი ღონისძიებების ორ განსხვავებულ პაკეტს. WeM სცენარი მოიცავს მიღებულ და დაგეგმილ შემარბილებელ ზომებს და WaM სცენარი მოიცავს დამატებით შემარბილებელ ზომებს, რომლებიც შემოთავაზებულია საერთაშორისო დონეზე დაბალნახშირბადიანი ტექნოლოგიებით ან განიხილება გლობალურ ბაზარზე.

WeM სცენარის მიხედვით, ენერგეტიკასთან და სამრეწველო სექტორთან დაკავშირებული სათბურის გაზების ემისიები საუკუნისთვის შუისთვის WoM-ის სცენართან შედარებით 11 და 18 პროცენტით დაბალ ნიშნულს მიაღწევს. ენერგეტიკასთან დაკავშირებული სათბურის გაზების ემისიები 2050 წლისთვის შეადგენს 4,539 გგ CO₂-ეჟ და 3,609 გგ CO₂-ეჟ პესიმისტური და ოპტიმისტური სცენარებით. ეს მაჩვენებლები დაახლოებით 40 და 52 პროცენტით დაბალი იქნება, ვიდრე 1990 წლის ვარაუდები. 2050 წლისთვის, არაენერგეტიკული ემისიები შეადგენს დაახლოებით 3,964 გგ CO₂-ეჟ და 3,169 გგ CO₂-ეჟ ოპტიმისტური და პესიმისტური პროგნოზების მიხედვით - შესაბამისად, 19%-ით და 18%-ით დაბალი, ვიდრე WoM სცენარის შემთხვევაში. 1990 წლის ვარაუდებთან შედარებით, ეს მაჩვენებლები იქნება დაახლოებით 4 პროცენტით მეტი და 17 პროცენტით ნაკლები.

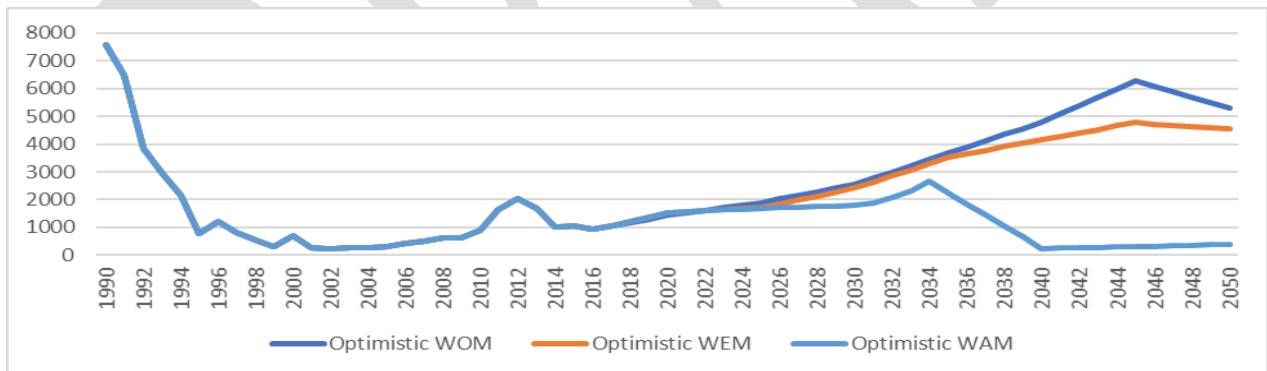
WaM სცენარის მიხედვით კუმულატიური შემარბილებელი ეფექტი სექტორის ენერგეტიკულ და არაენერგეტიკულ ნაწილებთან დაკავშირებული ემისიებისთვის, 2050 წლისთვის, მიაღწევს 53 და 46 პროცენტს, WoM სცენართან შედარებით. ენერგეტიკულ ნაწილთან დაკავშირებული სათბურის გაზების ემისიები მრეწველობის სექტორიდან საუკუნის შუისთვის იქნება 95 და 96 პროცენტით ნაკლები (380 გგ CO₂-ეჟ და 282 გგ CO₂-ეჟ ოპტიმისტურ და პესიმისტურ პროგნოზებში) ვიდრე საბაზისო წლისთვის იყო ნავარაუდები. სათბურის გაზების ემისიების სწრაფი შემცირება 2034-2040 წლებში გამოწვეული ენერგოეფექტური ღონისძიებების შესაძლო განხორციელებით ბუნებრივის გაზის სანარმოო სითბოს გამომუშავების პროცესში ფოლადის წარმოებისას და დიზელზე მომუშავე მონყობილობების გაუმჯობესების

ლონისძიებების შესაძლო განხორციელებით კვების მრეწველობაში, ენერჯის გენერაციაში გასატარებელ შერბილების ღონისძიებებთან ერთად (იხ. თავი 4.1). არაენერგეტიკული ემისიები IPPU სექტორიდან საუკუნის შუისთვის იქნება 31 და 34 პროცენტით ნაკლები (2,622 გგ CO₂-ეჟ და 2,140 გგ CO₂-ეჟ) ოპტიმისტურ და პესიმისტურ პროგნოზებში, საბაზისო წლის (1990) სავარაუდო მონაცემებთან შედარებით.

ნახ. 4.5.6 და ნახ. 4.5.7 ასახავს WeM და WaM შემარბილებელ სცენარებს საბაზისო WoM სცენართან ერთად ოპტიმისტურ პროგნოზებში, მრეწველობის სექტორის როგორც არაენერგეტიკული, ასევე ენერგეტიკული ნაწილის ემისიებს.

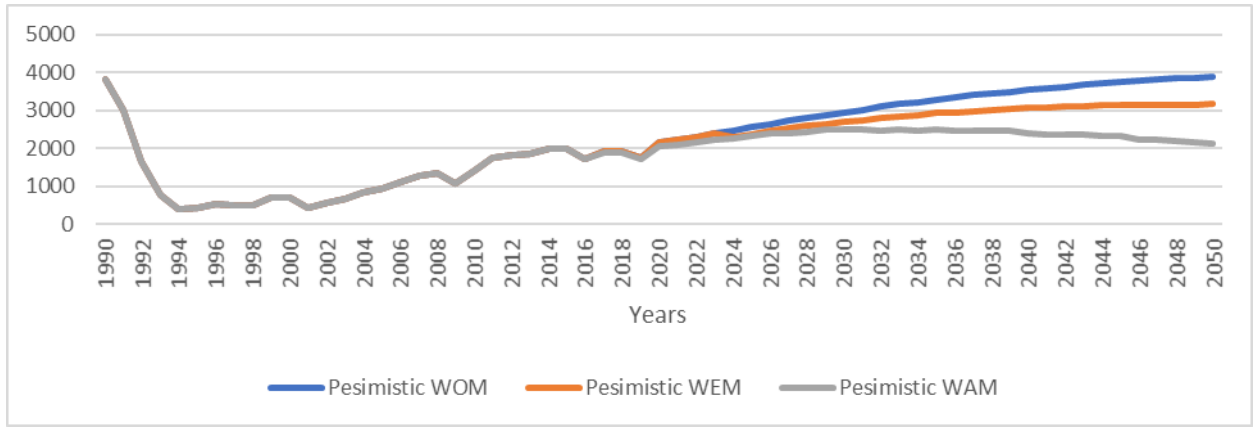

ნახ. 4.5.6. WoM, WeM და WaM სცენარები არაენერგეტიკული ემისიების ოპტიმისტურ პროგნოზებში (გგ CO₂-ეჟ)

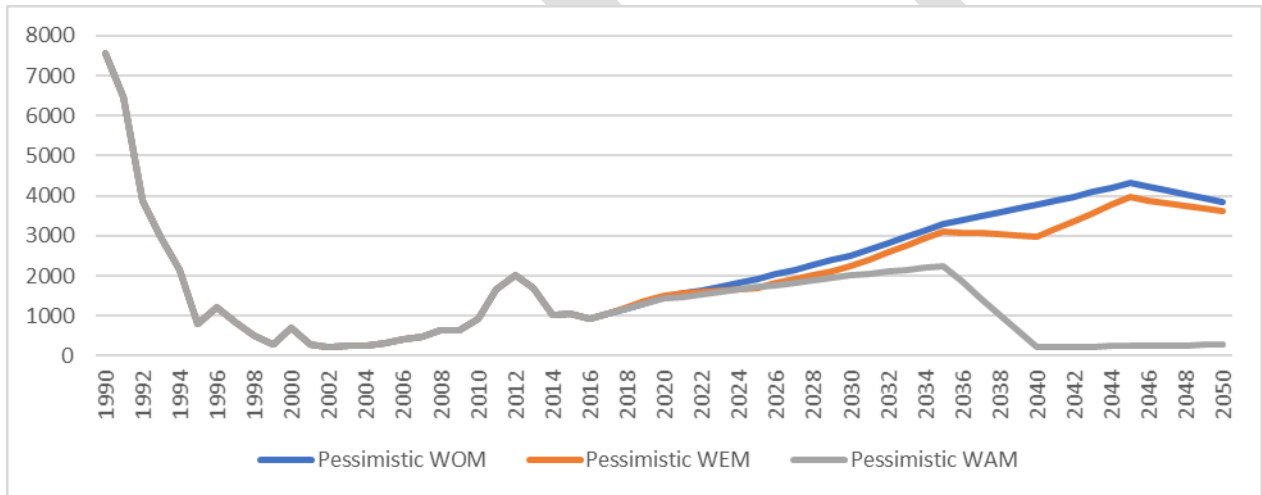

ნახ. 4.5.7. WoM, WeM და WaM სცენარები ენერგეტიკასთან დაკავშირებული ემისიების ოპტიმისტურ პროგნოზებში (გგ CO₂-ეჟ)

ნახ. 4.5.8 და ნახ. 4.5.9 ასახავს WeM და WaM შემარბილებელ სცენარებს, ისევე როგორც საბაზისო WoM სცენარს, მენარმეობის სექტორის ორივე ნაწილთან დაკავშირებული ემისიების პესიმისტურ პროგნოზს.

ნახ. 4.5.8. WoM, WeM და WaM სცენარები არაენერგეტიკული ემისიების პესიმისტურ პროგნოზებში (გგ CO₂-ეე)

ნახ. 4.5.9. WoM, WeM და WaM სცენარები ენერგეტიკული ემისიების პესიმისტურ პროგნოზებში (გგ CO₂-ეე).

ცხრილი 4.5.10. WoM, WeM და WaM სცენარები არაენერგეტიკული სათბურის გაზების ემისიების ოპტიმისტურ და პესიმისტურ პროგნოზებში (გგ CO₂-ეე)

წლები	WoM		WeM		WaM		წლები	WoM		WeM		WaM	
	ოპტიმის ტური	პესიმის ტური	ოპტიმის ტური	პესიმის ტური	ოპტიმის ტური	პესიმის ტური		ოპტიმის ტური	პესიმის ტური	ოპტიმის ტური	პესიმის ტური	ოპტიმის ტური	პესიმის ტური
1990	3,812.2	3,812.2	3,812.2	3,812.2	3,812.2	3,812.2	2021	2,219.4	2,219.4	2,219.4	2,219.4	2,108.5	2,108.5
1991	3,002.7	3,002.7	3,002.7	3,002.7	3,002.7	3,002.7	2022	2,304.3	2,304.3	2,304.3	2,304.3	2,164.7	2,164.7
1992	1,670.0	1,670.0	1,670.0	1,670.0	1,670.0	1,670.0	2023	2,388.9	2,388.9	2,388.9	2,388.9	2,219.2	2,219.2
1993	755.2	755.2	755.2	755.2	755.2	755.2	2024	2,477.6	2,477.6	2,386.7	2,300.7	2,275.6	2,275.6
1994	403.6	403.6	403.6	403.6	403.6	403.6	2025	2,566.0	2,566.0	2,459.8	2,374.5	2,330.1	2,330.1
1995	437.8	437.8	437.8	437.8	437.8	437.8	2026	2,654.1	2,651.0	2,545.0	2,459.8	2,411.5	2,408.6
1996	520.0	520.0	520.0	520.0	520.0	520.0	2027	2,742.0	2,729.9	2,608.4	2,521.1	2,421.4	2,410.4
1997	498.7	498.7	498.7	498.7	498.7	498.7	2028	2,829.7	2,807.3	2,683.7	2,588.3	2,471.0	2,451.2
1998	495.7	495.7	495.7	495.7	495.7	495.7	2029	2,917.2	2,882.2	2,758.3	2,653.5	2,518.9	2,488.5
1999	706.0	706.0	706.0	706.0	706.0	706.0	2030	3,004.5	2,954.7	2,825.5	2,709.6	2,547.0	2,504.8
2000	718.2	718.2	718.2	718.2	718.2	718.2	2031	3,096.0	3,028.1	2,887.0	2,754.7	2,557.3	2,501.5
2001	423.6	423.6	423.6	423.6	423.6	423.6	2032	3,187.4	3,098.0	2,941.6	2,794.1	2,546.3	2,475.8
2002	566.4	566.4	566.4	566.4	566.4	566.4	2033	3,278.6	3,165.1	3,010.1	2,843.8	2,578.2	2,490.4
2003	672.6	672.6	672.6	672.6	672.6	672.6	2034	3,369.8	3,229.3	3,069.8	2,883.1	2,581.9	2,476.7

წლები	WoM		WeM		WaM		წლები	WoM		WeM		WaM	
	ოპტიმის	პესიმის	ოპტიმის	პესიმის	ოპტიმის	პესიმის		ოპტიმის	პესიმის	ოპტიმის	პესიმის	ოპტიმის	პესიმის
	ტური	ტური	ტური	ტური	ტური	ტური		ტური	ტური	ტური	ტური	ტური	ტური
2004	830.8	830.8	830.8	830.8	830.8	830.8	2035	3,460.9	3,290.3	3,143.7	2,933.1	2,634.3	2,507.1
2005	938.3	938.3	938.3	938.3	938.3	938.3	2036	3,551.9	3,348.1	3,186.5	2,951.8	2,598.0	2,453.1
2006	1,113.7	1,113.7	1,113.7	1,113.7	1,113.7	1,113.7	2037	3,642.8	3,402.8	3,251.6	2,988.5	2,628.9	2,460.4
2007	1,288.3	1,288.3	1,288.3	1,288.3	1,288.3	1,288.3	2038	3,733.6	3,454.6	3,315.6	3,021.8	2,657.4	2,464.0
2008	1,344.5	1,344.5	1,344.5	1,344.5	1,344.5	1,344.5	2039	3,824.3	3,503.3	3,376.8	3,050.4	2,672.5	2,454.7
2009	1,063.9	1,063.9	1,063.9	1,063.9	1,063.9	1,063.9	2040	3,914.9	3,549.2	3,425.2	3,065.6	2,646.0	2,408.3
2010	1,408.1	1,408.1	1,408.1	1,408.1	1,408.1	1,408.1	2041	4,008.0	3,594.5	3,480.3	3,082.7	2,637.2	2,377.2
2011	1,743.7	1,743.7	1,743.7	1,743.7	1,743.7	1,743.7	2042	4,101.0	3,637.3	3,541.9	3,105.1	2,656.9	2,369.6
2012	1,839.2	1,839.2	1,839.2	1,839.2	1,839.2	1,839.2	2043	4,194.1	3,677.4	3,602.4	3,124.6	2,674.3	2,359.1
2013	1,845.7	1,845.7	1,845.7	1,845.7	1,845.7	1,845.7	2044	4,287.2	3,715.2	3,657.9	3,138.1	2,679.8	2,337.7
2014	1,987.1	1,987.1	1,987.1	1,987.1	1,987.1	1,987.1	2045	4,380.3	3,750.6	3,716.3	3,152.2	2,692.6	2,322.0
2015	1,992.7	1,992.7	1,992.7	1,992.7	1,992.7	1,992.7	2046	4,473.4	3,784.0	3,749.4	3,144.3	2,631.1	2,245.9
2016	1,736.6	1,736.6	1,736.6	1,736.6	1,736.6	1,736.6	2047	4,566.5	3,815.6	3,802.7	3,151.8	2,626.3	2,217.1
2017	1,911.1	1,911.1	1,911.1	1,911.1	1,903.2	1,903.2	2048	4,659.6	3,845.4	3,855.0	3,157.4	2,618.8	2,186.5
2018	1,920.6	1,920.6	1,920.6	1,920.6	1,892.9	1,892.9	2049	4,752.6	3,874.2	3,902.7	3,158.4	2,600.1	2,147.6

წლები	WoM		WeM		WaM		წლები	WoM		WeM		WaM	
	ოპტიმის	პესიმის	ოპტიმის	პესიმის	ოპტიმის	პესიმის		ოპტიმის	პესიმის	ოპტიმის	პესიმის	ოპტიმის	პესიმის
	ტური	ტური	ტური	ტური	ტური	ტური		ტური	ტური	ტური	ტური	ტური	ტური
2019	1,760.2	1,760.2	1,760.2	1,760.2	1,714.6	1,714.6	2050	4,845.7	3,901.8	3,964.2	3,169.4	2,621.9	2,139.7
2020	2,155.2	2,155.2	2,155.2	2,155.2	2,071.6	2,071.6							

ცხრილი 4.5.11. WOM, WEM და WAM სცენარების ოპტიმისტური და პესიმისტური პროგნოზები ენერჯიასთან დაკავშირებულ სვ ემისიებისათვის მრეწველობის სექტორიდან (გვ CO2 ექ.)

წლები	WOM		WEM		WAM	
	ოპტიმისტური	პესიმისტური	ოპტიმისტური	პესიმისტური	ოპტიმისტური	პესიმისტური
2016	1314.37	1314.37	1,314	1314.37	1314.37	1,293
2020	1433	1459.36	1,512	1511.57	2204.8	1,627
2025	1886.63	1924.35	1,709	1707.56	1698.91	1,717
2030	2546.4	2499.87	2,411	2232.03	1791.61	2,005
2035	3668.56	3288.39	3,520	3112.34	2231.95	2,250
2040	4797.49	3763.75	4,168	2987.52	241.47	213
2045	6283.63	4323.1	4,774	3960.11	298.01	242
2050	5313.22	3854.87	4,539	3608.8	379.64	282

შერბილების დაგეგმილი და პოტენციური ღონისძიებები და მათი პრიორიტეტიზაცია

WeM სცენარი მოიცავს შერბილების შემდეგ (დაგეგმილ და მიღებულ) ზომებს:

1. არალითონური სასარგებლო წიაღისეული - სტანდარტული საწარმოო გაცხელება პირველადი მყარი ბიოსანვავის გამოყენებით (სანვავის გადამრთველი)
2. არალითონური სასარგებლო წიაღისეული - გაუმჯობესებული საწარმოო გაცხელება ბუნებრივი გაზების გამოყენებით.
3. ქიმიური და ნავთობქიმიური - გაუმჯობესებული საწარმოო გაცხელება ელექტროენერჯიით
4. ქიმიური და ნავთობქიმიური - დანადგარების გაუმჯობესებული მართვა ელექტროენერჯიით
5. ქიმიური და ნავთობქიმიური - გაუმჯობესებული ნაგებობები
6. ქიმიური და ნავთობქიმიური -N₂O-ის შემცირება
7. ლითონი - სტანდარტული საწარმოო გაცხელება - ელექტროენერჯია (სანვავის გადამრთველი)
8. ლითონი - სტანდარტული საწარმოო გაცხელება - ელექტროენერჯია (სანვავის გადამრთველი)
9. F-გაზების – HFC/PFC შემცირება

WaM სცენარი მოიცავს შერბილების შემდეგ ზომებს:

1. რკინა და ფოლადი - დანადგარების გაუმჯობესებული ძრავი - ელექტროენერჯია (EE)

2. რკინა და ფოლადი - გაუმჯობესებული ობიექტები/სხვა საწვავის, ბუნებრივი გაზების და ელექტროენერჯის გამოყენებით
3. რკინა და ფოლადი - გაუმჯობესებული საწარმოო გაცხელება ბუნებრივი გაზების და ელექტროენერჯით
4. ქიმიური და ნავთობქიმიური - გაუმჯობესებული ნაგებობები ბუნებრივი გაზების და ელექტროენერჯით
5. ქიმიური და ნავთობქიმიური - გაუმჯობესებული საწარმოო გაცხელება ბუნებრივი გაზის და ელექტროენერჯით
6. ქიმიური და ნავთობქიმიური - გაუმჯობესებული ნელლეული ბუნებრივი გაზის
7. არალითონური სასარგებლო წიაღისეული - დანადგარების გაუმჯობესებული ძრავი ელექტროენერჯით
8. არალითონური მინერალები - გაუმჯობესებული ნაგებობები, ელექტროენერჯით
9. საკვები და თამბაქო - გაუმჯობესებული დანადგარის ძრავი ელექტროენერჯით
10. საკვები და თამბაქო - გაუმჯობესებული საწარმოო გაცხელება ელექტროენერჯით
11. საკვები და თამბაქო - გაუმჯობესებული ობიექტები ღიბელით

ამ ზომების პრიორიტეტულობა განისაზღვრება სხვადასხვა კრიტერიუმით და წარმოდგენილია ქვემოთ მოცემულ ცხრილში.

ცხრილი 4.5.12. კრიტერიუმების შერჩევის პროცესის შედეგები, პრიორიტეტულობის მიხედვით და WaM-ისთვის მინიჭებული წონით

გადაწყვეტილებების კონტექსტი	კრიტერიუმი	კრიტერიუმის აღწერა	პრიორიტეტი (4-ძალიან მნიშვნელოვანი; 3-მნიშვნელოვანი; 2-საშუალოდ მნიშვნელოვანი. 1-მცირედ მნიშვნელოვანი)											წონა (სულ 100)	
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
ტექნოლოგიური მახასიათებლები	1	კაპიტალის ინვესტიციის დაბალი ღირებულება	3	4	4	4	3	4	3	3	3	3	3	3	20

გადაწყვეტილების კონტექსტი	კრიტერიუმი	კრიტერიუმის აღწერა	პრიორიტეტი (4-ძალიან მნიშვნელოვანი; 3-მნიშვნელოვანი; 2-საშუალოდ მნიშვნელოვანი. 1-მცირედ მნიშვნელოვანი)											წონა (სულ 100)
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
ქვეყანაში დანერგვა	2	ინსტრუქტირებული ექსპლუატაცია & მოვლა	3	4	4	3	2	3	3	2	3	3	2	20
	3	მისაღებია ადგილობრივი დაინტერესებული მხარეთათვის	2	3	3	3	3	2	2	2	3	3	2	15
შემსუბუქების პოტენციალი	4	სათბურის გაზების შემცირების პოტენციალი	1	3	3	3	3	3	1	1	1	1	3	15
განვითარების სარგებელი	5	ეკონომიკური სარგებელი	3	2	3	3	2	2	3	3	2	3	3	20
	6	სოციალური სარგებელი	3	2	3	3	3	3	2	1	2	2	3	10
	7	გარემოსდაცვითი სარგებელი	1	3	2	3	3	3	1	1	1	1	2	10

4.6. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება სოფლის მეურნეობის სექტორში

არსებული მდგომარეობა და სახელმწიფო პოლიტიკის მიმოხილვა

სოფლის მეურნეობის გრძელვადიანი დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგიის მთავარი მიზანია სოფლის მეურნეობის პროდუქტიულობისა და ეფექტურობის ზრდის ხელშეწყობა და შესაბამისი სათბურის გაზების ემისიების ზრდის შერბილება. ქვეყნის გრძელვადიანი ხელდა ემყარება სექტორულ ხედვებს. სხვა სექტორებისგან განსხვავებით, სოფლის მეურნეობაში სათბურის გაზების ემისიების უმეტესობა გამონვეულია ბუნებრივი ფიზიოლოგიური პროცესებით, ამიტომ მათი შემცირების ტექნიკური ღონისძიებების შესაძლებლობები შეზღუდულია.

საერთაშორისო საზოგადოებამ მდგრადი მომავლის ორი დღის წესრიგი დაისახა - მდგრადი განვითარების მიზნები და კლიმატის ცვლილების შესახებ გაეროს კონვენციის „პარიზის შეთანხმება“. ქვეყნები შეთანხმდნენ, რომ მნიშვნელოვან ნაბიჯებს გადადგამენ სათბურის გაზების ემისიების შემცირებისკენ და გააძლიერებენ ქვეყნების მდგრადობას და კლიმატის ცვლილებებთან ადაპტაციის უნარს. ორივე დღის წესრიგი აღიარებს სოფლის მეურნეობის არსებით მნიშვნელობას კლიმატის ცვლილებასთან მიმართებაში, რომლის ზეგავლენაც, სავარაუდოდ, კიდევ უფრო გაძლიერდება მომავალში. მათში ხაზგასმულია სასურსათო უსაფრთხოებისა და კლიმატის ცვლილების პირობებში შიმშილის აღმოფხვრის მნიშვნელობა. სოფლის მეურნეობის როლი არანაკლებ მნიშვნელოვანია კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციის კუთხით.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სექტორი უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს ქვეყნის ეკონომიკაში. ქართველმა ფერმერებმა უნდა შეასრულონ საკვანძო როლი საზოგადოების ფუნდამენტური საჭიროების - უსაფრთხო, დაცული და ხელმისაწვდომი საკვების მიწოდების უზრუნველყოფაში.

"სოფლის მეურნეობის 2014 წლის აღწერის" მიხედვით, საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო ტერიტორია მოიცავს 2.55 მილიონ ჰექტარს, რაც წარმოადგენს მთლიანი ტერიტორიის დაახლოებით 37%-ს.

საქართველოში ხელსაყრელი კლიმატური და ბუნებრივი პირობებია, რაც ხელს უნდა უწყობდეს სოფლის მეურნეობის განვითარებას. მაგრამ, დღეს სოფლის მეურნეობის სექტორი ხასიათდება დაბალი პროდუქტიულობით. 2010-2019 წლებში სოფლის მეურნეობის წილი მთლიან შიდა პროდუქტში (მშპ) შემცირდა 2010 წლის 9.6%-დან 2019 წელს 7.4%-მდე.

მეცხოველეობა საქართველოს ერთ-ერთი უძველესი და ტრადიციული დარგია, რომელსაც მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა და დღესაც უკავია ქვეყნის ეკონომიკაში. ამ მოსაზრებას ადასტურებს თუნდაც ის ფაქტი, რომ საქართველოში არ არსებობს შინაური ცხოველის არც ერთი სახეობა, რომელიც არ იყოს წარმოდგენილი ადგილობრივი, მათ შორის ენდემური, ხალხური სელექციის შედეგად შექმნილი სახეობით. განსაკუთრებული მნიშვნელობით გამოირჩევა მეძროხეობა, რომელიც სოფლის მოსახლეობის შემოსავლის ერთ-ერთი

ძირითადი წყაროა. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში გავრცელებული ჯიშების, უმეტესად შერეული ჯიშების პროდუქტიულობა ძალიან დაბალია, სოფლის მცხოვრებნი, როგორც წესი, ცდილობენ ერთი ძროხა მაინც იყოლიონ. 2018 წელს ქართულ ოჯახებს ჰყავდათ 8%-ით ნაკლები მსხვილფეხა რქოსანი საქონელი, ვიდრე 2012 წელს.

მარცვლეული. ხორბალი და სიმინდი მნიშვნელოვანი მარცვლეული კულტურებია. მათ დიდი წვლილი შეაქვთ ზოგადად სოფლის მეურნეობის სექტორის განვითარებაში და კერძოდ ფერმერთა ოჯახების სასურსათო უსაფრთხოებაში. 2018 წელს ხორბლის მოსავალი 2012 წელთან შედარებით გაიზარდა 33%-ით, ხოლო სიმინდის მოსავალი შემცირდა 27%-ით. 2012 წელს საქართველოში მარცვლეულის მთლიანი მოსავალი 370 ათასი ტონა იყო, რაც 6 ათასი ტონით მეტია 2018 წელთან შედარებით.

ხორბალი საქართველოში უხსოვარი დროიდან მოჰყავთ. კულტურული ხორბლის დღეისათვის აღწერილი 27 სახეობიდან საქართველოში გვხვდება 14 სახეობა. 1909-1913 წლებში საქართველოში ხორბალი არანაკლებ 270 ათას ჰექტარზე ეთესა, მოსავალი კი საშუალოდ 190 ათას ტონას შეადგენდა. 1913 წელს ერთ სულ მოსახლეზე საქართველოში 100 კგ-ზე მეტი ხორბლის მარცვალი იწარმოებოდა. 2020 წელს ეს მაჩვენებელი მნიშვნელოვნად ნაკლები იყო, დაახლოებით 27 კგ (102.4 ათასი ტონა/3,728,600). საქართველო ყოველწლიურად მოიხმარს 700,000-800,000 ტონა ხორბალს, ადგილობრივი წარმოება მხოლოდ 10-12% შეადგენს, დანარჩენი იმპორტირებულია.

სიმინდს საქართველოში მე-17 საუკუნიდან აწარმოებენ. მე-19 და მე-20 საუკუნეების მიჯნაზე, სიმინდი დასავლეთ საქართველოში უკვე მთავარ პურეულ კულტურად გადაიქცა. აღმოსავლეთ საქართველოში სიმინდი გავრცელდა მე-18 საუკუნის ბოლოს და მე-19 საუკუნის შუა წლებში. 1909-1913 წლების სტატისტიკური მონაცემებით, საქართველოში სიმინდი ეკონომიკური მნიშვნელობით ხორბალს აღემატებოდა. ის არანაკლებ 380 ათას ჰექტარზე მოჰყავდათ, სიმინდის მარცვლის მოსავალი კი თითქმის 460 ათას ტონას შეადგენდა. ერთ სულ მოსახლეზე სიმინდის მარცვლის წარმოება 200 კგ აღემატებოდა. საქართველოდან დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში თითქმის 90,000 ტონა სიმინდის მარცვალი გადიოდა ექსპორტზე. 2020 წელს სიმინდს ეკავა 81.1 ათასი ჰა ფართობი. მოსავლიანობა იყო 3.1 ტონა ჰექტარზე. სიმინდი გამოიყენება როგორც მოსახლეობის საკვებად, ასევე საქონლის საკვებად.

მრავალწლიანი კულტურები. მრავალწლიანი კულტურების წარმოება საქართველოს სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთი უძველესი, მნიშვნელოვანი და ტრადიციული დარგია. მრავალფეროვანი ბუნებრივი და კლიმატური პირობები ქვეყნის რეგიონებში ქმნის უნიკალურ პოტენციალს ადგილობრივი მრავალფეროვანი ხილის ჯიშების მოყვანისთვის. ყურძნის, თხილისა და ციტრუსის წარმოებას განსაკუთრებული როლი აქვს ქვეყნის ეკონომიკაში, განაპირობებს რა საქართველოს სოფლის მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილის კეთილდღეობას. აღსანიშნავია, რომ ღვინო და თხილი რჩება ქვეყნის საექსპორტო პოზიციების პირველ ათეულში.

„საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველომ“ გააანალიზა 2012-2019 წლებში საქართველოს სოფლის მეურნეობის ტენდენციები ⁴².

- **სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა წილი მთლიანი დასაქმების 19.8%-ია (2020 წელი),** რომელთა უმეტესი ნაწილი საკუთარ მეურნეობაში (მცირე მიწაზე) მუშაობს. საქართველოში მეურნეობების 73.1% ერთ ჰექტრამდე მიწას ამუშავებს, 25% ერთიდან ხუთ ჰექტრამდე და მეურნეობების მხოლოდ 1.5% ამუშავებს ხუთ ჰექტარზე მეტ მიწას. მცირემიწიანობა მსხვილი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განვითარების და მასშტაბის ეფექტით სარგებლობის შესაძლებლობას აფერხებს.
- **სოფლის მეურნეობაში დასაქმებული ადამიანების სიღარიბის მიზეზი შრომის პროდუქტიულობის დაბალი დონეა.** 2018 წელს სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა შრომის საშუალო პროდუქტიულობა ქვეყნის ეკონომიკის საშუალო პროდუქტიულობაზე 5-ჯერ ნაკლები იყო.
- 2012 წელთან შედარებით, 2018 წელს ნათესი ფართობები 20%-ით იყო შემცირებული. ყველაზე მაღალი შემცირება სიმინდის ნათეს ფართობებშია. მოსავლის ჯამური მოცულობების კლების მიუხედავად, თითქმის ყველა ერთწლიანი კულტურის პროდუქტიულობის (მოსავლიანობა ერთ ჰექტარზე) კუთხით დადებითი დინამიკაა.
- პირუტყვის სულადობის შემცირება მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოებაზე ცალსახად არ აისახა. ხორცის წარმოებას მზარდი ტენდენცია აქვს. ხორცისგან განსხვავებით შემცირდა რძის წარმოება.
- 2018 წელს საქართველოდან 760 მლნ აშშ დოლარის საკვები პროდუქტების და სასმელების ექსპორტი განხორციელდა, რაც 2012 წლის მაჩვენებელზე 57%-ით მეტია.
- იმ ფონზე, როდესაც მემცენარეობისა და მეცხოველეობის ძირითადი პროდუქტების რაოდენობები შემცირების ტენდენციით ხასიათდება, სურსათისა და სასმელების ექსპორტის ზრდა და იმპორტის ჩანაცვლება ადგილობრივი გადამამუშავებელი მრეწველობის განვითარებამ განაპირობა. ექსპორტში გადამამუშავებული პროდუქციის წილმა იმატა, რომლის ღირებულება ნედლი სახით პროდუქციის მიწოდებასთან შედარებით მაღალია.
- ბოლო 15 წელიწადში სოფლის მეურნეობის გასაგვითარებლად არაერთი სახელმწიფო პროგრამა განხორციელდა, თუმცა ისინი ძირითადად სოციალური შინაარსის უფრო იყო, ვიდრე ამ დარგის ეკონომიკური ეფექტიანობის გაზრდაზე გათვლილი.

სახელმწიფო პოლიტიკა

⁴²Trends in Georgia's Agriculture Sector in 2012-2019, 12 March, 2020.

<https://www.transparency.ge/en/post/trends-georgias-agriculture-sector-2012-2019>

განახლებული ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილი. საქართველო მხარს უჭერს სოფლის მეურნეობის სექტორის დაბალნახშირბადიან განვითარებას კლიმატგონივრული სასოფლო-სამეურნეო ტექნოლოგიებისა და სერვისების წახალისებით.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების 2015-2020 წლების სტრატეგიაში განცხადებულია, რომ, რადგან სოფლის მეურნეობა დაკავშირებულია კლიმატის ცვლილებასთან, მნიშვნელოვანია ხელი შეეწყოს კლიმატგონივრულ სოფლის მეურნეობას, რომელიც ერთდროულად ეხმარება სამ გადაჯაჭვულ გამოწვევას: პროდუქტიულობისა და შემოსავლების გაზრდით სურსათის უსაფრთხოების უზრუნველყოფას, კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციას და კლიმატის ცვლილების შერბილებაში წვლილის შეტანას.

საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021-2027. ეკონომიკის სექტორების ადაპტაცია და კლიმატის ცვლილების ზემოქმედებით გამოწვეული ზარალისა და ზიანის შემცირება კრიტიკულად მნიშვნელოვანია სიღარიბის შემცირების და გარემოს დეგრადაციისგან დაცვისთვის.

საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ასოცირების შეთანხმება. საქართველოს აქვს ვალდებულება - გაატაროს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების პოლიტიკა, რომელიც შესაბამისობაში იქნება ევროკავშირის პოლიტიკასა და საუკეთესო ევროპულ პრაქტიკასთან. საქართველოს ასევე ეკისრება ვალდებულება მოახდინოს ქვეყნის კანონმდებლობის ჰარმონიზება ევროპულ კანონმდებლობასთან და გააძლიეროს ცენტრალური და ადგილობრივი მთავრობების შესაძლებლობები, რათა შესაბამისობა იყოს ევროპული სტანდარტების შესატყვის პოლიტიკის დაგეგმვისა და შეფასების ჩარჩოებთან. „მხარეები ითანამშრომლებენ სოფლის მეურნეობისა და სასოფლო განვითარების ხელშეწყობის მიზნით, კერძოდ, პოლიტიკისა და კანონმდებლობის პროგრესული თავსებადობის მიღწევის მეშვეობით.“ (თავი 10: სოფლის მეურნეობა და სასოფლო განვითარება, მუხლი 332).

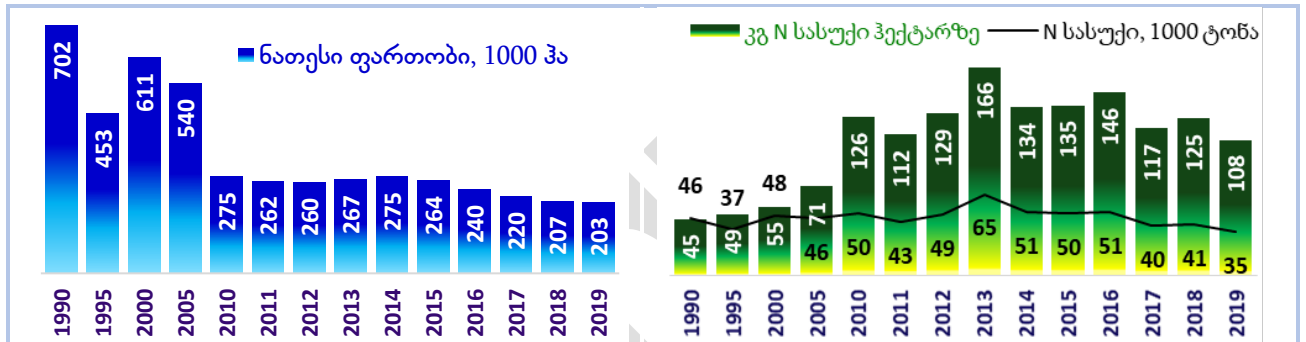
ევროკავშირის ექვსი პრიორიტეტიდან ერთ-ერთი ეხება სოფლის მეურნეობასთან მიმართებაში კლიმატის ცვლილების საკითხს. „პრიორიტეტი 5: რესურსების ეფექტურობის ხელშეწყობა და სოფლის მეურნეობის, საკვებისა და სატყეო სექტორებში დაბალნახშირბადიანი და კლიმატისადმი მედევი ეკონომიკისკენ გადასვლის მხარდაჭერა“.

სათბურის გაზების ემისია: არსებული პროფილი და დინამიკა

სათბურის გაზების ემისიის მთავარი მამოძრავებელი ფაქტორები

სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიების მთავარი მამოძრავებელი ფაქტორებია: საქონლის რაოდენობა და განაწილება ჯიშების მიხედვით, ნაკელის განაწილება ნაკელის მართვის სისტემებში და გამოყენებული ამოტიანი სასუქების რაოდენობა (ნათესი თვართობი და ერთ ჰექტარზე ამოტიანი სასუქის მოხმარება).

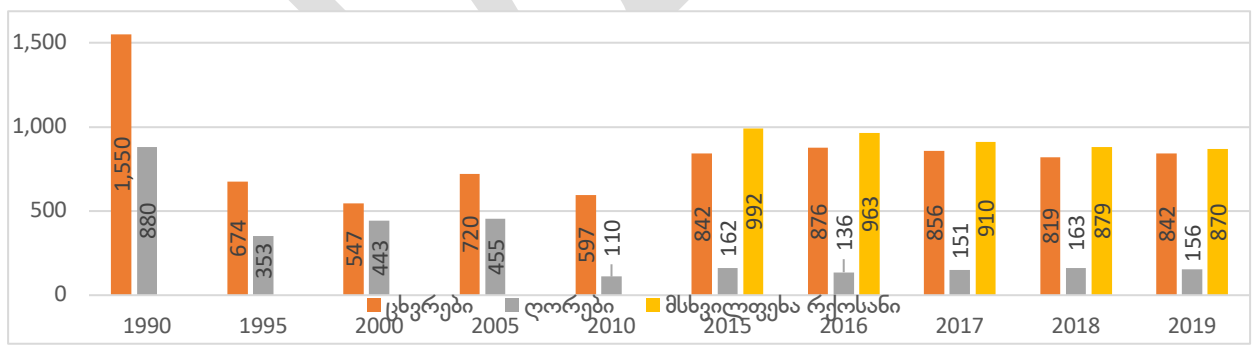
2005-2010 წლებში სასოფლო-სამეურნეო ნათესი ფართობის რაოდენობა მკვეთრად დაეცა (დაახლოებით ორჯერ). გამოყენებული ამოტოვანი სასუქების რაოდენობა 2010-2019 წწ იცვლებოდა 108-166 კგ/ჰა ფარგლებში. 2019 წელს ნათესმა ფართობმა, 1990 წლის დონის მხოლოდ 29% შეადგინა. გრაფიკ 4.6.1-ზე მოცემულია ერთწლიანი და მრავალწლიანი კულტურებით დაკავებული ფართობები და 1990-2019 წლებში ნიადაგში შეტანილი ამოტოვანი (N) სასუქი. გამოყენებული ამოტოვანი სასუქების და 1 ჰა-ზე ამოტოვანი სასუქის რაოდენობა წლიდან წლამდე მნიშვნელოვნად იცვლებოდა.

ნახ. 4.6.1. ერთწლიანი და მრავალწლიანი კულტურებით დაკავებული ფართობები და ნიადაგში შეტანილი ამოტოვანი სასუქი 1990-2019 წლებში

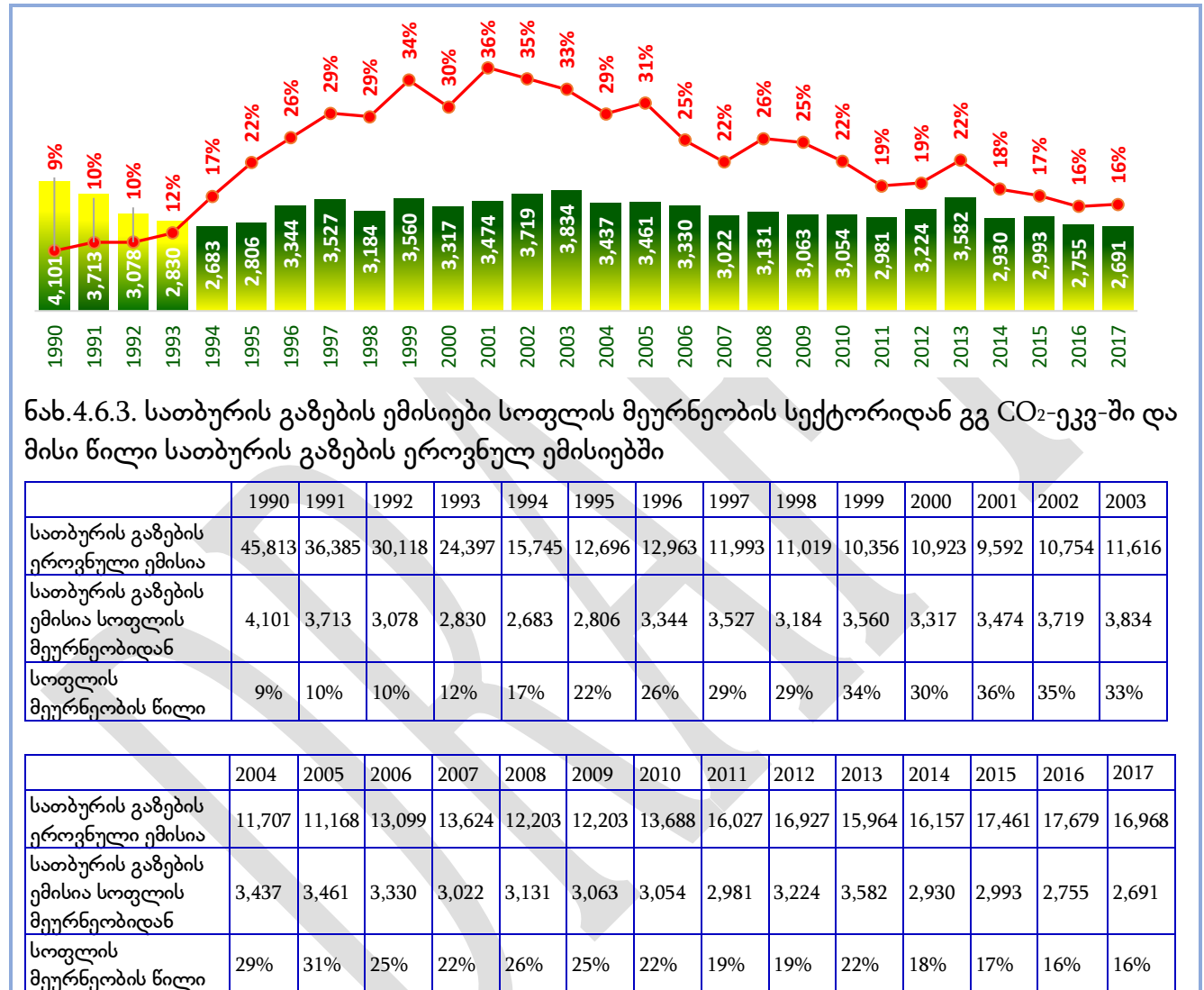
	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ნათესი ფართობი ერთწლიანი კულტურებით, 1000 ჰა	702	453	611	540	275	262	260	267	275	264	240	220	207	203
ფართობი მრავალწლიანი კულტურებით, 1000 ჰა	322	296	259	106	121	121	121	125	106	106	110	121	121	121
ამოტოვანი სასუქი, 1000 ტონა	46	37	48	46	50	43	49	65	51	50	51	40	41	35
კგ ამოტოვანი სასუქი ჰა-ზე	45	49	55	71	126	112	129	166	134	135	146	117	125	108

საქონლის მაქსიმალური რაოდენობა 1990 წელს დაფიქსირდა. 1991-1995 წლებში საქონლის რაოდენობა მკვეთრად შემცირდა, ბოლო წლების (2017-2019 წლები) განმავლობაში კი მეტ-ნაკლებად დასტაბილურდა (გრაფიკი 4.6.2). 2014 წლიდან საქონლის სულადობა მიღებულია "სოფლის მეურნეობის 2014 წლის აღწერის" საფუძველზე.

ნახ. 4.6.2. მსხვილფეხა რქოსანი საქონლის, ცხვრებისა და ლორების სულადობა (ათასი სული) 1990-2019 წლებში

საქართველოს სათბურის გაზების ეროვნული ინვენტარიზაციის ანგარიშის (NIR) თანახმად⁴³, 1990-2017 წლებში სათბურის გაზების ემისიები სოფლის მეურნეობის სექტორიდან იცვლებოდა 4,101 გგ CO₂-ეკვ-დან (1990 წელს) 2,691 გგ CO₂-ეკვ-მდე (2017 წელს). სექტორის წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში იცვლებოდა 9.0%-დან (1990 წელს) 36%-მდე (2001 წელს) და 16%-მდე (2017 წელს). გრაფიკ 4.6.3-ზე მოცემულია 1990-2017 წლებში სათბურის გაზების ემისიები სოფლის მეურნეობის სექტორიდან და მათი წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში.

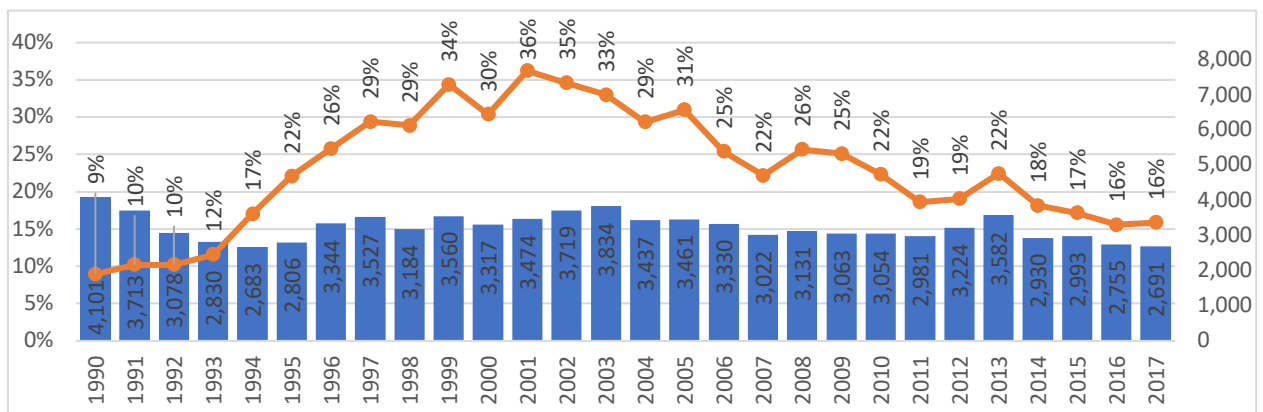

ნახ.4.6.3. სათბურის გაზების ემისიები სოფლის მეურნეობის სექტორიდან გგ CO₂-ეკვ-ში და მისი წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
სათბურის გაზების ეროვნული ემისია	45,813	36,385	30,118	24,397	15,745	12,696	12,963	11,993	11,019	10,356	10,923	9,592	10,754	11,616
სათბურის გაზების ემისია სოფლის მეურნეობიდან	4,101	3,713	3,078	2,830	2,683	2,806	3,344	3,527	3,184	3,560	3,317	3,474	3,719	3,834
სოფლის მეურნეობის წილი	9%	10%	10%	12%	17%	22%	26%	29%	29%	34%	30%	36%	35%	33%

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
სათბურის გაზების ეროვნული ემისია	11,707	11,168	13,099	13,624	12,203	12,203	13,688	16,027	16,927	15,964	16,157	17,461	17,679	16,968
სათბურის გაზების ემისია სოფლის მეურნეობიდან	3,437	3,461	3,330	3,022	3,131	3,063	3,054	2,981	3,224	3,582	2,930	2,993	2,755	2,691
სოფლის მეურნეობის წილი	29%	31%	25%	22%	26%	25%	22%	19%	19%	22%	18%	17%	16%	16%

⁴³ <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/NIR%20%20Eng%2030.03.pdf>

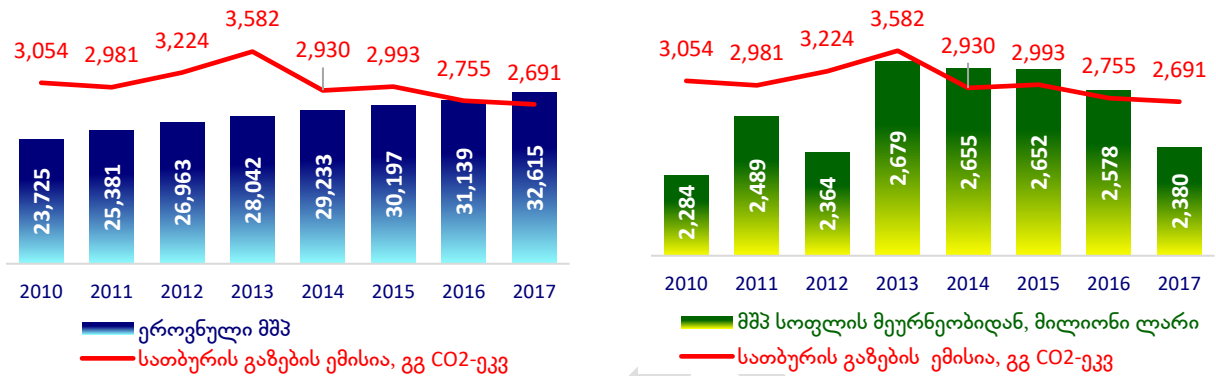

ნახ.4.6.3. სათბურის გაზების ემისიები სოფლის მეურნეობის სექტორიდან გვ CO₂-ეკვ-ში და მისი წილი სათბურის გაზების ეროვნულ ემისიებში

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
სათბურის გაზების ეროვნული ემისია	45,813	36,385	30,118	24,397	15,745	12,696	12,963	11,993	11,019	10,356	10,923	9,592	10,754	11,616
სათბურის გაზების ემისია სოფლის მეურნეობიდან	4,101	3,713	3,078	2,830	2,683	2,806	3,344	3,527	3,184	3,560	3,317	3,474	3,719	3,834
სოფლის მეურნეობის წილი	9%	10%	10%	12%	17%	22%	26%	29%	29%	34%	30%	36%	35%	33%

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
სათბურის გაზების ეროვნული ემისია	11,707	11,168	13,099	13,624	12,203	12,203	13,688	16,027	16,927	15,964	16,157	17,461	17,679	16,968
სათბურის გაზების ემისია სოფლის მეურნეობიდან	3,437	3,461	3,330	3,022	3,131	3,063	3,054	2,981	3,224	3,582	2,930	2,993	2,755	2,691
სოფლის მეურნეობის წილი	29%	31%	25%	22%	26%	25%	22%	19%	19%	22%	18%	17%	16%	16%

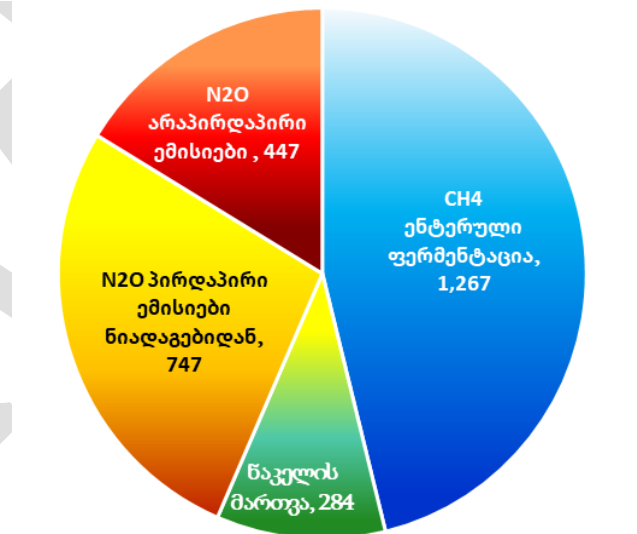
ნახ. 4.6.4-ზე მოყვანილია ეროვნული და სოფლის მეურნეობის მშპ და სათბურის გაზების ემისიები

ნახ. 4.6.4.ეროვნული (ა) და სოფლის მეურნეობის (ბ) მშპ და სათბურის გაზების ემისია (გგ CO₂-ეკვ) (მთლიანი შიდა პროდუქტი 2015 წლის მუდმივ ფასებში (საბაზისო ფასებში) და სოფლის მეურნეობის დამატებული ღირებულება 2015 წლის მუდმივ ფასებში.)

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სექტორი, როგორც სათბურის გაზების ემისიების წყარო, მოიცავს სამ წყარო-კატეგორიას: ენტერული (ნაწლაგური) ფერმენტაცია; ნაკელის მართვა და სასოფლო-სამეურნეო ნიადაგები. IPCC კლასიფიკაციით სხვა კატეგორიები - ბრინჯის მოყვანა და საფანის წვა არ არის საქართველოსთვის დამახასიათებელი და შესაბამისად არ განიხილება.

სათბურის გაზების ემისიები 2016 წელს შეადგენდა 2,755 გგ CO₂-ეკვ, ეროვნული ემისიების დაახლოებით 16%-ს. მეთანის ემისიის ძირითადი წყაროა ენტერული ფერმენტაცია, აზოტის ქვეჟანგისა კი - სასოფლო სამეურნეო ნიადაგები: პირდაპირი ემისიები [სინთეზური სასუქი, ორგანული სასუქი (ნაკელი), მოსავლის ნარჩენების ღპობა, საქონლის ძოვება] და არაპირდაპირი ემისიები (აზოტის აქროლვა და დაღეწვა და აზოტის გამოტუტვა და ჩარეცხვა). მარჯვნივ გრაფიკზე ნაჩვენებია სათბურის გაზების ემისია (გგ CO₂-ეკვ) ძირითადი წყაროებიდან 2016 წელს.

სათბურის გაზების ემისიის სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი საბაზისო (WoM) სცენარებისათვის

სასურსათო უსაფრთხოება არის საზოგადოების აუცილებელი საარსებო პირობა. სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საფუძველი სასურსათო დამოუკიდებლობაა.

საქართველოში დაბალია ადგილობრივი სასურსათო პროდუქტებით მოსახლეობის უზრუნველყოფის დონე. მოხმარებული ხორცისა და რძის პროდუქტების მნიშვნელოვანი წილი (50%-ზე მეტი) იმპორტირებულია (ცხრილი 4.6.1). გარდა ამისა, დაბალია საარსებოდ მნიშვნელოვანი პროდუქტების - ხორცისა და რძის პროდუქტების მოხმარება. ერთ სულ მოსახლეზე ხორცის მოხმარება (დაახლოებით 40 კგ) მნიშვნელოვნად ნაკლებია, ვიდრე ევროკავშირში (2016 წელს ერთ სულ მოსახლეზე საშუალოდ 64 კგ). 2016 წელს საქართველოში ერთ სულ მოსახლეზე რძის პროდუქტების მოხმარება შეადგენდა 184 კგ, ხოლო ევროპაში 288 კგ.

ცხრილი 4.6.1ა. ერთ სულ მოსახლეზე ხორცის მოხმარება და იმპორტის წილი

ინდიკატორი	საქონლის ხორცი				ღორის ხორცი				ცხვრისა და თხის ხორცი			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
მოხმარება (კგ/სული)	7.4	7.6	8.2	8.5	10.8	11.2	11.3	12.1	1.5	2.0	2.7	1.8
იმპორტი, %	21	24	24	29	56	59	54	56	15	11	7	12

ინდიკატორი	ფრინველის ხორცი				სულ ხორცი			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
მოხმარება (კგ/სული)	21.2	20.1	20.1	20.8	40.8	41.0	42.2	43.2
იმპორტი, %	70	70	69	70	55	55	53	56

ცხრილი 4.6.1ბ. ერთ სულ მოსახლეზე ხორცის მოხმარება და იმპორტის წილი

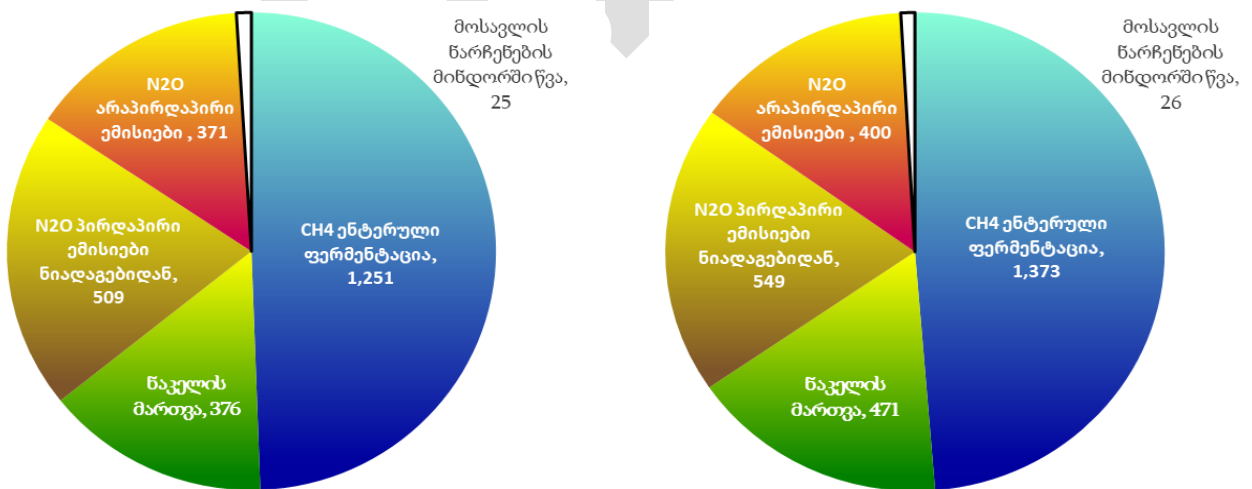
დაშვება: ხორცისა და რძის პროდუქტების მოხმარების გაზრდისა და იმპორტის წილის შემცირების მიზნით, 2030, 2040 და 2050 წლებისთვის მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის რაოდენობა ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში მიაღწევს შესაბამისად 900,000, 950,000 და 1,000,000 სულს, პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში კი 800,00, 850,000 და 900,000 სულს. ასევე

გაიზრდება ღორისა და ცხვრების რაოდენობა. დეტალური მონაცემები მოყვანილია ცხრილ 4.6.2-ში.

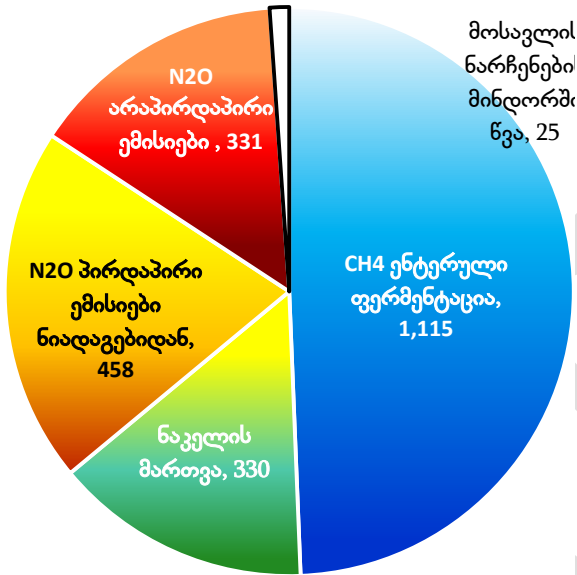
სარძევე მსხვილოფეხა რქოსანი პირუტყვისა და ღორების ნაკელის ნაწილი განთავსებულია ანაერობულ ლაგუნებში. ანაერობული ლაგუნის გამოყენება ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული პრაქტიკაა მსხვილ მეურნეობებში ნაკელის შესანახად. ნაკელიდან მეთანის მოპოვება 2030 წლისთვის საბაზისო სცენარით არ განიხილება. დაშვება გაკეთდა 2040 და 2050 წლებისთვის.

საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ნიადაგების მნიშვნელოვანი ნაწილი ძალზე დეგრადირებულია, ძირითადად ნიადაგის ეროზიის გამო. შედეგად, საქართველოში ძალიან დაბალია სოფლის მეურნეობის განვითარებისთვის, სურსათის უვნებლობისა და ღარიბი მოსახლეობის საარსებოდ აუცილებელი ნიადაგის პროდუქტიულობა. მაგალითად, ქვეყნისთვის სტრატეგიული მნიშვნელობის მქონე მარცვლეულის (ხორბალი და სიმინდი) მოსავლიანობა (2.5 ტონა/ჰა) ბევრად ნაკლებია, ვიდრე ევროკავშირის ქვეყნებში (საშუალოდ ხორბლის 5.66 ტონა/ჰა და სიმინდის 8.8 ტონა/ჰა). გაკეთებულია დაშვება, რომ 2050 წლისთვის ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში ნათესი ფართობი 500,000 ჰექტარს მიაღწევს (2030 წელს 300,000 ჰა და 2040 წელს 400,000 ჰა, პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში კი 250,000 ჰა 2030 წელს, 350,000 ჰა 2040 წელს და 450,000 ჰექტარს 2050 წელს. ადეკვატური მოსავლიანობისთვის აუცილებელია ნიადაგის ნაყოფიერების და მცენარეთა კვების გაუმჯობესება. ასევე გაკეთებულია დაშვება, რომ, საბაზისო სცენარის შემთხვევაში 2030 წლისთვის აზოტიანი (N) სასუქის მოხმარება საშუალოდ შეადგენს 140 კგ / ჰა და თანდათან მცირდება 90 კგ / ჰა-მდე 2050 წელს.

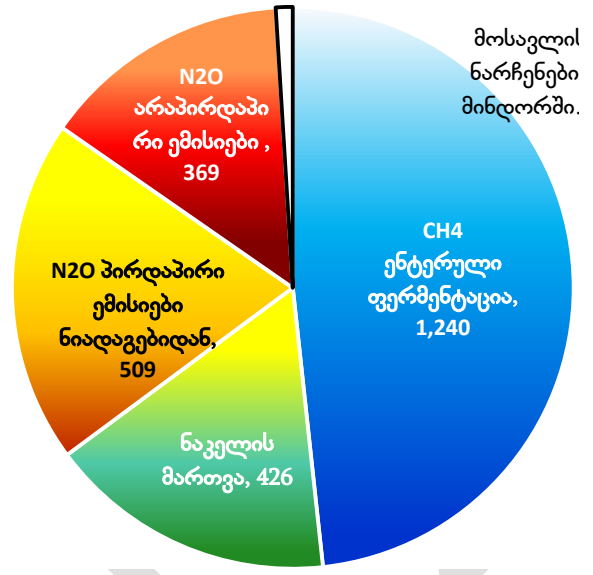
სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიის პროგნოზირებული შეფასება ოპტიმისტური საბაზისო (WoM) სცენარის შემთხვევაში შეადგენს 2030 წელს 2,532 გგ CO₂-ეკვ, 2040 წელს 2,740 გგ CO₂-ეკვ და 2,819 გგ CO₂-ეკვ 2050 წელს; პესიმისტური საბაზისო (WoM) სცენარის შემთხვევაში კი 2030 წელს 2,259 გგ CO₂-ეკვ, 2040 წელს 2,453 გგ CO₂-ეკვ და 2,569 გგ CO₂-ეკვ 2050 წელს.

ნახ.4.6.5. 2030 წლისთვის სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია, გგ CO₂-ეკვ (WoM ოპტიმისტური სცენარი)

ნახ. 4.6.6. 2050 წლისთვის სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია, გგ CO₂-ეკვ (WoM ოპტიმისტური სცენარი)

ნახ. 4.6.7. 2030 წლისთვის სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია, გგ CO₂-ეკვ (WoM პესიმისტური სცენარი)

ნახ.4.6.8. 2050 წლისთვის სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია, გგ CO₂-ეკვ (WoM პესიმისტური სცენარი)

გამოყენებული პარამეტრების მნიშვნელობები ოპტიმისტური და პესიმისტური (ფრჩხილებში) სცენარისთვის მოყვანილია ცხრილ 4.6.2-ში.

ცხრილი 4.6.2. WoM სცენარში გამოყენებული პარამეტრები. ფრჩხილებში მოყვანილია პარამეტრების მნიშვნელობები პესიმისტური სცენარისთვის

პარამეტრი	2030	2040	2050
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი, ათასი სული	900 (800)	950 (850)	1,000 (900)
ადგილობრივი ჯიშები, %	45	42.5	40
კავკასიური წაბლა, %	45	42.5	40
სარძეო მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი %	10	15	20
კამეჩი, ათასი სული	15	15	15

ცხვრები, ათასი სული	900 (800)	1,050 (950)	1,200 (1,100)
თხები, ათასი სული	50	55	60
ღორები, ათასი სული	350 (300)	475 (425)	600 (500)
ფრინველები, ათასი ფრთა	15,000	15,000	15,000
ცხენები, ათასი სული	22	22	22
ჯორები და ვირები, ათასი სული	5	5	5
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის ნაკელი ანაერობულ ტბორებში, %	5	15	20
მეთანის ამოღება, %	0	2.5	7.5
ღორების ნაკელი ანაერობულ ტბორებში, %	5	15	20
მეთანის ამოღება, %	0	2.5	7.5
ნათესი ფართობი, ათასი ჰა	300 (250)	400 (350)	500 (450)
შეტანილი ამოტიანი სასუქი, კგ/ჰა	140	120	90
CH4 ემისიის შემცირება ენტერული ფერმენტაციიდან, %	0	2.5	7

სახელმძღვანელო პრინციპები 2050 წლისთვის და ტრანსფორმაციის გზები. ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასება

საბაზისო სცენარის ანალიზიდან ჩანს, რომ სოფლის მეურნეობის სექტორში აუცილებელია მნიშვნელოვანი გაუმჯობესების მიღწევა ყველა მიმართულებით, რათა დაიძლიოს ჩამორჩენა და უზრუნველყოფილი იქნას მაღალი პროდუქტიულობა/ მოსავლიანობა როგორც მინათმოქმედების, ისე მეცხოველეობის სფეროში, საკვების უსაფრთხოება, ხარისხი, ასევე მიღწეულ იქნას ეფექტურობის სასურველი დონე, რომელიც შესაბამეა საერთაშორისო სტანდარტებს და ამის საფუძველზე შესაძლებელი გახდეს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ექსპორტის გაზრდა. ასეთი გაუმჯობესების მიღწევა შეუძლებელია ტექნოლოგიური გადაიარაღების გარეშე. სწორედ მონინავე ტექნოლოგიების დანერგვამ უნდა გახადოს შესაძლებელი პროდუქტიულობის გაზრდა დანახარჯების შემცირებასა და სათბურის გაზების ემისიის შემცირებასთან ერთად.

ტექნოლოგიური გარდაქმნა, რომელიც აუცილებელია სექტორის ეფექტურობის გასაზრდელად, მოიცავს ისეთ ტექნოლოგიებს და ინოვაციებს, რომლებიც მიმართულია:

- სასოფლო-სამეურნეო მიწების დეგრადაციის შეჩერების, მათი აღდგენის, არსებული სასოფლო-სამეურნეო ნიადაგების, საძოვრების ეფექტურობის გაზრდისაკენ (დეგრადაციის ტიპისა და ხარისხის მიხედვით: ირიგაცია, დრენაჟი, კულტივაცია, ამელიორაცია, ქარსათვარი ზოლების მოწყობა, სწორი მართვა);

- სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობის ზრდისა და მათი გადამუშავების ინტენსიფიკაციის, საბაზრო და საექსპორტო ხარისხის მიღწევისაკენ თანამედროვე სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის, სასუქების, მაცვივრების, გადაზიდვების სათანადო რაოდენობის, ღონისა და ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფით;
- ნაკელის გადამუშავების უზრუნველყოფისკენ თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვით;
- სარძევე და სახორცე ჯიშის საქონლის პროდუქციის ზრდისაკენ (ერთის მხრივ, მათი რაოდენობის გაზრდისათვის საჭირო საკვების, საძოვრების და, მეორეს მხრივ, პროდუქტიულობის გაზრდის საფუძველზე);
- რძისა და ხორცის პროდუქტების გადამუშავება-წარმოების გაფართოებისა და ტექნოლოგიური გაუმჯობესებისაკენ.

ტექნოლოგიური საჭიროებების დეტალური შეფასება, რომელიც გათვალისწინებულია უახლოეს წლებში, განსაზღვრავს სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიის შერბილებისა და კლიმატის ცვლილებისადმი მისი ადაპტაციისათვის საჭირო ტექნოლოგიებს, მათ პრიორიტეტებს, ასევე მათი შემოტანა-დანერგვის გზებს, აუცილებელ საკანონმდებლო, ტექნიკურ და ადამიანურ საშუალებებს, რაც საფუძვლად დაედება ამის პრაქტიკულ განხორციელებას. თუმცა ამ პროცესის სირთულიდან გამომდინარე, მოსალოდენელი არ არის სწრაფი შედეგების მიღება.

საკვანძო ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის

სოფლის მეურნეობის სექტორში არსებული მდგომარეობიდან გამომდინარე, ტექნოლოგიური გადაიარაღება მოსალოდენელია რომ განხორციელდეს ეტაპობრივად:

პირველ ეტაპზე, 2025-2030 წლებში ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასების მესამე რაუნდის (საქართველოს მესამე „ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასების“ პროექტის ფარგლებში) შედეგებზე დაყრდნობით, შეიქმნება საკანონმდებლო ბაზა საჭირო ტექნოლოგიების შემოსატანად და დასანერგად; მომზადდება ტექნიკური მომსახურე პერსონალი და სერვის-ცენტრები სათანადო მომსახურების გასანევადად. განისაზღვრება სათანადო ქვეყნების და მწარმოებლების წრე და დაინწყება მუშაობა კონკრეტული ტექნოლოგიების გადმოცემისთვის.

მეორე ეტაპზე, 2030-2040 წლებში გათვალისწინებულია სხვადასხვა ტექნოლოგიების თანდათანობითი შემოტანა და დანერგვა.

მესამე ეტაპზე, 2040-2050 წლებში ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის პროცესი დასრულებულია და ძველი ტექნოლოგიები სრულად არის ახალი ტექნოლოგიებით ჩანაცვლებული.

საბაზისო სცენარიდან გამომდინარე, 2030 წლამდე გათვალისწინებული არ არის ძირეული ძვრები სექტორის ტექნოლოგიური გადაიარაღების თვალსაზრისით. უფრო მეტიც, სათბურის გაზების ემისიის შემცირების ღონისძიებები, როგორც დაგეგმილი, ისე პოტენციური,

რომლებიც უმეტესწილად განსაზღვრულია კლიმატის ცვლილების 2020-2030 სტრატეგიით და 2021-2023 (და შემდგომი) სამოქმედო გეგმ(ებ)ით, სავარაუდოდ, ვერ უზრუნველყოფს სათბურის გაზების ემისიის ისეთ შემცირებას, რომელიც გადაჭარავს ღონისძიებების გარეშე რეჟიმში მათ ზრდას.

2030-2040 წლებში მოსალოდნელი პროცესი ტექნოლოგიური გადაიარაღებისა წარმოადგენს გარდამტეხ პერიოდს, როცა იწყება სექტორის პროლუქტიულობის ზრდა ყველა მიმართულებით, თუმცა 2040 წლამდე ჯერ კიდევ ზრდადია სათბურის გაზების ემისიის ტენდენცია. 2040 წელი წარმოადგენს საკვანძო წელს, რომლის შემდეგაც იწყება სათბურის გაზების ემისიის შემცირება.

სათბურის გაზების ემისიების სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი. შერბილების სცენარები (WeM და WaM)

სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია ოპტიმისტური WeM სცენარის შემთხვევაში შეადგენს 2030 წელს 2,422 გგ CO₂-ეკვ, 2040 წელს 2,560 გგ CO₂-ეკვ და 2050 წელს 2,435 გგ CO₂-ეკვ; პესიმისტური WeM სცენარის შემთხვევაში კი 2030 წელს 2,184 გგ CO₂-ეკვ, 2040 წელს 2,318 გგ CO₂-ეკვ და 2050 წელს 2,217 გგ CO₂-ეკვ. ემისია ოპტიმისტური WaM სცენარის შემთხვევაში შეადგენს 2030 წელს 2,352 გგ CO₂-ეკვ, 2040 წელს 2,400 გგ CO₂-ეკვ და 2050 წელს 2,042 გგ CO₂-ეკვ; პესიმისტური WaM სცენარის შემთხვევაში კი 2030 წელს 2,108 გგ CO₂-ეკვ, 2040 წელს 2,178 გგ CO₂-ეკვ და 2050 წელს 1,868 გგ CO₂-ეკვ.

გამოყენებული პარამეტრები ოპტიმისტური და პესიმისტური (ფრჩხილებში) სცენარებისთვის მოყვანილია ცხრილ 4.6.3-ში.

ცხრილი 4.6.3. WeM და WaM სცენარებში გამოყენებული პარამეტრები. ფრჩხილებში მოყვანილია პარამეტრების მნიშვნელობები პესიმისტური სცენარისთვის

პარამეტრი	2030		2040		2050	
	WeM	WaM	WeM	WaM	WeM	WaM
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი, ათასი სული	900 (800)	900 (800)	950 (850)	950 (850)	1,000 (900)	1,000 (900)
ადგილობრივი ჯიშები, %	45	45	42.5	42.5	40	40
კავკასიური ნაბლა, %	45	45	42.5	42.5	40	40
სარძეო მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი %	10	10	15	15	20	20
კამეჩი, ათასი სული	15	15	15	15	15	15

ცხვრები, ათასი სული	900 (800)	900 (800)	1,050 (950)	1,050 (950)	1,200 (1,100)	1,200 (1,100)
თხები, ათასი სული	50	50	55	55	60	60
ღორები, ათასი სული	350 (300)	350 (300)	475 (425)	475 (425)	600 (500)	600 (500)
ფრინველები, ათასი ფრთა	15,000	15,000	15,000	15,000	15,000	15,000
ცხენები, ათასი სული	22	22	22	22	22	22
ჯორები და ვირები, ათასი სული	5	5	5	5	5	5
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის ნაკელი ანაერობულ ტბორებში, %	5	5	15	15	20	20
მეთანის ექსტრაქცია, %	2.5	5	7.5	12.5	12.5	15
ღორების ნაკელი ანაერობულ ტბორებში, %	5	5	15	15	20	20
მეთანის ექსტრაქცია, %	2.5	5	7.5	12.5	12.5	15
ნათესი ფართობი, ათასი ჰა	300 (250)	300 (250)	400 (350)	400 (350)	500 (450)	500 (450)
შეტანილი N სასუქი, კგ/ჰა	120	100	90	60	60	30
CH ₄ ემისიის შემცირება ენტერული ფერმენტაციიდან, %	2.5	5	7	10	23	40

სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია სოფლის მეურნეობის სექტორიდან 2020-2050 წლებში WeM და WoM ოპტიმისტური და პესიმისტური სცენარების შემთხვევაში მოყვანილია შესაბამისად 4.6.4 და 4.6.5 ცხრილებში.

ცხრილი 4.6.4. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია სოფლის მეურნეობის სექტორიდან 2020-2050 წლებში WeM და WoM ოპტიმისტური სცენარების შემთხვევაში

სცენარი	სათბურის გაზების ემისია, გგ CO ₂ -ეკვ						
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WeM	2,240	2,341	2,442	2,501	2,560	2,498	2,435
WaM	2,240	2,296	2,352	2,376	2,400	2,221	2,042

ცხრილი 4.6.5. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია სოფლის მეურნეობის სექტორიდან 2020-2050 წლებში WeM და WoM პესიმისტური სცენარების შემთხვევაში

სცენარი	სათბურის გაზების ემისია, გგ CO ₂ -ეკვ						
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WeM	2,240	2,212	2,184	2,251	2,318	2,265	2,211

WaM	2,240	2,174	2,108	2,143	2,178	2,023	1,868
-----	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

დაგეგმილი შემარბილებელი ღონისძიებები გათვალისწინებულია შემდეგი ქვეკატეგორიებისთვის: მეთანის ემისიები ენტერული ფერმენტაციიდან; მეთანის ემისიები ნაკელის მართვიდან; და აზოტის ქვეჟანგის პირდაპირი და არაპირდაპირი ემისიები სასოფლო-სამეურნეო ნიადაგებიდან.

მეთანის ემისიის შემცირება ენტერული ფერმენტაციიდან. საბაზისო სცენარის შემთხვევაში ენტერული ფერმენტაციიდან ემისიების წილი სექტორულ ემისიებში მაღალია (47% 2030 წელს და 44% 2050 წელს). ამრიგად, მეთანის ემისიების შემცირება მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიების შემცირების მისაღწევად. შემარბილებელი ღონისძიება ითვალისწინებს მეთანის ემისიების შემამცირებელი საკვები დანამატებისა და ინჰიბიტორების (მეთანის წარმოქმნის პროცესის შემანელებელი) გამოყენებას.

მეთანის ემისიის შემამცირებელი დანამატები შეიძლება იყოს: სინთეზური ქიმიკატები, ბუნებრივი დანამატები და ნაერთები, როგორცაა ტანინები და ზღვის მცენარეები, ცხიმები და ზეთები. ცხიმებს და ზეთებს ფერმებში პრაქტიკული გამოყენების ყველაზე მეტი პოტენციალი გააჩნიათ. დიეტის მანიპულირებით შესაძლებელია CH₄-ის ემისიის შემცირება, რაც დამოკიდებულია დიეტის ცვლილების დონეზე და ჩარევის ხასიათზე. საკვების ხარისხიც გავლენას ახდენს CH₄-ის წარმოქმნაზე.

WeM სცენარის შემთხვევაში გათვალისწინებულია ღონისძიებები, რომლებიც მსოფლიოში აპრობირებული და ხელმისაწვდომია საქართველოში:

- მაღალხარისხიანი საკვების გამოყენება - საკვების ხარისხი გავლენას ახდენს CH₄-ის წარმოქმნაზე. მაღალხარისხიან საკვებს, მაგალითად, ნორჩ მცენარეებს, შეუძლია შეამციროს CH₄-ის წარმოქმნა;
- საქონლის დიეტაში კონცენტრატის (დაბალბოჭკოვანი, მაღალენერგეტიკული საკვები) წილის გაზრდა - ამცირებს CH₄-ის წარმოქმნას;
- ბალახის სილოსის ჩანაცვლება სიმინდის სილოსით - სიმინდის სილოსში ან სხვა მარცვლეულის სილოსში, მშრალი ნივთიერების უფრო მაღალ შემცველობა ადვილად ასათვისებელი ნახშირწყლებით, რაც განაპირობებს ცხოველებში CH₄-ის უფრო დაბალ წარმოქმნას, ვიდრე ბალახის სილოსი;
- დაბალპროდუქტიული ცხოველების ჩანაცვლება პროდუქციის ერთეულზე CH₄-ის უფრო ნაკლებ ემისიანი მაღალპროდუქტიული ცხოველებით.

WAM სცენარის შემთხვევაში გათვალისწინებულია მეთანის წარმოქმნის შემამცირებელი ღონისძიებები, რომელთა აპრობაცია მსოფლიოში გრძელდება და შესაძლოა კომერციულად ხელმისაწვდომი გახდეს საქართველოში:

- საქონლის საკვებში ორგანული მუყავების დამატება CH₄ წარმოქმნის შესამცირებლად;
- მაღალპროდუქტიული სარძევე საქონლის დიეტაში ცხიმის დამატება;

- საქონლის კვების რაციონში მზესუმზირისა და კანოლას თესლის დამატება - მეთანის წარმოქმნა შეიძლება შემცირდეს 10% - 16%-ით. აუცილებელი პირობაა საქართველოში კანოლას წარმოება;
- სოიოს ზეთის დამატება - მეთანის წარმოქმნა შეიძლება შემცირდეს 40%-მდე. აუცილებელი პირობაა საქართველოში სოიოს წარმოების ან იმპორტის გაზრდა;
- საქონლის საკვების დანამატად მეთანის ინჰიბიტორების გამოყენება - მნიშვნელოვნად ამცირებს მეთანის წარმოქმნას.

მეთანის ემისიის შემცირება ნაკვლის მართვიდან. ნაკელი მეცხოველეობის ფერმებისთვის ენერჯის ალტერნატიული წყარო შეიძლება იყოს. ანაერობულ პირობებში, ანუ ჟანგბადის არარსებობის შემთხვევაში, ნაკელი ნაწილობრივ გარდაიქმნება ენერჯიად, ბიოგაზის სახით. ნაკელის განთავსების ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული პრაქტიკაა დაგროვების სტრუქტურების გამოყენება, როგორცაა ანაერობული ლაგუნა (ტბორი). ანაერობული ლაგუნა მეთანის ჩასაჭერად მოიცავს ლაგუნის ზედაპირზე წყალგაუმტარ მცურავ საფარს, მაგალითად პლასტმასის საფარს. გადახურული ლაგუნის გადამამუშავებელ ბიოგაზის დანადგარში („დაიჯესტერში“) ხდება ორგანული მასალის ანაერობული დაშლა და ბიოგაზის წარმოქმნა.

WeM სცენარის შემთხვევაში გათვალისწინებულია შერბილების ღონისძიებები, რომლებიც აპრობირებული და ხელმისაწვდომია საქართველოში:

- მცირე ზომის მეურნეობებში/ფერმებში ბიოგაზის დანადგარების გამოყენება;
- ნაკელის საცავის აერაცია და კომპოსტირება.

WaM სცენარის შემთხვევაში გათვალისწინებულია შერბილების ღონისძიებები, რომლებიც აპრობირებული მსოფლიოში, მაგარამ საქართველოში არ გამოიყენება:

- მსხვილფეხა რქოსანი საქონლისა და მელორეობის მსხვილ ფერმებში გადახურული ანაერობული ლაგუნებიდან მეთანის ამოღება/მოპოვება.

სასოფლო-სამეურნეო ნიადაგებიდან აზოტის ქვეჟანგის პირდაპირი და არაპირდაპირი ემისიების შემცირება. ნიადაგებში შეტანილი აზოტიანი სასუქები და ნაკელი (N სასუქები და ნაკელი) მცენარეების მიერ ყოველთვის არ გამოიყენება ეფექტურად. ეფექტურობის გაუმჯობესებით შემცირდება ნიადაგის მიკრობების მიერ წარმოქმნილი N_2O -ის ემისიები, ძირითადად ჭარბი აზოტიდან.

WeM სცენარის შემთხვევაში გათვალისწინებულია ღონისძიებები, რომლებიც ზრდიან ნიადაგის პროდუქტიულობას და შესაბამისად ზღუდავენ აზოტიანი სასუქების გამოყენებას.

- ნიადაგის ეროზიის შემცირება/პრევენცია: ნიადაგის ზედაპირის მულჩირება, მოსავლის როტაცია, ნიადაგის კონსერვაციული ხვნა, ნიადაგის კონტურული და ტერასული დამუშავება, ნიადაგის ღრმა ზოლებრივი გაფხვიერება, ბალახით დაფარული წყალჩამშვები არხების გაყვანა, სადერივაციო სტრუქტურების მონყობა; და ქარსაფარი ზოლების გაშენება;

კულტურის შერჩევა - აზოტის ნაკლებ მომთხოვნი კულტურების მოყვანა, ამ კულტურებს შეუძლიათ მნიშვნელოვნად შეამცირონ N₂O-ის ემისია;

ირიგაციის გაუმჯობესებული მენეჯმენტი: დანვიმებით მორწყვასთან შედარებით წვეთოვან მორწყვას შეუძლია შეამციროს N₂O-ს ემისია;

ნიადაგის მოხვნის შემცირება - გრძელვადიან პერსპექტივაში შეუძლია შეამციროს N₂O ემისიები 50 პროცენტამდე;

- ნიადაგში დანამატად ბიოჩარის/ბიონახშირის გამოყენება ამცირებს აზოტის დანაკარგებს;
- ორგანული სოფლის მეურნეობის განვითარების წახალისება.

WaM სცენარის შემთხვევაში გათვალისწინებულია ფართო მასშტაბებში დაინერგოს პრაქტიკა, რომელიც აუმჯობესებს აზოტიანი სასუქის გამოყენების ეფექტურობას:

- სასუქის შეტანის ნორმების კორექტირება მცენარის საჭიროებების ზუსტი შეფასების საფუძველზე (ე.წ. „ზუსტი მეურნეობა“);
- აზოტიანი სასუქის შეტანასა და მცენარის მიერ აზოტის შეთვისებას შორის დროში შეცოვნების თავიდან აცილება (დროის შერჩევის გაუმჯობესება);
- ნელი მოქმედების ტიპის სასუქის ან ნიტრიფიკაციის ინჰიბიტორების (შემანელებელი) გამოყენება, რომლებიც ანელებენ აზოტის ქვეყანგის წარმოქმნის მიკრობულ პროცესებს;
- ნიადაგში აზოტიანი სასუქის უფრო ზუსტად შეტანა, რათა უკეთ მიწვდეს მცენარეთა ფესვებს;
- აზოტიანი სასუქის ჭარბი რაოდენობით შეტანის თავიდან აცილება ან, სადაც შესაძლებელია, ჭარბი სასუქის ელიმინაცია და ა.შ;
- ნიადაგის ეროზიის შესამცირებლად ქარსაფარი ზოლების გაშენება.

სექტორის წილის სავარაუდო შეფასება 2050 წლისთვის სათბურის გაზების საერთო ემისიებში

შეფასებული იქნა სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიები და მათი წილი ეროვნულ ემისიებში. ეროვნულ ემისიებში გათვალისწინებულია LULUCF-ის სექტორის მიერ ემისიების შთანთქმა. როგორც ოპტიმისტური, ისე პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში WeM და WaM ემისიები კლებას იწყებს 2040 წლიდან. ამასთან, WoM და WeM სცენარების შემთხვევაში წილი მცირდება, WaM-ის შემთხვევაში კი იზრდება.

ცხრილი 4.6.6. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია სოფლის მეურნეობის სექტორიდან 2020-2050 წლებში ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში

სცენარი	სათბურის გაზების ემისია, გგ CO ₂ -ეკვ						
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	2,240	2,386	2,531	2,636	2,740	2,780	2,820

WeM	2,240	2,341	2,442	2,501	2,560	2,498	2,435
WaM	2,240	2,296	2,352	2,376	2,400	2,221	2,042

ცხრილი 4.6.7. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია სოფლის მეურნეობის სექტორიდან 2020-2050 წლებში პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში

სცენარი	სათბურის გაზების ემისია, გგ CO ₂ -ეკვ						
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	2,240	2,250	2,260	2,357	2,453	2,511	2,569
WeM	2,240	2,212	2,184	2,251	2,318	2,265	2,211
WaM	2,240	2,174	2,108	2,143	2,178	2,023	1,868

ცხრილი 4.6.8. სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების წილი ეროვნულ ემისიებში (LULUCF-ის ჩათვლით) ოპტიმისტური სცენარების შემთხვევაში

სცენარი	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	14.9%	12.5%	11.0%	9.9%	9.2%	8.1%	7.7%
WeM	17.8%	16.9%	15.9%	14.8%	14.5%	12.9%	12.5%
WaM	17.5%	21.0%	23.6%	25.7%	48.1%	78.1%	6,831%

ცხრილი 4.6.9. სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიების წილი ეროვნულ ემისიებში (LULUCF-ის ჩათვლით) პესიმისტური სცენარების შემთხვევაში.

სცენარი	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	14.9%	11.8%	10.0%	9.2%	8.9%	8.2%	7.9%
WeM	17.8%	16.2%	14.8%	14.1%	14.9%	13.8%	13.7%
WaM	18.2%	20.0%	21.1%	23.3%	40.6%	64.2%	307.7%

ასევე განხილულია შემთხვევა, როდესაც ეროვნულ ემისიებში არ არის გათვალისწინებული LULUCF-ის სექტორის მიერ ემისიების შთანთქმა. როგორც ოპტიმისტური, ისე პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში WoM და WeM სცენარებით სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიების წილი წლიდან წლამდე მცირდება, WaM-ის შემთხვევაში კი იზრდება.

ცხრილი 4.6.10. სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების წილი ეროვნულ ემისიებში (LULUCF-ის გარეშე) ოპტიმისტური სცენარების შემთხვევაში

სცენარი	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	11.2%	10.0%	9.1%	8.4%	8.0%	7.1%	6.8%
WeM	12.6%	12.1%	11.5%	10.8%	10.4%	9.3%	8.8%
WaM	12.3%	13.3%	13.7%	13.7%	17.2%	17.5%	19.1%

ცხრილი 4.6.11. სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების წილი ეროვნულ ემისიებში (LULUCF-ის გარეშე) პესიმისტური სცენარების შემთხვევაში.

სცენარი	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	11.2%	9.4%	8.2%	7.8%	7.6%	7.1%	6.9%
WeM	12.6%	11.6%	10.6%	10.1%	10.3%	9.4%	9.1%
WaM	12.6%	12.6%	12.3%	12.4%	15.2%	15.5%	16.5%

ცალკეული ღონისძიებების წილი სათბურის გაზების ემისიების შემცირებაში რაოდენობრივად (გვ CO₂ეეგ) და პროცენტულად (სექტორულ ემისიასთან მიმართებით) ოპტიმისტური და პესიმისტური სცენარებისათვის მოცემულია 4.6.12 და 4.6.13 ცხრილებში, წყაროების წილი კი 4.6.7.-4.6.12 ნახატებზე.

4.6.13 და 4.6.14 ნახატებზე მოყვანილია სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიები (გვ CO₂ეეგ-ებში) შესაბამისად ოპტიმისტური და პესიმისტური სცენარების შემთხვევაში.

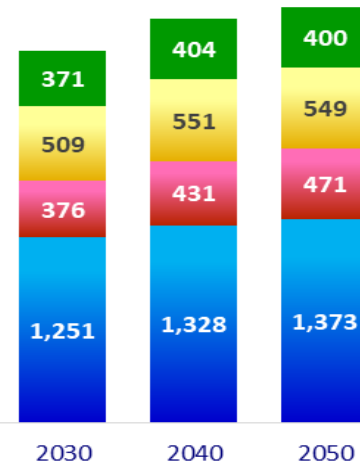
ცხრილი 4.6.12. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია და შემარბილებელი ღონისძიებებით ემისიის შემცირება (ოპტიმისტური სცენარი)

წელი	2030					2040					2050					
	სცენარი	WoM	WeM		WaM		WoM	WeM		WaM		WoM	WeM		WaM	
			GHG	შემცირება	GHG	შემცირება		M	GHG	შემცირება	GHG		შემცირება	GHG	შემცირება	GHG
ემისია	2,531	2,442	89 (3.5%)	2,352	179 (7.1%)	2,740	2,560	180 (6.6%)	2,400	340 (12.4%)	2,820	2,435	385 (13.7%)	2,042	778 (27.6%)	
ენტერული ფერმენტაცია - საკვების დანამატები			31 (35%)		62 (35%)			61 (34%)		102 (30%)			237 (62%)		488 (63%)	
ანაერობული ტბორებიდან CH4 ამოღება			4 (4%)		9 (5%)			11 (6%)		22 (6%)			4 (1%)		20 (3%)	
N სასუქის შეტანის ოპტიმიზაცია			54 (61%)		108 (60%)			108 (60%)		216 (64%)			135 (35%)		270 (35%)	

წელი	2030					2040					2050					
	სცენარი	WoM	WeM		WaM		WoM	WeM		WaM		WoM	WeM		WaM	
			GHG	შემცირება	GHG	შემცირება		M	GHG	შემცირება	GHG		შემცირება	M	GHG	შემცირება

ემისია	2,260	2,184	76 (1.2%)	2,108	152 (6.7%)	2,453	2,318	135 (5.5%)	2,178	275 (11.2%)	2,569	2,211	358 (13.9)	1,868	701 (27.3%)
ენტერული ფერმენტაცია საკვების დანამატები	-		28 (37%)		56 (37%)			55 (41%)		68 (25%)			218 (61%)		440 (63%)
ანაერობული ტბორებიდან CH4 ექსტრაქცია			3 (4%)		6 (4%)			6 (4%)		18 (7%)			19 (5%)		18 (3%)
N სასუქის შეტანის ოპტიმიზაცია			45 (59%)		90 (59%)			74 (55%)		189 (69%)			121 (34%)		242 (35%)

ცხრილი 4.6.13. სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისია და შემარბილებელი ღონისძიებებით ემისიის შემცირება (პესიმისტური სცენარი)

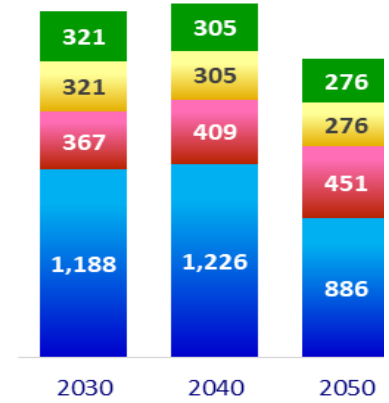
■ N2O არაპირდაპირი ემისია:
 ■ N2O პირდაპირი ემისია
 ■ ნაკელის მართვა
 ■ ენტერული ფერმენტაცია

ნახ. 4.6.7. ძირითადი წყაროების წვლილი სექტორულ ემისიებში გვ CO2ეცვ (WoM ოპტიმისტური სცენარი)

■ N2O არაპირდაპირი ემისია
 ■ N2O პირდაპირი ემისია
 ■ ნაკელის მართვა
 ■ ენტერული ფერმენტაცია

ნახ. 4.6.8. ძირითადი წყაროების წვლილი სექტორულ ემისიებში გვ CO2ეცვ (WeM ოპტიმისტური სცენარი)

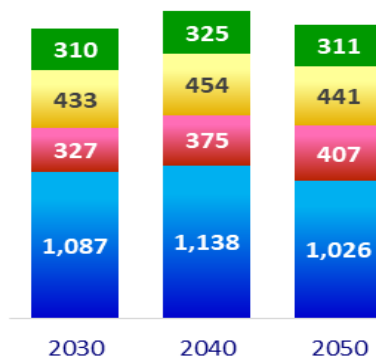
■ N2O არაპირდაპირი ემისია:
 ■ N2O პირდაპირი ემისია
 ■ ნაკელის მართვა
 ■ ენტერული ფერმენტაცია

ნახ. 4.6.9. ძირითადი წყაროების წვლილი სექტორულ ემისიებში გვ CO2ეცვ (WaM ოპტიმისტური სცენარი)

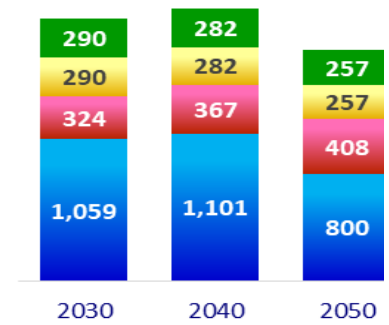
■ N2O არაპირდაპირი ემისია:
 ■ N2O პირდაპირი ემისია
 ■ ნაკელის მართვა
 ■ ენტერული ფერმენტაცია

ნახ. 4.6.10. ძირითადი წყაროების წვლილი სექტორულ ემისიებში გვ CO2ეცვ (WoM პესიმისტური სცენარი)

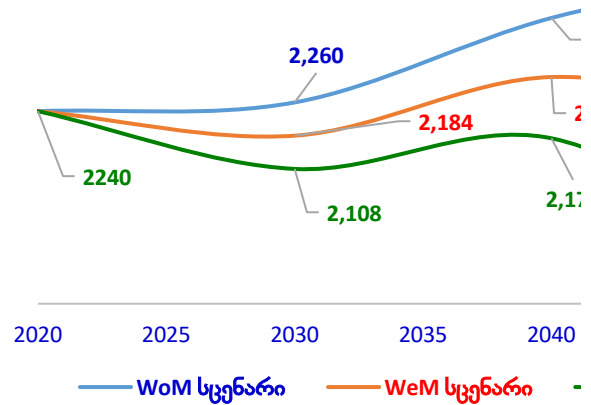
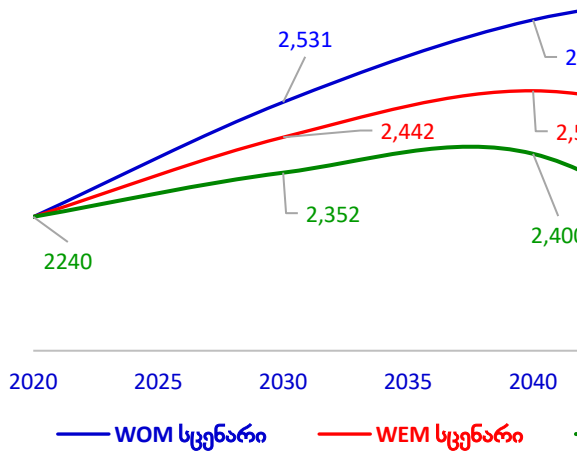
■ N2O არაპირდაპირი ემისია
 ■ N2O პირდაპირი ემისია
 ■ ნაკელის მართვა
 ■ ენტერული ფერმენტაცია

ნახ. 4.6.11. ძირითადი წყაროების წვლილი სექტორულ ემისიებში გვ CO2ეცვ (WeM პესიმისტური სცენარი)

■ N2O არაპირდაპირი ემისია:
 ■ N2O პირდაპირი ემისია
 ■ ნაკელის მართვა
 ■ ენტერული ფერმენტაცია

ნახ. 4.6.12. ძირითადი წყაროების წვლილი სექტორულ ემისიებში გვ CO2ეცვ (WaM პესიმისტური სცენარი)

ნახ. 4.6.13. სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიები გგ CO₂-ეკვ-ებში (ოპტიმისტური სცენარი)

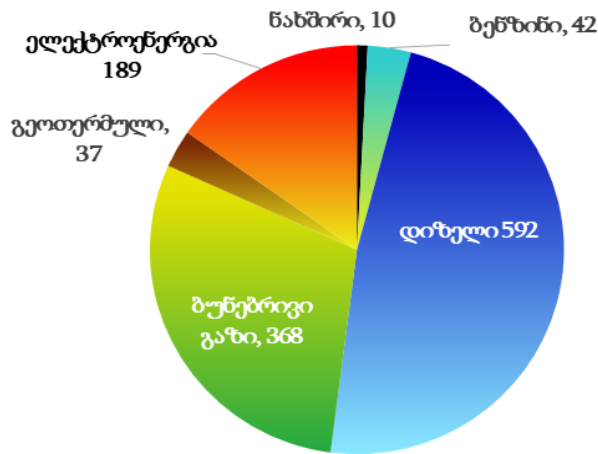
ნახ. 4.6.14. სოფლის მეურნეობის სექტორიდან სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიები გგ CO₂-ეკვ-ებში (პესიმისტური სცენარი)

სათბურის გაზების ენერგეტიკული ემისიები სოფლის მეურნეობის სექტორიდან

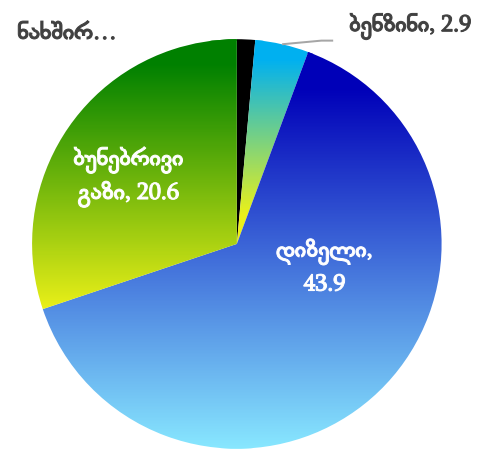
სათბურის გაზების ემისია: არსებული პროფილი

2013-2019 წლებში სოფლის მეურნეობის მიერ მოხმარებული ენერგია იცვლებოდა 487-1,290 ტერაჯოულის (ტჯ) ფარგლებში, ხოლო სათბურის გაზების ემისია 25.3-68.4 გიგაგრამი (გგ) CO₂-ეკვ-ის ფარგლებში.

2016 წელს სათბურის გაზების ემისიამ შეადგინა 67.4 გგ CO₂-ეკვ. სოფლის მეურნეობის ქვესექტორიდან საწვავის წვით გამოწვეული ემისიების წილი ენერგეტიკის სექტორის ემისიებში 0.8% იყო. 2016 წელს 600 ტონა (10 ტჯ) ნახშირი, 13.9 ათასი ტონა (592 ტჯ) ღებლის საწვავი, 900 ტონა (42 ტჯ) ბენზინი და 10.5 მილიონი მ³ (368 ტჯ) ბუნებრივი გაზი იქნა მოხმარებული. გრაფიკებზე 4.6.15 და 4.6.16 მოყვანილია საწვავის მოხმარება ტიპების მიხედვით და ამით გამოწვეული ემისია 2016 წელს. სასოფლო სამეურნეო ტექნიკა ძირითადად იყენებდა ღებლის საწვავს. ბუნებრივი გაზი გამოიყენებოდა ფერმებში შენობების გასათბობად, ასევე სათბურებში. 52.5 მილიონი კვტსთ (189 ტჯ) ელექტროენერგია ძირითადად ხმარდებოდა წყლის ამოტუმბვას და განათებას.

ნახ. 4.6.15. 2016 წელს საწვავის მოხმარება (ტჯ) ტიპების მიხედვით

ნახ. 4.6.16. 2016 წელს სათბურის გაზების ემისიები საწვავის წვიდან, გგ CO₂-ეკვ

ცხრილი 4.6.14. 2013-2019 წლებში ენერჯის მოხმარება, ტჯ

წელი	ნახშირი	ბენზინი	დიზელის საწვავი	თხევადი გაზი	ბუნებრივი გაზი	გეოთერმული, მზის	ბიოენერჯია	ელექტროენერჯია	სულ
2013	-	36.2	352.9	-	58.6	-	0.0	125.6	573
2014	-	35.2	205	1	135	21.3	1	110	487
2015	8.4	4.3	383.9	0.1	146.5	33.5	0.0	205.2	782
2016	10.3	41.7	592.1	0.0	367.5	37.0	0.3	189.0	1,238
2017	10.5	70.0	506.9	0.0	437.5	37.8	1.1	226.4	1,290
2018	7.6	87.2	410.7	3.7	283.5	39.4	0.5	285.8	1,118
2019	4.4	68.6	391.9	13.8	307.8	42.6	0.0	291.2	1,120

ცხრილი 4.6.15. 2013-2019 წლებში CO₂-ის ემისია საწვავის ტიპების მიხედვით, გგ CO₂-ეკვ

წელი	ნახშირი	ბენზინი	დიზელის საწვავი	თხევადი გაზი	ბუნებრივი გაზი	სულ
2013		2.5	26.1	0.0	3.3	31.9
2014		2.4	15.2	0.0	7.6	25.3
2015	0.8	0.3	28.4	0.0	8.2	37.8
2016	1.0	2.9	43.9	0.0	20.6	68.4
2017	1.0	4.9	37.6	0.0	24.5	68.0
2018	0.7	6.0	30.4	0.2	15.9	53.3
2019	0.4	4.8	29.0	0.9	17.3	52.4

საბაზისო და შერბილების სცენარები

დაშვებები:

- საწვავის მოხმარება მინდვრის სამუშაოებისთვის (ტრადიციული ხვნა, მარგვლა, სასუქის შეტანა, ჰერბიციდებით დამუშავება, თესვა და მოსავლის აღება) იცვლება ჰექტარზე 80-100 კგ-ის ფარგლებში, საშუალოდ 90 კგ/ჰა;
- მინიმალური ხვნის შემთხვევაში საწვავის მოხმარებაა 47 კგ/ჰა, ნულოვანი ხვნის შემთხვევაში კი 34 კგ/ჰა;
- სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის ძირითადი საწვავია დიზელის საწვავი;
- ბუნებრივი გაზი ძირითადად გამოიყენება საფერმო შენობებისა და სათბურების გასათბობად;
- ელექტროენერგია გამოიყენება ძირითადად ირიგაციის სისტემებში წყლის სატუმბად და განათებისთვის.

ოპტიმისტური და პესიმისტური სცენარების შემთხვევაში ნათესი ფართობები მოყვანილია ცხრილ 4.6.2-ში. ოპტიმისტურ და პესიმისტურ სცენარებში განსხვავებულია შემარბილებელი ღონისძიებების მასშტაბები.

სცენარი ღონისძიებების გარეშე (WoM სცენარი)

WoM სცენარის შემთხვევაში მიჩნეულია, რომ მინდვრის დამუშავება ხდება მხოლოდ ტრადიციული მეთოდით, არ ტარდება შენობების ენერგოეფექტიანობის გაუმჯობესების ღონისძიებები. სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკა ჩვეულებრივ, მხოლოდ საწვავით მუშაობს.

შერბილების სცენარი არსებული ღონისძიებებით (WeM სცენარი)

WeM სცენარის შემთხვევაში მიჩნეულია, რომ მინდვრის ნაწილის დამუშავება ხდება მინიმალური ხვნით, ნაწილისა კი „ნულოვანი ხვნით“, ტარდება შენობების ენერგოეფექტიანობის გაუმჯობესების ღონისძიებები. სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკა კვლავაც მხოლოდ საწვავით მუშაობს.

ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში შერბილების ღონისძიებები მოყვანილია ცხრილ 4.6.16-ში, პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში კი ცხრილ 4.6.17-ში.

ცხრილი 4.6.16. შერბილების ღონისძიებები WeM ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში

წელი	ღონისძიება			
	მინიმალური ხვნა	ნულოვანი ხვნა	ელექტრული სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის გამოყენება	შენობების ენერგოეფექტიანობის გაუმჯობესება
2030	10 %	10 %	0 %	15 %
2040	20 %	20 %	0 %	20 %
2050	30 %	30 %	0 %	40 %

ცხრილი 4.6.17. შერბილების ღონისძიებები WeM პესიმისტური სცენარის შემთხვევაში

წელი	ღონისძიება			
	მინიმალური ხვნა	ნულოვანი ხვნა	ელექტრული სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის გამოყენება	შენობების ენერგოეფექტიანობის გაუმჯობესება
2030	5 %	5 %	0 %	10 %
2040	10 %	10 %	0 %	15 %
2050	20 %	20 %	0 %	20 %

შერბილების სცენარი დამატებითი ღონისძიებებით (WaM სცენარი)

WaM სცენარი განიხილავს ყველა ღონისძიებას WeM სცენარიდან. გარდა ამისა, დამატებით მიჩნეულია, რომ სასოფლო სამეურნეო ტექნიკის ნაწილი (ტრაქტორები, კომბაინები და სხვა) ელექტრულია.

ცხრილი 4.6.18. შერბილების ღონისძიებები ოპტიმისტური WaM სცენარის შემთხვევაში

წელი	ღონისძიება			
	მინიმალური ხვნა	ნულოვანი ხვნა	ელექტრული სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის გამოყენება	შენობების ენერგოეფექტიანობის გაუმჯობესება
2030	10%	10%	20%	20%
2040	15%	15%	30%	40%
2050	20%	20%	50%	50%

ცხრილი 4.6.19. შერბილების ღონისძიებები პესიმისტური WaM სცენარის შემთხვევაში

წელი	ღონისძიება			
	მინიმალური ხვნა	ნულოვანი ხვნა	ელექტრული სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის გამოყენება	შენობების ენერგოეფექტიანობის გაუმჯობესება
2030	10%	10%	10%	10%
2040	15%	15%	20%	15%

2050	20%	20%	30%	20%
------	-----	-----	-----	-----

შედეგები - სათბურის გაზების პროგნოზირებული ემისიები

ოპტიმისტური სცენარი

ზემოთ მოყვანილი შემარბილებელი ღონისძიებების საფუძველზე გამოითვალა სათბურის გაზების ემისიები და ემისიის შემცირება. WeM სცენარის შემთხვევაში ემისიები წლების მიხედვით იზრდება, თუმცა WoM სცენართან შედარებით ემისიები იკლებს. WaM სცენარის შემთხვევაში ემისიები უმნიშვნელოდ იზრდება 2025 წლამდე, შემდეგ კი იკლებს.

ცხრილი 4.6.20. სათბურის გაზების ემისია. WoM, WeM და WaM ოპტიმისტური სცენარები

სცენარი	სათბურის გაზების ემისია (გგ CO ₂ -ეკვ)							
	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	68	81	94	106	123	140	159	177
WeM	68	77	86	94	102	110	113	117
WaM	68	72	75	59	60	61	51	40

ცხრილი 4.6.21. სათბურის გაზების ემისიის შემცირება WeM და WaM ოპტიმისტურ სცენარებში

სცენარი	სათბურის გაზების ემისიის შემცირება (გგCO ₂ -ეკვ)							
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	
WeM	-4	-8	-12	-21	-30	-45	-60	
WaM	-10	-19	-47	-63	-79	-108	-137	

პესიმისტური სცენარი

WeM სცენარის შემთხვევაში ემისიები წლიდან წლამდე იზრდება, WaM სცენარის შემთხვევაში კი მეტ-ნაკლებად სტაბილურია.

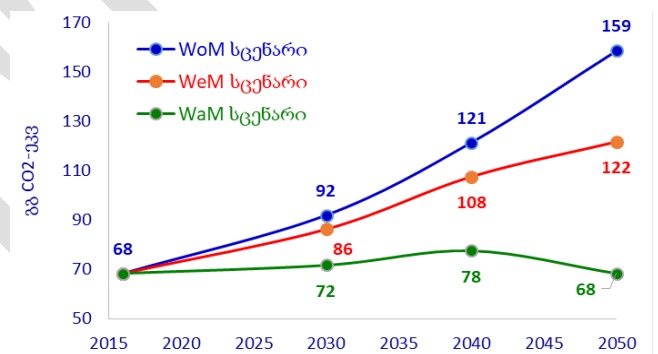
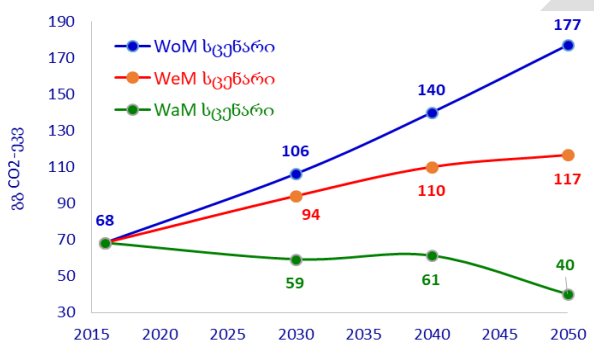
ცხრილი 4.6.22. სათბურის გაზების ემისია. WoM, WeM და WaM პესიმისტური სცენარები

სცენარი	სათბურის გაზების ემისია (გგCO ₂ -ეკვ)							
	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WoM	68	81	94	92	107	121	140	159
WeM	68	77	86	86	97	108	115	122
WaM	68	72	75	72	75	78	73	68

WoM სცენარისაგან განსხვავებით, WeM და WaM სცენარებით ემისიების კლება წლების მიხედვით ზრდადია.

ცხრილი 4.6.23. სათბურის გაზების ემისიის შემცირება WeM და WaM პესიმისტურ სცენარებში

სცენარი	სათბურის გაზების ემისიის შემცირება (გგ CO ₂ -ეკვ)						
	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WeM	-4	-8	-6	-10	-14	-25	-37
WaM	-10	-19	-20	-32	-44	-67	-90

ნახ. 4.6.17. სოფლის მეურნეობის ნახ. 4.6.18. სოფლის მეურნეობის
 სექტორიდან სათბურის გაზების ემისია სექტორიდან სათბურის გაზების ემისია,
 საწვავის წვიდან საწვავის წვიდან
 (ოპტიმისტური სცენარი) (პესიმისტური სცენარი)

4.7. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება მიწათსარგებლობის, მიწათსარგებლობის ცვლილებისა და ტყის სექტორში (LULUCF)

არსებული მდგომარეობა და პოლიტიკის მიმოხილვა

ტყეები საქართველოს ერთ-ერთი უმთავრესი სიმდიდრეა. ტყეს, საქართველოს განახლებადი ბუნებრივ რესურსებს შორის წამყვანი მრავალფუნქციური დანიშნულება აქვს, მათ შორის, როგორც ნახშირბადის ბუნებრივ შთანთქმელს. როდესაც რელიეფისა და კონტრასტული კლიმატური პირობების გამო საქართველოს ტყეები ქმნიან უნიკალურ ეკოსისტემას. ტყე ფარავს საქართველოს მიწის დაახლოებით 2.77 მილიონ ჰექტარს, ეს ქვეყნის ტერიტორიის 39%-ია (აქ ვითვალისწინებთ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ტყიან ტერიტორიებსაც). საქართველოს ტყეების 97-98% ბუნებრივი წარმოშობისაა, მათი შემადგენლობა, აღნაგობა, ზრდა-განვითარების პირობები და სხვა მახასიათებლები განაპირობებენ მდიდარ ბიოლოგიურ მრავალფეროვნებას. საქართველოს ტყეებში დაახლოებით 800-მდე სახეობის ხე და ბუჩქი იზრდება. დენდროტელორის მრავალფეროვნების მაჩვენებელია ენდემური მერქნიან მცენარეთა სიმრავლე, კერძოდ საქართველოს ტყეებში 61 ადგილობრივი და 43 კავკასიის რეგიონისთვის დამახასიათებელი ენდემური სახეობებია გავრცელებული.

ტყით დაფარული ფართობების 98%-ი მთის ფერდობებზე მოდის. მ.შ. ტყის მასივების 60%-ზე მეტი ისეთ ფერდობებზეა განლაგებული რომელთა დახრის კუთხეც 25 გრადუსზე მეტია. ტყეთა 24%-ი 35 გრადუსზე მეტი დახრის მქონე ფერდობებზე იზრდება. მათი გამოყენება კანონით შეზღუდულია. ტყეების მხოლოდ 14%-ია განლაგებული ზღვის დონიდან 750 მეტრზე დაბლა. სამაგიეროდ თითქმის 60% ზღვის დონიდან 1000 მეტრზე მეტ სიმაღლეზე იმყოფება.

ტყეების მნიშვნელოვანი ნაწილის მდგომარეობა ამჟამად არადაამაკმაყოფილებელია, რაც გამოიხატება შემდეგში: ტყის ფართობების 54% წარმოდგენილია 0,5 და ნაკლები სიხშირის კორომებით, ხშირად ადგილი აქვს მერქნიან სახეობათა არასასურველ ცვლას (ძვირფასმერქნიანი სახეობების ადგილს იკავებს შედარებით დაბალი ღირებულების მეორადი წარმოშობის მერქნიანი სახეობები), ხშირია ეროზიული პროცესები, ნიადაგის და კორომების დეგრადირება, ადგილი აქვს ტყის გავრცელების ზედა საზღვრის- სუბალპური ტყეების მნიშვნელოვნად დაბლა დანევას, საკმაოდ დიდი ფართობებით არის წარმოდგენილი დაბალი სიხშირის კორომები ხშირი მარადმწვანე ქვეტყით და მაღალ ბალახეულობით, სადაც ტყეების ბუნებრივი განახლება ფაქტიურად არ მიმდინარეობს, საკმაოდ შემცირებულია ტყეებში ძვირფასმერქნიან სახეობათა (წაბლი, თელა, ნეკერჩხალი, უთხოვარი, ბზა და სხვა) რაოდენობა, მათი სხვადასხვა დანიშნულებით გამოყენების გამო. ტყეების აღდგენის და მოვლის ღონისძიებები მოითხოვს დიდ ფინანსურ რესურსებს, რაც აფერხებს დეგრადირებული ტყის ფართობების ფართომასშტაბიან აღდგენა-რეაბილიტაციას. ვინაიდან ტყისა და სატყეო მიწების კატეგორიზაცია

ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და ბუნებრივი რესურსების გონივრული გამოყენების საფუძველს ქმნის. მოდელირებაში ის შესულია როგორც ერთ-ერთ იმ ღონისძიებათაგანი, რომლის სრულყოფილად განხორციელების შედეგად გაიზრდება ტყის როგორც ნახშირბადის დამგროვებელი რეზერვუარის პოტენციალი.

2014 წლიდან სატყეო სექტორში დაგეგმილი რეფორმა ითვალისწინებს ტყის მართვის არსებული მიდგომების შეცვლას, კერძოდ კი სატყეო მეურნეობების შექმნასა და ქვეყანაში გრძელვადიანი სარგებლის მიღებაზე დაფუძნებული ტყეების მდგრადი მართვის მოდელის დანერგვას.

მართვის ახალი მოდელი (ახალი ტყის კოდექსის მიხედვით) გულისხმობს ტყის მართვის ორგანოების ტრანსფორმირებას მრავალმიზნობრივ ტყის მართვის ორგანოებად, რომლებსაც ექნებათ სატყეო მეურნეობის მენეჯმენტის, მათ შორის, ინფრასტრუქტურის შექმნის, სამონადირეო მეურნეობების გაძღოლის, რეკრეაციული ტყეების მართვის, ხე-ტყის მასალის დამზადებისა და ტყის სხვა რესურსით სარგებლობის, ასევე, ტყის რესურსის რეალიზაციის, ტურისტული და სხვა სერვისების შექმნა-რეალიზაციის უზღუდვამოსილება. ტყის მართვის ორგანოებს აგრეთვე ექნებათ შემოსავლების რეინვესტიციის შესაძლებლობა ტყის მოვლა-აღდგენითი, ხანძარსა და სხვა საფრთხეების, ინფრასტრუქტურის მონაცობისა და სხვა სატყეო-სამეურნეო ღონისძიებების ჩასატარებლად.

სათბურის გაზების ემისიების არსებული პროფილი და დინამიკა

LULUCF (მინათსარგებლობა, ცვლილებები მინათსარგებლობაში და სატყეო მეურნეობა) სექტორი, არის IPCC მიერ სპეციალურად სხვადასხვა კატეგორიის მიწებზე, სხვადასხვა აქტივობებით (მაგ. სატყეო მეურნეობა, სოფლის მეურნეობა, ტორფის მოპოვება, ურბანიზაცია და სხვ.) მათ შორის, მიწის კატეგორიის ცვლილებებით გამოწვეული სათბურის გაზების ემისიების და შთანთქმების შესაფასებლად შექმნილი სექტორი.

სექტორში ემისიების და შთანთქმების აღრიცხვა მიმდინარეობს სულ ექვსი კატეგორიის მიწებზე (სატყეო მიწები, სახნავ-სათესი სავარგულები, მდელოები, ჭარბტენიანი მიწები, დასახლებები და სხვა მიწები), სადაც, როგორც უკვე აღინიშნა, სხვადასხვა აქტივობების და ასევე მიწების კატეგორიის ცვლილებების შედეგად წარმოიქმნება და ასევე იცვლება ემისიების რაოდენობა. სხვა სექტორებისგან განსხვავებით, LULUCF სექტორი არ არის მხოლოდ ნახშირორჟანგის ემიტორი, მას მისი შთანთქმის უნარიც გააჩნია, რაც შესაძლებლობას იძლევა ამ ორი ფუნქციის ურთიერთდაბალანსების ფონზე, დადგინდეს სექტორი ემიტორია თუ პირიქით, ნახშირბადის ე.წ. რეზერვუარს წარმოადგენს, ანუ შთანთქავს უფრო მეტს, ვიდრე ატარქვევს.

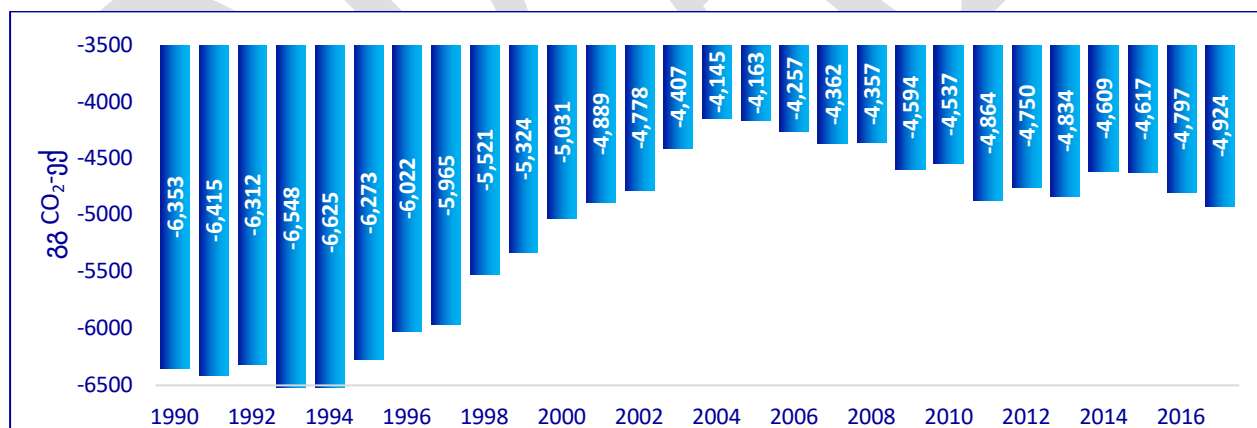
LULUCF სექტორში სათბურის გაზების ემისიების წარმომქმნელ ერთ-ერთ უმთავრეს ფაქტორს წარმოადგენს მინათსარგებლობის კატეგორიებისა და მათი ფართობების ცვლილება. აქედან გამომდინარე LULUCF სექტორში ინვენტარიზაციის ჩატარებისას,

ყოველთვის მიმდინარეობს მინათსარგებლობაში ცვლილებების მონიტორინგი. სექტორში სათბურის გაზების ინვენტარიზაციის დაწყების წინ დგება მინათსარგებლობის მატრიცა (იხ. ცხრილი 1).

ცხრილი 4.7.1. საქართველოს მინათსარგებლობის ცვლილებების მატრიცა 2016-2017 წლებისთვის (აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის რეგიონების ჩათვლით)

მინათსარგებლობის კატეგორიები	ფართობი, ათასი ჰა	
	2016 წ	2017 წ
სატყეო მიწები	2746.5	2747.1
სახნავ-სათესი სავარგულები	918.1	928.9
მდელოები	1996.5	1996.5
ჭარბტენიანი მიწები	835.1	835.1
დასახლებები	211.2	211.2
სხვა მიწები	921.0	909.6
სულ (ტერიტორიული წყლების ჩათვლით)	7628.4	7628.4

LULUCF სექტორში ჩატარებული უახლესი ინვენტარიზაციის მონაცემების თანახმად (2019 წ.), სექტორი წარმოადგენს ე.წ ნახშირბადის რეზერვუარს, ანუ, როგორც უკვე აღინიშნა, ის ნახშირბადის დამკროვებელია (იხ. ნახ.1).

ნახ. 4.7. 1. LULUCF სექტორში 1990-2017წწ ნეტო შთანთქმა-ემისიების დინამიკა

როგორც ზემოთ მოცემული გრაფიკიდან ჩანს, სექტორში ყველაზე დიდი შთანთქმის მაჩვენებელი 1990 წელს ფიქსირდება (-6353.1 გგCO₂), შემდგომ თითქმის ყოველწლიურად ნარჩუნდება კლების ტენდენცია და 2004 წლისათვის შთანთქმა 35%-ით იკლებს (-4145.3გგCO₂). შემდეგ წლებში, პირიქით შედარებით დაბალი ტემპით, მაგრამ უკვე გვაქვს მატების ტენდენცია, ანუ 2017 წლისათვის შთანთქმა მოიმატებს 16%-ით, და შთანთქმის მაჩვენებელი -4923.8 გგCO₂ მიაღწევს.

ცხრილი 4.7.2. 2016-2017წწ LULUCF სექტორში შთანთქმა-ემისიების მაჩვენებლები (მე-4 ეროვნული შეტყობინება)

წელი	ტყის მიწები		სახნავ-სათესი სავარგულები				მდელოები		ნეტო ემისია- დაგროვება	
			მრავალწლიანი ნარგავები		სახნავ სათესი მიწები					
	ათასი ტC	გგ CO ₂	ათასი ტC	გგ CO ₂	ათასი ტC	გგ CO ₂	ათასი ტC	გგ CO ₂	ათასი ტC	გგ CO ₂
2016	1,532	-5,617	231	-847	339	-1,244	-794	2,912	1,308	-4,797
2017	1,521	-5,578	276	-1,013	339	-1,244	-794	2,912	1,343	-4,924

LULUCF სექტორში სათბურის გაზების ინვენტარიზაცია 1990-2017წწ-ისთვის ჩატარდა, მხოლოდ სამ ქვესექტორში (ტყის მიწები; სახნავ-სათესი სავარგულები და მდელოები), ეს ის ძირითადი ქვესექტორებია, სადაც შთანქმა/ემისიები შედარებით დიდ მასშტაბებს აღწევს. როგორც ცხრილი 2-იდან ჩანს LULUCF სექტორში, სატყეო მიწებს სხვა ქვესექტორებთან შედარებით ყველაზე მაღალი შთანთქმის პოტენციალი აქვს. უნდა აღინიშნოს, რომ ქვესექტორი „მდელოები“, LULUCF სექტორში ერთადერთ ემიტორს წარმოადგენს, კონკრეტულად 2016 და 2017წწ მიხედვით ემისიები წლიურად 2912 გგ CO₂ შეადგენს.

სათბურის გაზების ემისიების სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი საბაზისო (WoM) სცენარებისთვის

LULUCF სექტორის გრძელვადიანი (2030 და 2050წწ) განვითარება განისაზღვრა სამი სცენარით:

WOM -სცენარი მოიაზრებს საბაზისო, ღონისძიებების გარეშე სექტორში მოსალოდნელ მაჩვენებლებს;

WEM ანუ არსებული ღონისძიებებით სცენარი მოიაზრებს მიმდინარე და დაგეგმილი ღონისძიებების განხორციელების შედეგად 2030 წლამდე მომხდარ ცვლილებებს და შემდგომ 2050 წლისათვის გაგრძელებული დაზოგილი ემისიების საპროგნოზო მაჩვენებლებს;

WAM ანუ დამატებითი ღონისძიებებით სცენარი მოიაზრებს დამატებითი ღონისძიებების განხორციელების შემთხვევაში 2030 და 2050 წლისათვის საპროგნოზო მაჩვენებლებს.

LULUCF-ის იმ ქვესექტორებისათვის, სადაც ჩატარებულია სათბურის გაზების ინვენტარიზაცია, ემისიების საპროგნოზო გამოთვლები ჩატარდა FAO-ს მოდელის EX-ACT გამოყენებით. მოდელში გამოთვლებისათვის და ასევე საჭირო დაშვებების შერჩევასა გამოყენებულ იქნა ქვესექტორებში მიმდინარე და დაგეგმილი ღონისძიებები.

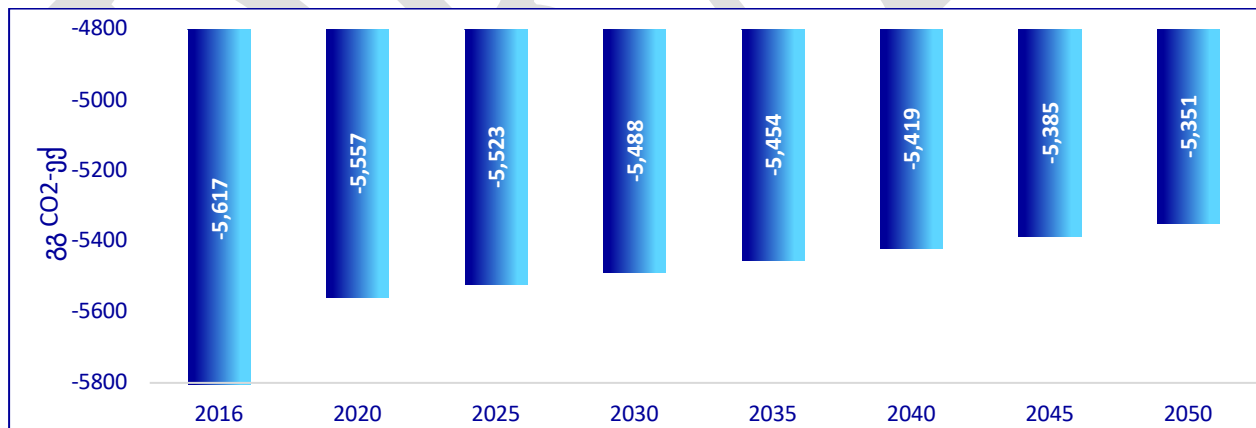
აღსანიშნავია, რომ მოდელი პროგნოზირებისათვის არ იყენებს საერთო დრაივერებს (მოსახლეობა, მშპ) და აქედან გამომდინარე, ამ სექტორისთვის „პესიმისტური“ და „ოპტიმისტური“ სცენარების ჯგუფები არ არის გათვალისწინებული.

პირველ რიგში ქვესექტორების მიხედვით განვიხილავთ საბაზისო WOM სცენარს. როგორც უკვე აღინიშნა WOM სცენარით განისაზღვრა LULUCF-ის ქვესექტორებში (ტყის მიწები, სახნავ-სათესი სავარგულები, მდელოები) ღონისძიებების გარეშე ემისიების საპროგნოზო მაჩვენებლები.

ტყის მიწები

საქართველოში სატყეო მიწები LULUCF სექტორში უმთავრეს სათბურის გაზების შთანთქმა/ემისიის წყაროს წარმოადგენს. მიუხედავად ტყის ფართობების დეგრადაციისა და მერქნული რესურსის ჭარბი მოხმარებისა, ქვესექტორი ნახშირბადის რეზერვუარს წარმოადგენს, ანუ ის ნახშირბადის დამგროვებელია.

WOM სცენარის მიხედვით, ანუ საბაზისო, ღონისძიებების გარეშე სცენარით, სატყეო მიწებზე 2030 და 2050 წწ-მდე იზრდება მერქნული რესურსის მოხმარება, კერძოდ, 1990 წლიდან 2016 წლამდე მომხდარი ცვლილების ტემპის ანალოგიურად. ამავე დროს მინიმუმზეა ტყის მდგრადი მართვის პრინციპების დაცვა. შედეგად იზრდება დეგრადირებული ფართობები.

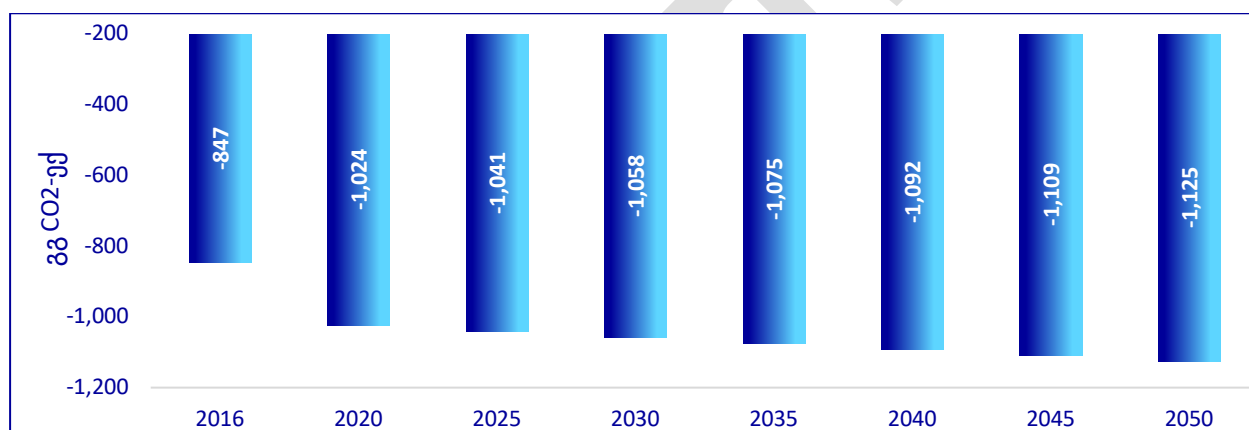

ნახ. 4.7. 2. სატყეო მიწებზე ნეტო შთანთქმის დინამიკა WOM სცენარის მიხედვით

როგორც გრაფიკიდან ჩანს WOM სცენარის მიხედვით ქვესექტორში ყოველწლიური შთანთქმის პოტენციალი კლებისკენ არის მიმართული. 2017 წელთან შედარებით, 2050 წელს შთანთქმა -227.6 გგCO₂-ით დაიკლებს და -5350.5გგCO₂ მიაღწევს.

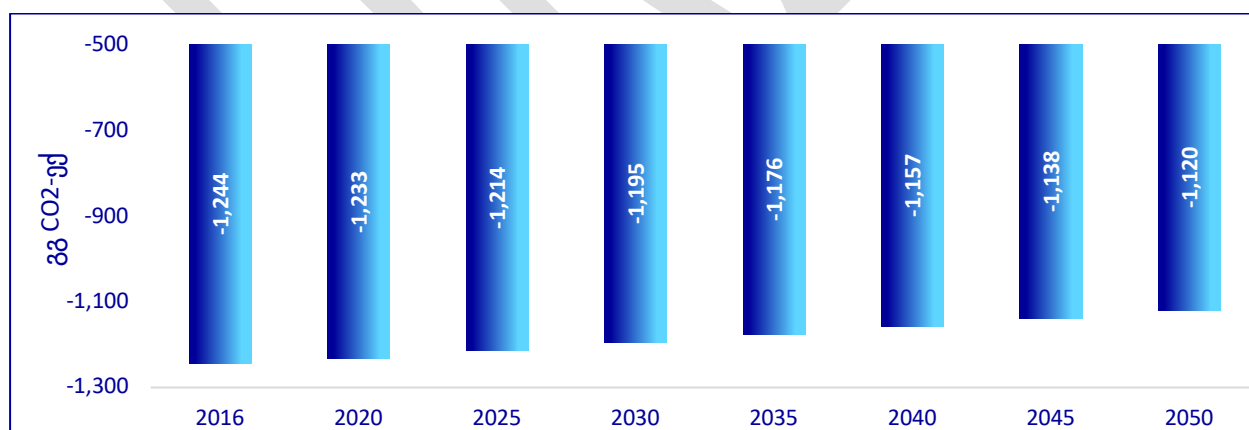
სახნავ-სათესი სავარგულები

WOM სცენარის მიხედვით სახნავ-სათესი სავარგულების მართვის მეთოდები არ იცვლება. იზრდება მოხსნული ფართობები და ამავე დროს ნიადაგის ნაყოფიერების შესანარჩუნებლად, აღსადგენად და სხვ. სამუშაოები არ მიმდინარეობს. კერძოდ, სავარგულების კლიმატ-გონივრული მართვა არ ხორციელდება. მოდელში მოხდა დაშვება, რომ 2030 წელთან შედარებით 2050 წლისათვისათვის იზრდება ფართობების დეგრადაცია. რაც შეეხება მრავალწლოვან ნარგავებით (ხეხილის პლანტაციები, ბაღები, ვენახები და სხვ.) დაფარული ფართობებს, სცენარის მიხედვით პლანტაციების გაშენების სამუშაოები წელი ტემპით მიმდინარეობს, კონკრეტულად ნარგავების დარგვის ზრდის ტემპები შენარჩუნებული არ არის და მრავალწლიანი ნარგავებით დაფარული ფართობების მატება მინიმალურია.

ნახ.4.7.3. მრავალწლოვან ნარგავებში ნეტო ემისიები/შთანთქმის დინამიკა, WOM სცენარის მიხედვით

როგორც გრაფიკიდან ჩანს მრავალწლოვან ნარგავებში WOM სცენარის მიხედვით ყოველწლიური შთანთქმის პოტენციური ნელი ტემპით იზრდება. 2017 წელთან შედარებით, 2050 წელს შთანთქმა -111.6 გგCO₂-ით მოიმატებს და -1125გგCO₂ მიაღწევს.

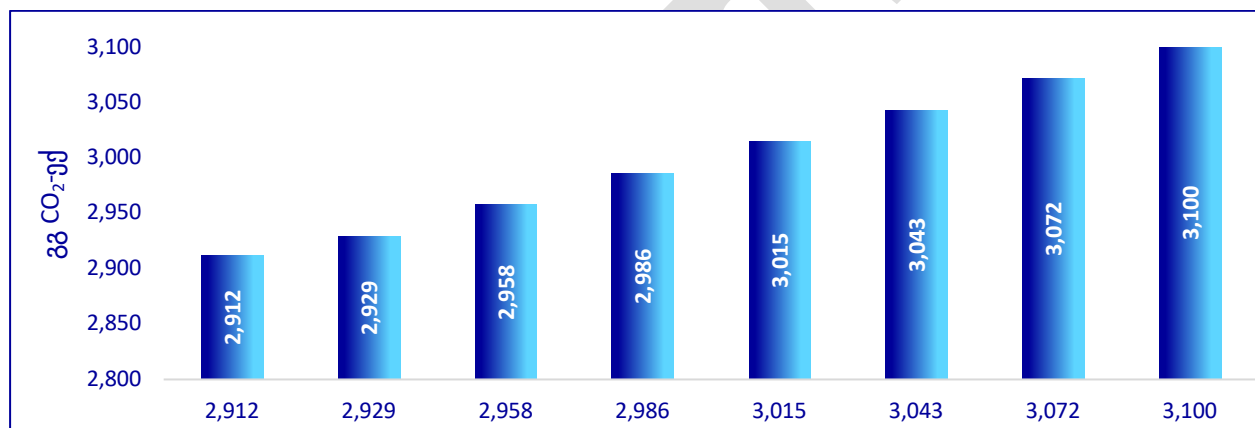

ნახ. 4.7.4. სახნავ-სათესი სავარგულებზე ნეტო შთანთქმა-ემისიების დინამიკა WOM სცენარის მიხედვით

სახნავ-სათეს სავარგულებზე WOM სცენარის მიხედვით ყოველწლიური შთანთქმის პოტენციალი კლებისკენ არის მიმართული. 2017 წელთან შედარებით, 2050 წელს შთანთქმა -124.4 გგCO₂ -ით დაიკლებს და -1120გგCO₂ გახდება.

მდელოები (სათიბ-საძოვრები)

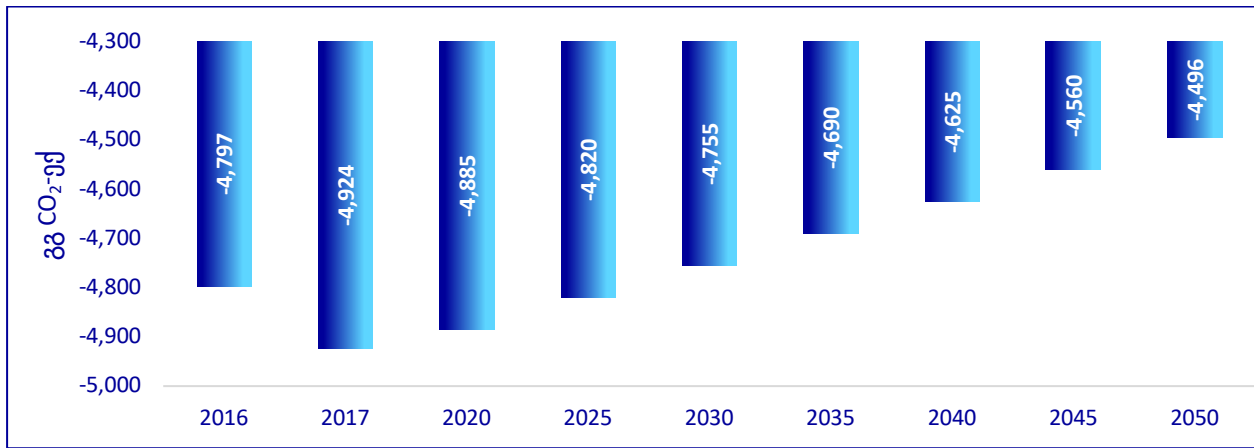
მდელოები ერთადერთი ქვესექტორია, რომელიც საძოვრების დეგრადაციის ხარჯზე ემიტორს წარმოადგენს. WOM სცენარის მიხედვით მდელოების ახლანდელი მდგომარეობა არ იცვლება, პირიქით, სავარგულების არარაციონალური გამოყენების შედეგად ის განაგრძობს დეგრადაციას და შესაბამისად იზრდება ემისიის რაოდენობა.

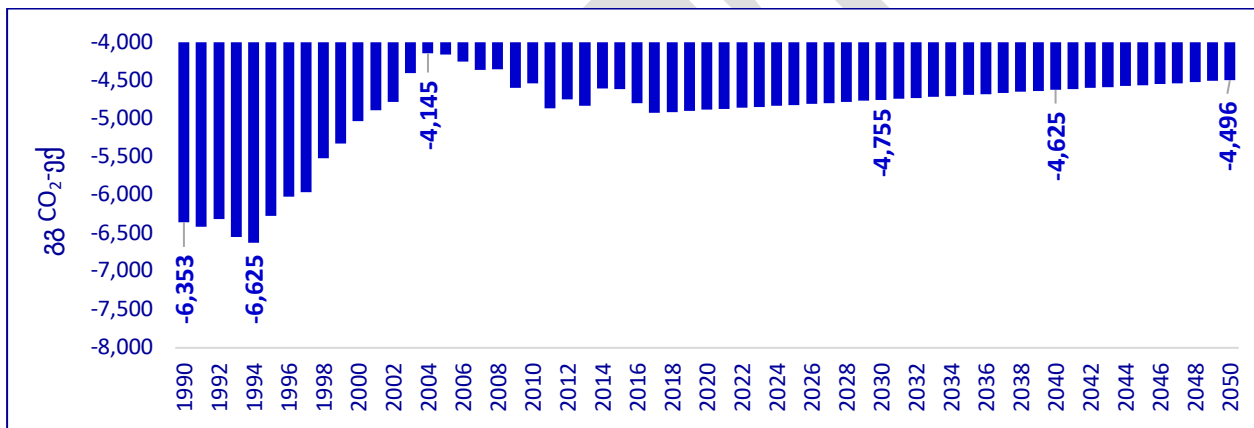
ნახ. 4.7. 5. მდელოებზე ნეტო შთანთქმა/ემისიების დინამიკა WOM სცენარის მიხედვით

როგორც გრაფიკიდან ჩანს მდელოებზე WOM სცენარის მიხედვით, ყოველწლიური ემისიები (როგორც უკვე აღინიშნა, მდელოები ნახშირორჟანგის ემიტორს წარმოადგენს) მატებისკენ არის მიმართული. 2017 წელთან შედარებით, 2050 წელს გაფრქვევა 187.9 გგCO₂ -ით მოიმატებს და 3100გგCO₂ მიაღწევს.

დასკვნისთვის შეიძლება ითქვას, რომ LULUCF სექტორი WOM სცენარის მიხედვით 2040 და 2050 წლებისთვის ნახშირორჟანგის შთანთქმის პოტენციალს ინარჩუნებს, მაგრამ კლებისკენ აქვს ტენდენცია. ქვემოთ მოცემული გრაფიკის მიხედვით 2040 წელს 2017 წელთან შედარებით ნახშირორჟანგის დაგროვება 300გგCO₂ დაიკლებს, ხოლო 2050 წლისათვის 428.3 გგCO₂ -ით.

ნახ. 4.7.6. LULUCF სექტორში ნეტო შთანთქმა/ემისიების ტრენდი, WOM სცენარის მიხედვით.

ნახ. 4.7.7. LULUCF სექტორში წარსული და საპროგნოზო ემისიების მაჩვენებლები WOM სცენარის მიხედვით.

გრაფიკზე მოცემულია LULUCF სექტორში ჩატარებული GHG ინვენტარიზაციის მაჩვენებლები, 1990-2017წწ-ისათვის და შემდგომ სექტორში WOM სცენარით მიღებული შედეგები. გრაფიკი გვაძლევს შესაძლებლობას გაანალიზებისთვის, თუ გასულ წლებთან შედარებით რამდენით შეიძლება შემცირდეს GHG მაჩვენებლები.

კერძოდ, როგორც გრაფიკიდან ჩანს WOM სცენარის მიხედვით შთანთქმის პოტენციალი იკლებს, გრძელდება 1990-2004წწ წლებში კლების ანალოგიურად ტენდენცია, ანუ 2050 წლისათვის შთანთქმა 2004 წლის მაჩვენებელამდე ჩამოვა.

სახელმძღვანელო პრინციპები 2050 წლისთვის და ტრანსფორმაციის გზები. ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასება.

სატყუო მიწები

სექტორში ემისიების შემცირებისკენ მიმართული გზები, ფაქტურად ემთხვევა ტყის მდგრადი მართვის პრინციპებს. ასეთი მიდგომა სექტორისთვის მნიშვნელოვან

შესაძლებლობას იძლევა სექტორის განვითარებასთან ერთად შემცირდეს ემისიები და ამასთან ერთად გაიზარდოს ტყის ეკოსისტემის ნახშირბადის დაგროვების პოტენციალი. აღსანიშნავია, რომ ტყის რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების შენარჩუნება და გაუმჯობესების აუცილებლობა, მართვის ისეთი სისტემების შექმნა, რომელიც ხელს შეუშლის სატყეო ფართობების შემცირებას, მათ შორის, სექტორის, როგორც ნახშირბადის შთანთქმის ფუნქციის შენარჩუნებას ძლიერ პრიორიტეტულია. ამჟამად დაბალემისიანი განვითარების ხელშემწყობი მექანიზმებიდან ზოგიერთის განხორციელება უკვე დაწყებულია სექტორში, მაგ. როგორცაა ტყის ეროვნული ინვენტარიზაცია, რომელიც საქართველოში პირველად ტარდება, რაც ხელს შეუწყობს სატყეო მიწებზე არა მარტო ნახშირბადის მარაგების ზუსტ მოცულობის დადგენას, არამედ მომდევნო ინვენტარიზაციის ჩატარების წლებში დადგინდეს უკვე ნახშირბადის მარაგში ცვლილებების მასშტაბები. შესაბამისად, უფრო ზუსტად დაიგეგმოს შესაბამისი შემარბილებელი და საადაპტაციო ღონისძიებები. ასევე, მნიშვნელოვანია სექტორში დაინერგოს MRV სისტემა, რაც შესაძლებლობას მიცემს სექტორს, ამაღლდეს განხორციელებული ღონისძიებების ეფექტურობა. ასევე, მნიშვნელოვანია ტყის ფართობების მატების ან კლების მონიტორინგის დანერგვა. მაგალითად, ცნობილია რომ მაღალ მთაში, ზოგან შეინიშნება ფერდობების გატყიანება, სადაც ძირითადად არ მიმდინარეობს ანთროპოგენური ჩარევა და ხელსაყრელი პირობები იქმნება ტყის განახლებისთვის. მ.შ. კლიმატური პირობებიც ხელს უწყობს ტყის აღდგენისთვის. ან პირიქით ძირითადად სადაც ინტენსიური ტყის რესურსების მოხმარება მიმდინარეობს და ამასთან ერთად გაუარესებული კლიმატური პირობები ხელს უწყობს ტყის დეგრადაციას და ზოგ ადგილებში ტყით დაფარული ფართობების შემცირებაც იკვეთება. აქ უნდა აღინიშნოს რომ მონიტორინგის სისტემაზე, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროში უკვე მიმდინარეობს მუშაობა, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ) დახმარებით.

სახნავ-სათესი სავარგულები

სექტორის დაბალემისიანი განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია ქვეყნის მასშტაბით დაინერგოს სახნავ-სათესი სავარგულების კლიმატგონივრული მართვა. აუცილებელია ნიადაგის დამუშავების თანამედროვე ტექნოლოგია ფართოდ გამოიყენებოდეს ფერმერთა მიერ.

მსოფლიო პრაქტიკაში ძირითადად გამოიყენება ნიადაგის დამუშავების შემდეგი ტექნოლოგიები: ტრადიციული, ინტენსიური, ნიადაგდამცავი, მინიმალური, ნულოვანი, დამულჩვის, ალტერნატიული და სხვ. საქართველოს პირობებში ნიადაგის დამუშავების ოპტიმალური ტექნოლოგია ჩამოთვლილი ტექნოლოგიებიდან საქართველოს პირობების (კლიმატური, ნიადაგის და სხვ.) გათვალისწინებით უნდა იქნეს დანერგილი. ამავე დროს ცალსახად უნდა ითქვას, რომ საქართველოში დანერგილი ნიადაგის „ტოტალური“ ხვნა განსაკუთრებით აღმოსავლეთ საქართველოს პირობებში არ უწყობს ხელს ნიადაგის ნაყოფიერების შენარჩუნებას და ასევე წარმოადგენს ემისიების ზრდის

წყაროს. აღნიშნულიდან გამომდინარე ხვნის ასეთი ტექნოლოგია ამოსაღებია ნიადაგის დამუშავების პრაქტიკიდან.

მდელოები

საძოვრების ინტენსიური, არარაციონალური გამოყენება მიწის დეგრადაციის ერთ-ერთი გამომწვევი მიზეზია. ძოვებისაგან გამომწვეული ნეგატიური შედეგების (მ.შ. ემისიების) შესამცირებლად, აუცილებელია საძოვრების მდგრადი მართვა. ფინანსური და ეკოლოგიური თვალსაზრისით უფრო მომგებიანია საძოვრების გაუმჯობესება ზედაპირული ღონისძიებებით.

ძოვების სეზონის დასრულების შემდეგ, აუცილებელია მექანიზებული წესით ბალახის სისტემატური წათიბვა 5-6 სმ სიმაღლეზე. ეს ღონისძიება ეფექტურია სარეველებისა და დაბალი კვებითი ღირებულების მცენარეების ნაყოფმსხმოიარობისა და გავრცელების საწინააღმდეგოდ. ამასთანავე, ხელს უწყობს ახალი ფესვებისა და ფოთლების წარმოქმნას, ბალახნარის ძოვადობის გაზრდასა და ხარისხის გაუმჯობესებას.

საძოვრის პროდუქტიულობის შენარჩუნებასა და მისი განახლების უნარის გასაუმჯობესებლად ყურადღება უნდა მიექცეს გაძოვების სიმაღლეს. ბალახნარის გაძოვების სიმაღლე არ უნდა იყოს 4-5 სმ-ზე დაბალი და ამასთან, მისი სიმაღლე უნდა დარჩეს 10-15 სმ, ასეთ შემთხვევაში საძოვარი არასრულად გამოიყენება.

საძოვრების განოყიერებისათვის უმჯობესია ორგანული სასუქების გამოყენება, მაგალითად: ნაკელი, ტორფი და კომპოსტი. სასუქების შეტანა შესაძლებელია მექანიზირებული წესით. ასევე, უმჯობესია ნაკელგამფანტავი სასოფლო-სამეურნეო მანქანების გამოყენება, რომლებიც უზრუნველყოფენ ნაკელის თანაბარ განაწილებას ზედაპირზე.

იმისათვის რომ გამოირიცხოს ბალახნარის ხანგრძლივი და განუწყვეტელი ძოვება, შესაძლებელია რეგულირებადი ძოვების სისტემის გამოყენება, რაც გულისხმობს ძოვების დროისა და ფართობების შეზღუდვას ნაკვეთების მონაცვლეობის პერიოდში.

საძოვრის საერთო ფართობისა და ცხოველთა სულადობის მიხედვით ნაკვეთმორიგეობითი ძოვება შეიძლება იყოს:

1. მსხილნაკვეთიანი, როდესაც საძოვარი 4 ან მეტი ნაკვეთად იყოფა და თითოეული მათგანის გაძოვების ხანგრძლივობა 4-8 დღეა;
2. წვრილნაკვეთიანი, როდესაც საძოვარზე გამოიყოფა 12-36 ნაკვეთი და თითოეული მათგანი გამოიყენება 1-3 დღის მანძილზე.

მნიშვნელოვანია საძოვართბრუნვის პრაქტიკის განხორციელება, რაც გულისხმობს ძოვების ვადებისა და გამოყენების ჯერადობის დადგენას, გაძოვებისა და გათიბვის, გაძოვებისა და დასვენების, თესლის მომწიფების შემდეგ გამოყენების და ძოვების სეზონის შენაცვლებას წლების მიხედვით.

საკვანძო ეტაპები 2030 და 2040 წლებისთვის

სატყეო მიწები

სატყეო სექტორში დაწყებული რეფორმების დასრულება და უკვე 2030 წლისათვის განახლებული მართვის პრინციპებით მართული ტყის მასივები მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს სექტორის დაბალემისიანი განვითარების კუთხით. არსებული პროცესი გააძლიერებს სამომავლო პროექციების დაგეგმვას და საბაზისო უზრუნველყოფს მონაცემების გაუმჯობესებას, რად საკმაოდ პრობლეურია დღეის მდგომარეობით. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მდგრადი მართვის პრინციპებზე მართული ტყის სექტორის და შესაბამისი მონიტორინგის სისტემის გამართული მუშაობა, რათა 2040 წლისათვის ტყის მასივებში გაიზარდოს ნახშირორჟანგის დაგროვების პოტენციალი.

სახნავ-სათესი სავარგულები

მნიშვნელოვანი იქნება, სახნავ-სათესი სავარგულების კლიმატკონივრული მართვის პრინციპების დანერგვა უკვე 2030 წლისათვის ფართოდ მიმდინარეობდეს. აუცილებელია ფერმერების აღჭურვა თანამედროვე ტექნიკით. ასევე სახელმწიფო რეგულაციებთან ერთად ფერმერები დაინტერესებული უნდა იყვნენ თანამედროვე მაღალტექნოლოგიური მართვის პრინციპების დასანერგად. დეგრადირებული ნიადაგების აღდგენა შედარებით დიდ ღროს და დიდ ფინანსურ რესურსებს მოითხოვს, ამიტომ აუცილებელია საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციების ჩართვა. პირველ რიგში აუცილებელია განსაკუთრებით სავალალო მდგომარეობაში მყოფი სავარგულების იდენტიფიცირება და მათი რეაბილიტაციის დაჩქარება.

მდელოები

მდელოები (სათიბ-საძოვრები) მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს LULUCF სექტორში ემისიების მასშტაბებზე, განსაკუთრებით მათ ზრდაზე. რადგან მხოლოდ ეს ქვესექტორი წარმოადგენს ემიტორს. შედეგად მდელოები LULUCF სექტორის მთლიანი ნეტო შთანთქმის პოტენციალზე უარყოფით გავლენას ახდენს. განსაკუთრებით ცუდი მდგომარეობაა აღმოსავლეთ საქართველოს საძოვრებზე, სადაც სავარგულებზე ინტენსიური მეურნეობის და მშრალი კლიმატის ფონზე, იზრდება ნიადაგების დეგრადაციის მასშტაბები. 2030 წლისათვის მდგომარეობის ნეგატიური განვითარების შესაჩერებლად მნიშვნელოვანია განსაკუთრებით საძოვრებზე კლიმატკონივრული მეურნეობის წარმართვა, კერძოდ საძოვრების მართვის გრძელვადიანი გეგმის შედგენა და შემდგომ მის შესრულებაზე მკაცრი კონტროლის განწესება მ.შ. მინდვრების გადანჯვის მავნე პრაქტიკის აღმოფხვრაზე კონტროლი.

სათბურის გაზების ემისიების სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი შერბილების სცენარები (WeM და WaM)

როგორც უკვე აღინიშნა LULUCF სექტორში გრძელვადიანი (2030 და 2050წწ) დაბალ ემისიანი განვითარება განისაზღვრა ორი სცენარით:

WEM ანუ არსებული ღონისძიებებით სცენარი მოიაზრებს მიმდინარე და დაგეგმილი ღონისძიებების განხორციელების შედეგად 2030 წლამდე მომხდარ ცვლილებებს და შემდგომ 2050 წლისათვის გაგრძელებული დაზოგილი ემისიების საპროგნოზო მაჩვენებლებს;

WAM ანუ დამატებითი ღონისძიებებით სცენარი მოიაზრებს დამატებითი ღონისძიებების განხორციელების შემთხვევაში 2030 და 2050 წლისათვის საპროგნოზო მაჩვენებლებს.

LULUCF-ის იმ ქვესექტორებისათვის, სადაც ჩატარებულია სათბურის გაზების ინვენტარიზაცია, ემისიების საპროგნოზო გამოთვლები ჩატარდა FAO-ს მოდელის EX-ACT გამოყენებით. მოდელში გამოთვლებისათვის და ასევე საჭირო დაშვებების შერჩევასა გამოყენებულ იქნა ქვესექტორებში მიმდინარე და დაგეგმილი ღონისძიებები.

აღსანიშნავია, რომ მოდელი პროგნოზირებისათვის არ იყენებს საერთო დრაივერებს (მოსახლეობა, მშპ) და აქედან გამომდინარე, ამ სექტორისთვის „პესიმისტური“ და „ოპტიმისტური“ სცენარების ჯგუფები არ არის გათვალისწინებული.

1. ტყის მიწები

საქართველოში სატყეო მიწები LULUCF სექტორში უმთავრეს სათბურის გაზების შთანთქმა/ემისიის წყაროს წარმოადგენს. მიუხედავად ტყის ფართობების დეგრადაციისა და მერქნული რესურსის ჭარბი მოხმარებისა, ქვესექტორი ნახშირბადის რეზერვუარს წარმოადგენს, ანუ ის ნახშირბადის დამგროვებელია.

სექტორში დაგეგმილი რეფორმების გათვალისწინებით და ასევე კონკრეტულად დაგეგმილი ღონისძიებები (იხ, ცხრილი 4.7.3) მნიშვნელოვანწილად უზრუნველყოფს სექტორის განვითარებას. შესაბამისად, ამ ყველაფრის გათვალისწინებით შედგა სამივე სცენარი.

WEM სცენარის მიხედვით 2030 წლისათვის განისაზღვრა დაგეგმილი ღონისძიებების განხორციელების შედეგად მიღწეული დაზოგილი ემისიები, ხოლო შემდგომ, 2050 წლამდე ჩაითვლა, რომ ლოგიკურად გაგრძელდება (მთლიანობაში დაწყებული რეფორმების გათვალისწინებით) ანალოგიური ღონისძიებები.

2050 წლისათვის საქართველოს ტყის მდგომარეობა გაუმჯობესდება და საერთო ჯამში სრულად გვექნება მდგრადი პრინციპებით მართული, არა დეგრადირებული ტყის

მასივები. კონკრეტულად მოდელში მოხდა დაშვება, რომ 2050 წლისათვის საქართველოს ტყის მასივები არ იქნება დეგრადირებული.

WAM სცენარის მიხედვით სახელმწიფომ, დამატებითი რესურსის მოზიდვის შემთხვევაში, შესაძლებელია დააჩქაროს ტყის მდგრადი პრინციპების ქვეშ მართული ტყის ფართობებზე ახალი ტექნოლოგიების დანერგვისა და ტყის აღდგენა-გაშენების ტემპები, ასევე, ტყის მდგრადი პრინციპების ქვეშ მართული ფართობების გაზრდა და სახელმწიფო ტყეების სრული დაფარვა.

სცენარის მიხედვით, 2040 წლისათვის სრულად აღდგენილია დეგრადირებული ტყეები და მდგრადი პრინციპებით იმართება საქართველოს ტყის მასივები.

2050 წლისათვის მკვეთრად შემცირებულია ტყეზე ზეწოლა. ქვეყანაში გაზრდილია სწრაფად მზარდი ხე-მცენარეების პლანტაციები, საიდანაც მიღებული მერქნული რესურსი კონკურენციას უწევს ტყიდან მიღებულ მერქნულ რესურსს.

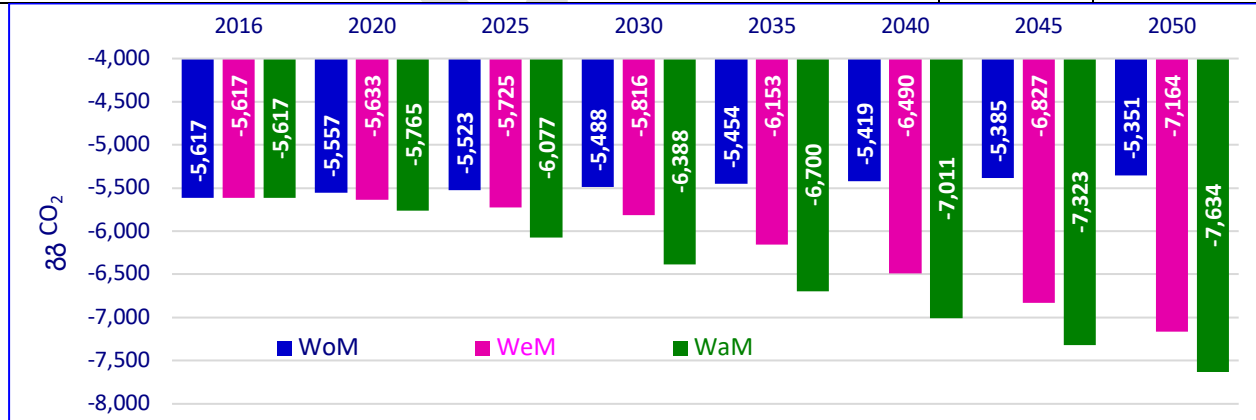
მოდელში მოხდა დაშვება, კერძოდ 2040 წლისათვის საქართველოს ტყე აღარ არის დეგრადირებული, ხოლო 2050 წლისათვის გაზრდილია სწრაფად მზარდი ხე მცენარეებით დაფარული ფართობები, რის ხარჯზეც შემცირდება ემისიები.

ცხრილი 4.7.3. სექტორში კლიმატის ცვლილების მიმართ შემარბილებელი და საადაპტაციო ღონისძიებების შედეგად დაზოგვილი ემისიები (გამოთვლები ჩატარდა EX-ACT მოდელის დახმარებით)

	დანყება, წელი	მთლიანი ფართობი, ჰა	შედეგი (2050წ) გგCO2	
625 ჰა დეგრადირებული სატყეო ტერიტორიის (მათ შორის ნახანძრალი ტყეების) აღდგენა ტყის გაშენების გზით, რათა მოხდეს ამ ტერიტორიების მიერ სათბურის გაზის შთანთქმის პოტენციალის გაზრდა განხორციელდება 250 ჰა და 375 ჰა დეგრადირებული სატყეო ტერიტორიის (მათ შორის ნახანძრალი ტყეების) აღდგენა ტყის გაშენების გზით 2020 და 2021-2023 წლებში (125 ჰა ყოველწლიურად); ზუსტი ტერიტორიები შეირჩევა ყოველი წლის ბოლოს.	2020	250	-1.2	
	2021	125	-0.6	
	2022	125	-0.6	
	2023	125	-0.6	
	სულ		625	-3
2411 ჰა დეგრადირებული ტყის ფართობის აღდგენა ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობით, რათა მოხდეს ამ ტერიტორიების მიერ სათბურის გაზის შთანთქმის პოტენციალის გაზრდა	2019	20	-0.02	
	2020-2023 წლებში ეროვნული ტყის სააგენტო აღადგენს 800 ჰა დეგრადირებულ ტყეს(წელიწადში 200 ჰა)	2020	200	-0.2
	2021	200	-0.2	
	2022	200	-0.2	
	2023	200	-0.2	

	2019-2024 წლებში აჭარის სატყეო სააგენტო აღადგენს 600 ჰა დეგრადირებული ტყის ტერიტორიას (სუბალპური ფართობები)	2019	100	-0.09
		2020	100	-0.09
		2021	100	-0.09
		2022	100	-0.09
		2023	100	-0.09
		2024	100	-0.09
	ახმეტის მუნიციპალიტეტის აღადგენს 991 ჰა ტყის ტერიტორიას 2020-2024 წლებში	2020	198.2	-0.2
		2021	198.2	-0.2
		2022	198.2	-0.2
		2023	198.2	-0.2
		2024	198.2	-0.2
სულ		2411	-2.36	
ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა 402,109 ჰა ტყის ფართობზე, ტყის მდგრადი მართვის გეგმის განხორციელების გზით, შემუშავებული და დამტკიცებული 11 მუნიციპალიტეტისთვის.	დასავლეთ საქართველო	2021	162350	-130.2
	აღმოსავლეთ საქართველო		239759	-180.5
	სულ		402109	-310.7
გაფართოებულ დასული ტერიტორიების ფარგლებში 38 ჰა ტყის ტერიტორიის დასვა და/ან მდგრადი მართვა, მათ შორის 29 ჰა გაფართოებულ ჯავახეთის დასულ ტერიტორიებზე და 9 ჰა გაფართოებულ კოლხეთის დასულ ტერიტორიებზე.	კოლხეთი	2021	9	-0.007
	ჯავახეთი		29	-0.02
	სულ		38	-0.027
გაფართოებულ დასულ ტერიტორიებზე ტყეების დასვა და/ან მდგრადი მართვა				

ეს ღონისძიება მოიცავს სსიპ დასახლებული ტერიტორიების სააგენტოს მიერ ახალი დასახლებული ტერიტორიების ფარგლებში 16,895 ჰა ტყის ტერიტორიის დასაცვას და/ან მდგრად მართვას.	დასახლებულ საქართველო	სამეგრელოს დასახლებული ტერიტორიები	2020	12366	-14.9
		რაჭის ეროვნული პარკი		17230	-20.7
		სვანეთის დასახლებული ტერიტორიები		22325	-26.8
		რაჭა-ლეჩხუმის დასახლებული ტერიტორიები		28835	-34.7
	აღმოსავლეთ საქართველო	ერუშეთის ეროვნული პარკი		7393	-5.6
		თრიალეთის დასახლებული ტერიტორიები		8208	-6.2
		ატენის დასახლებული ტერიტორიები		8208	-6.2
		ძამას დასახლებული ტერიტორიები		16571	-12.5
		არაგვის დასახლებული ლანდშაფტი		41759	-31.4
		სულ		162895	-159
დამტკიცებული და კანდიდატი ზურმუხტის ქსელის საიტების ფარგლებში მოქცეული ტყის ფონდის ტერიტორიის დასაცვა და მდგრადი მართვა.			2021	643100	-248.4

ნახ. 4.7.8. სატყეო მიწებზე ნეტო შთანთქმის დინამიკა დაბალ ემისიანი განვითარების სცენარების მიხედვით (მ.შ. გრაფიკზე მოცემულია ღონისძიებების გარეშე, WOM სცენარი)

WEM სცენარის მიხედვით, შთანთქმა მატულობს და 2030 წლისათვის ის -5816.0 გგCO₂ აღწევს. შემდგომ შთანთქმა შედარებით უფრო მკვეთრად იმატებს და 2050 წლისათვის -7164.0 გგCO₂ აღწევს. საერთო ჯამში WEM სცენარით 2050 წლისათვის, შთანთქმის მაჩვენებელი 22%-ით მოიმატებს.

WAM სცენარის მიხედვით შთანთქმის მაჩვენებელი უკვე საწყის ეტაპზე მკვეთრად იწევს შთანთქმის მაჩვენებლები და უკვე 2030 წლისათვის შთანთქმა -6388.0 გგCO₂ აღწევს, ხოლო 2050 წლისათვის მაჩვენებელი 27% მოიმატებს და -7634გგCO₂ მიაღწევს.

ცხრილი 4.7.4. სატყეო მიწებზე ნეტო შთანთქმის მონაცემები WOM, WEM და WAM სცენარების მიხედვით (2016-2050 წწ)

WOM								
	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
სატყეო მიწები	-5617.4	-5557.4	-5522.9	-5488.4	-5453.9	-5419.4	-5384.9	-5350.5
WEM								
	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
სატყეო მიწები	-5617.4	-5633	-5724.5	-5816	-6153	-6490	-6827	-7164
WAM								
	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
სატყეო მიწები	-5617.4	-5765	-6076.5	-6388	-6699.5	-7011	-7322.5	-7634

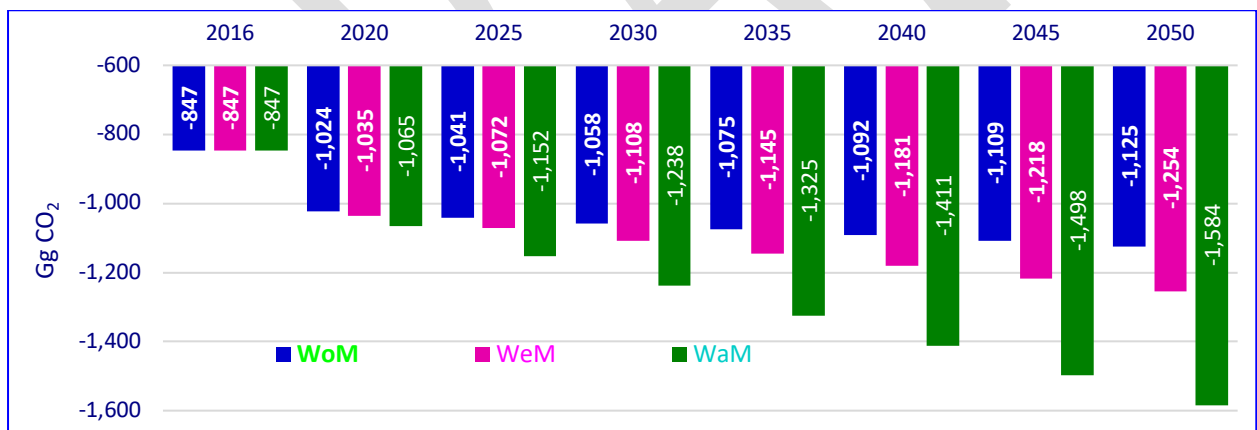
2. სახნაე-სათესი სავარგულები

WEM სცენარის მიხედვით სასოფლო სამეურნეო სავარგულებზე მრავალწლოვანი ნარგავებით დაფარული ფართობები იზრდება, კონკრეტულად, ზრდის ტემპები (იხ. ცხრილი 4) დაგეგმილი და მიმდინარე ღონისძიებებიდან გამომდინარეა, ასევე იზრდება მოხნული ფართობები და მართვისას გამოყენებულია ზოგიერთი კლიმატ-გონივრული მეურნეობის პრაქტიკა. დაგეგმილი ღონისძიებები შესულია მეოთხე ეროვნული შეტყობინების მომზადების ფარგლებში შემუშავებული საადაპტაციო ღონისძიებების ნუსხაში. ასევე სცენარში შესულია ბიოსფერული რეგერვაციის დაარსება კახეთის რეგიონში, კონკრეტულად დედოფლისწყაროს რაიონში, რომელიც ჯამში მოიცავს 252 952 ჰა (ძირითადი (Core) ზონა -11 892; ბუფერული ზონა -28 097; გარდამავალი (Transition) ზონა - 211 963).

ცხრილი 4.7.5. სექტორში განხორციელებული ღონისძიებები

№	ლონისძიებების დასახელება	პერიოდი	ფართობი, კმ ²	2050 წლისათვის საშუალო წლიური დაგროვება
1	პროგრამა „დანერგე მომავალს“ ფარგლებში გაშენებული ბალები	2016-2020 წწ	2053	-
2	ნიადაგის ნაყოფიერების აღდგენა	2018-2019	100 000	267.2
3	ფართობზე მოსავლის აღების შემდგომ დატოვებული ნარჩენების წვის პრაქტიკის აღმოფხვრა	2015-2020	29 000	1.8

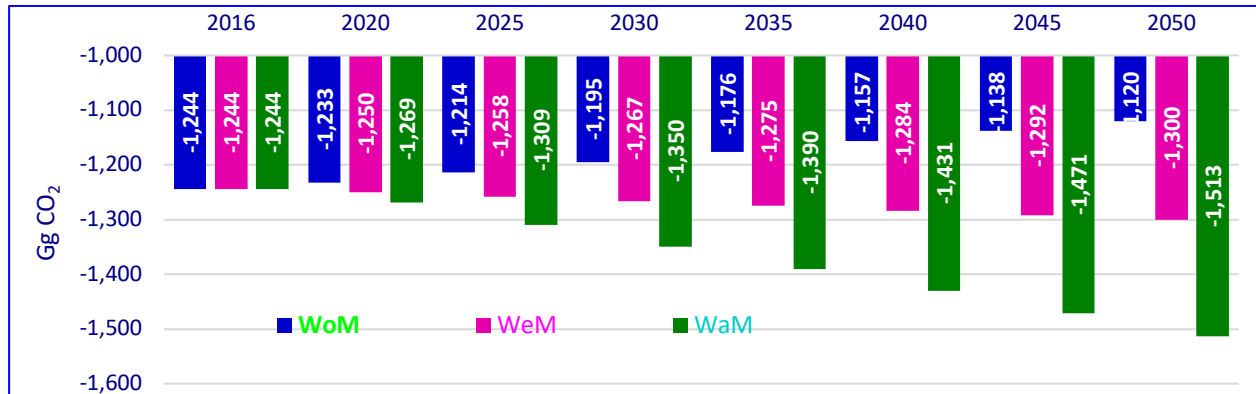
WAM სცენარის მიხედვით დამატებით ღონისძიებებად მოიაზრება ის ქმედებები, რომლებიც მოიცავს კარგ სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკას, მათ შორის. ნიადაგის მართვის კლიმატ-გონივრულ პრაქტიკას. მაგალითად, კლიმატის ცვლილების პირობებში ნიადაგის ზედაპირულ დამუშავებას ღრმა დამუშავებასთან შედარებით უპირატესობა ენიჭება. ნიადაგის ღრმა დამუშავების შედეგად ნიადაგი კარგავს მასში არსებულ ტენსა და ორგანულ მასალას. ბევრ ადგილას საჭირო იქნება ხვნის შეზღუდვა და მინიმალური დამუშავების პრაქტიკის დანერგვა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, კლიმატის ცვლილების პირობებში აუცილებელია ნიადაგის შენარჩუნების მეთოდების გამოყენება.

ნახ.4.7.9. მრავალწლოვან ნარგავებში ნეტო შთანთქმის დინამიკა დაბალ ემისიანი განვითარების სცენარების მიხედვით (მ.შ. გრაფიკზე მოცემულია ღონისძიებების გარეშე, WOM სცენარი)

WEM სცენარის მიხედვით, შთანთქმა ასევე მატულობს და 2030 წლისათვის ის -1108,3 გგCO₂ აღწევს. შემდგომ შთანთქმის მაჩვენებელი ზრდას განაგრძობს და 2050 წლისათვის -1254გგCO₂ აღწევს. 2050 წლისათვის, შთანთქმის მაჩვენებელი 20%-ით მოიმატებს.

WAM სცენარით შთანთქმის მაჩვენებელი უკვე საწყის ეტაპზე მკვეთრად იწყებს მატებას და 2030 წლისათვის შთანთქმა -1238.3 გგCO₂ აღწევს, ხოლო 2050 წლისათვის მაჩვენებელი 36%-ით მოიმატებს და -1584გგCO₂ მიაღწევს.

ნახ. 4.7.10. სახნავ-სათეს სავარგულებზე ნეტო შთანთქმის დინამიკა დაბალ ემისიანი განვითარების სცენარების მიხედვით (მ.შ. გრაფიკზე მოცემულია ლონისძიებების გარეშე, WOM სცენარი)

WEM სცენარის მიხედვით, შთანთქმა მატულობს და 2030 წლისათვის ის -1266.5 გგCO₂ აღწევს. შემდგომ შთანთქმის მაჩვენებელი ზრდას განაგრძობს და 2050 წლისათვის ის -1300გგCO₂ აღწევს.

WAM სცენარით შთანთქმის მაჩვენებელი მკვეთრად იწყებს მატებას და 2030 წლისათვის შთანთქმა -1349.7 გგCO₂ აღწევს, ხოლო 2050 წლისათვის მაჩვენებელი 18%-ით მოიმატებს და -1513.4გგCO₂ გახდება.

ცხრილი 4.7.6. სახნავ-სათეს სავარგულებზე ნეტო შთანთქმის მონაცემები WOM, WEM და WAM სცენარების მიხედვით (2016-2050წწ)

WOM		2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
სახნავ-სათესი სავარგულები		-2091.4	-2256.6	-2254.6	-2252.6	-2250.6	-2248.6	-2246.6	-2245
WEM		2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
სახნავ-სათესი სავარგულები		-2091.4	-2284.8	-2329.8	-2374.8	-2419.8	-2464.8	-2509.8	-2554
WAM		2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
სახნავ-სათესი სავარგულები		-2091.4	-2334	-2461	-2588	-2715	-2842	-2969	-3097.4

3. მდელიობები (სათიბ-საძოვრები)

სექტორში სცენარების შედგენისას გათვალისწინებულია რამდენიმე ფაქტორი: დაგეგმილი სათიბ-საძოვრების რეაბილიტაცია, სავარგულების გატყევების ხშირი ფაქტები, კახეთის რეგიონში დაგეგმილი ბიოსფერული რეზერვატის დაარსება და სხვ. აქედან გამომდინარე შესაძლებელია ვივარაუდოთ, რომ მომავალში სათიბ-საძოვრების დეგრადაციის მასშტაბები დაიკლებს, მაგრამ, რადგანაც ნიადაგის რეაბილიტაცია დიდ დროს მოითხოვს, ამიტომ გაუმჯობესება და შესაბამისად ნახშირბადის დაგროვების პოტენციალის ზრდა ნელი ტემპით მიმდინარეობს.

WEM სცენარით გათვალისწინებულია მეოთხე ეროვნული შეტყობინების ფარგლებში შესული საადაპტაციო ღონისძიებები, ასევე კახეთის რეგიონში დაგეგმილი ბიოსფერული რეზერვატის დაარსება. არსებული ღონისძიებების გათვალისწინებით პროგნოზები დაითვალა 2030 წლამდე.

დაგეგმილი ღონისძიებების გათვალისწინებით გამოთვლებმა გვიჩვენა, რომ 2030 წლამდე ემისიები იკლებს მაგრამ ქვესექტორი მაინც ემიტორი რჩება, რადგანაც ნიადაგის რეაბილიტაცია დიდ დროს მოითხოვს, ამიტომ გაუმჯობესება და შესაბამისად ნახშირბადის დაგროვების პოტენციალის ზრდა მკვეთრად შესამჩნევი მხოლოდ 2050 წლისათვის იქნება. როგორც გამოთვლებმა აჩვენა, სავარგულები მინიმალურ დონეზე, მაგრამ მაინც ემიტორი რჩება, თუმცა ნიადაგების დეგრადირების დონე მკვეთრად დაკლებულია.

ასევე გამოთვლებში გათვალისწინებულია, რომ მაღალმთიან რეგიონებში შეიმჩნევა საძოვრების გატყევების ნიშნები, რაც ხელს უწყობს ემისიების შემცირებას.

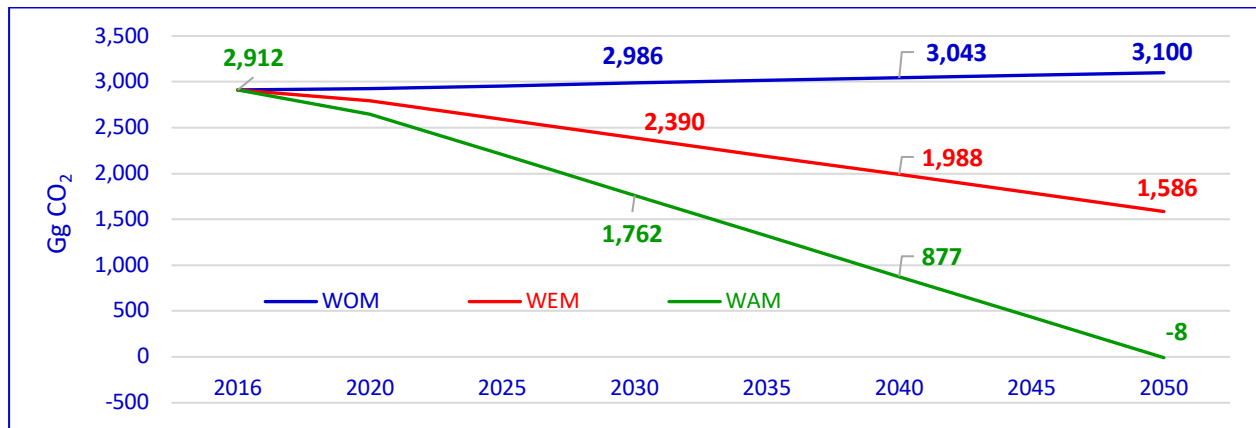
ცხრილი 4.7.7. ქვესექტორში განხორციელებული ღონისძიებები

№	ღონისძიებების დასახელება	პერიოდი	ფართობი, ჰა	2050 წლისათვის საშუალო წლიური დაგროვება,
1	მაღალმთიან რეგიონებში სათიბ-საძოვრების რაციონალური გამოყენება	2017-19	7 649	4.4
2	ვაშლოვანის დეგრადირებული საძოვრების რეაბილიტაცია	2014-17	4 064	10.7

WAM სცენარით მოიაზრება საძოვრების რეაბილიტაციის და მართვის კომპლექსური ღონისძიებების ფართო მასშტაბები, კერძოდ,

- საძოვრების მართვის გეგმების შედგენა და მდგრადი მართვა;
- ასევე დეგრადირებული სათიბ-საძოვრების ზედაპირული გაუმჯობესება (წყლისა და საჰაერო რეჟიმების გაუმჯობესება);
- სარეველა და შხამიან მცენარეებთან ბრძოლის ღონისძიებები;
- სათიბ-საძოვრების განოყიერება, საკვები ბალახების შეთესვა.

კონკრეტულად მოხდა დაშვება, რომ საძოვრები 2050 წლისათვის აღარ არის დეგრადირებული და ის აღარ წარმოადგენს ემისიების წყაროს.

ნახ. 4.7. 11. მდებარეობს ნეტო შთანთქმა/ემისიების დინამიკა

როგორც გრაფიკიდან ჩანს მდებარეობს WOM სცენარის მიხედვით, ყოველწლიური ემისიები (როგორც უკვე აღინიშნა, მდებარეობს ნახშირორჟანგის ემიტორს წარმოადგენს) მატებისკენ არის მიმართული. 2017 წელთან შედარებით, 2050 წელს გაფრქვევა 187.9 გგCO₂ -ით მოიმატებს და 3100გგCO₂ მიაღწევს.

WEM სცენარის მიხედვით, ემისიები უკვე იკლებს და 2030 წლისათვის ის 2389.5 გგCO₂-მდე ეცემა. შემდგომ ემისიების მაჩვენებელი კლებას განაგრძობს და 2050 წლისათვის ის 1585.5გგCO₂ შეადგენს.

WAM სცენარით ემისიების მაჩვენებელი მკვეთრად იწყებს კლებას და 2030 წლისათვის მაჩვენებელი 1761.6 გგCO₂ მიაღწევს, ხოლო 2050 წლისათვის სიტუაცია რადიკალურად შეიცვლება, ქვესეფტორი დამგროვებელი გახდება.

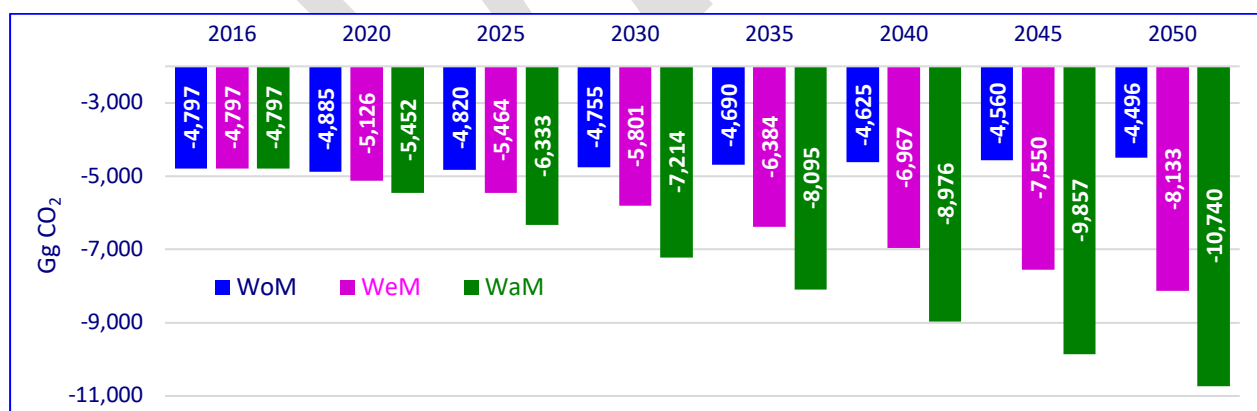
ცხრილი 4.7.8. სახნავ-სათეს სავარგულებზე ნეტო შთანთქმის მონაცემები WOM, WEM და WAM სცენარების მიხედვით (2016-2050 წწ)

WOM								
	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
საძოვრები	2912.1	2929.2	2957.7	2986.2	3014.7	3043.2	3071.7	3100
WEM								
	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
საძოვრები	2912.1	2791.5	2590.5	2389.5	2188.5	1987.5	1786.5	1585.5
WAM								
	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
საძოვრები	2912.1	2646.6	2204.1	1761.6	1319.1	876.6	434.1	-8.4

სექტორის წლის სავარაუდო შეფასება 2050 წლისთვის სათბურის გაზების საერთო ემისიებში

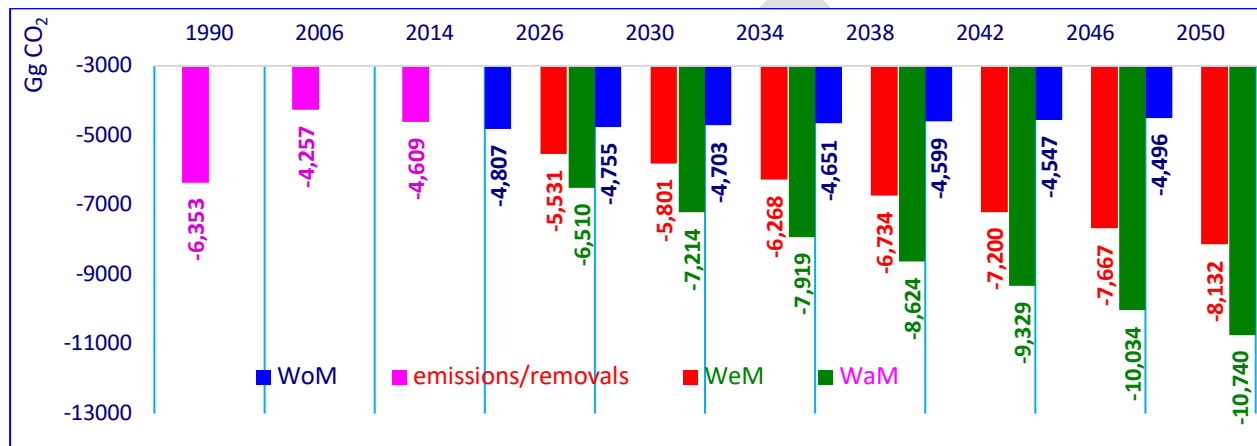
ცხრილი 4.7.9. LULUCF სექტორში ნეტო შთანთქმის მონაცემები WOM, WEM და WAM სცენარების მიხედვით (2016-2050წწ)

WOM								
	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
სატყეო მიწები	-5617.4	-5557.4	-5522.9	-5488.4	-5453.9	-5419.4	-5384.9	-5350.5
სახნავ სათესი სავარგულები	-2091.4	-2256.6	-2254.6	-2252.6	-2250.6	-2248.6	-2246.6	-2245
საძოვრები	2912.1	2929.2	2957.7	2986.2	3014.7	3043.2	3071.7	3100
LULUCF (სულ)	-4796.7	-4884.8	-4819.8	-4754.8	-4689.8	-4624.8	-4559.8	-4495.5
WEM								
	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
სატყეო მიწები	-5617.4	-5633	-5724.5	-5816	-6153	-6490	-6827	-7164
სახნავ-სათესი სავარგულები	-2091.4	-2284.8	-2329.8	-2374.8	-2419.8	-2464.8	-2509.8	-2554
საძოვრები	2912.1	2791.5	2 590.5	2389.5	2188.5	1987.5	1786.5	1585.5
LULUCF (სულ)	-4796.7	-5126.3	-5463.8	-5801.3	-6384.3	-6967.3	-7550.3	-8132.5
WAM								
	2016	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
სატყეო მიწები	-5617.4	-5765	-6076.5	-6388	-6699.5	-7011	-7322.5	-7634
სახნავ სათესი სავარგულები	-2091.4	-2334	-2461	-2588	-2715	-2842	-2969	-3097.4
საძოვრები	2912.1	2646.6	2204.1	1761.6	1319.1	876.6	434.1	-8.4
LULUCF (სულ)	-4796.7	-5452.4	-6333.4	-7214.4	-8095.4	-8976.4	-9857.4	-10739.8

ნახ. 4.7.12. LULUCF სექტორში ნეტო შთანთქმა/ემისიების ტრენდი, სცენარების მიხედვით

ზემოთ ქვესექტორების შემაჯამებელი ცხრილიდან და შესაბამისი გრაფიკიდან (LULUCF სექტორი) ჩანს რომ სამივე სცენარიდან მხოლოდ WOM აჩვენებს კლებას, ანუ 2017 წელთან შედარებით 2050 წელს შთანთქმის მაჩვენებელი -428.3 გგCO₂-ით დაიკლებს და -4495.5გგCO₂ გახდება. რაც შეეხება WEM სცენარს, 2030 წლამდე შედარებით დაბალი ტემპით მიმდინარეობს შთანთქმის მაჩვენებლის მატება, ხოლო შემდგომ მკვეთრად იმატებს და 2050 წლისათვის 40%-ით იზრდება და -8132.5გგCO₂ აღწევს. WAM სცენარით მაჩვენებლები კი უკვე თავიდანვე მკვეთრ მატებისკენ არის მიმართული და უკვე 2030 წლისათვის 33%-ით იზრდება, ხოლო 2050 წლისათვის 54%-ით და -10739.8 გგCO₂ აღწევს.

ნახ.4.7. 13. LULUCF სექტორში წარსული და საპროგნოზო ემისიების მაჩვენებლები

გრაფიკზე მოცემულია LULUCF სექტორში ჩატარებული GHG ინვენტარიზაციის მაჩვენებლები, 1990-2017წწ-ისათვის და შემდგომ სექტორში სამი სცენარით მიღებული შედეგები. გრაფიკი გვაძლევს შესაძლებლობას გაანალიზებისთვის, თუ გასულ წლებთან შედარებით რამდენით შეიძლება გაიზარდოს ან შემცირდეს GHG მაჩვენებლები.

როგორც გრაფიკიდან ჩანს WOM სცენარის მიხედვით შთანთქმის პოტენციალი იკლებს, გრძელდება 1990-2004წწ კლების ტენდენცია, ანუ 2050 წლისათვის შთანთქმა 2004 წლის მაჩვენებელამდე ჩამოვა.

WEM და WAM სცენარების მიხედვით, რაც მოიაზრებს დაბალ ემისიანი განვითარების მიდგომებს, შთანთქმის მაჩვენებლები ყოველწლიურად იმატებს. WEM სცენარის მიხედვით 2035 წლისათვის შთანთქმის მაჩვენებელი მიაღწევს 1990 წლის დონეს და შემდეგ 2050 წლისათვის უკვე 21%-ით მოიმატებს მაჩვენებელი, 1990 წელთან შედარებით.

WAM სცენარით უკვე 2025 წელს მიაღწევს 1990 წლის მაჩვენებელს, ხოლო 2050 წლისათვის 41%-ით გაიზრდება დაზოგვის პოტენციალი. საერთო ჯამში WEM და WAM სცენარების მიხედვით მიღწეულ შედეგებს თუ გადავხედავთ, შეიძლება ითქვას, რომ სექტორში მასშტაბური ცვლილებებია დაგეგმილი, რაც არა მხოლოდ გასული საუკუნის 90-იანი წლების დონის მაჩვენებლების მიღწევის შესაძლებლობას იძლევა, არამედ მისი გაუმჯობესებაც არის შესაძლებელი.

4.8. კლიმატთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ქმედება ნარჩენების სექტორში არსებული მდგომარეობა და პოლიტიკის მიმოხილვა

ნარჩენების სექტორი კვლავ რჩება მნიშვნელოვან გამოწვევად საქართველოსთვის. ამის მიზეზია ნარჩენების არასწორი მართვა, რაც მოიცავს სახიფათო ნარჩენების სათანადო რეგულაციების არარსებობას, მოძველებული ნაგავსაყრელების არსებობას და მუნიციპალური ნარჩენების მნიშვნელოვანი ნაწილის განთავსებას ნაგავსაყრელებზე.

ნარჩენების სექტორში ემისიების წყაროებს წარმოადგენს არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელები და ჩამდინარე წყლები. ამ სექტორში 2017 წელს დაფიქსირდა სათბურის გაზების ეროვნული ემისიების დაახლოებით 8.79% (1,562 GgCO₂eq). 2017 წელს ემისიები მყარი ნარჩენებიდან შეადგენდა სექტორის სათბურის გაზების 71%-ს, ხოლო ემისიები ჩამდინარე წყლებიდან წარმოადგენდა სრული ემისიების თითქმის 29%-ს, რაც თანაბრად იყო გამოწვეული საყოფაცხოვრებო და სამრეწველო ჩამდინარე წყლებისგან. ნარჩენების ინსინერაციის (სამედიცინო ნარჩენების) და კომპოსტირების ემისიები ეროვნულ ინვენტარიზაციაში ჯერ არ არის ასახული, თუმცა ეს ქმედებები რეალურად ხორციელდება ქვეყანაში.

ქვეყანაში არის 57 არასახიფათო მყარი ნარჩენების ნაგავსაყრელი (34 აქტიური, 23 დახურული და არა ფუნქციონირებადი), მათგან მხოლოდ ოთხმა გაიარა გარემოზე ზემოქმედების შეფასება და მოწყო საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად. საქართველოს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია გეგმავს დანარჩენი ნაგავსაყრელების დახურვას ან რეაბილიტაციას ნარჩენების მართვის კოდექსის შესაბამისად და 8 ახალი არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელის მშენებლობას, რომელიც იქნება თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი (მათ შორის, ზოგიერთისათვის გაზის შეგროვებისა და ხელახალი გამოყენების ინფრასტრუქტურით).

საქართველოში ყოველწლიურად დაახლოებით 900 000 ტონა მუნიციპალური ნარჩენი წარმოიქმნება, საიდანაც დაახლოებით 700 000 ტონა განთავსდება ოფიციალურ ნაგავსაყრელებზე. დარჩენილი 200 000 ტონა იყრება უკანონო ნაგავსაყრელებზე (ხევებში, მდინარების კალაპოტებში) ან იწვება ღია სივრცეებში (საქართველოს მთავრობის დადგენილება, 2016ბ). მიმდებარე ტერიტორიების და ზოგადად გარემოს დაბინძურების გარდა, უკანონო ნაგავსაყრელები მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის ადამიანის ჯანმრთელობას. ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის მიხედვით, ქვეყანაში არსებული ყველა უკანონო ნაგავსაყრელი 2020 წლის ბოლომდე უნდა დაიხუროს (საქართველოს მთავრობა, 2016ბ). პროცესები მუნიციპალურ დონეზე უკვე დაწყებულია. არ არსებობს მონაცემები მოსახლეობის იმ რაოდენობის შესახებ, რომელსაც აქვს ხელმისაწვდომობა ნარჩენების შეგროვების მომსახურებაზე. თუმცა, ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის მიხედვით, ნარჩენების შეგროვების მაჩვენებელი 2020 წლისთვის უნდა იყოს 90%, ხოლო 2025 წლისთვის 100%. ამასთან, ყველა მუნიციპალური ნარჩენი უნდა შეგროვდეს,

ნაწილობრივ გადამუშავდეს და არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელებზე განთავსდეს.

მოსახლეობის დაახლოებით 80% არის მიერთებული საკანალიზაციო სისტემებზე. თუმცა ეს სისტემები 25-40 წლის წინ მოეწყო და ცუდ მდგომარეობაშია. საწარმოების უმეტესობა ვერ უზრუნველყოფს კანალიზაციის გაფილტვრას მაღალი ეფექტურობით და არცერთი არ ახორციელებს ბიოლოგიურ გაფილტვრას, რადგან მათი ტექნიკური საშუალებები მწყობრიდან არის გამოსული (MEPA, 2019).

წლების განმავლობაში, ნარჩენების სექტორმა საქართველოში ნელი, მაგრამ სტაბილური ზრდა განიცადა და მოსალოდნელია, რომ ეს ტენდენცია მომავალშიც გაგრძელდეს. თუმცა, ნარჩენების სწორი მართვა ქვეყნის ერთ-ერთ პრიორიტეტად ბოლო წლებში იქცა. 2016 წელს საქართველოში შემუშავდა ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია და მისი სამოქმედო გეგმა, რომელიც შეესაბამება ნარჩენების მართვის კოდექსს და ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ასოცირების შეთანხმებით გათვალისწინებულ შესაბამის დირექტივებს.

ამ სექტორში არსებობს კლიმატის ცვლილების შემცირების დამატებითი პოტენციური მიმართულებები, რომლებსაც შეუძლია ხელი შეუწყოს საქართველოს პროგრესს NDC-ის მიზნის მიღწევაში და შესაბამისობაში იყოს პარიზის შეთანხმების მიზანთან - შეაკავოს „გლობალური საშუალო ტემპერატურის ზრდა 2°C-ზე დაბალი მაჩვენებლამდე პრეინდუსტრიულ დონესთან შედარებით და გააძლიეროს ძალისხმევა სამომავლოდ ამ მაჩვენებლის 1.5°C-მდე დაწევაში“ (მუხლი 2 § 1 ა).

ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის მიხედვით, მყარი ნარჩენების ქვე-სექტორში სამომავლო ღონისძიებების პრიორიტეტებად განსაზღვრულია შემდეგი მიმართულებები:

ნარჩენების შემცირებისა და გადამუშავებისკენ სვლა არის საქართველოს გრძელვადიანი ხედვა ნარჩენების სექტორისთვის. საქართველოს კანონმდებლობა გვთავაზობს ხუთსაფეხურიან იერარქიულ სისტემას: ა) ნარჩენების პრევენცია; ბ) მომზადება ხელახალი გამოყენებისათვის; გ) გადამუშავება; დ) სხვა სახის აღდგენა; და ე) განთავსება.

მონაცემების შეგროვების გაუმჯობესება აუცილებელი კომპონენტია ნარჩენების უკეთესი მართვისთვის. ეს მოიცავს სეპარირების პრაქტიკის განხორციელებას მთელი ქვეყნის მასშტაბით, რაც ხელს შეუწყობს მყარი ნარჩენების ფრაქციების იდენტიფიცირებას, ნაგავსაყრელებზე განთავსებას, გადამუშავებას, კომპოსტირებას და ა.შ. მონაცემთა სათანადო შეგროვება ასევე ხელს შეუწყობს სექტორში არსებული და სამომავლო ემისიების უფრო ზუსტ და სანდო პროგნოზირებას, მათ შორის ქვეყანაში არსებული ემისიების იმ წყაროების დამატებას, რომლებიც აქამდე არ არის იდენტიფიცირებული.

ბიოდეგრადირებადი ნარჩენების მართვის სტრატეგია (შემუშავების პროცესში მყოფი) ითვალისწინებს ბიოდეგრადირებადი ნარჩენების გადამუშავების გაუმჯობესებული პრაქტიკის ხელშეწყობას და განსაზღვრავს ბიოდეგრადირებადი ნარჩენების (BDW)

ქვეყნისთვის სპეციფიკურ პრიორიტეტულ ტიპებს, რომელიც მოიცავს მუნიციპალური მყარი ნარჩენების შესაბამის ფრაქციებს და მათი გადამუშავების პრაქტიკებს. სტრატეგია ასევე ხელს შეუწყობს კომპანიებისა და დაინტერესებული მხარეების მიერ კომპოსტირების ნებართვების მოპოვების პროცესს. ძალაში შესვლის შემდეგ, ეს სტრატეგია ხელს შეუწყობს მუნიციპალური მყარი ნარჩენების (MSW) შემცირებას და გადამუშავებას.

კანონმდებლობა

ნარჩენების სექტორის მთავარი პოლიტიკის დოკუმენტი არის *ნარჩენების მართვის კოდექსი*, რომელიც ძალაში შევიდა 2015 წლის იანვარში. ის ადგენს საკანონმდებლო ბაზას ნარჩენების მართვის სფეროში, რათა განხორციელდეს ღონისძიებები, რომლებიც ხელს შეუწყობს ნარჩენების პრევენციას, ნარჩენების ეკოლოგიურად უსაფრთხო დამუშავებას, მათ შორის, რეციკლირებას და მეორეული ნედლეულის გამოცალკევებას, ნარჩენებიდან ენერჯის აღდგენას, ნარჩენების უსაფრთხო განთავსებას. ამ კოდექსის ამოცანაა გარემოს და ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვა: ნარჩენების წარმოქმნის და მათი უარყოფითი გავლენის პრევენციით ან შემცირებით; ნარჩენების მართვის ეფექტიანი მექანიზმების შექმნით; რესურსების მოხმარებით გამოწვეული ზიანის შემცირებით და რესურსების უფრო ეფექტიანი გამოყენებით. კოდექსის საფუძველზე მთავრობამ შეიმუშავა და დაამტკიცა 20 კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტი ქვეყანაში ნარჩენების მართვის საუკეთესო პრაქტიკის დანერგვის მიზნით.

ნარჩენების მართვის კოდექსზე აგებული ნარჩენების მართვის სტრატეგია (2016-2030) და სამოქმედო გეგმა (2016-2020), რომლებიც განსაზღვრავს მიზნებსა და ამოცანებს სხვადასხვა მიმართულებით, მათ შორის ნარჩენების შეგროვებისა და ტრანსპორტირების; ნარჩენების უსაფრთხო ნაგავსაყრელის უზრუნველყოფის; ნარჩენების პრევენციის, ხელახალი გამოყენების და გადამუშავების; და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების შემოღების მიმართულებით. ეს დოკუმენტი ასევე ითვალისწინებს ნარჩენების მართვის კონკრეტული მიზნებისთვის ვადების დანესებას.

დარგობრივი კანონმდებლობა სრულად შეესაბამება შესაბამის საერთაშორისო და სხვა ეროვნულ სამართლებრივ დოკუმენტებს; კერძოდ, ესენია:

- *ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმება*⁴⁴
- *დღის წესრიგი 2030 და მდგრადი განვითარების მიზნები (მიზანი 13: კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ქმედებები)*

⁴⁴ (ევროკავშირის დირექტივა ნარჩენების მართვის შესახებ, საბჭოს 1999 წლის 26 აპრილის დირექტივა 1999/31/EC ნაგავსაყრელების შესახებ, შესწორებული რეგულაციით (EC) No. 1882 /2003, 1991 წლის 21 მაისის დირექტივა 91/271/EEC ურბანული ჩამდინარე წყლების გაფილტვრის შესახებ, შესწორებული დირექტივით 98/15/EC და რეგულაცია (EC) No. 1882/2003)

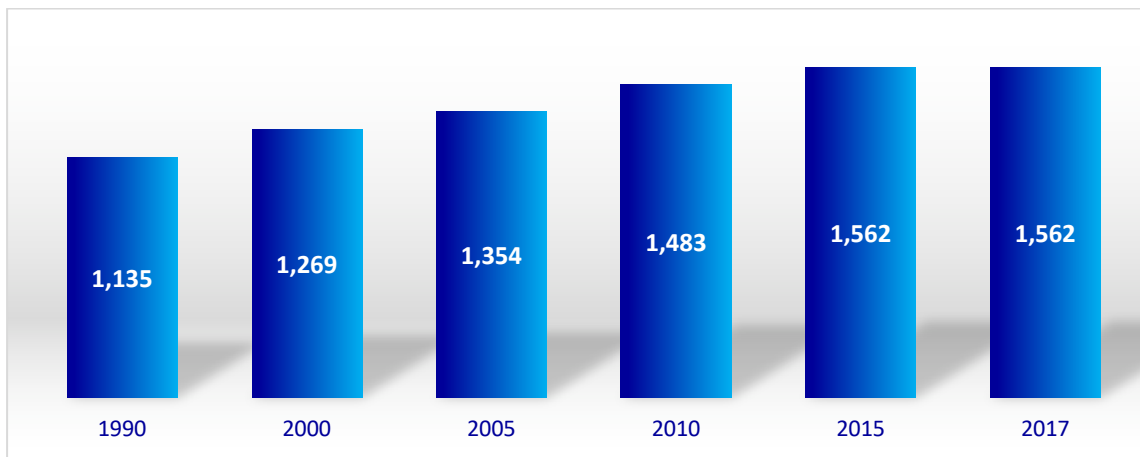
- 2017-2021 წლების საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა (NEAP-3) (წყლის მართვის მიზანი, ნარჩენების მართვის მიზანი, კლიმატის ცვლილების მიზანი).
- კლიმატის სტრატეგია (2020-2030) და სამოქმედო გეგმა (2020-2023)

ბოლო წლებში, ნარჩენების სექტორში გატარდა მრავალი რეფორმა, რომლებიც ხორციელდება ნარჩენების მართვის სტრატეგიისა და რამდენიმე წლის წინ მიღებული სამოქმედო გეგმის ფარგლებში. კოდექსით გათვალისწინებული დამატებითი პოლიტიკის დოკუმენტები, სტრატეგიები და გეგმები შემუშავებისა და განხორციელების სხვადასხვა ეტაპზეა. სსიპ ნარჩენების მართვის კომპანია ხელმძღვანელობს რეფორმების პროცესს მყარი ნარჩენების განთავსების უბნების ხელახალი მონყობისა და მათი დარგობრივი პოლიტიკით განსაზღვრული სტანდარტების შესაბამისი თანამედროვე დანადგარებით აღჭურვის კუთხით, თუმცა პროცესი დაგეგმილ გრაფიკთან შედარებით მნიშვნელოვნად არის შეფერხებული.

სათბურის გაზების ემისიების არსებული პროფილი და დინამიკა

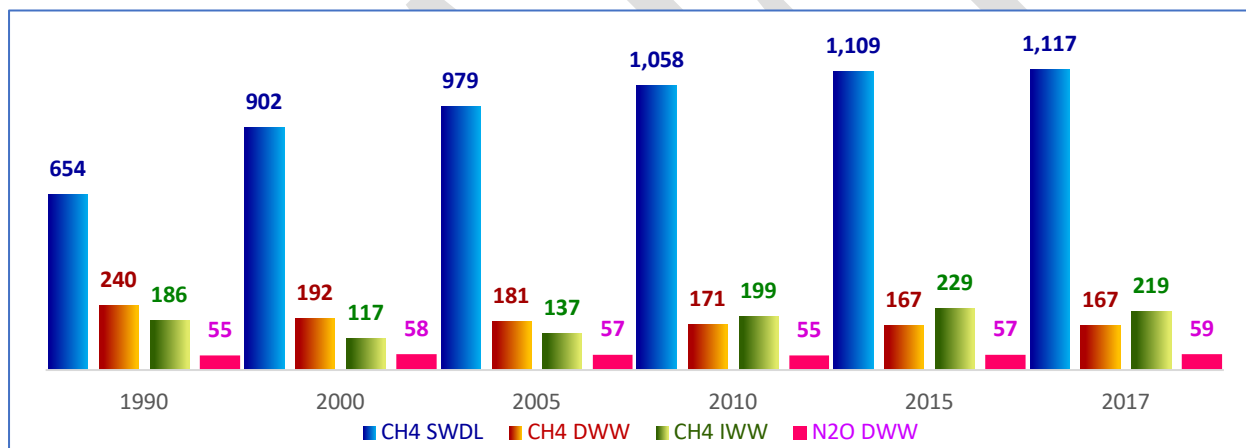
ნარჩენების სექტორის 2006 წლის IPCC სახელმძღვანელო მითითებებით იდენტიფიცირებულია ემისიის წყაროების შემდეგი კატეგორიები: მყარი ნარჩენების განთავსება (SWDL), მყარი ნარჩენების ბიოლოგიური დამუშავება (თერმული დამუშავება და კომპოსტირება), ნარჩენების ინსინერაცია და ღია წვა, და ჩამდინარე წყლების (საყოფაცხოვრებო, კომერციული და სამრეწველო ჩამდინარე წყლები) დამუშავება და ჩაშვება. ამაზე დაყრდნობით, საქართველო აღრიცხავს მხოლოდ მყარი ნარჩენების ნაგავსაყრელიდან (SWDL) და ჩამდინარე წყლების გაწმენდიდან (WWT) წარმოქმნილ სათბურის გაზების ემისიებს. ქვეყანაში არ ხდება მუნიციპალური მყარი ნარჩენების ინსინერაცია (გარდა სამედიცინო ნარჩენებისა) ან თერმული დამუშავება. თუმცა, მექანიკური კომპოსტირების და სამედიცინო ნარჩენების დაწვის პრაქტიკა უკვე არსებობს.

ნარჩენების სექტორი წარმოადგენს სათბურის გაზების ემისიების ერთ-ერთ ძირითად ემიტორს. მყარი ნარჩენების და საყოფაცხოვრებო ჩამდინარე წყლების ქვე-სექტორები წლების განმავლობაში რჩება სათბურის გაზების ეროვნული ინვენტარიზაციის საკვანძო კატეგორიებს შორის. ამ სექტორში გრძელდება სათბურის გაზების ემისიების ზრდა. სათბურის გაზების ემისიების უახლესი ეროვნული ინვენტარიზაციის მიხედვით, რომელიც მოიცავს 1990-2017 წლებს, ნარჩენების სექტორის ემისიები შეადგენდა სათბურის გაზების ეროვნული ემისიების დაახლოებით 8.79%-ს (1,562 GgCO₂eq) 2017 წელს. სექტორს შიგნით, მყარი ნარჩენების ემისიები შეადგენდა სექტორის სათბურის გაზების 71%-ს, ხოლო ემისიები ჩამდინარე წყლების მართვიდან წარმოადგენდა დარჩენილ 29%-ს, რომელშიც დაახლოებით თანაბარი წილი შეჭონდა საყოფაცხოვრებო და სამრეწველო ჩამდინარე წყლებს.

ნახ. 4.8.1: სათბურის გაზების ემისიების ტრენდი ნარჩენების სექტორიდან (საქართველოს სკ ეროვნული კადასტრი 1990-2017)

ქვე-სექტორებს შორის მყარი ნარჩენები არის ემისიების ძირითადი წყარო. დარგობრივი ემისიების განაწილება ქვე-სექტორებს შორის წლების მიხედვით წარმოდგენილია ქვემოთ:

ნახ. 4.8.2: სათბურის გაზების ემისიების ტრენდები (ტონებში) ნარჩენების სექტორიდან ქვე-სექტორების წილებით (საქართველოს სკ ეროვნული კადასტრი 1990-2017)

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ საქართველოს სათბურის გაზების ინვენტარიზაცია ჯერ-ჯერობით აღრიცხავს მხოლოდ ამ ორ ქვესექტორს. გრძელვადიან პერსპექტივაში აისახება სხვა ქვე-სექტორები, რომლებიც იდენტიფიცირებულია UNFCCC-ის საანგარიშგებო სახელმძღვანელოებში და სათბურის გაზების ინვენტარიზაციის IPCC-ის სახელმძღვანელო მითითებებში. კლიმატის ცვლილების 2030 წლის სტრატეგია სამოქმედო გეგმა (2021-2023) ასახავს კომპოსტირების ემისიების პროგნოზებს 2020 წლიდან, რადგან ეს პრაქტიკა უკვე მოქმედებს საქართველოში. დეგგ ინარჩუნებს ამ მიდგომას პროგნოზირებისთვის, მაგრამ ფაქტობრივი მონაცემები ეფუძნება სათბურის გაზების უახლესი ინვენტარიზაციასა (2019) და ორწლიურ ანგარიშში (2019) გამოყენებულ მიდგომას სექტორის სტრუქტურისადმი.

სექტორის წილის სავარაუდო შეფასება 2050 წლისთვის სათბურის გაზების საერთო ემისიებში

პესიმისტური და ოპტიმისტური სცენარების პროგნოზების თანახმად, სავარაუდო დიაპაზონი ნარჩენების სექტორის სგ ემისიისათვის და მისი წილი ეროვნულ სგ ემისიებში (ტყის სექტორის ემისიების ჩათვლელად) 2050 წლისთვის შეადგენს, პესიმისტურ და ოპტიმისტურ პროგნოზებს შორის, 1,980 გგ CO₂-ეჟ (5%)-იდან 2,779 გგ CO₂-ეჟ (6%)-მდე; 1,279 გგ CO₂-ეჟ (5%)-დან 2,078 გგ CO₂-ეჟ (6%) -მდე და 740 გგ CO₂-ეჟ (6%)-დან 1,087 გგ CO₂-ეჟ (10%) -მდე, - WoM, WeM და WaM სცენარებით, შესაბამისად.

ეს რიცხვები აჩვენებს, რომ სექტორის წილი მთლიან ეროვნულ ემისიებში იზრდება მიუხედავად გათვალისწინებული შერბილების ღონისძიებებისა, და ამ მიმართულებით უნდა კიდევ უფრო გაძლიერდეს ძალისხმევა ემისიის შემცირების დამატებითი პოტენციალის გამოყენებისათვის (დამატებითი პოტენციალის კვლევის შედეგები იხ. ქვემოთ).

სათბურის გაზების ემისიების სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი საბაზისო (WoM) სცენარებისთვის

საბაზისო (ღონისძიებების გარეშე) სცენარები იყენებენ ზოგად 'დრაივერებს' სგ ემისიის პროგნოზირებისათვის ამ დრაივერების მიმართ პესიმისტური და ოპტიმისტური მიდგომების გამოყენებით მიიღება შესაბამისი WOM სცენარები (WOM პესიმისტური და WOM ოპტიმისტური).

მიდგომა 'დრაივერების' მიმართ

საბაზისო (WOM) სცენარის პროგნოზირებისათვის გამოყენებული იყო ზოგადი 'დრაივერები' - მოსახლეობის რიცხოვნობა და მთლიანი შიდა პროდუქტი. ქვეყანაში შემომდინარე ტურისტული ნაკადის მასშტაბებზე დაყრდნობით გამოყენებულ იქნა ადგილობრივ მკვიდრთა და ტურისტთა ჯამური რაოდენობები (P+T), მყარი ნარჩენებისა და საყოფაცხოვრებო და კომერციული ჩამდინარე წყლების რაოდენობის პროგნოზირებისათვის, - მათი ძლიერი დამოკიდებულების გამო ამ ტიპის ნარჩენების წარმომქმნელ პირთა რაოდენობაზე. ინდუსტრიული ჩამდინარე წყლების (IWW) რაოდენობის პროგნოზირებისათვის კი გამოყენებულ იქნა მშპ, როგორც ყველაზე რელევანტური ფაქტორი, რადგან იგი ყველაზე მნიშვნელოვნად ზემოქმედებს სამრეწველო ჩამდინარე წყლებზე და მათ სგ ემისიებზე, - მთელი ეკონომიკისა და ნრეწველობის მჭიდრო ურთიერთდამოკიდებულების (კორელაციის) გამო.

ეს მიდგომა შესაბამისობაშია კსგ/კსსგ -ში გამოყენებულ ანალოგიურ მიდგომასთან.

საბაზისო სცენარების დიაპაზონი

მოსახლეობისა და მშპ სტატისტიკური მონაცემები გვიჩვენებს მათ სუსტ და მერყევ ზრდას გასულ ათწლეულებში. მიუხედავად მიზეზებისა, ასეთი ტენდენცია ქვეყნის

გრძელვადიანმა განვითარებამ უნდა გაითვალისწინოს ამ ტენდენციის დამსხვრევის შესაძლებლობა და მიზნად დაისახოს საგრძნობი ზრდა-განვითარება საუკუნის შუა წელისათვის. ამ მოსაზრებიდან გამომდინარე, შემუშავდა ერთი, რეალობასთან მიახლოებული განვითარების სცენარის ნაცვლად, შერჩეულ იქნა დიაპაზონი პესიმისტური და ოპტიმისტური განვითარების ტრაექტორიებს შორის.

განვითარების პესიმისტური სცენარი დამყარებული მოსახლეობისა და მშპ წელი ზრდის დაშვებაზე, რომელიც ახლოს არის მიმდინარე (უახლეს) სტატისტიკურ ტენდენციასთან, ხოლო ოპტიმისტური სცენარი გულისხმობს ყველაზე ოპტიმისტურ მოლოდინებს ეკონომიკისა და დემოგრაფიული აღმავლობის მიმართ.

ამრიგად, შემუშავდა ორი (პესიმისტური და ოპტიმისტური) სცენარი შერჩეული 'დრაივერების' პროგნოზირებული მონაცემების მწკრივებით, რომლებიც წინასწარ იქნა გაანგარიშებული, და შესაბამისი წლიური ზრდის კოეფიციენტებით, რომლებიც გამოითვალა და გამოყენებულ იქნა პროგნოზირებისათვის.

ცხრილი 4.8.3. საბაზისო ღონის (WOM) სცენარები (პესიმისტური და ოპტიმისტური) სათბურის გაზების ემისიისათვის (გგ CO₂ექ) ნარჩენების სექტორიდან

ემისიები (წლების მიხედვით)	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
პესიმისტური							
ემისიები მყარი ნარჩენებიდან (SWDL)	1108.17	1131.06	1149.33	1173.27	1206.45	1252.02	1314.81
ემისიები ჩამდინარე წყლებიდან (WW)	444.803	470.613	498.033	530	567.476	611.741	665.285
ოპტიმისტური							
ემისიები მყარი ნარჩენებიდან (SWDL)	1108.17	1164.66	1164.66	1221.15	1321.74	1505.07	1847.79
ემისიები ჩამდინარე წყლებიდან (WW)	444.8	471.36	505.8	555.95	630.45	745.47	931.03

სახელმძღვანელო პრინციპები 2050 წლისთვის და ტრანსფორმაციის გზები. ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასება

ნარჩენები მეთანის მნიშვნელოვანი წყაროა, ხოლო მეთანი წარმოადგენს მთავარ სათბურ გაზს ამ სექტორიდან. ეს გარემოება ამ სექტორს აქცევს დამატებითი ენერჯის პოტენციურ წყაროდ, მეთანის 'ამოღების' (აღდგენის) შემთხვევაში. ზოგიერთ ინდუსტრიაში მუნიციპალური ნარჩენები შეიძლება გამოყენებულ იქნას, როგორც საწვავი, ხოლო ჩამდინარე წყლების გაწმენდის შედეგად დარჩენილი შლამიდან (sludge) შეიძლება მიღებულ იქნას აზოტით მდიდარი სასოფლო-სამეურნეო სასუქი. მიუხედავად გამოყენების ასეთი დიდი პოტენციალისა და ეკონომიკური მიმზიდველობისა, დღევანდელ საქართველოში ჯერჯერობით კვლავ მოიკოჭლებს "გამწვანების" ტექნოლოგიები და პრაქტიკა ამ სექტორში. წარმოქმნილი ნარჩენების გადამუშავების თანამედროვე მეთოდები პრაქტიკაში ძალიან მცირეა, მაგალითად, გადამუშავება (recycling), კომპოსტირება და გაზის ამოღება (recovery). სექტორში მიმდინარე და დაგეგმილი რეფორმები განპირობებულია ამ გადაუდებელი აუცილებლობით - გარდაიქმნას სექტორი ისე, რომ პასუხობდეს თანამედროვე მოთხოვნებს ეკოლოგიური კეთილდღეობის თვალსაზრისით.

სექტორი საჭიროებს ღრმა ტრანსფორმაცია ნარჩენების და ჩამდინარე წყლების მართვის სასურველი დონის მისაღწევად, ნარჩენების გადამუშავების ახალი, თანამედროვე პრაქტიკების შემოტანასა და დანერგვას, როგორცაა რეციკლირება, კომპოსტირების გაუმჯობესებული პრაქტიკა, თერმალური დამუშავება მეთანის ამოღებით, ასევე ჩამდინარე წყლების აზოტის ოპტიმალურ გამოყენება და ნარჩენების საწვავად გამოყენება.

ამჟამად სექტორის განიცდის ფუნდამენტურ რეფორმებს როგორც მყარი ნარჩენების, ისე ჩამდინარე წყლების ქვესექტორში: ეს რეფორმები გათვალისწინებულია მიმდინარე ათწლეულში (2020-2030). მიუხედავად გარკვეული დაყოვნებისა, ეს რეფორმები, როცა დამთავრდება, საკმარისი იქნება, რომ მიღწეულ იქნას მოდერნიზაციის სამიზნე დონე 2030 წლისთვის, და დამატებითი შერბილების ღონისძიებების დაგეგმვა სექტორიდან სვემისის შემცირებისათვის მოსალოდნელი არ არის, მაშინ როდესაც უფრო რეალისტურია არსებული ღონისძიებების გაძლიერება, კერძოდ, მეთანის ამოღების გაზრდა ყველა იმ ადგილიდან, სადაც ეს პრაქტიკაა დაგეგმილი (განსაკუთრებით, ბიოდგრაღირებადი ნარჩენების პოლიტიკის მიღების შემდეგ), მყარი ნარჩენების ზოგიერთი ფრაქციის (ქალაქი და მუყაო, ბალისა და პარკის ნარჩენები) ამოღებით და მათი რეციკლირებისა და კომპოსტირების გაძლიერებით.

თუმცა სექტორის განუწყვეტელი განვითარება მსოფლიო მასშტაბით, ახალი პრაქტიკებისა და ტექნოლოგიების დამატებით, აუცილებლად გამოიწვევს პოტენციური დამატებითი ღონისძიებების გადახალისებას, რაც შეიძლება აისახოს მომდევნო გეგმებში. დეგს-ის განახლების პროცესი უნდა კოორდინირებული იყოს ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასებასთან, რომელიც ქვეყანაში პერიოდულად სრულდება და ტექნოლოგიებსა და ინოვაციებში გამოვლენილი საჭიროებები უნდა აისახოს მომდევნო დეგს-ში.

2020-2030 წწ ათწლეული ძირითად ასახავს ქმედებებს, რომლებიც განსაზღვრულია კლიმატის ცვლილების 2030წ სტრატეგიით, რომელიც ქმნის ჩარჩოს კლიმატის სამოქმედო გეგმებისათვის: ამჟამინდელი (2021-2023) და მომდევნო, რომლებიც შეესაბამება განახლებულ NDC-ებს. სგ შერბილების ღონისძიებები ნარჩენების სექტორიდან მიყვება კლიმატის ცვლილების 2030წლის სტრატეგიის 'უპირობო' და 'პირობით' ღონისძიებებს, რომლებიც შეესაბამება არსებულ და დაგეგმილი ღონისძიებების (WEM) პაკეტს და 'დამატებითი' ღონისძიებების (WAM) პაკეტს. ამ ღონისძიებებმა უნდა უზრუნველყონ ნარჩენების მართვის სტრატეგიით და მოქმედებათა გეგმით (WMSAP) განსაზღვრული რეფორმების დასრულება: დაიხურება ყველა უმართავი და სტიქიური ნაგავსაყრელი და მათ მაგივრად აშენდება დიდი რეგიონული ნაგავსაყრელები მთელი ქვეყნის მასშტაბით; აშენდება ახალი წყალგამწმენდი ნაგებობები; რეგიონულ და დახურულ ნაგავსაყრელებზე, ასევე, ორ ახალ წყალგამწმენდ ნაგებობებზე წარმოშობილი მეთანი 'ამოიღება'; ქალაქისა და მუყაოს ფრაქციების რეციკლირება საჭირო მასშტაბზე ავა და განვითარდება კომპოსტირება. ეს ღონისძიებები უზრუნველყოფს კსგ-ით გათვალისწინებულ შერბილებასთან მიახლოებულ ეფექტს.

ტექნოლოგიური საჭიროებების შეფასება, რომლის შესრულება დაგეგმილია 2022 წლისთვის, გამოიკვლევს ტექნოლოგიური გადაიარაღების საჭიროებას, რომელიც უნდა დაემატოს არსებულსა და დაგეგმილს, - და ამ კვლევის შედეგები განაპირობებს მომავალ ნაბიჯებს, მათ შორის, ხელშემწყობი გარემოს შექმნას 2030 წლამდე და წინასწარ შერჩეული ტექნოლოგიების შემოტანის დაგეგმვას მომდევნო ათწლეულიდან, ტექნოლოგიების გადმოცემის (შემოტანის) გრძელვადიანი გეგმის შესაბამისად.

მომდევნო ათწლეულში 2030-2040წწ გაგრძელდება წინა ათწლეულში დაწყებული შერბილების ღონისძიებების განხორციელება, ოღონდ უფრო მაღალ საფეხურზე: შერბილების მასშტაბები გაიზრდება, გაფართოვდება და გაძლიერდება, შესაძლოა შეცვლილი პარამეტრებით, მონაცემებით და ზოგიერთი ღონისძიების მოქმედების ვადით, სხვების შეწყვეტით ან დასრულებით, ახალი აქტივობების დამატებით. ზოგადად, ცვლილებები განპირობებული იქნება ახალი ათწლეულისათვის განახლებული დეგ სტრატეგიით, ერთის მხრივ, დეგს-ის განახლების პროცესის, და მეორეს მხრივ, პარიზის შეთანხმებასთან დაკავშირებულ, NDC-ის განახლების პროცესის შესაბამისად.

პროგნოზირებული დიაპაზონები (პესიმისტურ და ოპტიმისტურ სცენარებს შორის) შერბილების ღონისძიებების ეფექტებისა 2030 და 2040 წლებისთვის მოცემულია ცხრილში ქვემოთ.

ცხრილი 4.8.4. შერბილების ღონისძიებების ეფექტები 2030 და 2040 წლებისთვის

საკვანძო ეტაპები	ეფექტები (პესიმისტური)		ეფექტები (ოპტიმისტური)	
	WOM-WEM	WOM-WAM	WOM-WEM	WOM-WAM
2030	208.68	487.116	208.68	535.2
2040	390.078	780.881	390.08	780.89

სათბურის გაზების ემისიების სავარაუდო სამომავლო ტრაექტორიების დიაპაზონი.

შერბილების სცენარები (*W_eM* და *W_aM*)

შერბილების სცენარები შეიქმნა კსსგ (CSAP) 2021-2030 და კსგ (CAP) 2021-2023 წარმოდგენილი სცენარების საფუძველზე, რომლებიც იძლევა ნარჩენების სექტორიდან სათბურის გაზების ემისიების შემცირების ღონისძიებების ფართო სპექტრს. ისინი ორი ტიპისაა: ღონისძიებები, რომლებიც უკვე განსაზღვრულია ბიუჯეტში და შედის ეროვნულ გეგმებში, და დამატებითი ღონისძიებები, რომლებიც არ არის ჯერ დაგეგმილი. შესაბამისად, ეს ღონისძიებები აღგენენ WEM (With Existing Measures) და WAM (With Additional Measures) ანუ სცენარებს არსებული და დამატებითი ღონისძიებებით.

ორივე WEM და WAM სცენარის ზედღებით პესიმისტურ და ოპტიმისტურ საბაზისო სცენარებზე მიღებულ იქნა გაანგარიშებათა ორი ჯგუფი: საერთო "პესიმისტური" სცენარი, რომელიც მოიცავს "პესიმისტურ" საბაზისო, WEM და WAM სცენარებს, და საერთო "ოპტიმისტური" სცენარი ისეთივე შემადგენლობით. პროგნოზების ასეთი წარმოდგენა იძლევა საშუალებას - თვალნათლივ დაინახოთ ღონისძიებების ერთიდაიგივე შემარბილებელი პაკეტების შედეგების ეფექტი საბაზისო განვითარების სხვადასხვა ტრაექტორიაზე.

WEM პაკეტი

სექტორის სათბურის გაზების შერბილების "არსებული" ღონისძიებები, რომლებიც აღწერილია კსსგ (CSAP) 2020-2030 / კსგ (CAP) 2020-2023 დოკუმენტში, შეესაბამება სექტორში მიმდინარე რეფორმების ორ ძირითად მიმართულებას: მყარ ნარჩენებთან დაკავშირებულ და ჩამდინარე წყლების გამწმენდასთან დაკავშირებულ ღონისძიებებს.

მყარ ნარჩენებთან დაკავშირებული ღონისძიებები, რომლებიც წარმოდგენილია კსსგ (CSAP) 2020-2030 / კსგ (CAP) 2020-2023 -ში, დაფუძნებულია ძველი პატარა, უმართავი ნაგავსაყრელების და სტიქიური ნაგავსაყრელების დახურვაზე და მათ ჩანაცვლებაზე ახალი, უფრო დიდი რეგიონალური ნაგავსაყრელებით, რომლებიც აღჭურვილია თანამედროვე დანადგარებით, მათ შორის გაზის აღდგენისათვის. ეს ღონისძიებებია:

- ქვეყანაში ყველა ნაგავსაყრელის დახურვა, გარდა სამისა, რომლებიც აკმაყოფილებენ სტანდარტის მოთხოვნებს;
- უკონტროლო და უმართავი სტიქიური ნაგავსაყრელების დახურვა, რომლებზეც იყრება მნიშვნელოვანი რაოდენობის მყარი ნარჩენები ოფიციალური ნაგავსაყრელების გვერდის ავლით;
- 8 ახალი დიდი ნაგავსაყრელის მშენებლობა, რომლებიც აღჭურვილია თანამედროვე დანადგარებით 'ჩირალდნული წვისა' და მეთანის ამოსაღებად, რომლებიც მიიღებენ დახურული ნაგავსაყრელების მუნიციპალურ ნარჩენებს.

საქმიანობის კიდევ ერთი ჯგუფი **მყარი ნარჩენების** მიმართულებით მოიცავს გაზის აღდგენის ღონისძიებებს, როგორცაა:

- გაზის აღდგენის (ამოღების) სისტემის დაყენება თბილისის არსებულ ნაგავსაყრელზე,
- მეთანის გაზის აღდგენა (ამოღება) 5 ახალი რეგიონალური ნაგავსაყრელიდან.

ჩამდინარე წყლების განმწმენდასთან დაკავშირებული ღონისძიებების ჯგუფი შედგება შემდეგი ღონისძიებებისაგან:

- ჩამდინარე წყლების გამწმენდი 7 ახალი ნაგებობის მშენებლობა
- გაზის ამოღების შესაძლებლობა ორი ახალი გამწმენდი ნაგებობიდან (ზუგდიდი და ფოთი).

კომპოსტირება, როგორც მყარი ნარჩენებისგან გამონაბოლქვის შემცირების პრაქტიკა, ასევე განიხილება "არსებულ" ღონისძიებებში.

საერთო მიდგომა ახალი და მოდერნიზებული ნაგავსაყრელებიდან გაზის ამოღების (აღდგენის) მიმართ მდგომარეობს წარმოქმნილი მეთანის თავდაპირველად 'ჩირაღდნულ წვაში' რამდენიმე წლის განმავლობაში, სანამ არ მიიღება საკმარისი რაოდენობის გაზი ამოსაღებად. ორივე საქმიანობა ამცირებს ემისიებს.

WAM პაკეტი

WAM პაკეტი მოიცავს კსკ (CSAP) 2020-2030 / კსკ (CAP) 2020-2023 – ით განსაზღვრულ "დამატებით" ღონისძიებებს, რომელთა შორისაა:

- მეთანის გაზის მოპოვება რუსთავის, ქუთაისის ნაგავსაყრელებიდან
- ჩამდინარე წყლების განმწმენდის კიდევ 14 ნაგებობის მშენებლობა
- ქობულეთისა და ბათუმის ჩამდინარე წყლების განმწმენდის ნაგებობებიდან გაზის აღდგენა და
- მუნიციპალური მყარი ნარჩენებიდან (MSW) ქალაქის ნაწილების გადამუშავება (recycling).

პროგნოზები

მიდგომა და დაშვებები: კსკ (CSAP) 2020-2030/კსკ (CAP) 2020-2023 –ში შეტანილი ღონისძიებები გათვალისწინებულია 2020–2030 წლებისთვის, მაგრამ საკმაოდ ყოვლისმომცველია და ფარავს სექტორული საკითხების ძირითად სპექტრს, ამიტომ 2050 წლამდე პერიოდისათვის, ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა სექტორში თითქმის არ არის მოსალოდნელი. ეს იყო დაშვება 2050 წლისთვის შემარბილებელი სცენარების შემუშავებისას.

ამრიგად, ორივე WEM და WAM სცენარი შემუშავებულია კსკ (CSAP) 2020-2030/კსკ (CAP) 2020-2023 ღონისძიებების საფუძველზე,

- ახლის დამატების გარეშე (WAM– ისთვის),

- მათი შედეგების (ეფექტების) 'პროგნოზირებით' ღონისძიებების "გახანგრძლივებით" საუკუნის შუაწელამდე (2050).

პროგნოზების გაანგარიშებისას, ზოგიერთი ღონისძიების დაწყების დრო წანაცვლებულია მათი ფაქტობრივი შეფერხების გამო, რაც გამოწვეულია პანდემიური ვითარებით, რამაც შეიტანა კორექტივები კსკ (CSAP) 2020-2030/კსკ (CAP) 2020-2023 -ის თავდაპირველად განსაზღვრულ ვადებში.

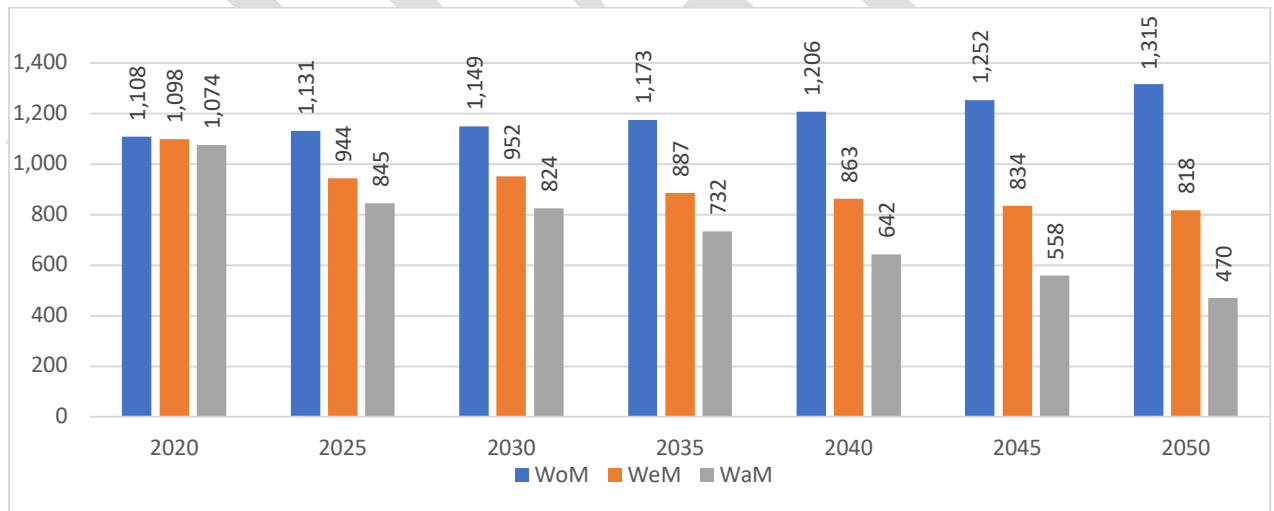
ერთობლივი "პესიმისტური" და "ოპტიმისტური" სცენარების შედეგები, რომლებიც მოიცავს საბაზისოს, WEM და WAM, მოცემულია ქვემოთ მოცემულ ცხრილებსა და დიაგრამებში.

სცენარები შემუშავდა ცალ-ცალკე მყარი ნარჩენების (რომელიც მოიცავს კომპოსტირებასაც) და ჩამდინარე წყლების გაწმენდის ქვესექტორებისათვის.

ა) მყარი ნარჩენები

	2017	2020	2021	2022	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WOM	53.19	52.77	52.78	53.36	53.86	54.73	55.87	57.45	59.62	62.61
WEM	52.75	52.28	52.28	51.66	44.96	45.32	42.22	41.08	39.71	38.96
WAM	51.90	51.15	50.06	49.36	40.26	39.25	34.87	30.57	26.56	22.40

ცხრილი 4.8.3. პესიმისტური სცენარები: CH₄ ემისიები (გგ CH₄)

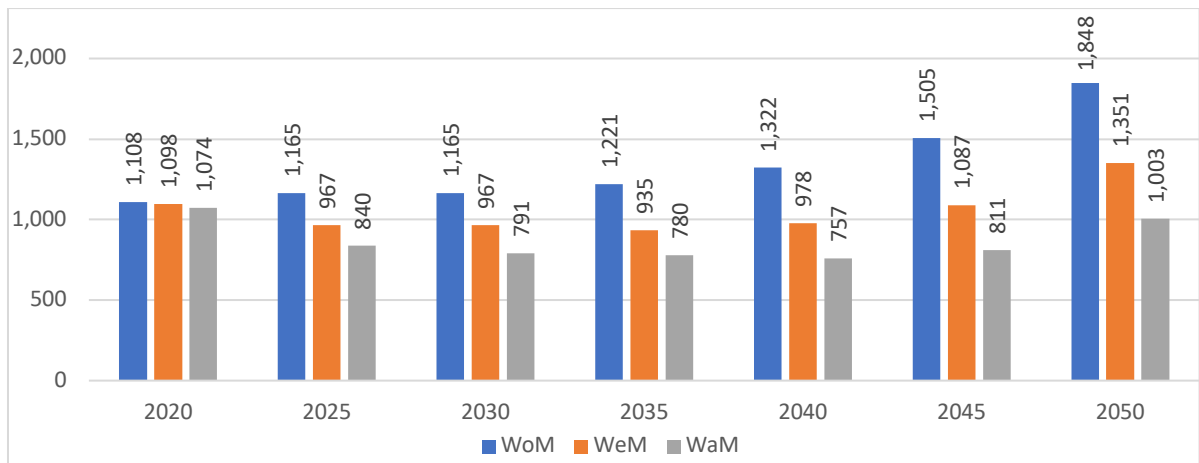

ნახ. 4.8.3. პესიმისტური სცენარები მყარი ნარჩენების ნაგავსაყრელის CH₄ ემისიისათვის (გგ CH₄).

ცხრილი 4.8.4. ოპტიმისტური სცენარები: CH₄ ემისიები (გგ CH₄)

	2017	2020	2022	2025	2030	2030	2035	2040	2045	2050
WOM	53.19	52.77	53.38	53.96	55.46	55.46	58.15	62.94	71.67	87.99
WEM	52.75	52.28	51.69	45.06	46.05	46.05	44.50	46.57	51.76	64.33

WAM	51.90	51.15	49.39	40.36	39.99	37.69	37.16	36.06	38.60	47.77
------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

ნახ. 4.8.4: ოპტიმისტური სცენარები მყარი ნარჩენების ნაგავსაყრელის CH4 ემისიისათვის

როგორც ნახატიდან ჩანს, ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში მოსახლეობის (ტურისტებთან ერთად) ზრდის პირობებში მეთანის ემისიების შემცირებისათვის არც არსებული და არც დამატებითი ღონისძიებები (WEM და WAM), საკმარისი არ არის და საჭიროა დამატებითი ძალისხმევა.

თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ სწორედ ამჟამად მიმდინარეობს ძირეული რეფორმები სექტორში, რომელიც 2030 წლისთვის უნდა დამთავრდეს მისი თანამედროვე მდგომარეობამდე მიყვანით, შეიძლება ითქვას, რომ დამატებითი (ახალი) ღონისძიებების გატარება სექტორში არარეალურია და უფრო გონივრულია არსებული ღონისძიებების გაძლიერება. კერძოდ, მეთანის 'ამოღების' გაზრდა ყველგან, სადაც ეს ღონისძიება იგეგმება, კომპოსტირებისათვის ვარჯისი (ბალისა და პარკის, ასევე ბაზრის ნარჩენების) და ქალაქის (და მუყაოს) ფრაქციების მაქსიმალური 'მოშორება' მუნიციპალური მყარი ნარჩენებიდან და მათი გადამუშავება.

ბ) ჩამდინარე წყლები

ჩამდინარე წყლების ქვესექტორი მოიცავს სვ ემისიის ორ წყაროს: 1) საყოფაცხოვრებო და კომერციული ჩამდინარე წყლები და 2) სამრეწველო წყლები. მთლიანად ქვესექტორი წარმოშობს ორ სათბურის გაზს: მეთანს (CH₄) და აზოტის ქვეჟანგს (N₂O). ამ უკანასკნელისათვის სვ აღრიცხვა საქართველოს სვ ეროვნულ კადასტრში მიმდინარეობს მხოლოდ კანალიზაციის წყლებისათვის (sewage sludge), თუმცა ახალი 2006 წლის IPCC მეთოდოლოგიით გამოთვლილია N₂O და CH₄ პოტენციალი, რომელიც შეიძლება მიეყენოს ახალი გამწმენდ ნაგებობებს.

ქვესექტორში მიმდინარე რეფორმა გულისხმობს 21 ახალი გამწმენდი ნაგებობის აშენებას, რომელთაგან 7 უკვე მშენებარე ან აშენებულია, რაც შეადგენს 'ლონისძიებებით' (WEM) სცენარს, ხოლო დანარჩენი 14 გამწმენდი ნაგებობა - რეკომენდირებულია, მაგრამ დაგეგმილი - არა და შეადგენს 'დამატებითი ლონისძიებებით' (WAM) სცენარს. წარმოშობილი მეთანის ამოღება გათვალისწინებულია ზოგიერთი ნაგებობის მშენებლობაში.

'დრაივერებს' ქვესექტორისათვის წარმოადგენს როგორც მოსახლეობის რიცხოვნობა, ისე მშპ (სამრეწველო ჩამდინარე წყლებისთვის). როგორც აღვნიშნეთ, ოპტიმისტური და პესიმისტური საბაზისო სცენარები სგ ემისიისათვის განირჩევა მოსახლეობის და მშპ ზრდის მიხედვით. მოსახლეობის მიხედვით ეს სცენარები უკვე განხილულია ზემოთ, ხოლო მშპ-სათვის ასე გამოიყურება:

ცხრილი 4.8.5. მშპ ზრდის პროგნოზები ოპტიმისტური და პესიმისტური სცენარებისათვის

წლები	მშპ წლიური ზრდა	
	ოპტიმისტური სცენარი	პესიმისტური სცენარი
2016	2.85%	2.85%
2020	-6.10%	-6.10%
2025	5.34%	5.29%
2030	6.04%	5.71%
2035	6.74%	6.14%
2040	7.02%	6.22%
2045	7.02%	6.22%
2050	7.02%	6.22%

შესაბამის დრაივერზე დაყრდნობით გამოითვალა საბაზისო ემისიების პროგნოზები ორივე სცენარისთვის, რომელზეც 'დადებულ' იქნა შერბილების სცენარები, რის შედეგადაც მიღებულ იქნა WEM და WAM პესიმისტური და ოპტიმისტური სცენარები. ქვესექტორში საწყის მნიშვნელობებად აღებულ იქნა 2017 წლის ეროვნული სგ ინვენტარიზაციის სიდიდეები, ახლახან დასრულებული საქართველოს მე-4 ეროვნული შეტყობინებიდან.

შედეგები

WOM (საბაზისო) სცენარები

WOM სცენარები შემუშავდა:

- CH4-ისათვის: მეთანის ერთ სულზე გადაანგარიშებული სიდიდიდან, რაც გამოითვალა 2016 და 2017 წწ სიდიდეებზე დაყრდნობით უახლესი სგ კადასტრიდან როგორც საყოფაცხოვრებო და კომერციული, ისე სამრეწველო ჩამდინარე წყლებისთვის და მოსახლეობის (ტურისტებთან ერთად) რაოდენობის ზრდის ოპტიმისტური და პესიმისტური პროგნოზების გამოყენებით 2050 წლამდე,

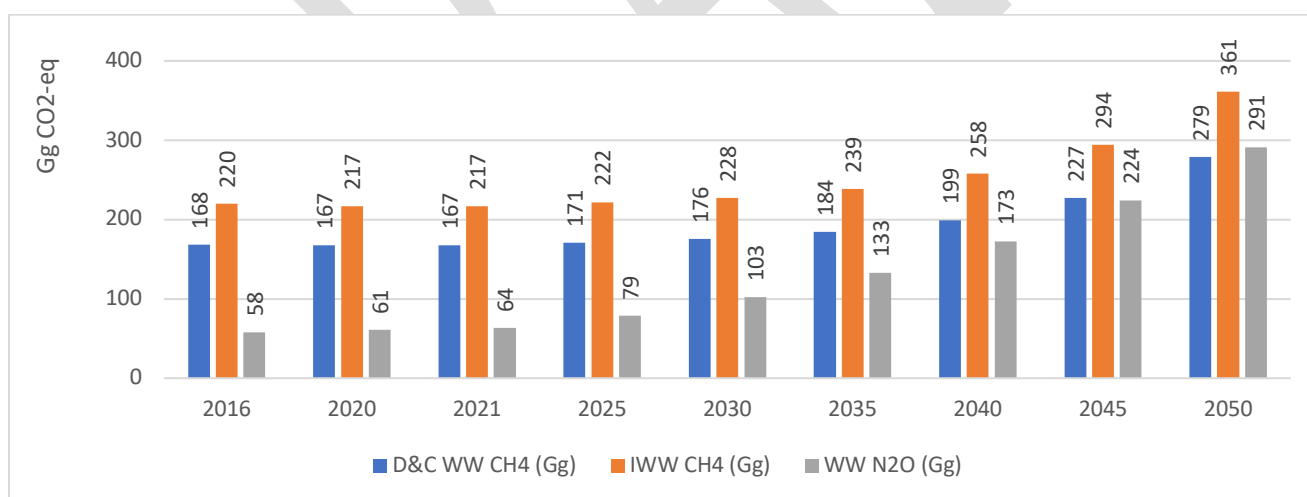
- N2O-სათვის: კოეფიციენტზე N2O/მშპ დაყრდნობით, რომელიც გამოითვალა 2016 და 2017 წწ სიდიდეებზე დაყრდნობით უახლესი სკ კადასტრიდან და მშპ-ს ზრდის ოპტიმისტურ და პესიმისტურ პროგნოზებზე დაყრდნობით 2050 წლამდე.

მიღებული სცენარების შედეგები მოცემულია ქვემოთ მოცემულ ცხრილებსა და გრაფიკებზე:

- **ოპტიმისტური:**

ცხრილი 4.8.6: ოპტიმისტური WOM სცენარი CH4 და N2O ემისიებისათვის ჩამდინარე წყლების ქვესექტორიდან (გგ CO2ე)

	2017	2020	2021	2025	2030	2035	2040	2045	2050
საყოფაცხოვრებო და კომერციული ჩამდინარე წყლები CH4 (გგ)	167	167.2	167.2	171	175.7	184.2	199.4	227	278.7
სამრეწველო ჩამდინარე წყლები CH4 (გგ)	219	216.5	216.5	221.5	227.6	238.7	258.3	294.1	361.1
ჩამდინარე წყლები N2O (გგ)	59	61.1	63.7	78.9	102.5	133.1	172.8	224.3	291.2

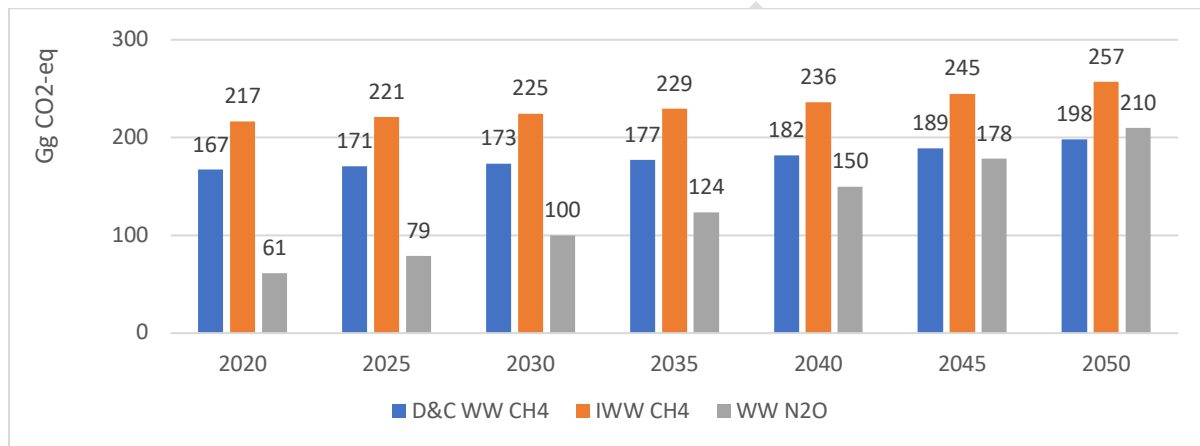

ნახ. 4.8.5. CH4 და N2O ემისიები ჩამდინარე წყლებიდან: ოპტიმისტური WOM სცენარი

- **პესიმისტური:**

ცხრილი 4.8.7. პესიმისტური WOM სცენარი CH4 და N2O ემისიებისათვის ჩამდინარე წყლების ქვესექტორიდან (გგ CO2ე)

	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
საყოფაცხოვრებო და კომერციული ჩამდინარე წყლები CH4 (გგ)	167.2	170.6	173.4	177	182	188.9	198.4
სამრეწველო ჩამდინარე წყლები CH4 (გგ)	216.5	221	224.6	229.3	235.8	244.7	257
ჩამდინარე წყლები N2O (გგ)	61.1	78.9	100.1	123.7	149.7	178.2	209.9

ნახ. 4.8.6. CH4 და N2O ემისიები ჩამდინარე წყლებიდან: პესიმისტური WOM სცენარი

WEM და WAM სცენარები

როგორც აღვნიშნეთ, WEM სცენარი ითვალისწინებს 7 ახალი ჩამდინარე წყლის გამწმენდი ნაგებობის (WWTP) მშენებლობას და მეთანის ამოღებას 2 მათგანიდან (ზუგდიდი და ფოთი). პირობითი ანუ დამატებითი (WAM) სცენარი კი მოიცავს 14 ახალი ნაგებობის (WWTP) მშენებლობას; ხოლო ემისიის შემცირება დაკავშირებულია ორი მათგანიდან (ქობულეთისა და ბათუმის) მეთანის შესაძლო ამოღებასთან.

სგ ემისიის შემცირება უპირობო და პირობითი ღონისძიებებით პროგნოზირებულია 2050 წლამდე, როგორც ქვემოთ მოყვანილ ცხრილებშია ნაჩვენები.

ცხრილი 4.8.8. ჩამდინარე წყლებიდან სგ ემისიის შემცირების პროგნოზები უპირობო და პირობითი ღონისძიებებით (WEM და WAM სცენარები)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
უპირობო ემისიის შემცირება	-0.499	-0.502	-0.505	-0.508	-0.511	-0.514	-0.517	-0.520	-0.524	-0.527
პირობითი ემისიის შემცირება		-6.666	-6.736	-6.803	-6.838	-6.885	-6.946	-7.016	-7.097	-7.189

	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
--	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

უპირობო შემცირება	ემისიის	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		0.580	0.673	0.780	-0.905	-1.050	-1.218	1.413	1.639	1.901	-2.205
პირობითი შემცირება	ემისიის	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		7.275	7.362	7.451	-7.540	-7.631	-7.722	7.815	7.909	8.004	-8.100

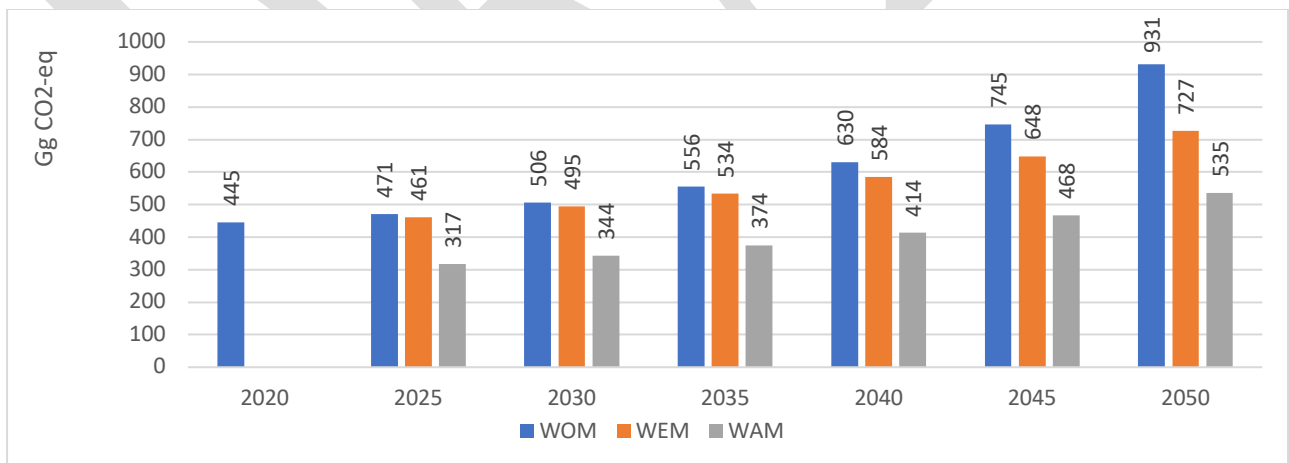
	2041	2042	2043	2044	2045	2046	2047	2048	2049	2050
უპირობო შემცირება	-2.558	2.967	-3.442	-3.993	-4.632	-5.373	6.232	7.229	8.386	9.728
პირობითი შემცირება	-8.197	8.295	-8.395	-8.495	-8.597	-8.701	8.805	8.911	9.018	9.126

ეს უპირობო და პირობითი ღონისძიებები ოპტიმისტურ და პესიმისტურ საბაზისო სცენარებზე ზედღებით იძლევიან ოპტიმისტურ და პესიმისტურ WEM და WAM სცენარებს. მათი შედეგები ნაჩვენებია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილებში და გრაფიკებზე.

- ოპტიმისტური სცენარები**

ცხრილი 4.8.9. ოპტიმისტური სცენარები სვ ემისიისათვის ჩამდინარე წყლებიდან

	2017	2020	2021	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WOM	445	444.8	447.43	471.36	505.8	555.95	630.45	745.47	931.03
WEM			436.95	460.63	494.73	533.9	584.14	648.21	726.75
WAM				317.03	343.77	373.65	414.04	467.66	535.1

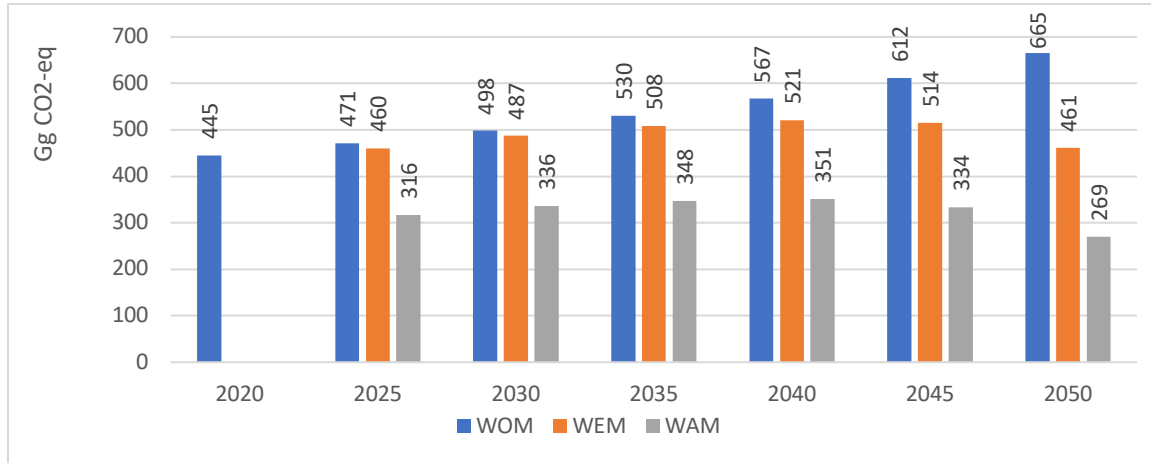

ნახ. 4.8.7. ოპტიმისტური სცენარები სვ ემისიისათვის ჩამდინარე წყლებიდან

- პესიმისტური სცენარები**

ცხრილი 4.8.10. პესიმისტური სცენარები სვ ემისიისათვის ჩამდინარე წყლებიდან

	2017	2020	2021	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WOM	445	444.803	447.55	470.613	498.033	530	567.476	611.741	665.285
WEM			437.074	459.886	486.963	507.952	521.168	514.477	460.999
WAM				316.284	335.997	347.707	351.075	333.931	269.357

ნახ. 4.8.8. პესიმისტური სცენარები სვ ემისიისათვის ჩამდინარე წყლებიდან

დასკვნები

- CH₄ აღდგენა გათვალისწინებულია მხოლოდ რამდენიმე გამწმენდ სადგურზე. დანარჩენების აშენება მხოლოდ დაუმატებს მეთანის ემისიებს საბაზისო დონეს.
- როდესაც 14 დანარჩენი გამწმენდი ნაგებობა აშენდება, მათი ტიპი გავლენას მოახდენს მათი ემისიის რაოდენობაზე და გადათვლა იქნება საჭირო.
- CH₄ და N₂O ემისიის პოტენციალი გამოითვალა, თუმცა მხოლოდ საორიენტაციოდ, რადგან სრული პოტენციალი გამოყენებული არ არის.
- სამი სცენარისთვის დაგეგმილი ემისიების ანალიზი ცხადყოფს, რომ საჭიროა გრძელვადიანი განვითარების ტემპებთან დაკავშირებული მიდგომების გადაფასება და ცალკეული საქმიანობის მოსალოდნელი ეფექტის შესახებ დაშვებების გადამოწმება.

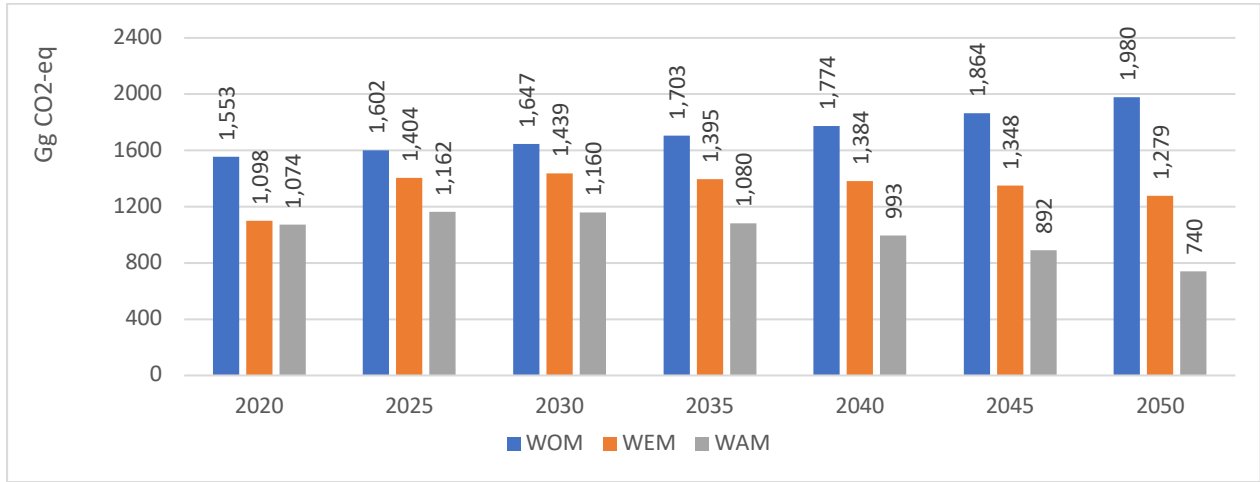
სექტორული პროგნოზები

მთლიანი სექტორული ემისიები ოპტიმისტური და პესიმისტური სცენარებისათვის 2050 წლამდე წარმოდგენილია ცხრილსა და ნახატზე ქვემოთ:

ცხრილი 4.8.11. პესიმისტური ემისიები ნარჩენების სექტორიდან (გვ CO₂ეე)

	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050

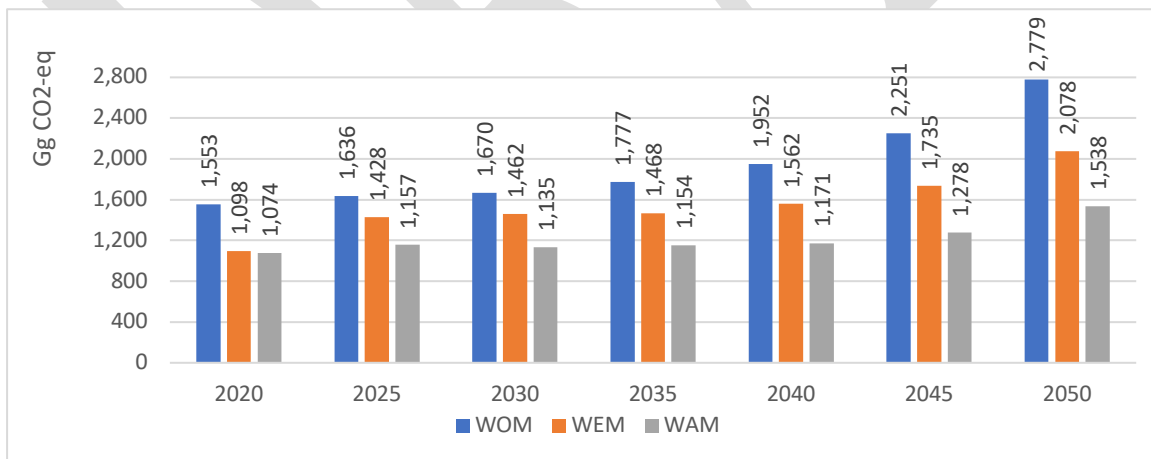
WOM	1552.973	1601.673	1647.363	1703.27	1773.926	1863.761	1980.095
WEM	1097.88	1404.046	1438.683	1394.572	1383.848	1348.387	1279.159
WAM	1074.15	1161.744	1160.247	1079.977	993.045	891.691	739.757

ნახ.4.8.9. პესიმისტური სცენარი: სვ ემისიები ნარჩენების სექტორიდან (გგ CO2ეფ)

ცხრილი 4.8.12. ოპტიმისტური სცენარი: სათბურის გაზების ემისიები ნარჩენების სექტორიდან ((გგ CO2ეფ)

	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
WOM	1552.97	1636.02	1670.46	1777.1	1952.19	2250.54	2778.82
WEM	1097.88	1427.68	1461.78	1468.4	1562.11	1735.17	2077.68
WAM	1074.15	1156.82	1135.26	1154.01	1171.3	1278.26	1538.27

ნახ.4.8.10. ოპტიმისტური სცენარი: სათბურის გაზების ემისიები ნარჩენების სექტორიდან (გგ CO2ეფ)

პოტენციური ღონისძიებები შერბილებისათვის და მათი პრიორიტეტიზაცია

როგორც პროგნოზებიდან ჩანს, ოპტიმისტური სცენარები სექტორისათვის ვერ უზრუნველყოფენ ემისიების შემცირებას საუკუნის შუა წელისათვის, თუმცა პესიმისტური სცენარი აჩვენებს ემისიების ოდნავ კლებას.

მიუხედავად ამისა, სექტორს აქვს სვ ემისიების შემცირების დამატებითი პოტენციალი. ეს პოტენციალი შეიძლება ვეძებოთ უკვე განსაზღვრული ღონისძიებების მასშტაბების გაზრდაში და ინტენსიფიკაციაში, ასევე ღონისძიებების გარეთ არსებული დამატებითი პოტენციალის რეალიზებაში.

კერძოდ, სვ ემისიის შემცირების პოტენციალი არის შემდეგ ქმედებებში:

- მეთანის 'ამოღება' გაზრდა ყველა იმ ადგილიდან, სადაც ეს ღონისძიებები არის დაგეგმილი (რეგიონული ნაგავსაყრელები, ახალი წყალგამწმენდი ნაგებობები);
- მუნიციპალური მყარი ნარჩენების ზოგიერთი ფრაქციის (ქალაქის და მუყაო) რეციკლირების გაზრდა ;,
- მუნიციპალური მყარი ნარჩენების ზოგიერთი ფრაქციის (ბალისა და პარკის ნარჩენები, ბაზრის ნარჩენები) კომპოსტირების გაფართოება;
- აზოტის მოშორება ჩამდინარე წყლების შლამიდან (sludge);
- მუნიციპალური მყარი ნარჩენების გამოყენება ენერჯისათვის (ცემენტის წარმოებაში).

ამასთან დაკავშირებით, გამოითვალა სვ ემისიის შემცირება მუნიციპალური მყარი ნარჩენების ზოგიერთი ფრაქციიდან, რათა განსაზღვრულიყო მეთანის რაოდენობა, რომლითაც შეიძლება შემცირდეს ამ ფრაქციების რეციკლირებით ან/და კომპოსტირების გზით. ჩამდინარე წყლებისთვის, გამოითვალა მეთანის (CH₄) და აზოტის ქვეჟანგის (N₂O) მთელი პოტენციალი, რომელიც გენერირდება ახლად აშენებულ წყალგამწმენდ ნაგებობებში, (გარდა იმ არსებული ნაგებობებისა, საიდანაც მეთანის 'ამოღება' ისედაც ხდება), ემისიის შემცირების რაოდენობის შესაფასებლად CH₄-ისა და N₂O-ის 'აღდგენის' შემთხვევაში.

ეს პოტენციალი, პროგნოზირებული 2050 წლისათვის, გამოითვალა და წარმოდგენილი ქვემოთ მოყვანილ ცხრილებში.

ქვეყნის მასშტაბით **მყარი ნარჩენებიდან მეთანის შემცირების პოტენციალის** შესაფასებლად, გამოითვალა ქალაქის, ბალის და პარკის ნარჩენების ფრაქციების რაოდენობა ქვეყნის ყველა ნაგავსაყრელიდან (თბილისის, რუსთავის და ახალი რეგიონალური ნაგავსაყრელებიდან) და მათგან მეთანის წარმოშობის პოტენციალი. ეს პოტენციალი წლების მიხედვით წარმოდგენილია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში.

ცხრილი 4.8.13. ქალაქის, ბალისა და პარკის ნარჩენების ემისიის პოტენციალი 2050 წლამდე საქართველოს ყველა ნაგავსაყრელიდან (თბილისი, რუსთავი, დანარჩენი ახალი რეგიონალური) 2050 წლამდე

წლები	მეთანის წარმოშობის სრული პოტენციალი (გიგაგრამი CH ₄)	
	ქალაქი და მუყაო	ქალაქის, ბალისა და პარკის ნარჩენები
2024	1.603	1.006
2025	2.401	1.101
2026	3.195	1.194
2027	3.961	1.283
2028	4.701	1.368
2029	5.416	1.449
2030	6.107	1.528
2031	6.775	1.603
2032	7.424	1.680
2033	8.026	1.750
2034	8.604	1.816
2035	9.158	1.880
2036	9.691	1.941
2037	10.201	1.999
2038	10.699	2.060
2039	11.179	2.121
2040	11.639	2.178
2041	12.080	2.233
2042	12.508	2.288
2043	12.918	2.341
2044	13.312	2.391
2045	13.689	2.439
2046	14.051	2.485
2047	14.399	2.529
2048	14.733	2.572
2049	15.053	2.612
2050	15.360	2.651

მნიშვნელოვანია ასევე მეთანის ამოღების სიმძლავრეების გაზრდა ახალი რეგიონული ნაგავსაყრელებიდან. ამჟამად არსებული მონაცემები ეყრდნობა წინასწარ გათვლებს და რეალური პოტენციალი მეთანის ამოღებისა დამოკიდებულია შესაბამის ტექნოლოგიურ აღჭურვილობაზე, ასევე ამ ნაგავსაყრელების ექსპლუატაციაში შესვლის, აღჭურვის და ოპერირების დაწყების ვადებზე, და შესაძლებელი გახდება ამ რეფორმის დამთავრების შემდეგ.

მეთანის (CH₄) და აზოტის ქვეჟანგის (N₂O) ემისიის პოტენციალი საქართველოს ჩამდინარე წყლის გამწმენდი ნაგებობებიდან

მეთანის ემისიის გამოსათვლელად პირველად, რეალურ (თბილისისა (გარდაბანი) და ბათუმის გამწმენდი ნაგებობების) მონაცემებზე დაყრდნობით, განსაზღვრულ იქნა ეროვნული კოეფიციენტი *ქანგბადის ბიოლოგიური მოთხოვნილება* (BOD) ერთ სულ მოსახლეზე, რამაც საშუალება მოგვცა გვეანგარიშა პოტენციური ემისიები ყველა ახალი (აშენებული და ასაშენებელი) გამწმენდი ნაგებობებისთვის მათზე მიერთებული მოსახლეობის რიცხვიდან გამომდინარე (2006 წლის IPCC მეთოდოლოგიით).

საქართველოს 2019 წლის ორწლიანი ანგარიშის მიხედვით, მშენებლობის პროცესში მყოფი სადგურებიდან (ფოთის, ზუგდიდის, გუდაურის, ანაკლიის, ურეკის, თელავის და წყალტუბოს) გათვალისწინებულია ანაერობული ლპობის შედეგად გამოყოფილი ბიოგაზის შეგროვება გაზსაცავში (gas tank), გამოყენების მიზნით, და ასევე ჩირაღდნის დამონტაჟება, რომელშიც დაინვება 'ზედმეტი' გაზი. თუმცა ეს მეთოდი გამოიყენება მხოლოდ ზუგდიდისა და ფოთის სადგურებზე, რადგან სხვა სადგურებზე არარენტაბელური ჩანს გაზის უტილიზაციის ნებისმიერი მეთოდის გამოყენება.

ჩამდინარე წყლების გამწმენდი სადგურებიდან შესაძლებელია როგორც მეთანის, ისე აზოტის ქვეყანგის ემისია, რადგანაც საყოფაცხოვრებო ჩამდინარე წყლები მდიდარია საკვები ნარჩენებით და პროტეინით.

გეგმის მიხედვით გათვალისწინებულია განმენდის შემდეგი ტიპების გამოყენება: ცენტრალიზებული აერობული განმენდა და ანაერობული რეაქტორი. პირველ შემთხვევაში მეთანი მით უფრო მეტი წარმოიშობა, რაც უფრო ცუდია მართვა (განმენდა), ასევე წარმოიშობა აზოტის ქვეყანგი. მეორე შემთხვევაში წარმოიშობა მეთანის მნიშვნელოვანი რაოდენობა და საჭიროა მისი ჩაჭერა ან ჩირაღდნულად დანვა, ხოლო აზოტის ქვეყანგი არ წარმოიშობა.

სავარაუდოდ, შესაძლოა ღრმა ლაგუნის ტიპებიც.

აქედან გამომდინარე, გამოითვალა მეთანისა და აზოტის ქვეყანგის გამოყოფის პოტენციალი, ხოლო ემისიის შემცირების სიდიდე დამოკიდებული იქნება განსახორციელებელი კონკრეტული ღონისძიებების სახეობაზე, ყოველი კონკრეტული სადგურისათვის.

ა) მეთანის ემისიის პოტენციალი

ქვემოთ წარმოდგენილი ცხრილი 4.8.14 აჩვენებს მეთანის წარმოშობის პოტენციალს საქართველოს ახალი (ახლადაშენებული) და აშენებისთვის დაგეგმილი წყალგამწმენდი ნაგებობების და ცუდი მართვის პრაქტიკის პირობებში ($MCF=0.3$ აერობული ცენტრალიზებული წყალგამწმენდი ნაგებობებისთვის - სუსტი განმენდა და $MCF=0.8$ ანაერობული რეაქტორებისთვის ან ანაერობული ლაგუნებისათვის), რომელიც გამოთვლილია ამ ნაგებობებზე მიერთებული მოსახლეობის რაოდენობაზე დაყრდნობით, და ქვეყნისთვის სპეციფიკური ჟბმ (BOD) სიდიდის (44.735 გ/კაც/დღე)

გამოყენებით, რომელიც გაანგარიშებულია თბილისის (გარდაბანი) და ბათუმის წყალგამწმენდი ნაგებობების რეალურ მონაცემებზე დაყრდნობით.

ცხრილი 4.8.14. წლიური CH₄ გენერაციის პოტენციური საქართველოს ყველა ახალ და დაგეგმილ წყალგამწმენდ ნაგებობაში (MCF=0.8 და MCF=0.3 შემთხვევაში)

MCF=0.8		MCF=0.3	
ქალაქი	გგ CH ₄ /წ	ქალაქი	გგ CH ₄ /წ
ზუგდიდი	0.34	ზუგდიდი	126.4
ფოთი	0.41	ფოთი	152.3
გუდაური	0.001	გუდაური	0.3
თელავი	0.15	თელავი	57.7
წყალტუბო	0.09	წყალტუბო	33.2
ურეკი	0.01	ურეკი	3.4
ანაკლია	0.01	ანაკლია	5
ფასანაური	0.01	ფასანაური	3.4
ყვარელი	0.02	ყვარელი	7.3
ხაშური	0.2	ხაშური	76.8
მარტვილი	0.03	მარტვილი	13
ტყიბული	0.1	ტყიბული	35.9
ბახმარო*	0	ბახმარო*	0
აბასთუმანი*	0	აბასთუმანი*	0
მუხრანი	0.06	მუხრანი	22.7
მარნეული/ბოლნისი	0.29	მარნეული/ბოლნისი	107.2
მესტია	0.02	მესტია	5.8
ჭიათურა	0.13	ჭიათურა	47
ქუთაისი	1.45	ქუთაისი	542.4
ღუშეთი	0.05	ღუშეთი	18.1
ჟინვალის	0.01	ჟინვალის	5.4
სულ (ახალი)	3.381	სულ (ახალი)	1263.3

*საკურორტო დასახლებები სემონური მოსახლეობით

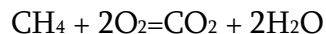
დაშვებები:

მიერთებული მოსახლეობის რაოდენობა 2019 წლის შემდეგ უცვლელად არის დატოვებული.

ამრიგად, არსებობს მეთანის ემისიის მნიშვნელოვანი პოტენციური ახალი სადგურებიდან და მისი შემცირების სიდიდე დამოკიდებული იქნება წყლის გამწმენდი სადგურის კონკრეტული განმენდის ტიპზე.

უნდა აღნიშნოს, რომ მოცილებული (ამოღებული) შლამი (sludge) შეიცავს საგრძნობი რაოდენობის ხრწნად კომპონენტს და წარმოადგენს მეთანის ემისიის წყაროს სათანადო დამუშავების გარეშე. თუმცა, ჩვენთან მიღებული პრაქტიკა (გზობი გაშლა-დანყოფა) უზრუნველყოფს აერაციას, რაც ხელს უშლის მეთანის წარმოქმნას. მნიშვნელოვანია ამ მასის პერიოდული გატანა, რათა უზრუნველყოფილი იქნას აერაციის სათანადო დონე.

სავარაუდოდ, შესაძლებელია მეთანის 'ჩაჭერა' ანუ მოხსნა ან მისი ჩირალდნული დაწვა. პირველ შემთხვევაში, 'მოხსნილი' მეთანის რაოდენობა დამოკიდებული იქნება მეთანის შემკრები მონყობილობის წარმადობის ხარისხზე (%) და გამოითვლება წარმოშობილი მეთანის რაოდენობიდან შესაბამის პროცენტზე გამრავლებით; ხოლო ჩირალდნული წვის შემთხვევაში წარმოშობილი და დამწვარი მეთანის რაოდენობიდან გამოითვლება შესაბამისი CO₂-ის რაოდენობა, რომელიც მიიღება მისი დაწვით, - ქიმიურ რეაქციაზე დაყრდნობით.

ამოსავალს წარმოადგენს წარმოშობილი მეთანი, რომლის პოტენციური დათვლილია აქ.

ბ) აზოტის ქვეაჟანგის (N₂O) ემისიის პოტენციური

აზოტის ქვეაჟანგის (N₂O) ემისია წარმოიქმნება ზოგიერთი ტიპის წყლის გამწმენდ სადგურებზე, ჩამდინარე წყლებში პროტეინის და აზოტის შემცველობის გამო.

გამოთვლა ემყარება ერთ სულ მოსახლეზე პროტეინის მოხმარების ეროვნულ მაჩვენებელს და IPCC სტანდარტულ კოეფიციენტებს (Revised 1996 IPCC GLs and 2006 IPCC GLs).

ერთ სულზე დღეში ცილის მოხმარების კოეფიციენტზე (85 გ ცილა/კაც/დღე) დაყრდნობით, რომელიც გამოყენებული იყო სათბურის გაზების უახლეს ეროვნულ კადასტრში, და ნაგებობებზე მიერთებული მოსახლეობის რაოდენობის გამოყენებით, გამოთვლილ იქნა N₂O ემისია ახალი წყალგამწმენდი ნაგებობებიდან (რომელიც წარმოიშობა ცენტრალიზებული აერობული განმენდისას). მთლიანი ემისია უდრის 62.31 ან 67.32 ტ

N₂O შესაბამისად ძველი (Revised 1996) და ახალი (2006) IPCC სახელმძღვანელო მითითებების მიხედვით.

N₂O ემისია არ წარმოიშობა ღრმა ანაერობულ ლაგუნებში, მაგრამ წარმოიშობა ცენტრალიზებულ აერობული განმენდი ნაგებობებში, და მისი შემცირება დამოკიდებულია გამოყენებული ღონისძიების ტიპზე.

ორივე - CH₄ და N₂O ემისიის სიდიდეების შეფასებები წარმოადგენენ მხოლოდ მათი წარმოქმნის მაქსიმალურ პოტენციალს, თუმცა რეალური ემისიის შემცირების რაოდენობა დამოკიდებულია კონკრეტულ შერბილებების ღონისძიებებზე, რომლებიც გატარდება თითოეულ ნაგებობაზე და მის ტექნიკურ პარამეტრებზე.

წყალგამწმენდ ნაგებობებზე ამჟამად გათვალისწინებული შერბილების ღონისძიებები ეხება მხოლოდ მეთანს, თუმცა აზოტის ქვეყანგის წარმოშობის პოტენციალის შეფასება შეიძლება გამოსადეგი იყოს მომავალი ღონისძიებების დაგეგმვისას (მაგ. სასოფლო-სამეურნეო მიზნით მეთანგამოცლილი შლამის კომპოსტირებისთვის).

5. დაფინანსება

5.1. ფინანსური საჭიროების ხედვა და ინვესტიციების შეფასება

ეს ნაწილი აღწერს საქართველოს დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი კონცეფციის მიმართულებების ფინანსურ ასპექტებს. კლიმატის ფინანსური სტრატეგია ითვალისწინებს იმ ფაქტორებს, რომლებიც საჭიროა საჯარო, კერძო და საერთაშორისო სახსრების წარმატებით მოსაზიდად, რათა განხორციელდეს დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი კონცეფცია.

კლიმატის დაფინანსების კონცეფცია

კლიმატის დაფინანსება გულისხმობს ადგილობრივ, ეროვნულ და საერთაშორისო ფინანსების მობილიზებას, რომელიც ხელს უწყობს კლიმატის ცვლილების შერბილებას, კლიმატის ცვლილებისადმი ადაპტაციას და დაბალემისიან განვითარებას. დაფინანსება შეიძლება იყოს საჯარო, კერძო, ეროვნული, გლობალური ან სხვა წყაროებიდან მოძიებული (შერეული, საქველმოქმედო და სხვა). გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის (UNFCCC) კანკუნის შეთანხმება (2010) ადასტურებს, რომ „კონვენციის მხარე განვითარებად ქვეყნებს უნდა მიეცეს მასშტაბური, ახალი და დამატებითი, პროგნოზირებადი და ადეკვატური დაფინანსება. ამრიგად, კლიმატის დაფინანსება ამ ქვეყნებს სთავაზობს ახალ და საინტერესო შესაძლებლობებს მათი მდგრადი განვითარების და ეკონომიკური ზრდის გასაძლიერებლად. ის ასევე ქმნის ახალ შესაძლებლობებს საზღვარგარეთიდან დამატებითი ფინანსების და სხვა წყაროებიდან რესურსებისა და ინვესტიციების მოზიდვისთვის. გარდა ამისა, კლიმატის დაფინანსება ხელს უწყობს კლიმატის ცვლილების საწინააღმდეგო ქმედებების ინტეგრაციის პროცესს ეროვნული განვითარების დაგეგმვასა და დარგობრივ პოლიტიკაში.

ამრიგად, კლიმატის დაფინანსება მოიცავს ყველა საქმიანობას, რომელიც შეიძლება კვალიფიცირდეს, როგორც კლიმატის ცვლილების შემცირების და/ან კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციის ქმედება. შესაბამისად, ის ხელს უწყობს კლიმატგონივრულ და დაბალემისიანი ეკონომიკის განვითარებას.

კლიმატის დაფინანსების არსი

კლიმატის ცვლილების არსი ეფუძნება იმ ფაქტს, რომ კლიმატის ცვლილება აძლიერებს არსებულ რისკებს და ქმნის ახალ რისკებს ყველასთვის. კლიმატის დაფინანსებას შეუძლია სასიცოცხლო როლი შეასრულოს კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული გარემოსდაცვითი და ეკონომიკური ზარალის შემცირებაში. არსებობს სამი ძირითადი მიზმი, რის გამოც დროთა განმავლობაში იზრდება კლიმატის დაფინანსების როლი. პირველ რიგში, ბუნებრივი რესურსების, მატერიალური აქტივებისა და ადამიანური კაპიტალის კლიმატის ცვლილებისადმი მონყვლადობის გამო, კლიმატის ცვლილებამ შეიძლება გამოიწვიოს გრძელვადიანი ეკონომიკური და ფინანსური ზარალი. მეორე, საზოგადოების ინფორმირებულობა კლიმატის ცვლილების კრიზისის შესახებ მნიშვნელოვნად გაიზარდა. შესაბამისად, საზოგადოების მხრიდან კლიმატის ცვლილებით გამოწვეულ პრობლემებთან გამკლავების დიდი მოთხოვნაა, კერძოდ, გარემოს განადგურებასთან, ბუნებრივი რესურსების ამონურვასთან, მასალების არამდგრად გამოყენებასთან და ა.შ. მესამე, არსებობს ტენდენცია კომპანიებმა - მართონ რესურსები მდგრადად და იყვნენ სოციალურად პასუხისმგებელი დაინტერესებული მხარეების მოთხოვნების შესაბამისად.

საფინანსო და საინვესტიციო მექანიზმები კლიმატის დაფინანსებისთვის

კლიმატის ცვლილების საფინანსო და საინვესტიციო მექანიზმები კლიმატის ფინანსური პოლიტიკის გადამწყვეტი ნაწილია, რადგან ფინანსური რესურსების გამოყენების გარეშე თითქმის შეუძლებელია მნიშვნელოვანი და ტრანსფორმაციული პროექტების განხორციელება. კლიმატზე მორგებული საქმიანობისთვის კაპიტალის მობილიზებისთვის რეკომენდებულია კლიმატის ცვლილების საფინანსო და საინვესტიციო მექანიზმის ჩამოყალიბება, რომელშიც ჩართული უნდა იყოს ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციები. ამ მიდგომის კომპლექსურობა იმაშია, რომ ინსტიტუციებს განსხვავებული მისიები, მიზნები და პოლიტიკა აქვთ. ეს ინსტიტუციები წარმოადგენენ სახელმწიფოებს, კერძო კომპანიებს, მათ შორის კომერციულ ბანკებს, ინვესტორებს, არაკომერციულ ორგანიზაციებს, საქველმოქმედო ორგანიზაციებს, პარტნიორობებს, კოოპერატივებს, განვითარების საერთაშორისო ბანკებს და ა.შ. საფინანსო და საინვესტიციო მექანიზმების შექმნისა და განხორციელებისას აუცილებელია იდენტიფიცირდეს დაინტერესებული მხარეების საერთო ინტერესები და ერთმანეთს დაუკავშირდეს მათი მიზნები სამომავლო თანამშრომლობისა და დაფინანსების საფუძვლების შესაქმნელად.

სახელმწიფოებს მნიშვნელოვანი როლი აკისრიათ საფინანსო და საინვესტიციო მექანიზმების ფორმირებაში. ვინაიდან სახელმწიფოს ფინანსური სახსრები შეზღუდულია, მათ

უნდა წაახალისონ კერძო ინვესტიციები, შექმნან კაპიტალის ბაზრის ეფექტური სისტემები და ხელი შეუწყონ ფინანსური ნაკადების გადინებას დაინტერესებულ მხარეებს შორის, რაც ხელს შეუწყობს ქვეყანაში კლიმატის დაფინანსებას.

ვინაიდან კლიმატის ინვესტიციებს ახასიათებს მაღალი რისკები და გაურკვეველობა, სახელმწიფოებს უნდა ჰქონდეთ წამყვანი როლი და გადადგან საწყისი ნაბიჯი საინვესტიციო გარანტიების, მწვანე ბაზრის ფორმირებისა და კომერციალიზაციისკენ, რათა ხელი შეუწყოს კლიმატზე მორგებულ საქმიანობას კერძო სექტორში.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი საფინანსო და საინვესტიციო მექანიზმებისთვის, არის საჯარო და კერძო თანამშრომლობა. საჯარო და კერძო თანამშრომლობა საფინანსო და საინვესტიციო მექანიზმების ფუნდამენტური ელემენტია. ის აყალიბებს და აძლიერებს ნდობას, რაც წარმატების გადამწყვეტი ფაქტორია. ასევე მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ არსებობს საჯარო და კერძო თანამშრომლობის წარმატებულად განხორციელების კარგი მაგალითები, როგორცაა დაფინანსების ფონდი (კორეის რესპუბლიკა) და იოზმას მოდელი (ისრაელი).

საქართველოს კლიმატის ფინანსური საჭიროების ხედვის პრინციპები, ბარიერები და სტრატეგიული საყრდენები

საქართველოს კლიმატის ფინანსური საჭიროების ძირითადი მიზანია უზრუნველყოს, კლიმატის საკმარისი ფინანსების ხელმისაწვდომობა, მობილიზება და გაფართოება ქვეყნის LT-LEDS-ის განსახორციელებლად. იგი ფოკუსირებულია მწვანე ფინანსებზე და მოიცავს მკაცრ გადანყვეტილებებს და მყარ დაფინანსების მექანიზმებს გრძელვადიანი დაბალემისიანი განვითარების კონცეფციის უპირველესი მიზნის მისაღწევად: სათბურის გაზების ემისიების შემცირება მაღალტექნოლოგიური, თანამედროვე და რესურსების დამზოგველი შემცირების ტექნოლოგიების შემუშავებით, გადაცემით და დანერგვით.

კლიმატის პოლიტიკის მიზნების მისაღწევად არსებობს სტრატეგიის 7 ძირითადი პრინციპი, რომლითაც უნდა იხელმძღვანელოს დამგეგმავმა და აღმასრულებლებმა (იხ. ცხრილი 5.2).

ცხრილი 5.2: კლიმატის ფინანსური საჭიროების ძირითადი პრინციპები

პრინციპი	მოკლე აღწერა
მიკუთვნებულობა	ყველა დაინტერესებული მხარე უნდა იყოს ჩართული კლიმატის სტრატეგიისადმი მიკუთვნებულობის განსაზღვრაში და შემცირების და ადაპტაციის ინიციატივების განხორციელებაში.
ინკლუზიურობა	კლიმატის ცვლილების შემცირების და ადაპტაციის ინიციატივებმა უნდა უზრუნველყოს ინკლუზიურობა ყველა დაინტერესებული მხარისთვის.
მდგრადობა და ეფექტურობა	კლიმატის ცვლილების შემცირების და ადაპტაციის ინიციატივები უნდა იყოს მდგრადი და ეფექტური.
კლიმატის მენისტრამინგი	უზრუნველყოფილი უნდა იყოს კლიმატის ცვლილების საკითხები მენისტრამინგი ეროვნული განვითარების დაგეგმვაში და ბიუჯეტირებაში.

სახელმწიფო	სახელმწიფოს უნდა ჰქონდეს წამყვანი როლი კლიმატის შემცირების და ადაპტაციის ღონისძიებების ინიცირებაში, დაგეგმვასა და განხორციელებაში.
ბარიერები	კლიმატის ფინანსური ნაკადების ყველა ბარიერი სათანადოდ უნდა იყოს გაანალიზებული და დაგეგმილი, იმისათვის, რომ ისინი შემცირდეს ან/და თავიდან იქნას აცილებული.
საბაზრო ეკონომიკის პრინციპები	კლიმატის ცვლილების შემცირების და ადაპტაციის ინიციატივები უნდა დაეფუძნოს საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებს.

წყარო: *Melanesian Spearhead Group-ის 2019-2021 წლების კლიმატის ფინანსური სტრატეგია*

სათანადო სტრატეგიის ჩამოსაყალიბებლად, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ფინანსური კაპიტალის ხელმისაწვდომობის, მობილიზებისა და გაზრდის ბარიერების გაანალიზებას. ეს საჭიროა კლიმატისთვის ხელსაყრელი ქმედებებისა და ღონისძიებების განსახორციელებლად. ბარიერები აფერხებს მწვანე ინვესტიციების პროცესს. ამ ბარიერების იდენტიფიცირებისას აუცილებელია გავითვალისწინოთ ქვეყნის განვითარების დონე, ეკონომიკური პირობები, კაპიტალის ბაზრის განვითარების დონე და სხვა ეროვნული და ქვეყნისთვის სპეციფიკური გარემოებები. საქართველოში კლიმატთან დაკავშირებული ფინანსური რესურსების მობილიზების ბარიერები წარმოდგენილია ცხრილში 5.3.

ცხრილი 5.3: კლიმატის ფინანსების ხელმისაწვდომობისა და მობილიზაციის ზოგადი ბარიერები საქართველოში

ბარიერი	მოკლე აღწერა
შეზღუდული რესურსები	კლიმატისთვის ხელსაყრელი საქმიანობის რისკებიდან გამომდინარე, ისინი მოითხოვს მაღალი რისკის შემცველ კაპიტალს. ადრეული ეტაპის ინვესტიციები (როგორცაა სარისკო კაპიტალი) ძალიან მნიშვნელოვანია, რადგან ისინი უზრუნველყოფს კავშირს ტექნოლოგიების კვლევას, განვითარებასა და მასშტაბურობას შორის.
მაღალი რისკების აღქმადობა	კლიმატისთვის ხელსაყრელი ინვესტიციების რისკებს ხშირად ინვესტორები განსხვავებულად აღიქვამენ; ეს ფაქტი იწვევს ფასთანარმოქმნის და კაპიტალის ხელმისაწვდომობის ფართო ცვალებადობას.
გამჭვირვალე მონაცემების ნაკლებობა	გამჭვირვალე, სანდო და ხელმისაწვდომი მონაცემების ნაკლებობა, რომელიც ასახავს კლიმატის პროექტების ტექნიკურ შესრულებას, ენერჯის წარმოებას და გარემოზე ზემოქმედებას, პოტენციურ ინვესტორების არსებული პროექტების წარმატების შეფასების საშუალებას არ აძლევს. აღნიშნული იწვევს რისკის ზრდას.
არასრულყოფილი პოლიტიკა	კლიმატის ცვლილების ირგვლივ არასრულყოფილი პოლიტიკის არსებობა აფერხებს კლიმატისთვის ხელსაყრელ საქმიანობისთვის გრძელვადიანი ინვესტიციების მიზიდვის პროცესს.

მოკლევადიანი ინვესტიციები	ინვესტორების ფინანსური გადანყვეტილებების უმეტესობა ორიენტირებულია ახლოვადიან ანაზღაურებაზე და რისკებზე.
უპირატესობა გარიგების სიდიდის მიხედვით	მსხვილი საფინანსო დონორი ინსტიტუციები ჩვეულებრივ ახორციელებენ გარიგებებს მასშტაბურ პროექტებზე. შესაბამისად, განმახორციელებელ მცირე სუბიექტებს უჭირთ ფინანსური კაპიტალის მოზიდვა კლიმატისთვის ხელსაყრელი პროექტებისთვის, როგორცაა მზის ფოტოგალვანური პანელები, ელექტრო მანქანები, შენობების ეფექტურობა, ენერგოდამზოგავი საცხოვრებელი აღჭურვილობა, ენერგოეფექტურობა. და ა.შ.
კლიმატის ცვლილების რისკის ზეგავლენის დრო	ფინანსური გადანყვეტილებების მიმღებთა უმეტესობა არ განიხილავს კლიმატის ცვლილებას, როგორც მნიშვნელოვან მოკლევადიან რისკს, რომელიც მოითხოვს ინვესტიციებისა და საკრედიტო საკითხების მორგებას.

წყარო: 2018-2023 წლების კლიმატის ფინანსური სტრატეგია, Hewlett Foundation

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საქართველოს კლიმატის ფინანსური ხედვა ქვეყნის კლიმატის პოლიტიკის ერთ-ერთი მთავარი და განუყოფელი ნაწილია. ხედვის ძირითადი მიზანია გაზარდოს კლიმატის დაფინანსება კლიმატისთვის ხელსაყრელი ინვესტიციების მოსაზიდად და კონსერვაციის მიზნების მისაღწევად. შედეგად, მან ხელი უნდა შეუწყოს ქვეყნის მდგრად და კლიმატზე მორგებულ განვითარებას.

ცხრილი 5 ასახავს საქართველოს კლიმატის ფინანსური სტრატეგიის ძირითად საყრდენებს და შესაბამის მოკლევადიან და გრძელვადიან ქმედებებს. საყრდენები და ქმედებები განსაზღვრავს ძირითად სტრატეგიულ მიმართულებებს, რომლებიც ხელს შეუწყობს სინერგიას სხვა ტიპის საჯარო პოლიტიკასთან, რომელიც ორიენტირებულია ქვეყნის განვითარების ზოგადი მიზნების მიღწევაზე.

პირველი სტრატეგიული საყრდენი ორიენტირებულია ინფორმაციის გენერირებასა და ანალიზზე, რათა კლიმატის პოლიტიკის ღონისძიებებისთვის ფინანსური კაპიტალი იყოს მობილიზებული. ის შეესაბამება დეგკ-ის ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის (NDC) და საქართველოს ეკონომიკური განვითარების მიზნებს და სახელმწიფოს პასუხისმგებლობებს. ეს საყრდენი მნიშვნელოვანია კლიმატის გრძელვადიანი ფინანსური ხედვისთვის, რადგან ყველა სტრატეგია მოითხოვს შესაბამის და სანდო მონაცემებს სწორი პოლიტიკის გადანყვეტილებების მისაღებად. აქედან გამომდინარე, სახელმწიფომ კოორდინაცია უნდა გაუწიოს ყველა ეკონომიკური სექტორის საჯარო და კერძო სუბიექტებისგან სანდო და დამატებითი ინფორმაციის მოპოვებას.

მეორე სტრატეგიული საყრდენი ორიენტირებულია მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტებისა და მწვანე ბაზრების გაძლიერებაზე. ზოგადად, ფინანსური ინსტრუმენტები ნებისმიერი კლიმატის სტრატეგიის ფუნდამენტური კომპონენტებს წარმოადგენს. შემუშავებულია დაფინანსების რამდენიმე ინსტრუმენტი, რათა გამოვლინდეს ინოვაციური მიდგომები, რომლისკენაც იქნება მიმართული კაპიტალი. ასეთი სექტორებია: მდგრადი საცხოვრებლები, განახლებადი ენერჯია, ენერგოეფექტურობა და ა.შ. ვინაიდან ამ ტიპის ინვესტიციებს სჭირდებათ ფინანსური

აქტივების მნიშვნელოვანი რაოდენობა, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მწვანე ფინანსების გამოყენებას სხვადასხვა ინსტრუმენტების მეშვეობით.

საქართველოს შემთხვევაში, მნიშვნელოვანია დიალოგის დაწყება საფინანსო უწყებებთან და სუბიექტებთან, როგორცაა ბანკები, სადაზღვევო კომპანიები და საპენსიო ფონდები. დიალოგის მიზანი უნდა იყოს მწვანე ფინანსური პროდუქციის დანერგვა, როგორცაა მწვანე ობლიგაციები, მწვანე დაზღვევა, ნახშირბადის დაზღვევა, მწვანე იპოთეკა, მწვანე საცხოვრებლის კაპიტალის სესხები, მწვანე კომერციული შენობების სესხები, მწვანე საინვესტიციო ფონდები, მწვანე პროექტების დაფინანსება და ა.შ. ამ მხრივ, გადამწყვეტია ეფექტური ბაზრების შექმნა და ეფექტური რეგულაციების შემოღება მწვანე პროდუქციის ბაზრების განვითარებისთვის.

ცხრილი 5.4: საქართველოს მთავარი სტრატეგიული საყრდენი პრინციპები და კლიმატის ფინანსური სტრატეგიის ქმედებები

სტრატეგიული საყრდენი პრინციპები	ქმედება
<p><u>პირველი საყრდენი პრინციპი :</u> მონაცემების გენერირება, ინფორმაცია და ანალიზი</p>	<p>კლიმატის მიზნების და ფინანსური საჭიროებების განსაზღვრა; სექტორის პრიორიტეტების განსაზღვრა; საჯარო დანახარჯების შესახებ მონაცემების შეგროვება; ტექნიკურად განხორციელებადი პორტფელის შემუშავება იმ პროექტებისთვის, რომლებიც ხელს უწყობენ NDC-ის განხორციელებას ეკონომიკურ, ფინანსურ და გარემოსდაცვით ინფორმაციას შორის სინერჯიის ხელშეწყობა; კლიმატისთვის მავნე ინვესტიციების განსაზღვრა</p>
<p><u>მეორე საყრდენი პრინციპი:</u> მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტებისა და ბაზრების ხელშეწყობა</p>	<p>თანამშრომლობის გაძლიერება ფინანსური ბაზრის მონაწილეებთან, როგორცაა ბანკები, ფონდები და სხვა ფინანსური შუამავლები; სუვერენული მწვანე ობლიგაციების დანერგვა; სხვადასხვა ტიპის მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტების შემუშავების და ამოქმედების ნახალისება, როგორცაა მწვანე ობლიგაციები, რისკის შემცირების დაზღვევა და ნახშირბადის ბაზრები დაფინანსების მრავალმხრივი წყაროების იდენტიფიკაციის პროცესის დაწყება; საჯარო და კერძო დაფინანსებების გაერთიანება; სახელმწიფოს მიერ მხარდაჭერილი საკრედიტო გარანტიების სქემების შემუშავება; ფინანსების მოძიება პროექტის დაფინანსებისთვის.</p>

<p><u>მესამე საყრდენი პრინციპი:</u> კლიმატის პრიორიტეტული პროექტების იდენტიფიცირება</p>	<p>კლიმატის სტრატეგიების მორგება და ინტეგრირება სამრეწველო, ენერჯეტიკის და სოფლის მეურნეობის პოლიტიკასა და პროგრამებთან კლიმატის რისკის და ინვესტიციის შესაძლებლობების იდენტიფიცირება; ეკონომიკური მიზანშეწონილობის კრიტერიუმების დადგენა და ფინანსურად ყველაზე მიმზიდველი პროექტების შერჩევა დასაფინანსებლად.</p>
<p><u>მეოთხე საყრდენი პრინციპი:</u> კლიმატის საინვესტიციო თანამშრომლობის ჩამოყალიბება</p>	<p>თანამშრომლობის გაძლიერება ყველა დაინტერესებულ მხარეს შორის, როგორცაა სახელმწიფო, ფინანსური შუამავლები, ბიზნეს ასოციაციები და პოტენციური ინვესტორები; არსებულ ფორუმებთან თანამშრომლობა და კოორდინაციის გაუმჯობესება.</p>
<p><u>მეხუთე საყრდენი პრინციპი:</u> კლიმატის ცვლილების შემცირების და ადაპტაციის პროექტების შემუშავებისა და განხორციელების შესაძლებლობების განვითარების ხელშეწყობა</p>	<p>კლიმატის ცვლილების შემცირების და ადაპტაციის პროექტების დაკავშირება; GCF-ის ფინანსების გამოყენება; ადამიანური რესურსების შესაძლებლობების გაძლიერება; ეროვნული და სექტორული განვითარების გეგმებსა და ბიუჯეტში კლიმატის ცვლილების მინისტრის მიხედვით.</p>
<p><u>მეექვსე საყრდენი პრინციპი:</u> მწვანე ფინანსების გაძლიერება საფინანსო ბაზრებზე</p>	<p>ფინანსური სექტორის სუბიექტებს შორის დიალოგის გრძელვადიანი პლატფორმის შექმნა; კლიმატის ცვლილების რისკებისა და კლიმატის დაფინანსების შესაძლებლობების შესახებ ცნობიერების ამაღლება; თანამშრომლობა საქართველოს ეროვნულ ბანკთან და ფინანსთა სამინისტროსთან, რათა ხელი შეეწყოს მათი მართვის ჩარჩოებში კლიმატის რისკების ჩართვას; კლიმატის დაფინანსების ანალიტიკური მოდელის ჩამოყალიბება და დანერგვა ფინანსურ სუბიექტებთან ერთად.</p>

წყარო: ავტორის შეფასება

მესამე სტრატეგიული საყრდენი პრინციპი ფოკუსირებულია კლიმატთან დაკავშირებული პროექტების მომზადებისა და განხორციელების საკითხებზე. ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ ქვეყანას ჰქონდეს ეკონომიკურად განხორციელებადი საპროექტო წინადადებების მომზადების შესაძლებლობა. ფინანსური განხორციელებადობის გარეშე, რთულია კლიმატის მრავალმხრივი ფონდებისგან და საერთაშორისო დონორებისგან ფინანსური კაპიტალის მოზიდვა. ამიტომაც, საქართველომ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს იმ სექტორებს, სადაც არის სათბურის გაზების შემცირების შედარებით მაღალი პოტენციალი და

არსებობს მკაფიო ხედვა, თუ როგორ უნდა გარდაიქმნას სექტორი. შემოთავაზებული გრძელვადიანი და საშუალოვადიანი ქმედებები მოცემულია ცხრილში 5.4.

მეოთხე სტრატეგიული საყრდენი პრინციპი კონცენტრირებულია კლიმატის საინვესტიციო თანამშრომლობის დამყარებაზე. კლიმატის პოლიტიკაში ამ ტიპის თანამშრომლობა დაინტერესებულ მხარეებს შორის აუცილებელია. ეს არის სწორი მიდგომა შესაბამისი ინფორმაციის გაცვლისთვის, ნდობის გამყარებისთვის, იდეების გენერირებისთვის, ფინანსურად განხორციელებადი პროექტების მომზადებისთვის, რომლებიც დაინტერესებული მხარეების მოსაზრებების მიხედვით იქნება დაგეგმილი და განხორციელებული.

მეხუთე სტრატეგიული საყრდენი პრინციპი ორიენტირებულია შესაძლებლობების გაძლიერებაზე კლიმატის ცვლილების შემცირების და ადაპტაციის პროექტების შემუშავებისა და განხორციელებისთვის. ამ მხრივ, ყველაზე აქტუალური საკითხია ადამიანური რესურსების მართვა და განვითარება. ქვეყანაში შესაძლებლობების საკმარის დონეზე განსავითარებლად საჭიროა არსებული ადამიანური რესურსების და ხარვეზების შეფასება და ტექნიკური პერსონალის საჭირო ცოდნითა და უნარებით აღჭურვა. მეხუთე სტრატეგიული საყრდენი პრინციპის ფარგლებში რეკომენდებული ქმედებები წარმოდგენილია ცხრილში 5.4.

მეექვსე სტრატეგიული საყრდენი პრინციპი მიზნად ისახავს კლიმატის დაფინანსების გაძლიერებას ქვეყნის ფინანსურ სექტორში. ვინაიდან დაბალემისიან ეკონომიკაზე გადასვლა მოითხოვს დიდ ფინანსურ კაპიტალს, საჯარო ფინანსური სახსრები ამისთვის საკმარისი არ არის. აქედან გამომდინარე, საფინანსო სექტორის როლი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დაფინანსებისა და სახსრების მოზიდვის კუთხით. გარდა ამისა, საჭიროა აღინიშნოს, რომ კლიმატის ცვლილება საფრთხეს უქმნის ფინანსურ და მაკროეკონომიკურ სტაბილურობას. ამიტომაც, ეს ფაქტი უნდა იცოდნენ ისეთმა ფინანსურმა სუბიექტებმა, როგორცაა საქართველოს ეროვნული ბანკი, ფინანსთა სამინისტრო, კომერციული ბანკები, სადაზღვევო კომპანიები და საპენსიო ფონდები. რაც შეეხება კლიმატის ცვლილების შესახებ ინფორმირებულობას, მიზანშეწონილია შეიქმნას საჯარო და კერძო მწვანე ფინანსების მრგვალი მაგიდა კლიმატის ცვლილების გამონვევებზე რეაგირებისთვის.

ცხრილი 5.5: სექტორებისთვის საჭირო ინვესტიციების მთლიანი ოდენობა (2020-2050), მლნ აშშ დოლარი

<u>სექტორი</u>	<u>საჭირო ინვესტიციის მთლიანი რაოდენობა (WEM) (აშშ დოლარი)</u>	<u>საჭირო ინვესტიციის მთლიანი რაოდენობა (WAM) (აშშ დოლარი)</u>	<u>დაფინანსების პოტენციური წყარო(ები)</u>

ენერგეტიკა	5 980	7 310	კერძო სექტორი, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუციები (GCF, GEF, EBRD და ა.შ.)
ტრანსპორტი	44 000	70 100	სახელმწიფო და მუნიციპალური ბიუჯეტები, კერძო სექტორი, საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციები (GCF, GEF, EBRD)
მრეწველობა	160	200	აწარმოე საქართველოში, პარტნიორობის ფონდი, WB, ADB, GCF, KfW
სოფლის მეურნეობა	33	65	კერძო სექტორი, სახელმწიფო გრანტები და შეღავათიანი კრედიტები, მწვანე კლიმატის ობლიგაციები, GCF, GEF, EBRD
ნარჩენები	20	20	სახელმწიფო ბიუჯეტი, მუნიციპალური ბიუჯეტები, საერთაშორისო ორგანიზაციები
მინათსარგებლობა, ცვლილებები მინათსარგებლობაში და მეტყევეობა (LULUCF)	307	414	სახელმწიფო ბიუჯეტი, კლიმატის მწვანე ფონდი, ნახშირბადის საკრედიტო ბაზრის ინსტრუმენტები

წყარო: დარგობრივი ექსპერტების შეფასებები (ოპტიმისტური სცენარი)

ფინანსური და პრაქტიკული თვალსაზრისით, სტრატეგიის განსახორციელებლად საჭირო ფინანსური რესურსების მასშტაბის გასაგებად, აუცილებელია საინვესტიციო საჭიროებების შეფასება; დარგობრივი ექსპერტების შეფასებით, მთლიანი საჭირო ინვესტიციები შეადგენს დაახლოებით 50.5 მილიარდ აშშ დოლარს და 78 მილიარდ აშშ დოლარს WEM და WAM სცენარებისთვის, მთელი საქართველოს ეკონომიკისთვის/მთლიანად ყველა სექტორისთვის. ამ შეფასებების შესახებ დეტალური ინფორმაცია სექტორების მიხედვით წარმოდგენილია ცხრილში 5.5. როგორც ცხრილი 5.5-დან ჩანს, ყველაზე დიდი ფინანსური რესურსები ჭირდება სატრანსპორტო ღონისძიებებს, რაც წარმოადგენს სათბურის გაზების ემისიების შემცირების ყველაზე დიდ პოტენციალს (იხ. ცხრილი 5.6 ქვემოთ).

მნიშვნელოვანია ჩატარდეს საქართველოში სათბურის გაზების ემისიის მთლიანი პოტენციური შემცირების ანალიზი სექტორების მიხედვით. დარგობრივი ექსპერტების გამოთვლებითა და შეფასებით, შესაძლებელია ქვეყნის მთლიანი სათბურის გაზების ემისიების შემცირება 40,334 გგ CO₂ ეკვ.-ით, ოპტიმისტური სცენარის შემთხვევაში. ამის შესახებ დეტალური ინფორმაცია მოცემულია ცხრილში 5.6. როგორც ცხრილში ჩანს, საქართველოში ყველაზე დიდი პოტენციური სათბურის გაზების შემცირების თვალსაზრისით აქვს მრეწველობის სექტორს (იხ. ცხრილი 5.6 ქვემოთ).

საქართველოს დეგაკ-ს განსახორციელებლად, საინვესტიციო მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად და მისი ძირითადი მიზნების მისაღწევად, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს საფინანსო პოლიტიკისა და სქემების ჩამოყალიბებას. ეს საკითხი ძალიან მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის, ვინაიდან ისევე, როგორც სხვა განვითარებადი ქვეყნები, ის ხასიათდება მაღალი კაპიტალის ხარჯებით, რაც წარმოადგენს ბარიერს ფინანსების მოზიდვისა და ზოგადად განვითარების პროცესისთვის.

ცხრილი 5.6: სათბურის გაზების საერთო პოტენციური ემისიების შემცირება სექტორების მიხედვით (2020-2050), Gg CO₂ ეკვ.

სექტორი	სათბურის გაზების პოტენციური ემისიების შემცირება, Gg CO ₂ ეკვ. (WEM)	სათბურის გაზების პოტენციური ემისიების შემცირება, Gg CO ₂ ეკვ. (WAM)
ენერგეტიკა	9,984	29,396
ტრანსპორტი	7 323	11 697
სამრეწველო პროცესები და პროდუქტების გამოყენება (IPPU)	882	2,224
სოფლის მეურნეობა	385	778
ნარჩენები*	701	1,692
მინათსარგებლობა, ცვლილებები მინათსარგებლობაში და მეტყვეობა (LULUCF)	3,637	6,244

--	--	--

**დამატებითი ღონისძიებების ჩათვლით*

წყარო: დარგობრივი ექსპერტების შეფასებები (ოპტიმისტური სცენარი)

ამასთან დაკავშირებით, აღსანიშნავია, რომ საქართველომ უნდა იხელმძღვანელოს კლიმატის საჭიროებაზე დაფუძნებული ფინანსური მიდგომით, რათა თავიდან აიცილოს ირაციონალური ხარჯები და უზრუნველყოს ფინანსური ნაკადების შესაბამისობა სათბურის გაზების დაბალი ემისიებისა და კლიმატზე მორგებული განვითარების გზისთვის.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ეფექტური და მდგრადი კლიმატის საფინანსო პოლიტიკის უზრუნველსაყოფად, საქართველომ ყურადღება უნდა გაამახვილოს იმ პროექტების განხორციელებაზე, რომლებსაც აქვთ მინიმუმ ერთ-ერთი შემდეგი მახასიათებელი: კლიმატის ცვლილების შემცირების (და/ან ადაპტაციის) ღირებულებები/ინდიკატორები, თანასარგებელი მდგრადი განვითარების მიზნებისთვის, ტრანსფორმაციული ცვლილების ეფექტი და კერძო სექტორისთვის თანადაფინანსების განსაკუთრებული შესაძლებლობების შეთავაზება.

გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ სახელმწიფომ ყურადღება უნდა გაამახვილოს თანამშრომლობის გაღრმავებაზე მრავალმხრივი განვითარების ბანკებთან, რადგან ისინი განვითარებად ქვეყნებში ფინანსური რესურსების უმსხვილეს წყაროს წარმოადგენენ. მაგალითად, მათი წილი ცენტრალურ აზიასა და სამხრეთ კავკასიის რეგიონში მთლიანი ფინანსური სახსრების 78%-ს შეადგენს. ამ კუთხით მაღალი პრიორიტეტი უნდა იყოს ტექნოლოგიების გადაცემა.

არსებობს რიგი **დაფინანსების ინსტრუმენტები**, რომლებიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას კლიმატის ცვლილების შემცირების (და ადაპტაციის) ღონისძიებებისთვის ფინანსების მოსაზიდად. ასეთი ინსტრუმენტებია: გრანტები, სესხები და აქციები. ცენტრალური აზიისა და სამხრეთ კავკასიის რეგიონში მასშტაბის მიხედვით ყველაზე დიდი დაფინანსების ინსტრუმენტი არის სესხი, რაც შეადგენს ამ რეგიონის მთლიანი დაფინანსების დაახლოებით 89%-ს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ 2013-2018 წლებში ამ რეგიონში დაფინანსების სტრუქტურამ აჩვენა დისბალანსი, სადაც თანხების 76%, 19% და 5% მიმართული იყო კლიმატის ცვლილების შემცირების, ადაპტაციისა და ურთიერთმკვეთი საქმიანობებისკენ. ასე რომ, ფინანსური მობილიზაციის მასშტაბისა და ფინანსურ სახსრებზე ხელმისაწვდომობის გასაზრდელად, რეკომენდებულია შეღავათიან და არაშეღავათიან სესხებზე კონცენტრირება, რადგან ეს არის უმარტივესი გზა კლიმატის ცვლილებაზე მიმართული ქმედებების განხორციელებისთვის საჭირო ფინანსური რესურსების მოსაზიდად.

ფინანსური მობილიზებისთვის ზოგადი რეკომენდებული ნაბიჯები შეიძლება ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად: პირველი ნაბიჯი არის არსებული სიტუაციის ანალიზი, მათ შორის ეროვნული გარემოებების, კაპიტალის ღირებულების, ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის, კაპიტალისა და ფულის ბაზრების განვითარების დონის და არსებული ფინანსური ინსტრუმენტების. მეორე ნაბიჯი არის ქვეყნის რეგიონული ფინანსური ნაკადების, საჭიროებებისა და ხარვეზების

შეფასება. შემდეგი ნაბიჯი არის კლიმატის ფინანსური სტრატეგიის ჩამოყალიბება და მისი დამტკიცება პოლიტიკურ დონეზე. საბოლოო ნაბიჯი არის ყველაზე ეფექტური ფინანსური ინსტრუმენტი(ებ)ის და ფინანსურად განხორციელებადი პროექტის იდენტიფიცირება.

გარდა ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ არსებობს რამდენიმე **ფინანსური რისკი**, რომელიც უნდა გაითვალისწინონ პოლიტიკის შემუშავებელმა სუბიექტებმა კლიმატის ფინანსური სტრატეგიის განხორციელებისას. განვითარებადი ქვეყნისთვის დამახასიათებელია შემდეგი ძირითადი ფინანსური რისკები: ინფლაციის რისკი (რომელმაც შეიძლება მნიშვნელოვნად გაზარდოს პროექტის ხარჯები მომავალში), მოწყვლადობა გარეშე საფრთხეების წინაშე, მაღალი პოლიტიკური რისკები, გაცვლითი კურსის რისკი, საინვესტიციო და საოპერაციო რისკები, პროექტის მომგებიანობის რისკი, სათბურის გაზების ემისიის შემცირებასთან დაკავშირებული გაურკვევლობის რისკები (რომელმაც შეიძლება შეამციროს პოტენციური ინვესტორებისა და დონორების/კრედიტორების სურვილი ინვესტიცია ჩაღონ საქართველოში), კერძო ინვესტორების ინფორმირებულობის დაბალი დონე, დაბალი სამომავლო ანაზღაურება და მაღალი ანაზღაურების პერიოდები.

შეჯამებისთვის, *საქართველოს კლიმატის ფინანსური სტრატეგია (CFS)* აღწერს პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს და მოიცავს გრძელვადიან და საშუალოვადიან ქმედებებს. წარმოდგენილი სტრატეგია იძლევა ძირითად ინფორმაციას გლობალური კლიმატის ფონდებისა და ინსტიტუციების შესახებ. ამასთან, საქართველოს კლიმატის ფინანსური სტრატეგია განიხილავს კლიმატის დაფინანსების 8 ბარიერს და იძლევა მოკლე განმარტებებს მათ შესახებ. როგორც ანგარიშშია ნაჩვენები, არსებობს მნიშვნელოვანი ბარიერები, რომლებიც მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული სახელმწიფოს მიერ საქართველოს კლიმატის ფინანსური სტრატეგიის განხორციელებამდე და დაგეგმვის პროცესში.

გარდა ამისა, აღნიშნული კლიმატის ფინანსური სტრატეგია მოიცავს 6 სტრატეგიულ საყრდენ პრინციპს, რომლებიც წარმოდგენილია რეკომენდაციად სახელმწიფოსთვის. ეს საყრდენი პრინციპები წარმოადგენს ქვეყანაში კლიმატის ფინანსური სტრატეგიის განსახორციელებლად გრძელვადიანი და საშუალოვადიანი ქმედებების ერთობლიობას. მოცემული ანგარიშის მიხედვით, სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს შემდეგი ღონისძიებები: ხელი შეუწყოს მონაცემთა გენერირებას და ანალიზს, დააჩქაროს მწვანე ფინანსური ინსტრუმენტებისა და მწვანე ბაზრების გაფართოება, განახორციელოს კლიმატზე მორგებული პრიორიტეტული პროექტების იდენტიფიცირება, დაამყაროს კლიმატის ინვესტიციებს შორის თანამშრომლობის, ხელი შეუწყოს კლიმატის ცვლილების შემცირების და ადაპტაციის პროექტების განხორციელებას და განვითარებას და საფინანსო სექტორში აინტეგრიროს მწვანე ფინანსების საკითხები.

6. დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგიის კონცეფციის მოქმედება და განახლება (მონიტორინგის, ანგარიშგებისა და ვერიფიკაციის პროცესი)

დეგ კონცეფციის მოქმედება, რომელიც ვრცელდება მომდევნო სამ ათწლეულზე, ათწლეულისათვის განსაზღვრული შუალედურ მიზნებთან მიახლოების პროგრესისათვის თვალის დასადევნებლად, ყოველი ათწლეულის დეგს-ის შესრულება ექვემდებარება პერიოდულ მონიტორინგს, ანგარიშგებასა და ვერიფიკაციას, რომელიც ხორცილდება დეგ კონცეფციის მიერ კონკრეტული ათწლეულისთვის განსაზღვრული სგ ემისიის შემცირების სამიზნე მაჩვენებელთან მიახლოების მიმართ, მიღწეული პროგრესის შეფასების, შედეგების ანალიზის და საჭირო კორექტივების შეტანის მიზნით. მ ა ვ -ის შედეგები გავლენას ახდენს:

- მიმდინარე დეგს-ზე, რომელშიც შეიძლება შეიცვალოს არსებული ღონისძიებების ჩამონათვალი ან/და პარამეტრები.
- მომდევნო დეგს-ზე, რომელშიც შეიძლება შეიცვალოს თავდაპირველად განსაზღვრული სამიზნე მაჩვენებელი, ღონისძიებები ან/და სხვა პარამეტრები;
- დეგ კონცეფციაზე, რომელშიც შეიძლება შეიცვალოს შუალედური ან საბოლოო სამიზნე მაჩვენებლები, მათი დიაპაზონები, სცენარები.

ამრიგად, მ ა ვ და განახლების პროცესები ერთმანეთთან მჭიდროდაა დაკავშირებული.

6.1. მონიტორინგი, ანგარიშგება და ვერიფიკაცია (მავ)

მავ (მონიტორინგი/გაზომვა, ანგარიშგება და ვერიფიკაცია) წარმოადგენს გამჭვირვალეობის გაუმჯობესების ინსტრუმენტს ნებისმიერი გეგმის, ქმედების ან პროექტის განხორციელების პროცესისათვის თვალყურის დევნებისა და, თუ/როცა საჭიროა, შესაფერისი შესწორებების შეტანის გზით.

დეგ კონცეფცია ითვალისწინებს მავ-ის სავარაუდო პროცედურას მომავალი დეგ სტრატეგიებისათვის, რომლებიც აიგება ამ კონცეფციაზე დაყრდნობით. აქ შემოთავაზებული სქემა, განრიგი და პროცესი მოიაზრება, როგორც მხოლოდ საბაზო მოდელი მომავალი დეგს-ების მავ-ისათვის და ექვემდებარება შემდგომ მოდიფიკაციასა და დაზუსტებას.

მთავარი ფუნქცია დეგს-ების მავ-ისათვის არის - გააძლიეროს გამჭვირვალეობა შერბილების ღონისძიებების შედეგებისათვის, სგ ემისიის შემცირებისა და მათი ფინანსური უზრუნველყოფისათვის თვალის დევნების გზით. მავ საშუალებას იძლევა - პერიოდულად შეფასდეს დეგ კონცეფციის მიერ ათწლეულებისათვის დადგენილ სამიზნე მაჩვენებლებთან მიახლოების ხარისხი და განისაზღვროს დეგ კონკრეტულ სტრატეგიაში და მასში შემავალ შერბილების ღონისძიებებში აუცილებელად შესატანი შესწორებები და ცვლილებები.

დეგს მონიტორინგი გულისხმობს თვალის მიდევნებას კონკრეტული ღონისძიებების შესრულების პროგრესისათვის და მათი შედეგებისათვის, მათ შორის შემცირებული სგ ემისიის გაზომვას, რომელიც მიიღწევა ანგარიშგების პერიოდში. გარდა შედეგების გაზომვისა, მონიტორინგი გულისხმობს ღონისძიებების განხორციელების სტატუსის

შემონშებას და დაყოვნება-ჩამორჩენის შემთხვევაში მისი მიზნების (ფინანსების ნაკლებობის ჩათვლით) და მასზე პასუხისმგებელი პირების/ორგანოს განსაზღვრას.

მონიტორინგის პროცესის შედეგების ანგარიშგება მიზნად ისახავს ამ შედეგების გამჭვირვალედ მიწოდებას ეროვნული დაინტერესებული პირებისა და საერთაშორისო საზოგადოებრიობისათვის, რათა შესაძლებელი გახდეს სტრატეგიაში ცვლილებების და შესწორებების შეტანა. ფერიფიკაცია კი წარმოადგენს პროცესს, რომელიც ზრდის მიღებული მონიტორინგის შედეგების სანდოობას და ადასტურებს, რომ ესა თუ ის ინფორმაცია ზუსტი და სრულია.

მონიტორინგის პროცესების შედეგები გამოდგება ფონურ მონაცემებად ღონისძიებების განხორციელების შემონშებისათვის, რამაც შეიძლება გამოავლინოს ცვლილებების შეტანის აუცილებლობა ზოგიერთი ღონისძიების პარამეტრებში, სხვების - დამატება ან პირიქით, შეწყვეტა, ფინანსირების გაზრდა და სხვა. აუცილებელი ცვლილებები უნდა განსაზღვროს მონიტორინგის შედეგების ბუნებიდან და აუცილებელი ჩარევის სფეროდან გამომდინარე.

დეგს-ის მონიტორინგის პროცესი

დეგს-ის მონიტორინგის პროცესი მოიცავს გამომვასაც და გულისხმობს:

- იმ ძირითადი 'დრაივერების' (მოსახლეობის რიცხოვნობა, მშპ, სხვა) მონიტორინგს, რომლებიც გამოყენებული იყო საბაზისო (ოპტიმისტური და პესიმისტური) სცენარების პროგნოზირებისთვის.
- WEM და WAM სცენარებში შემავალი შერბილების ღონისძიებების განხორციელების სტატუსის მონიტორინგი,
- შემცირებული სგ ემისიების გაზომვა განხორციელებულ ღონისძიებებზე დაყრდნობით.
- ფინანსური ნაკადების მონიტორინგი, რომლებიც გათვალისწინებულია შერბილების ღონისძიებებისათვის.

მონიტორინგის პროცესი შესრულდება და **მონიტორინგის ანგარიში** მომზადდება ამ მიზნით დადგენილი ორგანოს მიერ. შემუშავდება სექტორებისთვის სპეციფიური ნიმუშები მონიტორინგისა და შედეგების ანგარიშგებისათვის. ნიმუშები უზრუნველყოფს მონიტორინგისა და ანგარიშგების მოთხოვნებისა და პროცედურების სტანდარტიზაციას და აადვილებს მონიტორინგის შედეგების ანალიზს.

მონიტორინგის პროცესი შესრულდება და **მონიტორინგის ანგარიში** მომზადდება ამ მიზნით განსაზღვრული ორგანოს მიერ. მთლიანი ეროვნული მ ა ვ სისტემა კლიმატის ცვლილების სფეროსთვის, რომელიც ამჟამად შემუშავების პროცესშია, განსაზღვრავს ინსტიტუციონალურ მონყობას დეგგ კონცეფციით განსაზღვრული მთელი პროცესისათვის, მ ა ვ -ის ჩათვლით.

ვერიფიკაცია უნდა შესრულდეს დამოუკიდებელი, შესაბამისი ინფორმაციის გარე წყაროების მეშვეობით და უნდა გააძლიეროს სანდოობა იმისა, რომ მონაცემები არის სწორი, სრული, ზუსტი, სარწმუნო. გკც კონვენციისათვის მომზადებული ანგარიშები, როგორცაა ორწლიური გამჭვირვალობის ანგარიშები (BTR და სათბურის გაზების ეროვნული ინვენტარიზაცია (NIR) შეიძლება გამოყენებულ იქნას ვერიფიკაციისათვის, როგორც გარე წყაროები დეგს-ებისათვის.

სიხშირე (პერიოდულობა)

მონიტორინგი და მისი შედეგების ანგარიშგება მათი ვერიფიკაციის შემდეგ ერთიანი განუყოფელი პროცესია და უნდა შესრულდეს ერთად. მ ა ვ პროცესის სიხშირე მჭიდროდ უნდა იყოს დაკავშირებული და მორგებული კლიმატის ცვლილების საერთაშორისო პროცესთან, კერძოდ, პარიზის შეთანხმების პროცესთან, გკც კონვენციის გადამწყვეტილებებთან და მასთან დაკავშირებულ ეროვნულ ვალდებულებებთან, განახლებადი NDC-ისა და შესაბამისი სამოქმედო გეგმების ჩათვლით.

დეგს-ების მაგ-ს სიხშირე დამოკიდებულია კლიმატის ცვლილების უახლესი სამოქმედო გეგმის მონიტორინგის შედეგებზე, რომელსაც ადგილი აქვს ყოველ 2-3 წელიწადში ერთხელ და წარმოადგენს საფუძველს NDC განახლებისათვის (შემდეგი, განახლებული NDC). ამრიგად, შემდეგი განახლებული NDC-სთვის (2025), მოხდება კლიმატის ორი ეროვნული გეგმის - 2021-2023წწ და 2024-2025წწ მონიტორინგი და ანგარიშგება, ხოლო შემდეგი განახლებული NDC (2030 წელს)-ისათვის მოხდება მომდევნო ეროვნული გეგმების (2025-2028 და 2029-2030 წწ-ისთვის) მონიტორინგი და ანგარიშგება.

ამ მოსაზრებებზე დაყრდნობით, დეგს-ის მ ა ვ -ის ჩატარების გონივრული სიხშირე იქნება ხუთ წელში ერთხელ 2025 წლიდან დაწყებული.

6.2. კონცეფციის განახლების პროცესი და პასუხისმგებელი სტრუქტურები

დეგს კონცეფციის განახლება

დეგს კონცეფცია, როგორც თვალსაჩინო (ხედვითი) ჩარჩო დეგ სტრატეგიებისათვის, თვითონაც იქნება განახლების ობიექტი. აღსანიშნავია, რომ 2025 წლისთვის საქართველო გეგმავს ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული წვლილის დოკუმენტის განახლებას, რომელშიც წარმოდგენილი იქნება სათბურის გაზების ემისიების შერბილების უფრო ამბიციური სამიზნე მაჩვენებლები, შესაბამისად, აღნიშნული გახდება ასევე დეგს კონცეფციის განახლების საფუძველი.

დეგს კონცეფციის განახლების საფუძველი ასევე შეიძლება იყოს დაკავშირებული დეგს-ების მაგ-ის შედეგებთან, რომლებმაც შეიძლება ზოგჯერ გამოავლინოს შემდგომი განვითარების სცენარების შეცვლის საჭიროება და აუცილებელი გახადოს

გრძელვადიანი სცენარების გადათვლა და კორექტირება მომდევნო ათწლეულ(ებ)ისათვის.

ასევე, დეგგ კონცეფციის განახლება შეიძლება განპირობებული იყოს ცვლილებებით გლობალური კლიმატის ცვლილების სფეროში მიმდინარე პროცესში, ახალი საერთაშორისო ვალდებულებებით და გკცჩკ-ისა და ევროკავშირის გადანაცვლებებით, ასევე ქვეყანაში შექმნილი ეროვნული გარემოებებით, მათ შორის კლიმატთან ბრძოლის შესაძლებლობებისა და ამბიციის დონის ცვლილებით, - შემოტანილი ტექნოლოგიური ინოვაციებისა ან/და ეკონომიკის განვითარების ტემპის გამო.

იმის მიხედვით, თუ რა სფეროშია მომხდარი ცვლილებები (ზოგადი 'დრაივერები', ეკონომიკური და სოციალური მონაცემები, სტატისტიკური ტრენდები, კლიმატის ცვლილებასთან და სათბურის გაზების აღრიცხვასთან დაკავშირებული ცვლილებები, როგორცაა სამიზნე მაჩვენებლები, მოქმედების მონაცემები, ემისიის კოეფიციენტები, ტექნოლოგიური ძვრები), დეგგ კონცეფციის შესაბამისი კომპონენტი შეიძლება დაეჭვმდებაროს მოდიფიკაციას, რაც აისახება მომდევნო დეგგ-ებშიც. დეგგ კონცეფციის ცვლილება შეიძლება შეეხოს საბაზისო დონის და შერბილების სცენარებს, ემისიის კოეფიციენტებს, WEM და WAM ღონისძიებების განხორციელების ცალკეულ დეტალებს, მათ შორის, მათ შეწყვეტას, დაჩქარებას და/ან ახალი აქტივობების დამატებას, მათი დაფინანსების დეტალებს და სხვა.

დეგგ კონცეფციის მოქმედების მთელ პროცესზე, რომელიც მოიცავს მის განახლებას, ასევე დეგგ სტრატეგიების შემუშავების, მაგ-ის და განახლების პროცესებს, პასუხისმგებელი უწყებაა საქართველოს მთავრობა მისი გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სახით, კლიმატის ცვლილების საბჭოს მჭიდრო ჩართულობით.

7. ტექნოლოგიების შემოტანის პოლიტიკა

საქართველოს კლიმატის ცვლილების პოლიტიკის ერთ-ერთი გამოწვევაა ტექნოლოგიური გარდაქმნის მწვავე აუცილებლობა. ეკონომიკის თითქმის ყველა სექტორში არსებული ტექნოლოგიები აშკარად მოძველებული და შესაბამისად, არაეფექტურია. კრიტიკულად აუცილებელია ტექნოლოგიური გარდაქმნა, რაც წარმოადგენს ეკონომიკური და სოციალური განვითარების წინაპირობას. რადგანაც კლიმატის ცვლილება ხასიათდება გამჭოლი/სექტორთა შორისი ბუნებით ყველა ეკონომიკური სექტორის მიმართ, კლიმატის ცვლილების შერბილება წარმოუდგენელია ამ სექტორების ტექნოლოგიური მოდერნიზაციის გარეშე. ამის გათვალისწინებით, დეგგ კონცეფცია განიხილავს ტექნოლოგიურ ტრანსფორმაციას, როგორც საერთო საფუძველს დაბალემისიანი განვითარებისათვის.

ტექნოლოგიები, 'ნოუ-ჰაუ', ინოვაციები, ტექნიკური აღჭურვილობა და მისი ტექნიკურ ეკონომიკური განხორციელებადობის პოტენციური წარმოადგენს ეკონომიკის მთავარ მამოძრავებელ ფაქტორებს, რომლებიც განაპირობებენ მის ეფექტურობას და ზრდის ტემპს. კვლევებსა და ინოვაციებს აქვს სტრატეგიული მნიშვნელობა კლიმატის ტექნოლოგიების განვითარებისათვის.

სამწუხაროდ, საქართველო მკვეთრად ჩამორჩება სასურველ დონეს ამ მხრივ. ამჟამად, არ არის მოსალოდნელი, რომ ქვეყანა გადალახავს ტექნოლოგიურ დეფიციტს მხოლოდ თავისი რესურსებით, რაც გამომდინარეობს ტექნოლოგიების სიძვირით, ცოდნის ნაკლებობით და ა.შ. აღნიშნულ პრობლემას ეროვნულ დონეზე დაგეგმილი გარდაქმნების გარდა დაჭირდება საერთაშორისო დახმარებაც, როგორც ტექნოლოგიებზე ორიენტირებული ფინანსური მექანიზმების, ასევე, განსაკუთრებით ცოდნის მონოდებისა და მობილიზების მიმართულებით, მათ შორის გკცრ კონვენციის ფარგლებში არსებული ტექნოლოგიების გადაცემის მექანიზმის დახმარებით. თუმცა ეს არის რთული, მრავალნაზნაგოვანი პროცესი, და პრობლემას აქვს საკანონმდებლო, საკუთრების, ტექნიკური და პოლიტიკური მდგენელები. უმეტეს შემთხვევაში ამ პრობლემის გადაჭრა უფრო მეტ დროს მოითხოვს, ვიდრე არსებული/მიმდინარე სცენარით ეკონომიკის განვითარება.

ტექნოლოგიების გადმოცემის პროცესისთვის დეგგ კონცეფცია ითვალისწინებს სამ ფაზას (ეტაპს), რომლებიც განერილია საუკუნის შუა წელამდე (2050) დარჩენილ სამ ათწლეულზე.

პირველ, მოსამზადებელი-საპილოტე ფაზაში⁴⁵ უნდა შეირჩეს პრიორიტეტული სექტორების განვითარებისთვის აუცილებელი თანამედროვე ტექნოლოგიები, რომლებიც პრიორიტეტულია კლიმატის ცვლილების ფარგლებში აღებული ვალდებულებების შესასრულებლად, არსებული სტრატეგიებისა და გეგმების მიხედვით. ამჟამად, ზოგიერთი ამ ტექნოლოგიათაგანი უკვე მონიშნულია (გათვალისწინებულია) დამატებითი (პოტენციური) ღონისძიებებისათვის (დეგგ კონცეფციაში), როგორც მსოფლიო ბაზარზე უკვე არსებული, მომავალში მოსალოდნელი ან ადგილობრივ ბაზარზე არსებულიც კი, მაგრამ ხელმიუწვდომელი ფართო გამოყენებისათვის (მაგ: ალტერნატიული ენერჯის წყაროების განვითარება; შენობების ენერჯო ეფექტური მართვის სისტემები; ვენტილაციის სითბოს აღდგენის სისტემები, ეფექტური ტრანსპორტის სისტემები და ა.შ.). ამავე ათწლეულში უნდა დაიწყოს ამ ტექნოლოგიების შემოტანისათვის საჭირო საკანონმდებლო და სხვა ხელშემწყობი გარემოს შექმნა, როგორცაა მომსახურე ცენტრები და პერსონალის ტექნიკური შესაძლებლობები, ასევე ტექნოლოგიების მწარმოებლების, მათი შემომტანი ორგანიზაციების და შერჩეული

⁴⁵ საპილოტე ფაზაში მოიაზრება პერიოდი დოკუმენტის დამტკიცებიდან 2030 წლამდე

კონკრეტული პრიორიტეტული ტექნოლოგიების სხვა დეტალების განსაზღვრა. აღსანიშნავია, რომ ტექნოლოგიების საჭიროების შეფასების ფარგლებში განხორციელდა სექტორების და ტექნოლოგიების შერჩევა, სექტორების შესარჩევად მოხდა მათი პრიორიტეტების, მათ წინაშე მდგარი ბარიერებისა და საჭიროებების დეტალური შეფასება და შედეგები საფუძვლად დაედო პრიორიტეტული სექტორის შესარჩევად გამოყენებულ მრავალკრიტერიუმანი ანალიზის მეთოდს. მეთოდში გამოყენებულ იქნა კრიტერიუმების 3 ჯგუფი:

- სექტორის პრიორიტეტულობა ქვეყნის მდგრად განვითარებაში;
- სექტორის განვითარებისათვის ხელშემწყობი გარემოს არსებობა;
- სექტორიდან ემისიების შერბილების პოტენციალი და/ან მისი კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციის საჭიროება.

მრავალკრიტერიუმანი ანალიზის საერთო ჯამური შედეგით სექტორები დალაგდა შემდეგი მიმდევრობით: ენერჯეტიკა, სოფლის მეურნეობა, ტრანსპორტი, შენობები, ტყეები, ტურიზმი, ექსტრემალური მოვლენები/ინფრასტრუქტურა, მრეწველობა, შავი ზღვის სანაპირო ზოლი და ნარჩენები.

რაც შეეხება მეორე ეტაპს, ამ ეტაპზე უნდა დაინყოს ინოვაციური ტექნოლოგიების შემოტანა და დანერგვა ეროვნულ დონეზე/მსხვილი მასშტაბებით, კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რომ პირველმა ეტაპმა უზრუნველყოს დანერგილი ტექნოლოგიების გავრცელება, თუმცა აღსანიშნავია, რომ პირველმა ეტაპმა არ უნდა შეზღუდოს მეორე ეტაპში ახალი ტექნოლოგიების დამატება.

ინოვაციური ტექნოლოგიების შემოტანისა და დანერგვის პროცესი უნდა იყოს თანდათანობითი და საკმაოდ სწრაფი, რომ უზრუნველყოს ტრანსფორმაციის საჭირო დონე მესამე (2040-2050 წწ) ათწლეულში.

დანართი 1. გამოყენებული მოდელები, აღწერა, დაშვებები და პარამეტრები

დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი სცენარების შემუშავებისთვის გამოყენებულ იქნა სგ ემისიის პროგნოზირების სხვადასხვა მეთოდები და მოდელები, სექტორების შესაბამისად.

TIMES-Georgia მოდელი გამოყენებულ იქნა ენერჯეტიკის სფეროს ემისიების პროგნოზირებისთვის. მოდელი მოიცავდა ენერჯიონდუსტრიის (გენერაციისა და გადაცემის), შენობების (საცხოვრებელი და კომერციული), ინდუსტრიული პროცესების, სოფლის მეურნეობისა და ტრანსპორტის მიერ ენერჯის მოხმარებას და მათ ემისიებს. მოდელი წინასწარ იყო მოდიფიცირებული საქართველოს სპეციფიკისათვის და სანყისი მონაცემები ენერჯის, ეკონომიკური და სხვა პარამეტრებისათვის შეტანილი იყო 2016

წლისათვის. მოდელი ეყრდნობოდა ზოგად სტატისტიკურ მონაცემებს (მოსახლეობა, მშპ, დღის სინათლის ხანგრძლიობა და სხვ) და პროგნოზებს აკეთებდა არსებულ პოლიტიკის დოკუმენტებზე დაყრდნობით, ზოგადი დრაივერების (მოსახლეობა, მშპ) და სექტორული დრაივერების პროგნოზირების საფუძველზე (ოპტიმისტური და პესიმისტური) საბაზისო სცენარის (ლონისძიებების გარეშე) გამოთვლისათვის, ასევე სვ ემისიის შერბილების სცენარების გამოთვლისათვის სექტორებისთვის განსაზღვრული ლონისძიებების (არსებული & დაგეგმილი ან დამატებითი) საფუძველზე. მოდელი ითვალისწინებს სექტორში არსებულ და მისაწვდომ ტექნოლოგიებს და ეკონომიკურ (ღირებულებით) კრიტერიუმებსაც.

EX-ACT

Ex-ACT (The Ex-Ante Carbon-balance Tool) ნახშირბადის დაბალანსების ინსტრუმენტი, გამოყენებულია სატყეო სექტორში ემისიების რაოდენობის დასადგენად და, როგორც სატყეო, ისე სოფლის მეურნეობის სექტორში შემოთავაზებული ლონისძიებების ემისიების შემცირებაზე გავლენის გამოსაანგარიშებლად.

EX-ACT-ი გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) მიერ შემუშავებული შეფასების სისტემაა, რომელიც ნახშირბადის ბალანსზე სოფლის მეურნეობისა და ტყის განვითარების პროექტების, პროგრამებისა და პოლიტიკის ზეგავლენას აფასებს.

დაანგარიშება ხორციელდება ე.წ. C Stock Changes-ის (ნახშირბადის მარაგის ცვლილება) მეთოდით, იმ ცვლილებებზე დაკვირვებით, რომლებიც სხვადასხვა პერიოდში ნახშირბადის მარაგის შედარების შედეგად ვლინდება. EX-ACT-ი ეყრდნობა კლიმატის ცვლილების მთავრობათაშორისი პანელის, 2006 წლის სახელმძღვანელო მითითებებს (გაიდლაინებს) ეროვნული სათბურის გაზების ინვენტარიზაციის შესახებ. აღნიშნული გაიდლაინების შესაბამისად, სატყეო სექტორში განხორციელებული გამოთვლები მოიცავს ნახშირბადის ხუთ საკავს: მინისზედა ბიომასის, მინისქვეშა ბიომასის, ძირნაყარი მკვდარი მასის, ხმელი მერქნული ბიომასისა და ნიადაგის ორგანულ ნახშირბადს.

მინათსარგებლობისა და სასოფლო-სამეურნეო მეთოდებთან დაკავშირებული ინფორმაციის დასამუშავებლად, EX-ACT-ი გეოგრაფიულ, კლიმატურ და აგრო-ეკოლოგიურ ცვლადებს იყენებს. EX-ACT-ის კომპიუტერული ლოგიკა ეფუძნება დაგეგმილი ლონისძიებების შედეგების შედარებას ამ ლონისძიებების გარეშე არსებული საბაზისო სცენარის შედეგებთან (ნახშირბადის მარაგის).

პირველი ლონის კომპიუტერული გამოთვლებისთვის, კლიმატის ცვლილების მთავრობათაშორისი პანელის მეთოდოლოგიის შესაბამისად, EX-ACT სტანდარტულ ემისიის კოეფიციენტებს იყენებს. სოფლის მეურნეობის სექტორისთვის მონაცემებში შეყვანილია ემისიების ეროვნული (country-specific) კოეფიციენტი, საქართველოს ეროვნული ინვენტარიზაციის ანგარიშის (2019 წ.) შესაბამისად.

IPCC Waste Model (კლიმატის ცვლილების მთავრობათაშორისი პანელის (IPCC) ნარჩენების მოდელი, 2019 წლის გაუმჯობესებული ვერსია)

კლიმატის ცვლილების მთავრობათაშორისი პანელის (IPCC) ნარჩენების მოდელი (IPCC WASTE model) გამოიყენება ნაგავსაყრელზე განთავსებული მყარი ნარჩენების მეთანის ემისიის გაანგარიშებისათვის, ნარჩენების შემადგენლობის მიხედვით. მოდელი ეფუძნება გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) მეთოდოლოგიას (პირველი რიგის ლპობის (FOD) მეთოდოლოგია), რომელსაც რეკომენდაციას უწევს კლიმატის ცვლილების მთავრობათაშორისი პანელის 2006 წლის სახელმძღვანელო მითითებები (2006 IPCC Guidelines). ეს მოდელი იძლევა ნაგავსაყრელის გაზის ანუ მისგან წარმოშობილი მეთანის მოდელირების შესაძლებლობას სხვადასხვა პარამეტრების მიხედვით, როგორცაა კლიმატის ტიპი, ნარჩენების რაოდენობა, შემადგენლობა, ნაგავსაყრელების მართვის ტიპი და სხვა.

დანართი 2. საჯარო კონსულტაციები

(იხ. აგრეთვე პარაგრაფი 1.4. საჯარო კონსულტაციები)

A2.1. ეროვნული საკონსულტაციო შეხვედრა საბაზისო სცენარებსა და შერბილების ტრაექტორიების შესახებ საქართველოს დეგგ-სათვის

ეროვნულ საკონსულტაციო შეხვედრაზე წარმოდგენილი იყო ცალკეული სექტორული და ერთიანი ეროვნული სათბურის გაზების ემისიების პროგნოზები 2050 წლამდე, დამსწრე ექსპერტებისა და სხვა დაინტერესებულ პირთა თუართო წრისთვის, განსახილველად, სამსჯელოდ და საკონსულტაციოდ. მონაწილეთა შორის იყვნენ კლიმატის ცვლილებისა და მასთან დაკავშირებული დარგების სპეციალისტების, დარგობრივი სამინისტროების, სააგენტოების, სამეცნიერო და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები. დაისვა კითხვები, გამოითქვა შენიშვნები და გაკეთდა კომენტარები. გარდა საბაზისო სცენარებისა და მათთან დაკავშირებული საკითხებისა, განსახილველად წარდგენილ იქნა ასევე წინადადება საბოლოო დოკუმენტის 'სტრატეგიიდან' 'კონცეფციად' გადაკეთების შესახებ და ამის მიზეზები, ასევე, ამ მიზეზით შეცვლილი სტრუქტურა საბოლოო დოკუმენტისა. შეხვედრაზე დამსწრეთა მიერ მოწონებულ იქნა პროექტის გუნდის მიერ შესრულებული სამუშაო და გაზიარებულ იქნა მათი გადაწყვეტილება დოკუმენტის ტიპისა და სტრუქტურის შეცვლის შესახებ. გადანყდა, რომ მიღებული შედეგები საფუძვლად დაედებოდა საქართველოს დაბალემისიანი განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგიის კონცეფციის სამუშაო დოკუმენტის მომზადებას.

დეტალური ანგარიში ეროვნული საკონსულტაციო შეხვედრის შესახებ იხ. ცალკე ფაილად.

A2.2. ეროვნული ვალიდაციის შეხვედრა: დეგკ კონცეფციის სამუშაო ვერსია ფინანსურ სტრატეგიასთან ერთად.

ეროვნულ ვალიდაციის შეხვედრაზე განსახილველად წარმოდგენილ იყო დეგკ კონცეპტის სამუშაო ვერსია, რომელიც წინასწარ იყო დარიგებული მონაწილეთათვის, რომლებიც წარმოდგენდნენ კლიმატის ცვლილებისა და მასთან დაკავშირებული დარგების სპეციალისტების, დარგობრივი სამინისტროების, სააგენტოების, სამეცნიერო და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლების ფართო წრეს. განხილვა გაგრძელდა შეხვედრის შემდეგაც და მიღებული შენიშვნები და მოსაზრებები აისახა კონცეპტის საბოლოო სამუშაო ვერსიაში, რომელიც, თავის მხრივ, გაივლის კანონმდებლობით გათვალისწინებულ განხილვის პროცედურებს სამთავრობო სტრუქტურებში, კონცეფციის დამტკიცებამდე.

დეტალური ანგარიში ეროვნული სავალიდაციო შეხვედრის შესახებ იხ. ცალკე ფაილად.

დანართი 3. ძირითადი დრაივერების პროგნოზები

ცხრილი A3.1 დრაივერების პროგნოზები ოპტიმისტური სცენარისთვის

დრაივერი	ერთეული	2016	2017	2019	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
მშპ ზრდა	%	3.118064	4.739447	5.113645	-6.1	5.2	3.813845	3.68345	4.06694	3.995051	4.055825
მშპ (კონვერგენციის გარეშე)*	მლნ ლ, 2015 წ ფასები	31138.71	32614.51	35947.52	33754.72	43614.75	56618.1	73514.32	95448.5	123925.1	160896.9
მშპ ზრდა (X -ჯერ)	2016 წ შეფარდება	1	1.047394	4.766649	1.084012	1.40066	1.818255	2.360866	3.065269	3.979775	5.167104
მოსახლეობა		3728.636	3726.374	3723.464	3716.858	3721.618	3727.576	3733.544	3739.522	3745.509	3751.505
მოსახლეობის ზრდა	%	0.002	-0.06067	-0.16541	-0.17742	0.032	0.032	0.032	0.032	0.032	0.032
'მუდმივი' (მთელი წლის) ტურისტები		84.6695	103.148	122.3537	82.2216	163.6558	265.726	453.4371	791.9984	1414.56	2583.242
მ+ტ ერთად	1000 სული	3813.306	3829.522	3845.818	3799.08	3885.274	3993.302	4186.981	4531.52	5160.069	6334.748
მ+ტ ზრდა	%	0.5	0.425261	0.007038	-1.2153	0.39766	0.67761	1.158762	1.935753	3.166355	4.943165
მშპ ერთ სულზე (მხოლოდ მ)		8351.233	8752.345	9654.323	9081.521	11719.3	15188.98	19690.22	25524.25	33086.31	42888.63
მშპ ერთ სულზე ზრდა	%		4.803026	5.287797	-5.93311	5.166347	5.29735	5.323003	5.326489	5.326781	5.326774

* გამოანგარიშებული მსოცავი 5-წლიანი საშუალოს მეთოდით, 2021 წლიდან, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის 2021-2025 წწ პროგნოზებზე დაყრდნობით.

ცხრილი A3.1 დრაივერების პროგნოზები პესიმისტური სცენარისთვის

დრაივერი	ერთეული	2016	2017	2019	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
მშპ (კონვერგენციით)	მლნ ლ, 2015 წ ფასები	31138.71	32614.51	35947.52	33754.72	43614.75	55284.61	68349.66	82718.5	98438.25	115977.3

მშპ ზრდა	%	3.118063	4.739447	5.113645	-6.1	5.2	4.636077	4.143124	3.733362	3.429253	3.303
მოსახლეობა		3728.636	3726.374	3723.464	3716.858	3722.777	3722.777	3722.777	3722.777	3722.777	3722.777
მოსახლეობის ზრდა	%		-0.06067	-0.16541	-0.17742	0.031809	0	0	0	0	0
‘მუდმივი’ (მთელი წლის) ტურისტები		84.6695	103.148	122.3537	82.2216	155.1434	217.5027	299.8656	413.4176	569.9689	785.8024
მ+ტ ერთად	1000 სული	3813.305	3829.522	3845.818	3799.08	3877.92	3940.28	4022.643	4136.195	4292.746	4508.579
მ+ტ ზრდა	%		0.425261	0.007038	-1.2153	0.32445	0.344557	0.46587	0.625644	0.832815	1.096071
მშპ ერთ სულზე (მხოლოდ მ)		8351.233	8752.345	9654.323	9081.521	11715.65	14850.37	18359.86	22219.57	26442.16	31153.43
მშპ ერთ სულზე ზრდა	%		4.803026	5.287797	-5.93311	5.166548	4.636077	4.143124	3.733362	3.429253	3.303

წყარო: ავტორების გამოთვლები

მიითითებული და გამოყენებული ლიტერატურა

1. 2006 UPCC Guidelines for National GHG Inventories of Annex I Parties, 2016
 2. საქართველოს კლიმატის ცვლილების სტრატეგია 2030, თბილისი, 2020
 3. საქართველოს კლიმატის ცვლილების 2021-2023 წწ სამოქმედო გეგმა და სტრატეგია 2030, თბილისი, 2020
 4. Climate Finance Strategy 2018-2023, (2017) Hewlett Foundation
 5. Climate Finance Strategy 2019-2021, (2018) Melanesian Spearhead Group
 6. საქართველოს მეოთხე ეროვნული შეტყობინება კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციისათვის, 2021, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
 7. საქართველოს განახლებული ეროვნულად განსაზღვრული წვლილი (NDC), (2021), საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
 8. Kaur N., Geoghegan T., How climate finance can support sustainable development (2013), IIED briefing papers series
 9. Noh, H. J., Financial Strategy Accelerate Green Growth, (2018) ADBI Working Paper Series
 10. Stewart, B., Kingsbury B., Rudyk B., Financial strategies on climate change (2009), NYU press
 11. Technical Assessment of Climate Finance in Central Asia and South Caucasus, An annex to Central 11. Asia and South Caucasus Climate Finance Mobilization and Access Strategy (2021), UNFCCC
 12. Whineray M., O'Connor Anne-Maree, Climate Change Investment Strategy (2019), NZSuperFund
 13. საქართველოს მეორე ორწლიური განახლების ანგარიში გვცხ კონვენციისათვის, თბილისი, 2019.
 14. “სტრატეგიული დაგეგმვის, მონიტორინგისა და შეფასების სახელმძღვანელო”, დამტკიცებული საქართველოს მთავრობის დადგენილებით (2019 წლის 20 დეკემბრის No. 629 დადგენილება პოლიტიკის დაგეგმვის დოკუმენტის “პოლიტიკის დაგეგმვის სახელმძღვანელოს” დამტკიცების თაობაზე).
- <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4747283?publication=0>
15. საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 8 აპრილის დადგენილება No. 167 განახლებული ეროვნულად განსაზღვრული წვლილის (NDC), 2030 წლის კლიმატის სტრატეგიისა და 2021-2023 წწ სამოქმედო გეგმის დამტკიცების <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5147380?publication=0>
 16. IPCC 6th Assessment Report, 2021, <https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar6/>

17. IPCC Special Report on 1.5°C warming
18. Georgia's Long-term Economic Concept, Business Association of Georgia, Tbilisi, 2013.
19. Enterprise Georgia, 2020. <http://www.enterprisegeorgia.gov.ge/en/News/the-state-program-fdi-grant> [20 08 2021].
20. BDD, Ministry of Finance of Georgia, Tbilisi, 2021.
21. Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, 2021. Available at: http://www.economy.ge/uploads/publications/economy_7906818060f93fb215ef09.01499270.pdf; [20 August 2021].
22. MEPA, 2021. Georgia's Climate Change Strategy 2030, Tbilisi: Matsne.gov.ge.
23. MEPA, 2019. National Greenhouse Gas Inventory, Tbilisi: UNPD.
24. IEA, 2018. Technology Roadmap for Low-Carbon Transition in the Cement Industry, Paris: International Energy Agency.
25. IEA, 2018. Technology Roadmap Low-Carbon Transition in the Cement Industry, Paris: International Energy Agency. IEA, 2019. IEA. [internet] Available at: <https://www.iea.org/reports/tracking-industry> [30 04 2020].